

Het

KREKEL

boek

Ideeënboek voor

KinderRechtenEducatie in Kleuter- En Lager onderwijs

Herwerkte versie - 2008

WERELDWERKPLAATS vzw en VORMEN vzw
i.s.m. KINDERRECHTSWINKELS vzw

DOELGROEP leerkrachten van 4 tot 10-jarigen

UITGEVER WERELDWERKPLAATS vzw

Dit ideeënboek kwam tot stand in het kader van het pro-KRE-project van
WERELDWERKPLAATS vzw, www.wereldwerkplaats.be
VORMEN vzw, www.vormen.org
KINDERRECHTSWINKELS vzw, www.kinderrechtswinkel.be

AUTEURS André Stroobants, Els De Smet, Gerrit Maris, Wim Taelman, Ilse Verbeeck

EINDREDACTIE Jan De Mets, Gent, jan.demets@fulladsl.be
EN TAALCORRECTIE

ONTWERP {yichalal} grafische vormgeving, Leuven, www.yichalal.be

D/2008/10.523/1 Copyright 2008, WERELDWERKPLAATS vzw. Versie sept. 2008

Gratis te downloaden en te printen voor educatieve doeleinden.
Voor ander gebruik, gelieve WERELDWERKPLAATS vzw te contacteren.

ISBN 9789080954700

EAN 9789080954700

Met de steun van de Vlaamse Regering en de Provincie Vlaams-Brabant.
De Vlaamse Regering en de Provincie Vlaams-Brabant kunnen niet verant-
woordelijk gesteld worden voor de inhoud van dit ideeënboek.

PROVINCIE
VLAAMS • BRABANT

Het
KREKEL boek

Ideeënboek voor
KinderRechtenEducatie in Kleuter- En Lager onderwijs

Herwerkte versie - 2008

WERELDWERKPLAATS vzw en VORMEN vzw
i.s.m. KINDERRECHTSWINKELS vzw

VOORWOORD

Minister aan het woord

Als Vlaams minister bevoegd voor ontwikkelingssamenwerking ben ik verheugd dit Krekelboek te mogen voorstellen.

Het Vlaams beleid inzake ontwikkelingseducatie wil bijdragen tot de creatie van een draagvlak voor internationale samenwerking, wil een houding van internationale solidariteit helpen ontwikkelen, in het perspectief van een duurzame mondiale samenleving.

Een succesvolle Vlaamse ontwikkelingssamenwerking begint in Vlaanderen. Dat klinkt misschien niet meteen als een evidentie. Maar als de Vlaamse overheid wenst mee te werken aan een rechtvaardige en duurzame mondiale samenleving, dan kan zij dat niet zonder het mandaat van de 6 miljoen Vlamingen.

Daarom vind ik het essentieel om te werken aan de verruiming van het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking in Vlaanderen. Een beter inzicht in de ontwikkelingsproblematiek en een betere kennis van de hedendaagse ontwikkelingssamenwerking bij brede lagen van de bevolking zijn immers noodzakelijke fundamenten van een modern en ruimhartig ontwikkelingsbeleid. Als Vlaanderen zich wil aansluiten bij het nieuwe mondiale partnerschap voor ontwikkeling (Millenniumdoelstelling 8), dan moet het op die fundamenten kunnen bouwen.

Dit Krekelboek past in die verruiming.

Ontwikkelingseducatie en kinderrechteneducatie gaan hand in hand: kinderen gevoelig maken voor (de rechten van) leeftijdgenoten in het Zuiden en mogelijkheden aanreiken om solidariteit met kinderen in het Zuiden te ontwikkelen gaan samen met het leren zien van de eigen rechten, behoeften en vanzelfsprekendheden.

Moge dit boek een aanzet zijn om regelmatig werk te maken van kinderrechten- en ontwikkelingseducatie gedurende het schooljaar. Moge het ook een aanzet zijn om vooral in de lerarenopleidingen - in het verlengde van de aandacht voor diversiteit en gelijke onderwijskansen - werk te maken van beide educaties.

Ik wens de initiatiefnemers hier speciaal te bedanken, en in het bijzonder ook alle scholen die meewerkten aan het project.

Geert Bourgeois

Vlaamse minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme

Het KREKEL-boek

Ideeënboek voor KinderRechtenEducatie in Kleuter- En Lager onderwijs

“Krekel” staat in dit boek niet voor het diertje dat zingend en fluitend het harde werk van de mier aanschouwt. Deze keer wil dit kriebeldiertje jou als kleuterleid(st)er en onderwijzer(es) aanzetten om met kinderrechten aan de slag te gaan, in de klas en op de school. “Krekel” staat voor “KinderRechtenEducatie in Kleuter- En Lager onderwijs”.

Doel en doelgroep

Het KREKEL-boek wil leerkrachten van het kleuteronderwijs en van het lager onderwijs op weg zetten om met het geheel aan kinderrechten aan de slag te gaan. Het boek wil inspiratie bieden voor kinderrechteneducatie (KRE). Het bevat vele ideeën over hoe je kinderen kunt informeren over hun rechten en die van anderen. Het boek geeft ook vele tips om te werken aan waarden en houdingen die vervat zitten in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Tegelijk willen we dat de link tussen kinderrechten en het Noord-Zuidperspectief als vanzelfsprekend gelegd wordt.

Onze aandacht gaat speciaal naar de doelgroep van 4- tot 10-jarigen omdat er voor deze leeftijd totnogtoe weinig kwalitatief Nederlandstalig materiaal ontwikkeld werd. We richten ons in mindere mate naar de derde graad van het basisonderwijs. Daarvoor heeft VORMEN vzw een specifiek aanbod ontwikkeld onder de titel ‘Recht in de roos’. Dit is downloadbaar op www.vormen.org/rechtinderoos.

• • • • •
leerkrachten van
4-10-jarigen
• • • • •

Pro-KRE-project

WERELDWERKPLAATS vzw, VORMEN vzw, KINDERRECHTSWINKELS vzw, het Provinciaal Educatief Centrum (PEC) van de Provincie Vlaams-Brabant en de lerarenopleiding Alianca Ichuna Belgica in Peru werkten samen in het ‘Pro-KRE-project’. Pro-KRE staat voor ‘project professionalisering kinderrechteneducatie’. Dit driejarig project, gestart op 1 september 2005, werkt met subsidies van ‘ontwikkelingseducatie’ van de Vlaamse Gemeenschap en met de steun van de Provincie Vlaams-Brabant. Het project liep tot augustus 2008.

Leeswijzer

Dit ideeënboek bevat drie delen.

DEEL 1 geeft de basisinformatie in drie hoofdstukken:

- ▶ **Hoofdstuk 1:** een **algemeen kader** over de kinderrechten: van waar komen ze, waar staan ze voor, wat houden ze in? We leggen de link met het onderwijs en met het Noord-Zuidperspectief.
- ▶ **Hoofdstuk 2:** een **praktijkvisie** over kinderrechteneducatie, kinderrechten, waarden en houdingen en algemene handvatten voor de klaspraktijk.
- ▶ **Hoofdstuk 3:** een schat aan **werkideeën** voor de klas.

DEEL 2 bevat ideeënlijsten om thema's voor het kleuteronderwijs te verrijken vanuit kinderrechteneducatie.

- ▶ **Hoofdstuk 1** geeft ideeën ter verrijking van het thema **'spelen, spel en speelgoed'**.
- ▶ **Hoofdstuk 2** bevat ideeën ter verrijking van om het thema **'lichaam / gezondheid'**.
- ▶ **Hoofdstuk 3** behandelt ideeën om het thema **'water'** te verrijken.
- ▶ **Hoofdstuk 4** bevat een uitgebreid overzicht van algemene **bronnen**. Er is ook een uitgebreide bronnenlijst per thema met een overzicht van interessante hulpmiddelen.
- ▶ **Hoofdstuk 5** betreft de **bijlagen**. Hier is een kopieerbare versie van de kinderrechtenantekeningen opgenomen. Het betreft de tekeningen van KINDERRECHTSWINKELS vzw die in dit project mochten gebruikt worden.

DEEL 3 geeft tips om thema's en projecten van het lager onderwijs te verrijken vanuit kinderrechteneducatie.

- ▶ **Hoofdstuk 1** geeft ideeën ter verrijking van het thema **'spelen, spel en speelgoed'**.
- ▶ **Hoofdstuk 2** biedt ideeën ter verrijking van het thema **'lichaam'**.
- ▶ **Hoofdstuk 3** bevat ideeën ter verrijking van het thema **'water'**.
- ▶ **Hoofdstuk 4** betreft een overzicht van algemene **bronnen** en een bronnenlijst per thema.
- ▶ **Hoofdstuk 5** bevat de **bijlagen** voor het lager onderwijs.

Helemaal achteraan zit een **trefwoordenlijst** waarbij de ideeën alfabetisch gerangschikt zijn. Zie 'index' op blz. 212.

We hopen dat dit boek inspiratie en houvast biedt. We zijn benieuwd naar je ervaringen en reacties. Reacties in verband met kleuteronderwijs kun je mailen naar info@wereldwerkplaats.be. Reacties in verband met het lager onderwijs kun je mailen naar mensenrechteneducatie@vormen.org.

Met dank vanwege de auteurs en de betrokken organisaties.

Dank

Dit ideeënboek is mede tot stand gekomen dankzij de tips en steun van

Bjoeke Dautzenberg

Cecile Hennissen

Didier Reynaert

Els Vinckx

Francis Bauwelinckx

Ilse Verbeek

Jef Deschuyffeleer

Jef Van den Ouwelandt

Leen De Dooy

Leen Vanden Bergh

Marie-Paule Maesele

Nele De Smet

René Thielemans

Richard Anthone

Sabrina Claes

Kinderen, personeel

en directeur van

Basisschool van het

Gemeenschapsonderwijs

Triangel Booischoot

Basisschool van het

Gemeenschapsonderwijs

Dol-fijn Rillaar

Gemeentelijke Basis-

school Haasrode

Vrije Basisschool Beke

(Zomergem)

Vrije Basisschool De

Graankorrel Blauberg

(Herselt)

Basisscholen die deel-

namen aan de vormings-

sessies en aan onze kin-

dertekeningenwedstrijd

Algemeen inhoudsoverzicht

Voorwoord Minister aan het woord	4
Inleiding Het KREKEL-boek	5
Algemeen inhoudsoverzicht	7
DEEL 1. BASISINFORMATIE	11
Hoofdstuk 1. Algemeen Kader	12
1. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind	13
1.1. Belang	13
1.2. Inhoud	14
2. Kinderrechten en onderwijs	16
2.1. Kinderen hebben recht op onderwijs (art. 28)	16
2.2. Kinderen hebben rechten in het onderwijs	16
2.3. Kinderrechten worden verwezenlijkt door onderwijs	17
3. Kinderrechteneducatie, ook in een mondiale context	18
3.1. Kinderen informeren	18
3.2. Waarden, houdingen en vaardigheden ontwikkelen	18
3.3. Een kinderrechtenklimaat creëren	19
3.4. Mondiale solidariteit opbouwen	19
Hoofdstuk 2. Praktijkvisie	20
1. Kinderen informeren over kinderrechten	22
1.1. Welke doelen stellen we?	22
1.2. Kinderrechten in een taal voor jonge kinderen	23
2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden	25
2.1. Wat is een kinderrechtencultuur?	25
2.2. Over welke waarden en houdingen gaat het?	25
2.3. Over welke vaardigheden gaat het?	26
2.4. Werken vanuit 'participatie van en door kinderen'	26
3. Thema's en projecten verrijken vanuit kinderrechten	28
3.1. Meerdere aandachtspunten	28
3.2. Basisvragen om thema's en projecten te verrijken	29
3.3. Evaluatie van het handboek Wereldoriëntatie (W.O.)	29
3.4. Kinderrechten(houdingen) als rode draden doorheen het schooljaar	30
Hoofdstuk 3. Algemene ideeënlijst	31
1. Informeren over kinderrechten	32
2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden	40
3. Ideeën voor rode draden doorheen het schooljaar	45

DEEL 2. KLEUTERONDERWIJS	48
Hoofdstuk 1. Ideeënlijst bij het thema ‘spelen, spel en speelgoed’	50
1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?	51
2. Hoe kleuters informeren over het recht op ‘spel en vrije tijd’?	52
3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden?	55
3.1. Inbrengen en uitwisselen	55
3.2. Samenwerken en participeren	57
3.3. Mondiaal verrijken	58
3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren	60
3.5. Andere ideeën	61
Hoofdstuk 2. Ideeënlijst bij het thema ‘lichaam en gezondheid’	62
1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?	63
2. Hoe kleuters informeren over kinderrechten in het kader van het thema ‘lichaam en gezondheid’?	64
2.1. Recht op een eigen mening en inspraak	64
2.2. Recht op gezonde voeding, op water, op kleding, op onderdak	64
2.3. Recht op veiligheid en bescherming	64
2.4. Recht op onderwijs, op info	65
2.5. Recht op spel en vrije tijd	65
2.6. Recht op zorg	65
2.7. Recht op een gelijke behandeling	65
2.8. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap	66
2.9. Recht op een privé-leven	66
3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en vaardigheden?	67
3.1. Inbrengen en uitwisselen	67
3.2. Samenwerken en participeren	69
3.3. Mondiaal verrijken en solidariteit opbouwen	70
3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren	71
3.5. Andere ideeën	72
Hoofdstuk 3. Ideeënlijst bij het thema ‘water’	73
1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?	74
2. Hoe kun je kleuters informeren over kinderrechten in het kader van het thema ‘water’ ?	75
3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden ?	76
3.1. Inbrengen en uitwisselen	76
3.2. Participeren en samenwerken	78
3.3. Mondiaal verrijken	79
3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren	80
Hoofdstuk 4. Bronnen – kleuteronderwijs	81
1. Algemeen	82
1.1. Boeken en brochures	82
1.2. Websites	82
2. Thema ‘Spelen, spel en speelgoed’	84
2.1. Prentenboeken	84
2.2. Andere boeken of brochures	85
2.3. Websites	87
2.4. Ander materiaal	87
3. Thema ‘Lichaam en gezondheid’	88
3.1. Prentenboeken	88
3.2. Andere boeken en materialen	90
3.3. Websites	92
4. Thema ‘Water’	93
4.1. Prentenboeken	93
4.2. Andere boeken en materialen	93
4.3. Websites	94

Hoofdstuk 5. Bijlagen bij Deel Kleuteronderwijs	95
1. Kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie in de ontwikkelingsdoelen kleuteronderwijs	96
1.1. Ontwikkelingsdoelen Wereldoriëntatie kleuteronderwijs	96
1.2. Ontwikkelingsdoelen Nederlands kleuteronderwijs	97
1.3. Ontwikkelingsdoelen Muzische vorming kleuteronderwijs	98
1.4. Ontwikkelingsdoelen Lichamelijke opvoeding kleuteronderwijs	99
2. Kinderrechtenlied voor kleuters	100
2.1. Tekst van het lied	100
2.2. Kinderrechtenlied voor kleuters (met gitaarakkoorden)	101
2.3. Didactische suggesties om het lied aan te leren	102
3. Suggesties bij prentenboeken	104
3.1. Werken met het prentenboek 'Kikker is kikker'	104
3.2. Werken met het prentenboek 'Ik wil ook een mama!'	105
3.3. Werken met het prentenboek 'Ik wil geen kus!'	106
3.4. Werken met het prentenboek 'Kleine raaf wil een naam'	107
3.5. Werken met het prentenboek 'De pappa van kleine ezel'	108
3.6. Werken met het prentenboek 'Vrolijk Kerstfeest, Paultje!'	109
3.7. Werken met het prentenboek 'Feest!'	110
3.8. Werken met het prentenboek 'Knuffel heeft zorgen'	111
4. Zelfevaluatielijst voor de kleuterklaspraktijk	112
DEEL 3. LAGER ONDERWIJS	132
Hoofdstuk 1. Ideeënljst bij het thema 'spelen, spel en speelgoed'	134
1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?	135
1.1. Uitleg voor de eerste graad	135
1.2. Uitleg voor de tweede graad	137
2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?	139
2.1. Recht op een eigen mening en inspraak	139
2.2. Recht om samen te komen met anderen	141
2.3. Recht op veiligheid en bescherming	141
2.4. Recht op spel en vrije tijd	142
2.5. Recht op een gelijke behandeling	143
2.6. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap	144
2.7. Recht op een privé-leven	144
3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden bij het thema 'spelen'?	145
3.1. Respect opbouwen	145
3.2. Ieder mens gelijkwaardig behandelen	147
3.3. Verantwoordelijkheid opnemen	148
3.4. Solidariteit opbouwen	149
3.5. Opkomen voor zichzelf en voor anderen	150
3.6. Samenwerken	150
4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema 'spelen'	151
4.1. Inbrengen en uitwisselen	151
4.2. Participeren	151
4.3. Mondiaal verrijken	152
4.4. Actie voeren en zich engageren	153
Hoofdstuk 2. Ideeënljst bij het thema 'lichaam en gezondheid'	154
1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?	155
1.1. Uitleg voor de eerste graad	155
1.2. Uitleg voor de tweede graad	157
2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?	159
2.1. Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak	159
2.2. Recht op veiligheid en bescherming	161
2.3. Recht op onderwijs en informatie	162
2.4. Recht op een gelijke behandeling	162
2.5. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap	164
2.6. Recht op een privé-leven	165

3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden bij het thema 'lichaam'?	166
3.1. Respect opbouwen	166
3.2. Verantwoordelijkheid opnemen	167
3.3. Solidariteit opbouwen	168
4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema 'lichaam'	169
4.1. Inbrengen en uitwisselen	169
4.2. Participeren	170
4.3. Mondiaal verrijken	171
4.4. Actie voeren en zich engageren	171
Hoofdstuk 3. Ideeënlister bij het thema 'water'	172
1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?	173
1.1. Uitleg voor de eerste graad	173
1.2. Uitleg voor de tweede graad	174
2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?	176
2.1. Via het thema water meerdere rechten aanbrengen	176
2.2. Recht op een eigen mening en inspraak	178
2.3. Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak	178
2.4. Recht op onderwijs en informatie	180
2.5. Recht op een gelijke behandeling	181
2.6. Recht op veiligheid en bescherming	182
3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden bij het thema 'water'?	183
3.1. Respect opbouwen	183
3.2. Ieder mens gelijkwaardig behandelen	183
3.3. Verantwoordelijkheid opnemen	184
3.4. Solidariteit opbouwen	184
3.5. Opkomen voor zichzelf en voor anderen	184
3.6. Samenwerken	185
4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema water	186
4.1. Inbrengen en uitwisselen	186
4.2. Participeren	186
4.3. Mondiaal verrijken	189
4.4. Actie voeren en zich engageren	189
Hoofdstuk 4. Bronnen – lager onderwijs	190
1. Algemeen	190
1.1. Boeken en brochures	190
1.2. Websites	191
2. Thema 'Spelen, spel en speelgoed'	193
2.1. Prentenboeken	193
2.2. Andere boeken of brochures	193
2.3. Websites	195
2.4. Ander materiaal	195
3. Thema 'Lichaam en gezondheid'	196
3.1. Prentenboeken	196
3.2. Andere boeken en materialen	198
3.3. Websites	199
4. Thema 'Water'	200
4.1. Prentenboeken	200
4.2. Andere boeken en materialen	200
4.3. Websites	201
Hoofdstuk 5. Bijlagen - lager onderwijs	203
1. Kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie in de eindtermen lager onderwijs	204
1.1. Eindtermen Wereldoriëntatie lager onderwijs	204
1.2. Eindtermen Nederlands lager onderwijs	206
1.3. Eindtermen Muzische vorming lager onderwijs	207
1.4. Eindtermen Sociale vaardigheden lager onderwijs	207
2. Kinderrechtenlied voor lager onderwijs	208
3. Zelftest: Een kinderrechtenklimaat in mijn klas	209

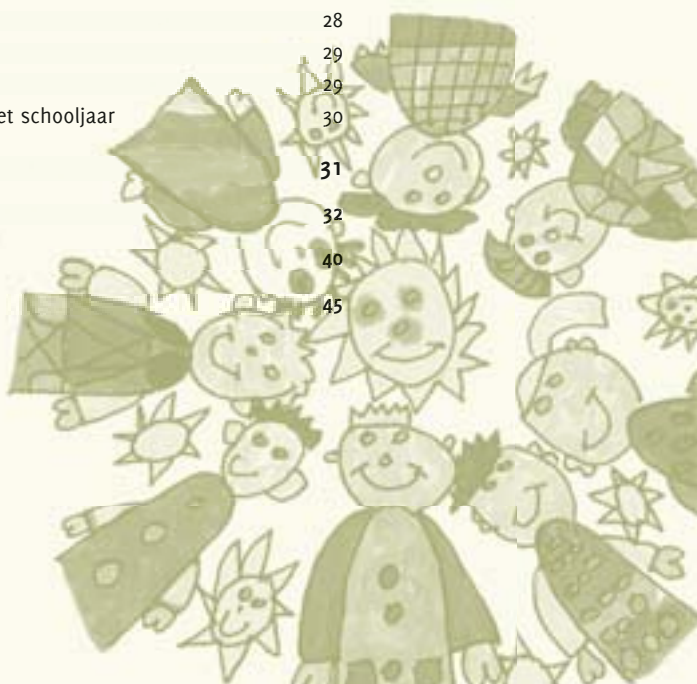
Deel 1

Basisinformatie

Kinderrechteneducatie bij jonge kinderen in kleuter- en lager onderwijs

Overzicht van dit deel

Hoofdstuk 1. Algemeen Kader	12
1. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind	13
1.1. Belang	13
1.2. Inhoud	14
2. Kinderrechten en onderwijs	16
2.1. Kinderen hebben recht op onderwijs (art. 28)	16
2.2. Kinderen hebben rechten in het onderwijs	16
2.3. Kinderrechten worden verwezenlijkt door onderwijs	17
3. Kinderrechteneducatie, ook in een mondiale context	18
3.1. Kinderen informeren	18
3.2. Waarden, houdingen en vaardigheden ontwikkelen	18
3.3. Een kinderrechtenklimaat creëren	19
3.4. Mondiale solidariteit opbouwen	19
Hoofdstuk 2. Praktijkvisie	20
1. Kinderen informeren over kinderrechten	22
1.1. Welke doelen stellen we?	22
1.2. Kinderrechten in een taal voor jonge kinderen	23
2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden	25
2.1. Wat is een kinderrechtencultuur?	25
2.2. Over welke waarden en houdingen gaat het?	25
2.3. Over welke vaardigheden gaat het?	26
2.4. Werken vanuit 'participatie van en door kinderen'	26
3. Thema's en projecten verrijken vanuit kinderrechten	28
3.1. Meerdere aandachtspunten	28
3.2. Basisvragen om thema's en projecten te verrijken	29
3.3. Evaluatie van het handboek Wereldoriëntatie (W.O.)	29
3.4. Kinderrechten(houdingen) als rode draden doorheen het schooljaar	30
Hoofdstuk 3. Algemene ideeënlijst	31
1. Informeren over kinderrechten	32
2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden	40
3. Ideeën voor rode draden doorheen het schooljaar	45

Algemeen Kader

Kinderrechten en kinderrechteneducatie

Uit de klas van Juf Hilde:

“Hanna: ‘Elk kind moet een huis hebben omdat ze anders niet kunnen wonen of slapen. Een tent is ook goed, met een slaapzak kan je dan slapen en word je niet nat.’

Lena: ‘Elk kind heeft een naam, dan weten we wie het is. Dan kunnen we hem roepen.’

Kobe: ‘Als een kind zich pijn doet, moet het verzorgd worden’.

Stans: ‘Kinderen hebben recht om groot te worden.’

Evi: ‘Ja, en ook om klein te zijn.’

Bo: ‘Kinderen hebben recht op de waarheid. Als je opa dood is, moeten ze ook zeggen dat hij dood is, en niet iets anders verzinnen.’

Elke: ‘Kinderen hebben recht op een wc omdat anders de kaka op straat zou liggen.’

Lin: ‘Kinderen hebben recht op plichten. Als mama altijd zou zeggen ‘doe maar...’ en je bent moe en wil niet gaan slapen, dan word je heel moe en ziek en ga je dood. Gelukkig letten mama’s daar op. Kinderen moeten dus luisteren naar hun ouders.’”

Dit hoofdstuk beschrijft het belang van de kinderrechten en van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Het bevat belangrijke informatie over het totstandkomen en invullen van deze rechten. Verder leggen we de link tussen kinderrechten en het onderwijs. We gaan in op wat kinderrechteneducatie is en we bekijken dit in Noord-Zuidperspectief.

1. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

.....

1.1. Belang

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (verder aangeduid als het IVRK of kortweg het verdrag) is een universeel aanvaard geheel van minimale regels die iedereen moet respecteren en bewaken. Het is een zeer belangrijke mijlpaal in de geschiedenis van de rechten van kinderen.

De Algemene Vergadering van de VN keurde in **1989** dit verdrag goed. Het is **van kracht sinds 1990** en momenteel geratificeerd door praktisch alle landen. Ratificeren betekent: een internationale overeenkomst officieel bekrachtigen. Elke staat die het verdrag ratificeert, verplicht zichzelf om de rechten in de praktijk te brengen en indien nodig zijn wetgeving aan te passen. Alleen de Verenigde Staten en Somalië hebben het (nog) niet geratificeerd (juni 2007). Somalië heeft geen georganiseerde staatsstructuur. De Bush-administratie (VS, 2001) verklaarde dat het verdrag te ver gaat in het toekennen van economische en sociale rechten aan kinderen.

Het verdrag benadert de rechten van het kind als **geheel**. Door alle rechten van kinderen samen te brengen, geeft het verdrag aan dat alle rechten even belangrijk zijn en dat ze onderling samenhangen. Het introduceert onder meer het recht van kinderen om deel te nemen aan beslissingen die hun eigen leven raken.

“Het beschouwt de kinderen als rechtssubject in plaats van rechtsobject. Traditioneel werd de grote meerderheid van volwassenen geleerd om kinderen te zien als voorwerpen die onvoorwaardelijk aan volwassenen moeten gehoorzamen, aan leraars, priesters, ouders, dokters, enz. In de plaats hiervan bevordert het Verdrag het idee van kinderen als personen met rechten, rechten die moeten worden gerespecteerd door volwassenen, door de samenleving en door alle instanties die te maken hebben met kinderkzaken.”

Het **recht op participatie en inspraak** is het meest vernieuwende. Elk kind heeft het recht om zijn mening te geven in alle zaken die het aanbelangen. Aan de mening van het kind moet voldoende belang gehecht worden.

Het verdrag is zeer belangrijk omdat het

- ▶ juridisch bindend is,
- ▶ alle rechten samenbrengt,
- ▶ kinderen ziet als volwaardige wezens,
- ▶ kinderen erkent als medeparticipant in de samenleving,
- ▶ de staten verplicht om proactief de rechten van kinderen te bevorderen.

.....
Elk kind heeft rechten, zonder dat het er iets anders moet voor doen. Rechten heb je gewoon.
.....

.....
Kinderrechten vormen een geheel.
.....

.....
Belang van recht op participatie.
.....

¹ Uit de Handleiding voor mensenrechteneducatie met jongeren – Raad van Europa (vertaling VORMEN vzw, 2003, blz. 313-314).

Historisch overzicht

1924	De ‘Verklaring van Genève’ over de Rechten van het Kind wordt aangenomen door de Volkenbond.
10.12.1948	De ‘Universele Verklaring van de Rechten van de Mens’ (UVRM) wordt goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN).
1950	Het ‘Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens’ (EVRM) wordt aangenomen. Dit verdrag is bindend voor alle lidstaten van de Raad van Europa en is geïnspireerd op de UVRM.
20.11.1959	De ‘Verklaring van de Rechten van het Kind’ (VRK) wordt unaniem door de Algemene Vergadering van de VN goedgekeurd.
1979	‘Internationaal jaar van het kind’.
20.11.1989	De Algemene Vergadering van de VN keurt het ‘Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind’ (IVRK) unaniem goed. Het IVRK is gebaseerd op de UVRM.
02.09.1990	Het IVRK treedt in werking (minstens 20 staten zijn overgegaan tot ratificatie).
16.12.1991	België bekrachtigt het IVRK. Het verdrag treedt in werking in België vanaf 15.01.1992.
15.07.1997	Oprichting van het Kinderrechtencommissariaat (Vlaamse Gemeenschap).
20.11.1999	Tien jaar IVRK.
09.2000	De Verenigde Naties organiseren de Millenniumtop. Kinderrechten worden opgenomen in de Millenniumdoelstellingen (2000-2015).
10.12.2004	De Algemene Vergadering van de VN van 10 december 2004 keurt het ‘Wereldprogramma voor Mensenrechteneducatie’ (MRE) goed.
19.07.2005	Kinderrechten worden opgenomen als één van de prioritaire thema’s in de wet op de ontwikkelingssamenwerking van 1999 (België).

1.2. Inhoud

• • • • •
De officiële versie van het verdrag kun je vinden op www.kinderrechtswinkel.be of op www.vormen.org/informatie/documenten.htm
• • • • •

Het verdrag omvat in totaal **54 artikels**.

Artikels 1 tot en met 41 omschrijven de rechten die kinderen hebben en de verplichtingen van de staten die het verdrag ratificeerden.

Artikels 42 tot en met 45 regelen het toezicht op de naleving van het verdrag.

Artikels 46 tot en met 54 gaan over de inwerkingtreding van het verdrag.

Aan de 54 artikels gaat een soort inleiding vooraf. Dit noemt men de “**preambule**”. Hierin staan de achterliggende beschouwingen en doelstellingen van het verdrag beschreven.

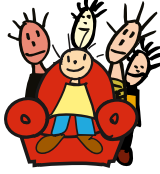

Vanuit pedagogisch-didactisch oogpunt werken we in deze publicatie met een indeling van de kinderrechten die bondiger en overzichtelijker is. We baseren ons hiervoor op een formulering in **17 kinderrechten** zoals VORMEN vzw die voorstelt².

Op de volgende bladzijde geven we een overzicht van de 17 rechten die op het einde van de lagere school kunnen gekend zijn. We verwijzen telkens naar de betrokken artikels van het verdrag. Bij elk recht geven we ook de kinderrechtentekening van KINDERRECHTSWINKELS vzw. In de bijlagen van het kleuteronderwijs is een grotere versie van deze tekeningen opgenomen.

² Zie www.vormen.org/rechtinderoos, Deel 1, p. 10.

17 kinderrechten

Elk kind heeft recht:

1.		op een eigen mening en op inspraak	art. 12, 13, 14	10.		op gelijke behandeling	art. 2
2. *		op een eigen geloof en cultuur	art. 14, 17, 30	11.		om bij de eigen familie te zijn	art. 5, 9, 10
3.		op gezonde voeding, water, kleding en onderdak	art. 26, 27	12.		op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap	art. 2, 3, 4, 23
4.		om samen te komen met anderen	art. 15	13.		op een privé-leven	art. 16
5.		op veiligheid en bescherming	art. 6, 19, 20, 22, 25, 33, 34, 35, 36	14. *		op bescherming tegen uitbuiting	art. 32, 36
6.		op onderwijs en informatie	art. 5, 6(2), 17, 18, 28, 29, 40	15.		op bescherming tegen onwettige opsluiting	art. 11, 37, 40
7.		op spel en vrije tijd	art. 31	16.		op bescherming tegen oorlog	art. 38, 39
8.		op zorg	art. 3, 18, 19, 24, 26, 27	17. *		op bescherming bij adoptie	art. 21
9.		op een naam en een nationaliteit	art. 7, 8				

* geen tekening beschikbaar in de reeks van Kinderrechtswinkels.

2. Kinderrechten en onderwijs

.....

Er is een bijzonder verband tussen kinderrechten en onderwijs. Kinderen hebben overal ter wereld rechten: op onderwijs, in onderwijs maar ook door onderwijs³.

2.1. Kinderen hebben recht op onderwijs (art. 28)

.....
*Elk kind heeft recht
op onderwijs.*
.....

In Vlaanderen is het recht op onderwijs al behoorlijk geregeld. Er is het ‘recht op inschrijving’ in een school vanaf tweeënhalf jaar. Er is ook leerplicht en leerrecht voor alle kinderen met een vreemde nationaliteit die op Belgisch grondgebied verblijven. Ook kinderen die ‘illegaal’ in het land verblijven, hebben recht op inschrijving in een school. Ze genieten dezelfde rechten als legale kinderen. De school krijgt voor hen evenveel middelen.

Op wereldschaal zijn deze rechten nog op vele plaatsen geschonden. 120 miljoen van de 700 miljoen kinderen die school zouden moeten lopen, gaan niet naar school⁴. Met de Millenniumdoelstelling ‘alle kinderen op de wereld volgen basisonderwijs’ wil men deze situatie tegen 2015 doorbreken. UNICEF en andere organisaties werken hieraan.

2.2. Kinderen hebben rechten in het onderwijs

.....
*Alle kinderrechten
zijn op school van
toepassing.*
.....

Dit wil zeggen dat het verdrag ook op school geldt, dat alle rechten er van toepassing zijn. Het onderwijs moet de kinderrechten respecteren in concrete dagelijkse schoolsituaties. Dit is niet onbelangrijk, gezien jonge kinderen er een groot deel van hun tijd doorbrengen⁵.

Een voorbeeld is de meningsvorming, meningsuiting en inspraak in de zin van ‘passend belang hechten aan de mening van het kind’ (art. 12-14). Dit vertaalt zich dan in het belang dat de school hecht en de invulling die ze geeft aan ‘participatie van en door kinderen’.

Leerlingenparticipatie wordt nog dikwijls gezien als een oefening of voorbereiding voor later. Artikel 12 houdt echter in dat kinderen het recht hebben om ‘hier en nu’ hun mening te geven en om aan de maatschappij te participeren.

³ Zie E. Verhellen (1997) *Verdrag inzake de rechten van het kind*, p. 129-137.

Zie de brochure *Kinderrechten en onderwijs: een driedubbele opdracht. Recht op onderwijs. Rechten in onderwijs. Rechten door onderwijs*. Uitgegeven door het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement onderwijs (1999). Deze brochure verscheen naar aanleiding van de 10de verjaardag van het verdrag. Ze is gratis te downloaden op www.ond.vlaanderen.be/basisonderwijs/pdf/kinderrechten/kinderrechten.pdf.

⁴ Zie UNICEF België (2004), *Onderwijs mijn recht*.

⁵ Daarnaast is er ook nog de signaalfunctie van het onderwijs, bv. bij vermoeden van mishandeling en verwaarlozing. We duiden dit dan als “bescherming van kinderrechten via de school”.

2.3. Kinderrechten worden verwezenlijkt door onderwijs

In art. 29 van het verdrag wordt het doel van onderwijs als volgt omschreven:

‘Het onderwijs is gericht op:

- 1. een zo volledig mogelijke ontplooiing van persoonlijkheid en talenten van het kind;*
- 2. respect voor de rechten van de mens en van kinderen;*
- 3. respect voor de culturele en nationale waarden van het kind zelf en van anderen;*
- 4. de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene in een vrije en respectvolle samenleving;*
- 5. respect voor de natuurlijke omgeving.’*

In deze context situeren we de inspanningen in verband met kinderrechteneducatie (KRE). De school moet niet alleen informatie geven over hun rechten. De kinderen moeten ook de kans krijgen om op te groeien in een klimaat, een cultuur waarin de kinderrechten beleefd worden. Elke volwassene heeft de plicht om de waarden die in het verdrag opgenomen zijn, voor te leven. De school is ook een geschikt milieu om het verband tussen rechten en verantwoordelijkheden te leren.

• • • • •
Kinderen kunnen zich op school informeren over hun rechten. Ze kunnen kinderrechtenhoudingen verwerven en opgroeien in een kinderrechtenklimaat.
• • • • •

Spanningsveld

Het beschreven onderscheid tussen ‘op / in / door’ hebben we ten volle begrepen toen we in contact kwamen met een basisschool die kinderen uit de meest diverse en sociaal zwakkere situaties opvangt. Een leerkracht zei het zo: ‘ We hebben hier onze handen vol om ervoor te zorgen dat de kinderen regelmatig naar school komen en blijven komen. We proberen er dan voor te zorgen dat de kinderen tot hun recht kunnen komen op school. Voor sommigen is dat even ontsnappen aan armoede, verwaarlozing, ouders die hun opvoedingstaak niet kunnen opnemen door eigen problemen. Hoe moeten we daarmee omgaan zonder deze kinderen in conflict te brengen met hun thuissituatie? ‘

3. Kinderrechteneducatie, ook in een mondiale context

.....

Volgende vier aspecten vormen de pijlers voor de uitbouw van kinderrechteneducatie in de klas:

1. Kinderen informeren.
2. Waarden, houdingen en vaardigheden ontwikkelen.
3. Een kinderrechtenklimaat creëren.
4. Mondiale solidariteit opbouwen.

3.1. Kinderen informeren

Je informeert kinderen over kinderrechten. Die gelden zowel voor ieder van hen als voor alle andere kinderen op de wereld. Je geeft hen de kans om geleidelijk en op hun niveau begrippen en inzichten te verwerven:

- ▶ Wat is een recht?
- ▶ Over welke rechten gaat het en wat betekenen ze concreet?
- ▶ Welke plichten of verantwoordelijkheden horen er bij elk recht? ...

Informatie verstrekken over de kinderrechten ligt in het verlengde van wat het verdrag vraagt, met name om de inhoud van het verdrag ruime bekendheid te geven bij volwassenen en kinderen⁶.

3.2. Waarden, houdingen en vaardigheden ontwikkelen

Je begeleidt kinderen om **waarden, houdingen en vaardigheden** te ontwikkelen die ze nodig hebben om op te komen voor die rechten en ze zelf toe te passen. Je leert kinderen samenwerken, verantwoordelijkheid opnemen, opkomen voor zichzelf en voor anderen, omgaan met diversiteit, verschillen respecteren, zich engageren, solidariteit tonen, ...

Een basishouding van respect.

“Het spreekt voor zich dat een uitgebreide en vol te houden informatiecampagne omtrent het bestaan en de inhoud van het verdrag een basisvereiste is voor een effectieve implementatie. Dat het onderwijs hierbij een niet te ontlopen en zeer belangrijke verantwoordelijkheid op zich dient te nemen, hoeft geen betoog. ‘Een dagje mensenrechten of kinderrechten’ zou een aanfluiting zijn van de opgenomen plicht. Fundamenteel zal het onderwijs zich moeten heroriënteren naar een basisattitude van respect voor mensen-(kinder-)rechten. Want, wat baat het een theoretisch leerproces op te zetten over de waarden van mensenrechten en democratie in het algemeen, zonder ze in de praktijk te beleven?”

Uit: E. Verhellen (1997). Verdrag inzake de rechten van het kind, p. 136.

⁶ Dit staat als volgt in artikel 42: ‘De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe de beginselen en de bepalingen van dit verdrag op passende en doeltreffende wijze algemeen bekend te maken, zowel aan volwassenen als aan kinderen.’

3.3. Een kinderrechtenklimaat creëren

Je creëert een klasklimaat waarin de kinderrechten en de achterliggende waarden dagelijks gerealiseerd worden:

- ▶ Door als leerkracht zelf **deze waarden voor te leven**, en in je omgang met de kinderen de kinderrechten en kinderrechtenwaarden toe te passen. Voorbeelden:
 - ▶ Je toont respect voor de eigenheid van elk kind.
 - ▶ Je behandelt alle kinderen op basis van gelijkwaardigheid. Dit betekent ook extra aandacht besteden aan kinderen met minder kansen.
 - ▶ Je zorgt voor participatievormen op maat. Je houdt rekening met de inbreng van de kinderen zodat hun inspraak voelbaar is in het leven en werken in de klas.
- ▶ Door met de kinderen actief te werken aan een **persoonlijke visie, gedrag en houding** in het licht van de kinderrechten en de kinderrechtenwaarden. Voorbeelden:
 - ▶ Je bouwt reflectiemomenten in, bijvoorbeeld met behulp van een dagboek.
 - ▶ Je ondersteunt kinderen om zelf oplossingen te vinden voor hun conflicten.
 - ▶ Je toont verbanden tussen concrete voorvallen in de klas en de kinderrechten.
 - ▶ Je stelt de houding van kinderen die rechten schenden, in vraag en lokt hierover discussie uit.

3.4. Mondiale solidariteit opbouwen

Het kinderrechtenverdrag verwijst naar de moeilijke situatie van kinderen in ‘ontwikkelingslanden’. Het roept op tot **internationale samenwerking** om deze kinderen speciale aandacht te geven en om de kinderrechten ook daar te realiseren.

Je neemt het universele aspect van de kinderrechten voortdurend mee in je activiteiten door ze in een mondiale context of in Noord-Zuidperspectief te plaatsen. In die zin werk je tegelijk aan een doel van **ontwikkelingseducatie**⁷ met name ‘solidariteit opbouwen met kinderen in het Zuiden’.

Zowel in het Noorden als in het Zuiden zijn er schendingen en realisaties van kinderrechten. Wees genuanceerd en vermijd overwegend negatieve beeldvorming over de situatie bij kinderen in het Zuiden.

Kinderrechteneducatie in Noord-Zuidperspectief is:

- ▶ Kinderen informeren over hun rechten en over die van kinderen in het Zuiden;
- ▶ Kinderen helpen inzien dat rechten en verantwoordelijkheden universeel zijn en dus overal voor iedereen gelden;
- ▶ Kinderen leren om zich in te zetten voor kinderrechten in de eigen omgeving en voor leeftijdgenoten in het Zuiden.

Kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie gaan hand in hand!

⁷ Het Vlaams decreet inzake Ontwikkelingseducatie (2004) omschrijft ontwikkelingseducatie als het geheel van activiteiten dat tot doel heeft maatschappelijke thema's in een mondiale context te plaatsen, meerbepaald in een Noord-Zuidperspectief. De algemene doelstelling van ontwikkelingseducatie is: ‘... bijdragen tot de creatie van een draagvlak voor internationale samenwerking en de ontwikkeling van een houding van internationale solidariteit in het perspectief van een duurzame mondiale samenleving’.

• • • • •
**Kinderrechten
zijn universeel.**
• • • • •

• • • • •
**Het Noord-
Zuidperspectief is
vanzelfsprekend in
kinderrechteneducatie.**
• • • • •

Praktijkvisie

Werken aan kennis, houdingen en vaardigheden inzake kinderrechten

Juf Truus vertelt:

“Lin maakte een kinderrechtslinger die het hele jaar in de kring hing en waarnaar regelmatig verwezen werd (rode draad). Want spontaan waren er gelegenheden (gebeurtenissen in de actualiteit, correspondentie met multiculturele klas, leesboekjes, verhaaltjes,...) om te reflecteren over kinderrechten en hun concrete betekenis. Ik stimuleerde dit reflectieproces door langs mijn neus weg te vragen of dit iets met kinderrechten van doen heeft en wat dan wel, telkens als ik zelf aanvoelde dat er wel wat inzat. Al snel namen de kinderen deze kinderrechtenbevragede houding over en maakten spontaan zelf de reflectie. Doorheen het schooljaar groeide zo geleidelijk aan meer en meer inzicht in en kennis over kinderrechten.

Toen in het derde trimester ons Kenia-project naar een hoogtepunt groeide, kwam de vraag naar boven aan welke kinderrechten er gewerkt werd door de actie van de kinderen. Ze begonnen verschillende kinderrechten op te sommen en te argumenteren waarom die er al dan niet bijhoorden, vanuit hun opgedane kennis. Het besluit van de kinderen was dat door het weeshuis in Kenia te steunen ook aan ALLE kinderrechten werd gewerkt. Ze hebben er allemaal op één of andere manier mee te maken. Dat was echt wel een wauw-moment.”

Kinderrechten zijn universeel. Ze gelden voor alle kinderen. Vele van die rechten pas je als leerkracht al toe in de dagelijkse klaspraktijk. Dit gebeurt meestal impliciet, dit wil zeggen zonder uitdrukkelijke verwijzing naar het kader dat het kinderrechtenverdrag biedt.

• • • • •
Impliciet
• • • • •

Wij willen graag dat dit kader expliciet aanwezig is in de klas- en schoolcontext. We gaan ervan uit dat het werken aan een duidelijke kinderechtcultuur zowel het individuele kind als de groep en het hele schoolklimaat ten goede komt. Ideaal zou zijn dat het schoolteam die keuze expliciteert in een welomlijnde visietekst waarin de plaats van de kinderrechten centraal staat. De praktijkvisietekst zoals in dit hoofdstuk beschreven, kan je hiervoor wellicht inspiratie bieden.

• • • • •
Expliciet
• • • • •

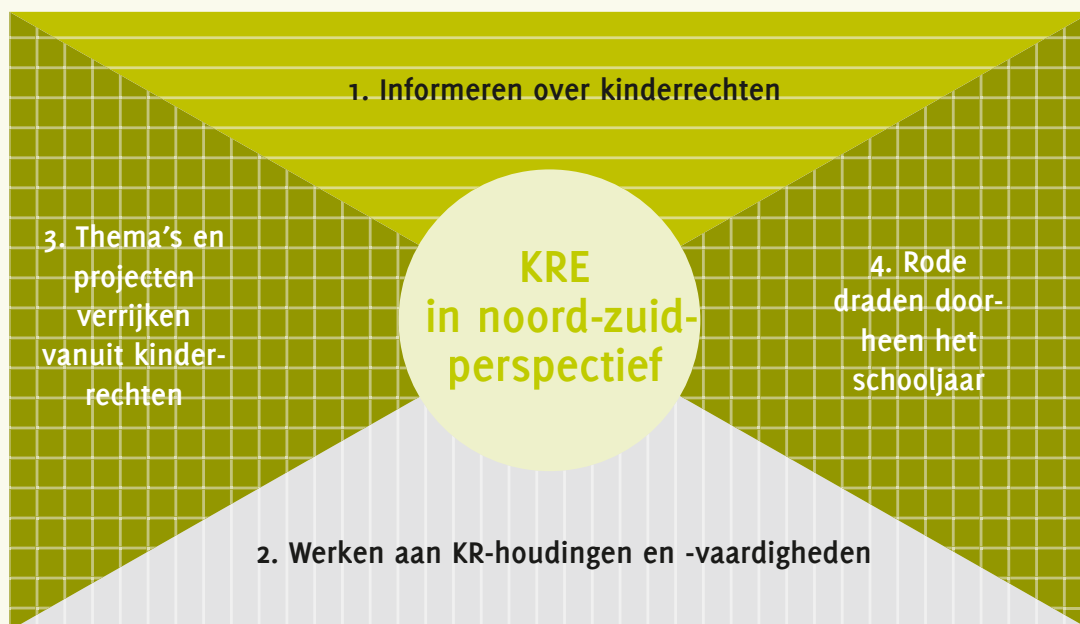
Binnen onze brede visie op kinderrechteneducatie komen de kinderrechten aan bod in alle leergebieden en in alle momenten van de klaspraktijk. Het betreft zowel kennis, houdingen als vaardigheden.

• • • • •
Alle leergebieden
Alle momenten
• • • • •

- We onderscheiden 4 wegen om in de basisschool kinderrechteneducatie uit te werken:
1. Kinderen informeren over kinderrechten.
 2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden.
 3. Thema's en projecten verrijken vanuit kinderrechten.
 4. Kinderrechten en kinderrechtenhoudingen als rode draden doorheen het schooljaar.

In dit hoofdstuk werken we deze vier wegen verder uit. In de volgende hoofdstukken reiken we tal van concrete werksuggesties en ideeën aan.

Tabel : 4 wegen in schema

1. Kinderen informeren over kinderrechten

.....

We stellen ons tot doel dat de kinderen doorheen de lagere school de kinderrechten leren kennen. Geleidelijk aan kunnen ze kinderrechten opnoemen, toelichten en illustreren. Ze maken kennis met de betekenis van de rechten. We beschrijven hieronder hoe je dit stapsgewijs kunt invullen.

1.1. Welke doelen stellen we?

.....
*Belang van kinder-
rechten illustreren.*
.....

De eindterm 4.13 van Wereldoriëntatie voor de lagere school gaat over kinderrechten:

“De leerlingen kunnen het belang illustreren van fundamentele Rechten van de Mens en de Rechten van het Kind. Ze zien daarbij in dat de rechten en plichten complementair zijn”.⁸

..... Wij vertalen deze eindterm als volgt:

.....
*Rechten en
verantwoordelijkheden
gaan samen.*
.....

Op het einde van de basisschool kunnen leerlingen alle kinderrechten toelichten die voor hun leeftijdsgroep geschikt zijn. Ze kunnen het belang ervan illustreren. Ze zien in dat deze rechten gelden voor zichzelf en voor anderen. Ze zien ook in dat zij hiervoor zelf een verantwoordelijkheid dragen.

De voorbereiding van deze eindterm kan reeds starten in de kleuterschool. Kleuters kunnen beseffen wat veiligheid, zorg en andere waarden kunnen betekenen voor het dagelijks leven van kinderen hier en elders. Ze kunnen verwoorden dat het belangrijk is dat volwassenen voor hen zorgen. Ze begrijpen de kinderrechten in een taal voor jonge kinderen (zie verder). Opkomen voor jezelf gaat samen met het zorgen voor anderen, en dat beseffen ze.

Doorheen de lagere school groeit langzaam het inzicht in de samenhang van rechten en verantwoordelijkheden. Algemene begrippen als ‘recht’, ‘wet’, ‘plicht’, ‘verantwoordelijkheid’ krijgen meer en meer inhoud.

⁸ Zie <http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/basisonderwijs/lager/eindtermen/wereldorientatie.htm>

Hoe kinderen informeren over kinderrechten?

Hoe kinderrechten aan bod komen, is afhankelijk van wat bij de kinderen en in de klasgroep leeft, en van de keuzes die je als leerkracht maakt.

• • • • •
Visualiseren
• • • • •

Enkele aandachtspunten:

- ▶ Gebruik tekeningen⁹ om de rechten te visualiseren.
- ▶ Beperk je niet tot het eenmalig aanbrenge van de tekeningen. Verwijs naar de tekeningen als de kans zich voordoet. Leer de kinderen ernaar verwijzen vanuit **diverse situaties**.
- ▶ Selecteer die rechten die je inhoudelijk met de kinderen wilt uitwerken. Om deze rechten en het belang ervan correct te kunnen **duiden**, kun je de ‘Toelichting bij het kinderrechtenverdrag / bespreking per recht’¹⁰ raadplegen.
- ▶ Zorg dat doorheen elk schooljaar alle kinderrechten aan bod komen die voor jouw klasgroep geschikt zijn. Besteed aandacht aan het brede gamma van kinderrechten. Beperk je dus niet tot 1 of 2 rechten.
- ▶ Omschrijf de kinderrechten in een taal voor jonge kinderen (zie hieronder).

• • • • •
Veelvuldig aanbieden
• • • • •

• • • • •
Geheel van de kinderrechten
• • • • •

• • • • •
Aangepaste taal
• • • • •

1.2. Kinderrechten in een taal voor jonge kinderen (kleuters en eerste graad lager onderwijs)

In de **tweede en derde graad** van het lager onderwijs kun je de lijst van 17 rechten zoals voorgesteld in Hoofdstuk 1 gebruiken. Voor **kleuters** en voor de meeste kinderen van de **eerste graad** zijn die 17 rechten echter nog te moeilijk. “Recht hebben op” is een te abstracte uitdrukking. Daarom geven we hier ook een vereenvoudigde versie en een selectie uit de 17 rechten¹¹.

Meerdere aanzetten zijn mogelijk:

- ▶ ‘ik mag spelen’
- ▶ ‘ik kan / wil spelen’
- ▶ ‘jij mag spelen’
- ▶ ‘wij mogen / willen spelen’
- ▶ ‘elk kind mag spelen’
- ▶ ‘grote mensen moeten ervoor zorgen dat kinderen kunnen spelen’, ...

⁹ In het kader van dit project hanteren we de kinderrechten tekeningen van KINDERRECHTSWINKELS vzw. Zie website www.kinderrechtswinkel.be en bijlagen bij dit ideeënboek. Voor de leerjaren in de lagere school kun je ook gebruik maken van de tekeningen van VORMEN vzw. Volgende organisaties beschikken eveneens over tekeningen en/of pictogrammen van kinderrechten: Kinderrechtencommissariaat, UNICEF België, UNICEF Nederland, Kinderrechtenhuis, Defence for Children International Nederland (DCIN).

¹⁰ Zie ‘Recht-in-de-roos’ op website www.vormen.org

¹¹ De keuze van de woorden is gebaseerd op de ‘Streeflijst woordenschat voor zesjarigen’. Dat betekent dat elk woord dat in de lijst voorkomt, ook hoog scoort in de streeflijst. Schaerlaekens A. e.a. (1999), “Streeflijst woordenschat voor zesjarigen. Derde herziene versie gebaseerd op nieuw onderzoek in Nederland en België”. Swets & Zeitlinger, ISBN 90 265 1572 3.

'Mogen' en 'willen' dekken niet helemaal de lading, maar komen toch tamelijk dicht bij 'recht hebben op'. De ik-vorm en jij-vorm zijn concreter voor jonge kinderen. Bij het gebruik van 'wij' en 'elk kind' geef je een groter gevoel van verbondenheid en betrokkenheid weer. Het versterkt het groepsgevoel en overstijgt de wat individualistische teneur van de ik- of jij-benadering. Uiteraard is het aan de leerkracht zelf om hier een keuze in te maken. Voor dit ideeënboek hanteren we de 'wij'-vorm in combinatie en afgewisseld met 'elk kind'. Volgende 'slogans' zijn volgens ons bruikbaar voor jonge kinderen:

Selectie uit de 17 kinderrechten		Herformulering in taal voor jonge kinderen
1. Elk kind heeft recht op een eigen mening en op inspraak.		We denken na over de dingen die we willen zeggen, en we vertellen ze ook. Grote mensen leren ons ook hoe we dit op een goede manier doen. Ze moeten goed naar ons luisteren.
3. Elk kind heeft recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak.		We willen gezond eten. We hebben zuiver / proper water nodig. We hebben kleren nodig. We hebben een huis nodig om te wonen.
4. Elk kind heeft recht om samen te komen met anderen.		We mogen samen met onze vriendjes spelen, naar de club gaan, ...
5. Elk kind heeft recht op veiligheid en bescherming.		Grote mensen moeten zorgen dat we ons veilig voelen. Ze moeten ons beschermen.
6. Elk kind heeft recht op onderwijs en informatie.		We mogen / kunnen naar school gaan. We mogen / kunnen uitleg vragen.
7. Elk kind heeft recht op spel en vrije tijd.		We mogen spelen, rusten, naar toneel, film of sport gaan.
8. Elk kind heeft recht op zorg.		Als ons iets overkomt, moeten grote mensen voor ons zorgen, ons beschermen.
9. Elk kind heeft recht op een naam en een nationaliteit.		We hebben een naam en behoren tot een land. We willen dat je onze naam en voornaam goed gebruikt.
10. Elk kind heeft recht op gelijke behandeling.		Het maakt geen enkel verschil wie je bent: jongen of meisje, blond of ros, dik of dun, ...
11. Elk kind heeft recht om bij de eigen familie te zijn.		We mogen bij onze familie zijn.
12. Elk kind heeft recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap.		Als we ziek zijn, moeten grote mensen voor ons zorgen. Als we een handicap hebben, kunnen we extra zorg krijgen.
13. Elk kind heeft recht op een privé-leven.		Elk kind mag soms iets voor zichzelf houden.

In de volgende hoofdstukken verfijnen we deze 'slogans' per thema. Ook op de websites van KINDERRECHTSWINKELS vzw, VORMEN vzw en het Kinderrechtencommissariaat⁽¹²⁾ vind je formuleringen in kindertaal.

¹² www.kinderrechtencommissariaat.be/subsites/kinderen/home.asp. Het project 'Recht-in-de-roos' heeft ook een versie 'Kinderrechten in kindertaal' voor gebruik in de 3de graad.

2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en –vaardigheden

.....

Met kinderrechteneducatie willen we verder gaan dan louter informeren over rechten. Aan de rechten van kinderen liggen immers **waarden** ten grondslag die onze **houdingen** in het dagelijks leven bepalen. We leren zo de kinderen opkomen voor zichzelf en anderen, want die **vaardigheden** liggen in het verlengde van een kinderrechtencultuur. Ook **participatie** is een sleutelbegrip in de uitwerking ervan.

2.1. Wat is een kinderrechtencultuur?

Een ‘kinderrechtencultuur’ proef je **in vele kleine dingen**: hoe de kinderen aan het werk zijn en omgaan met de vrijheid die ze krijgen, de inrichting en de aankleding van de klas, de organisatie (zitruimte, ruimte voor ieders boekentas, ...), het gebruik van een ideeënbus, hoe de kinderen aangesproken worden en met elkaar omgaan, hoe bezoekers onthaald worden, hoe men omgaat met de actualiteit, hoe de interesse voor de omgeving leeft, hoe kinderen betrokken zijn op de leefwereld en rechten van kansarme kinderen hier en in het Zuiden.

Als **leerkracht** speel je hierin een belangrijke rol. Je houding van respect t.o.v. kinderen, hoe je grenzen stelt en regels oplegt, hoe je omgaat met conflicten, de ruimte en kansen die je geeft aan kinderen om te participeren (zie verder), de wijze waarop je omgaat met de aanwezige diversiteit in de klas en de omgeving, je betrokkenheid bij de actualiteit en de grote wereld, zijn van doorslaggevende betekenis.¹³

.....
Houding van de leerkracht.
.....

Als kinderen opgroeien in een sfeer of **klimaat van respect voor elkaar**, kunnen ze de kinderrechten daadwerkelijk beleven en de bijhorende houdingen en vaardigheden inoefenen. Zo vergroot je de kans dat ze deze rechten leren waarderen en leren leven volgens deze houdingen.

.....
Cultuur van respect.
.....

2.2. Over welke waarden en houdingen gaat het?

Waarden en houdingen die dicht aanleunen bij de kinderrechten zijn onder meer:

- ▶ **Respecteren van elke mens** : respect voor het leven, voor ieders lichaam en gevoelswereld, de vrijheid, de eigendom, de privacy van jezelf en de ander, ...
- ▶ **Respecteren van verschillen**: in meningen, in cultureel opzicht, op etnisch en religieus vlak, in geaardheid, ...
- ▶ Nemen van **verantwoordelijkheid** in de samenleving.
- ▶ Iedere mens **gelijk(waardig) behandelen**.
- ▶ Vrijwaren van de rechten van de **volgende generaties**: voorzichtigheid in de omgang met de natuur en met de natuurlijke hulpbronnen.
- ▶ Opbouwen van **verbondenheid** / zorgen voor **solidariteit** zodat ieder mens een minimale levensstandaard heeft en kan leven zonder angst of verdrukking.

.....
De overkoepelende grondhouding is respect voor ieders waardigheid als mens.
.....

¹³ Voor een grondiger overzicht van de aspecten die te maken hebben met de houding van de leerkracht, zie www.vormen.org en bijlagen.

2.3. Over welke vaardigheden gaat het?

Opkomen voor zichzelf en voor anderen.

De kinderen kunnen:

- ▶ **opkomen voor zichzelf en voor de eigen rechten**; op eigen gevoelens vertrouwen en ermee omgaan; een mening geven; initiatief nemen; durven 'nee' zeggen als ze iets echt niet willen; kiezen en beslissen; omgaan met eigen grenzen en die van anderen; zélf problemen oplossen; iemand om hulp vragen; nadenken over gebeurtenissen door erover te praten; evalueren.
- ▶ **opkomen voor anderen die minder rechten hebben**; hulp bieden; verantwoordelijkheid en engagement opnemen; standpunt voor iemand anders durven innemen; durven in conflict gaan; met groepsdruk kunnen omgaan.
- ▶ **omgaan met diversiteit en samenwerking**: actief luisteren; zich inleven; flexibiliteit; vlot van perspectief kunnen wisselen; overleggen en samen plannen; samenwerken met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine; onderhandelen; samen beslissen; omgaan met conflicten; praten met elkaar in plaats van te vechten.

Omgaan met diversiteit.

Voor de ontwikkelingsdoelen en eindtermen die van toepassing zijn bij deze waarden, houdingen en vaardigheden, verwijzen we naar de bijlagen.

2.4. Werken vanuit 'participatie van en door kinderen'

Actieve betrokkenheid bij beslissingen.

Participatie is de hoeksteen van een **kinderrechtencultuur**. Het kinderrechtenverdrag legt de juridische basis ervan en dat is minder vrijblijvend dan je zou denken. Eén van de essentiële elementen in het verdrag is dat ook kinderen hun burgerschap in de praktijk kunnen uitoefenen. Participatierechten verwijzen naar het recht van het kind op actieve betrokkenheid bij alle beslissingen over dingen die het kind aanbelangen, dus zeker ook die betreffende het dagelijkse leren en leven op school.

Leerkracht als rolmodel.

De **rol van de leerkracht** om een participatiecultuur te installeren is nauwelijks te overschatten. Kinderen zijn enorm gevoelig voor het 'voorleven' door volwassenen; ze nemen spontaan houdingen en gedrag over. Een leerkracht die als rolmodel een democratische en respectvolle houding belichaamt en uitstraalt, is het meest krachtige leermiddel voor kinderen in hun ontwikkeling naar actieve, betrokken en verantwoordelijke burgers.

Dit houdt o.a. in:

- ▶ gehoor geven aan kinderen,
- ▶ ze helpen een eigen mening te vormen en te formuleren,
- ▶ daadwerkelijk rekening houden met hun voorstellen en ideeën,
- ▶ kinderen bevragen,
- ▶ uiteenlopende meningen met elkaar confronteren,
- ▶ samen naar oplossingen zoeken voor problemen,
- ▶ kinderen beslissingen laten (helpen) nemen en daarvoor de verantwoordelijkheid leren dragen,
- ▶ afspraken maken na gezamenlijk overleg,
- ▶ ...

Andere invalshoeken kennen en waarderen.

Dit betekent geenszins dat kinderen over alles en altijd hun zinnetje krijgen. Integendeel: ze leren dat verschillende meningen naast elkaar kunnen bestaan, dat geen enkele mening belangrijker is dan een andere en dat elke mening respect verdient. Die veelheid van ideeën geeft de gelegenheid om andere invalshoeken te leren zien en de eigen mening bij te stellen. Het biedt de mogelijkheid om tot meer gegronde oplossingen voor problemen te komen, waar alle betrokkenen zich beter bij voelen. Kinderen ervaren zo dat ze invloed kunnen hebben, dat ze een (positieve) bijdrage kunnen leveren aan het samenleven met anderen.

Kinderen krijgen niet alleen inspraak in participatiestructuren, maar vooral in wat en hoe ze leren¹⁴. Dit is wat we onder ‘**participerend leren**’ verstaan. Kinderen kunnen actiever betrokken worden bij de klaswerking, bij hun leerproces en in het bijzonder bij acties om de realisatie van kinderrechten te bevorderen.

• • • • •
Wat en hoe leren.
• • • • •

In overeenstemming met andere auteurs maken we een onderscheid tussen verschillende ‘**niveaus in het participeren**’. Deze niveaus moeten niet gelezen worden als een ladder of als een stappenplan. We zien ze eerder als potentiële onderdelen van een participatiecultuur in de klas en op school¹⁵. Kinderen kunnen, afhankelijk van de gemaakte keuzes, de situatie en de beschikbare tijd, hun mening geven, overleggen, meebeslissen of zelf beslissen. Doorheen het schooljaar kunnen ze vaardiger worden in het toepassen van alle gradaties.

• • • • •
*In alle gradaties
participeren.*
• • • • •

- ▶ Kinderen worden als volwaardige partners goed geïnformeerd door de leerkracht (recht op info).
- ▶ Kinderen informeren de leerkracht over hun ervaringswereld.
- ▶ Kinderen krijgen tijd en ruimte om hun mening te vormen en te uiten. Er wordt rekening gehouden met hun mening.
- ▶ Kinderen overleggen en plannen samen.
- ▶ Kinderen beslissen mee.
- ▶ Kinderen beslissen zelfstandig en dragen / delen daarvoor de verantwoordelijkheid.
- ▶ Kinderen helpen genomen beslissingen uitvoeren en ondervinden de gevolgen hiervan.
- ▶ Kinderen leren het doorgemaakte proces en de resultaten evalueren.

¹⁴ Dit standpunt sluit goed aan bij het advies van de Vlaamse onderwijsraad en het Kinderrechtencommissariaat n.a.v. van het participatiedecreet (2003).

Participerend leren sluit ook goed aan bij de principes van coöperatief leren (zie CLIM-principes en info hierover bij www.steunpuntdiversiteitenleren.be).

¹⁵ Zie Jan Van Dijck “Oprechte deelneming”. Deze kleurrijke brochure was bij het Kinderrechtencommissariaat gratis verkrijgbaar. Nog gratis te downloaden op www.kinderrechtencommissariaat.be.

Zie ook Lizzy de Wilde, “Kinderparticipatie: zo pak je het aan”, <http://www.kiddo.net/100886> (VBJK, Kiddo, Kind en Gezin). Zie ook “Mond houden of meepraten?”, Vormingsmap over kinderpacticipatie (uitgave UNICEF in samenwerking met diverse andere organisaties).

3. Thema's en projecten verrijken vanuit kinderrechten

.....

3.1. Meerdere aandachtspunten

.....
Alle thema's kunnen vanuit kinderrechten verrijkt worden.

De brede visie op kinderrechteneducatie die we in dit ideeënboek gebruiken, kun je op vele momenten van het schooljaar en in alle leergebieden toepassen. In het bijzonder bij de uitwerking van thema's en projecten zijn er veel kansen om de kinderen 'over kinderrechten te informeren' en om 'aan kinderrechtenhoudingen te werken'.

.....
Steeds over meerdere kinderrechten informeren.

Je kunt een thema of project over kinderrechten uitwerken op maat van elk leerjaar. Het informeren over kinderrechten staat dan voorop. Je kunt ook de 'gewone' thema's verrijken vanuit kinderrechteneducatie. Dit geldt ook voor thema's die op het eerste zicht weinig met kinderrechten te maken hebben. Bij elk thema kun je kinderen over meerdere kinderrechten informeren.

.....
Verrijken vanuit participatie.

De uitwerking van zo'n thema of project biedt vele **participatiekansen**. Je kunt dit doen door de kinderen te betrekken bij de keuze, de planning, de uitwerking en bij de evaluatie van het thema.

.....
Verrijken door uitwisselen van betekenissen.

Je kunt een thema of project ook verrijken vanuit ervaringsgerichtheid, vanuit socio-emotionele opvoeding, vanuit omgaan met diversiteit. Bij de uitwerking van het thema of project heb je dan meer aandacht voor het **intens inbrengen en uitwisselen van ervaringen en betekenissen** (gevoelens, voorkeuren, herinneringen, waarden, ...) uit ieders leefwereld.

De aandacht voor participatie, ervaringsgerichtheid, socio-emotionele opvoeding en omgaan met diversiteit sluit goed aan bij het gelijke-onderwijskansenbeleid en bij de visie van het Steunpunt Diversiteit en Leren¹⁶.

.....
Mondiaal verrijken en solidariteit opbouwen.

Je kunt de uitwerking van een thema of project ook nog verrijken vanuit ontwikkelingseducatie of mondiaal leren. Dit is een thema **mondiaal verrijken**. Bij de uitwerking van een thema of project leg je dan ook de link met basisbehoeftes en leefwereld van leeftijdgenoten elders op de wereld. Een bijzondere aandacht gaat naar het **opbouwen van solidariteit met leeftijdgenoten in het Zuiden**¹⁷. Deze aandachtspunten versterken de uitwerking van het Noord-Zuid-perspectief en het universele aspect van de kinderrechten.

In de volgende hoofdstukken maken we aan de hand van ideeënlijsten duidelijk hoe je thema's met al deze aandachtspunten kunt verrijken.

¹⁶ Zie <http://www.steunpuntgok.be> en ook <http://www.diversiteitenleren.be> (voorheen Steunpunt Intercultureel Onderwijs). Zie ook CLIM-wijzer, CLIMrek, klein klein CLIMmertje en Thematische CLIM-pakketten.

¹⁷ Zie hiervoor het vierstappenplan dat WERELDWERKPLAATS vzw uitwerkte voor ontwikkelingseducatie bij jonge kinderen. Een beknopte samenvatting is te vinden op www.wereldwerkplaats.be. Een uitgewerkte toelichting is opgenomen op de cd-rom 'KLIK op de Wereld'. Zie ook www.wereldwegwijzers.be en www.studioglobo.be.

3.2. Basisvragen om thema's en projecten te verrijken

Om thema's en projecten te verrijken vanuit kinderrechten- en ontwikkelingseducatie bieden volgende vragen een houvast:

- 1. Kinderen informeren over kinderrechten**
 - 1.1. Welke rechten kunnen aan bod komen in dit thema?
 - 1.2. Welke uitleg geef je daarbij?
 - 1.3. Hoe kun je kinderen informeren over deze rechten?

- 2. Werken aan kinderrechtenwaarden, -houdingen en -vaardigheden**
 - 2.1. Over welke waarden, houdingen en vaardigheden gaat het?
 - 2.2. Hoe werken hieraan?

- 3. Hoe kun je het thema nog verder verrijken door het bieden van extra kansen?**
 - 3.1. Om samen te werken en te participeren,
 - 3.2. Om actief om te gaan met de diversiteit in de klas, in de school en in de omgeving, om nog intenser hun ervaringen en betekenissen in te brengen en uit te wisselen,
 - 3.3. Om solidariteit op te bouwen met de leefwereld en rechten van kinderen in het Zuiden (mondiaal verrijken),
 - 3.4. Om te reflecteren, actie te voeren en engagementen op te nemen.

Je kunt bij de uitwerking van een thema of project ook gebruik maken van de 'algemene ideeënlijsten' en in het bijzonder werken aan de 'rode draden' doorheen het schooljaar. Je kunt dit doen door tijdens het thema of project ook in te spelen op de actualiteit, de kalender en occasionele gebeurtenissen. Maak ook gebruik van de 'schattendoos' of een kinderrechtenhoek die je het hele jaar kunt inschakelen (zie verder bij Deel 1 – Hoofdstuk 3 - Algemene ideeënlijst).

3.3. Evaluatie van het handboek Wereldoriëntatie (W.O.)

Omdat de aangekochte methode W.O. heel wat impact heeft op je concrete onderwijsgedrag in de klas, kan het interessant zijn om deze handleiding te bekijken vanuit kinderrechteneducatie. Daarbij kun je gebruik maken van volgende vragen:

- ▶ Komen kinderrechten en kinderrechtenhoudingen voor in het W.O.-handboek van jouw leerjaar?
- ▶ Indien niet: pas onze voorgestelde werkwijze ter verrijking van de thema's toe.
- ▶ Indien wel: ga na hoe kinderrechten geïntegreerd zijn en verrijk indien nodig met onze werkwijze.

3.4. Kinderrechten(houdingen) als rode draden doorheen het schooljaar

- • • • • • • • • • **Actualiteiten** Kinderrechten en kinderrechtenhoudingen kunnen ‘overall’ en op heel wat momenten tijdens het schooljaar aan bod komen. Er zijn hiervoor voldoende aanleidingen in de schoolkalender en de jaar-kalender, in de leefwereld van de kinderen, in de omgeving van de school en in de samenleving. Je kunt kinderrechten en kinderrechtenhoudingen in de aandacht houden door in te spelen op deze actualiteiten.
- • • • • • • • • • **‘Langer lopende’ werkvormen.** Daarnaast kun je zelf ook zorgen voor uitdagingen en aanleidingen om die aandacht levend te hou-den. Je kunt hiervoor ‘langer lopende’ werkvormen gebruiken zoals een schattendoos of een kinder-rechtenmuur. Bij grotere kinderen kun je de klas uitdagen om een ‘kinderrechtenklas’ te worden.
- • • • • • • • • • **‘Kinderrechtenklas’.** Ideeën hiervoor zijn verder opgenomen in Hoofdstuk 3.

Algemene ideeënlijst

Juf Els vertelt:

“Nadat de vlag van de kinderrechten werd uitgehangen, bewonderd en besproken, volgde een brainstorming over kinderrechten.

Juf: ‘Wat is een recht?’

Arne: ‘Dat is iets wat je mag.’

Juf: ‘Wat mag je allemaal?’

Lotte: ‘Spelen binnen en buiten, zingen en springen, lopen.’

Andere kinderen noemen op: ‘naar school gaan, iets zeggen, kleren dragen, drinken, zwemmen, timmeren, muziek maken, dansen, opruimen, paardje rijden, oefenen.’

Juf: ‘Een recht is ook iets wat je nodig hebt om goed te kunnen leven. Wat hebben we echt nodig of kunnen we niet missen?’

Kinderen antwoorden: ‘Eten en drinken, water, een huis, vriendjes, mama, papa, mensen die voor ons zorgen.’

De kinderrechtentekeningen van Kinderrechtswinkels werden opgehangen op een speciale plek in de klas om de rechten visueel te maken. De kinderen tekenen over de rechten van het kind: Nina tekent dat elk kind recht heeft op medicijnen en een dokter die helpt als je ziek bent of pijn hebt, Emma wil niet dat er kinderen zijn die geen mama of papa hebben omdat die gestorven zijn aan aids, Ludwig vertelt dat ze armbandjes van Unicef verkocht hebben om deze kindjes te helpen.”

In dit hoofdstuk reiken we ideeën aan waarmee je kinderen kunt informeren over kinderrechten. We geven ideeën om met het geheel van de kinderrechten of met afzonderlijke kinderrechten aan de slag te gaan.

Ook doen we een aanbod om aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden te werken.

Ten slotte geven we enkele suggesties om doorheen het schooljaar in te spelen op kinderrechten.

Ideeën en voorbeelden om thema's en projecten te verrijken vanuit kinderrechteneducatie zijn te vinden in de volgende hoofdstukken. Zie Deel 2 voor kleuteronderwijs en Deel 3 voor lager onderwijs.

1. Informeren over kinderrechten

.....

Je kunt de kinderen informeren over de **afzonderlijke** rechten of over het **geheel** van de kinderrechten die voor hun leeftijd bevattelijk zijn. Bij jonge kinderen begin je met één recht en bouw je het geheel geleidelijk verder op gedurende het schooljaar. Bij oudere kinderen is het mogelijk om te vertrekken van het geheel.

We geven hier een hele reeks ideeën voor werkvormen. Ze zijn alfabetisch geordend.

CREATIEF ILLUSTREREN. Je laat een kinderrecht creatief vorm geven nadat de kinderen één of meer kinderrechtextekeningen hebben waargenomen en besproken. Je begeleidt ze om zelf een tekening, logo, drukwerk (monodruk of diepdruk), knutsel- of kleiwerk, een groepsschilderij, een lied, toneeltje, versje, verhaal, gedicht, of ander muzisch werk (beeldend, muzikaal, verbaal, ...) over het afgebeelde kinderrecht te ontwerpen. Als opstart mogen de kinderen brainstormen en hun eigen betekenissen inbrengen. Een voorbeeld hiervan is een collage. Je begeleidt het ontwerpen van een collage over een kinderrecht, over meerdere kinderrechten of over het geheel. Vertrek van een waarneming van krantentitels, foto's en tekeningen. Gebruik de kinderrechtextekeningen of laat kinderen ze overtekenen op een lichtbak.

DRAAISCHIJF. Je maakt van een draaischijf (draaiende kaasplank) een rad dat de kinderen zelf kunnen hanteren. Je zorgt voor een duidelijke aanwijspijl. Je kunt de afbeeldingen van de geselecteerde kinderrechten erop kleven. Je laat kinderen al draaiende een recht aanduiden. Ze mogen er een vraag over stellen, aan jou of aan elkaar. Je geeft een voorbeeldsituatie waarin het kinderrecht al dan niet gerespecteerd wordt. Door middel van vragen lok je reacties uit. Afhankelijk van de leeftijd kan een drietal kinderen zelfstandig werken met de draaischijf. Ze kunnen met het rad draaien en bij de aangeduide kinderrechtextekening een voorwerp, foto, andere tekening zoeken. Er zijn heel wat combinaties met de kinderrechtextekeningen mogelijk. Je kunt ook foto's gebruiken waarop de kinderen zelf de rechten uitbeelden (zie bij 'foto's zelf maken'). Je laat ze al draaiend een kinderrechtextekening aanduiden. Ze zoeken de bijpassende foto.

FOTO'S ZELF MAKEN. Je laat je kinderen de verschillende kinderrechten uitbeelden en neemt hiervan een foto met een digitaal toestel. Deze werkvorm is goed bruikbaar bij jonge kinderen. Voor hen is het vaak nog moeilijk om de kinderrechten te tekenen. Je kunt de foto's afprinten en in de klas ophangen. Je kunt ze ook gebruiken in je communicatie naar andere klassen, naar de ouders en op de website van de school.

FOTOWAND. Je laat foto's in verband brengen met het afgebeelde kinderrecht. Je ontwerpt samen met de kinderen een fotowand over één of meerdere kinderrechten. Een draagbare wand heeft zijn voordelen. Je kan met de kinderen zelf de foto's bij de rechten hangen.

GEKENDE SPELEN OMVORMEN. Voorbeeld: ganzenbord. Je neemt een bestaand spelbord of maakt een nieuw bord waarbij de ganzen vervangen worden door kinderrechtextekeningen. Je kunt hierbij passende opdrachten verzinnen. De spelers mogen sneller vooruit als ze de rechten respecteren. Ze moeten een beurt wachten als ze de rechten schenden. Andere voorbeelden: een electrospeel, een locodoos.

GROEPSPEL. Je neemt kinderrechtentekeningen die je verknipt in 2 of 3 stukken. Aan alle kinderen geef je een stuk. De kinderen moeten uitzoeken welke stukken bij elkaar passen. Je kunt dit enkele keren wisselen.

INVENTARIS. Je inventariseert samen met de kinderen waar ze recht op hebben. Je kunt de opdracht ook omschrijven als ‘kunnen we eens opnoemen wat we echt nodig hebben om te kunnen leven?’ Je maakt samen met de kinderen een lange lijst. Je kunt de opsomming ordenen en vergelijken met de kinderrechten. Schakel daarvoor de kinderrechtentekeningen in. Je maakt duidelijk dat niet alles wat de kinderen gevonden hebben in de rechten staat. Je kunt wat de kinderen aanbrachten, ordenen volgens de indeling van de kinderrechten en verduidelijken dat alle rechten belangrijk zijn.

In een eerste graadsklas werden volgende antwoorden gegeven en in verband gebracht met de kinderrechten:

Eten en drinken.	Recht op gezonde voeding.
Heel soms een snoepje.	
Gezond water.	Recht op drinkbaar water.
	Recht op kleding.
Een goed huis.	Recht op onderdak.
Elektriciteit	
Een wc	
Een tuin	
Vriendjes	Recht om samen te komen met anderen.
Goeie lucht	Recht op veiligheid en bescherming.
Naar school gaan	Recht op onderwijs.
Informatie	Recht op informatie.
Ruimte ook om goed te spelen	Recht op spel en vrije tijd.
Vakantie sport, hobby, ergens naar toe gaan	
Groot worden, klein zijn	Recht op zorg.
Goed slapen	
Goede ouders	
Warmte, de zorg van je gezin	

Ook volgende antwoorden werden nog gegeven maar konden niet meteen bij een van kinderrechten ondergebracht worden: mogen kiezen, vrijheid, waarheid, plichten, geld, feest, kleur, goed leven.

INWEVEN IN ACTIVITEITEN DIE AL PLAATSVINDEN. In elke klas en elke school zijn er activiteiten die een vaste plaats verworven hebben of steeds terugkeren. We denken aan verplaatsingen, zwembeurten, exploraties, vieringen, bezoek aan een tentoonstelling, film- of theatervoorstelling, voorleesnamiddagen, ouderwerking, acties. Daarbij wordt soms ingespeeld op het aanbod van de gemeente i.v.m. Noord-Zuid (11.11.11), het aanbod vanuit culturele centra en bibliotheken of van een vereniging. Soms gaat het over onderwerpen met een link naar een of meer kinderrechten. Je bekijkt of er mogelijkheden zijn om deze activiteit te kaderen in je kinderrechtenwerking.

KINDERRECHTEN TEKENEN EN BESPREKEN. Je geeft elk kind een kinderrechtentekening en laat ze zelf een recht tekenen of beschrijven. Bij oudere kinderen kun je bijkomende vragen stellen: Wat betekent dit volgens jou? Waaraan moet je spontaan denken? Welke vragen roept het op? Wat voel je hierbij?

KINDERRECHTENBOEKJE. Je maakt een boekje met de kinderrechten waar je met je klasgroep gaat rond werken. Op de linkerpagina kleef je telkens een kinderrechtentekening, eventueel met de bijhorende tekst, en rechts zorg je voor een leeg blad. Hier kunnen de kinderen zelf een tekening maken over hun eigen beleving van dit recht. Ze kunnen een illustrerend voorval tekenen, beschrijven in een tekst of in stripvorm, als gedicht,... Je kunt ook illustratieve foto's kleven of passende artikels uit kranten of tijdschriften knippen. Je gebruikt hiervoor best een 'atoma-schriftje' of ringmap, zodat je niet beperkt bent om er dingen bij te voegen of uit te nemen. Je kan de kaft van het boek versieren met sterk verkleinde fotokopies van de kinderrechtentekeningen. Per recht kun je nu, telkens wanneer er in je klaspraktijk iets rond gebeurt, dingen toevoegen. Bijv. een fotokopie van de cover van het prentenboek dat je vertelde, foto's uit je klas, gedicht, tekstje,...

KINDERRECHTENHANGER. Je begeleidt het knutselen van een juweel als ‘kinderrechtenhanger’. Je kiest bijvoorbeeld een ‘hart voor kinderrechten’. De kinderen krijgen een stevig karton (ongeveer 10 op 10 cm) ter beschikking waarop ze een hart gaan vormgeven. Indien een kind wel een hartje kan vormgeven, maar te klein of te groot werkt, kan je het resultaat met behulp van een fotokopieermachine vergroten of verkleinen tot de gewenste afmetingen. Je moet het dan enkel nog even overzetten op karton. Je laat het hart uitknippen of je snijdt het zelf uit.

Nu mogen de kinderen het uitgeknipte hart bekleven met propjes krantenpapier en behangerslijm. Je laat nu alles een paar dagen drogen (liefst niet in op een verwarmingsbron: de vorm gaat dan kromtrekken). Wanneer het droog is, smeer je het juweel nog een keer in met boekbinderslijm. Als afwerking kun je je fantasie de vrije loop laten. Je kunt bijvoorbeeld het hart bespuiten met gouden, zilveren of andere kleuren, beschilderen met acrylverf in een kleur naar wens, enz. Je kunt de juwelen nu verder uitbouwen tot kinderrechtenhangers. De foto’s of de kinderrechtentekeningen van de kinderen zelf kun je in sterk verkleind formaat er aan bevestigen. Het wordt een soort van mini-kinderrechtenboekje.

KINDERRECHTENLIED. In het kader van dit pro-KRE-project werd een kinderrechtenlied gecomponeerd. De titel van het lied is ‘Jij bent uniek’. Er is een aparte versie voor de kleuterschool en voor de lagere school. De teksten en de didactische tips hiervan vind je in de bijlagen. De gezongen en instrumentale versie kun je aanvragen bij Wereldwerkplaats vzw. Samen met de kinderen kun je aan het lied een strofe toevoegen. Dan wordt het lied nog meer van hen zelf.

KINDERRECHTENPOSTER AANBRENGEN. Je hangt een poster met de kinderrechtentekeningen op in de klas, je stelt vragen, je helpt de poster waarnemen en speelt in op reacties van de kinderen. Dit is een goede werkvorm om het geheel van de kinderrechten aan te brengen.

KINDERRECHTENTEKENING AANBRENGEN. Om een kinderrecht aan te brengen, vertrek je van een waarneming van een kinderrechten-tekening. Je stelt vragen om de kinderen gericht te leren waarnemen. Daarnaast geef je ook uitleg over de prent en over het afgebeelde kinderrecht. Je kunt hier op aansluiten met een kringgesprek of overschakelen naar een verwerking.

Mogelijke werkwijze om een kinderrechten-tekening aan te brengen bij vijfjarigen:

Je vertrekt van een ‘**plaatwaarneming**’. Je hangt de kinderrechten-tekening (A4-kleurendruk) “recht op onderwijs” op in de praathoek (2 kindjes met boekentas en rugzak gaan naar school).

Je stelt **vragen** als: Wat zie je op deze prent? Wat staat er allemaal op? Wat doen ze? Hoe voelen ze zich? Wat zie je nog?

Je geeft **uitleg bij de prent**: “wij mogen naar school komen om samen te spelen en te leren, elk kind op de hele wereld moet kunnen naar school gaan. De grote mensen moeten daarvoor zorgen.”

Je kunt hierop aansluiten met een **kringgesprek** over eigen ervaringen en gevoelens bij het naar school gaan. Je stelt vragen als: Hoe kom jij naar school? Wat breng je mee? Is dat voor iedereen zo? Hoe voel je je dan? Voel jij je ook blij als je naar school kan gaan? Altijd? Waarom, waarom niet? Wat vind je fijn in onze klas, wat niet? Is dat voor iedereen zo? Je kunt dit kringgesprek ondersteunen of verwerken met het opmaken van een ‘mind-map’ over het naar school gaan (vertrek thuis, met wie ga je naar school, hoe ga je naar school, ...).

Als **verwerking** laat je kinderen zelf het recht tekenen.

KINDERRECHTENTEKENING INKLEUREN. Je laat een zwart-wit-tekening van het kinderrecht inkleuren met pandakrijt. Dit is zachter dan wasco en geeft veel meer kleur af. Je kunt de kinderen vragen om in te kleuren volgens de afbeelding in kleur (zie www.kinderrechtswinkel.be), ofwel om hun lievelingskleuren te gebruiken. Je kunt de tekeningen in pandakrijt daarna overschilderen met gele ecoline. Dit verwijst dan naar de gele achtergrond van de kinderrechtenposter.

KINDERRECHTENTEKENING UITKIEZEN. Na de waarneming en bespreking van een kinderrechtentekening van Kinderrechtswinkel gaan de kinderen als verwerking zelf aan de slag om het kinderrecht te tekenen. Om de participatie en betrokkenheid te verhogen kan het interessant zijn om een tekening van de kinderen zelf uit te kiezen. Je kunt naar deze tekening verwijzen als het over dat bepaalde recht gaat.

Mogelijke werkwijze om een zelfgemaakte tekening uit te kiezen:

Je exposeert de tekeningen en werkjes van de kinderen over het 'recht op onderwijs'. Je bouwt een kleine **tentoonstelling** op of hangt de tekeningen goed zichtbaar naast elkaar. Elk werkje voorzien je van een verschillend plakfiguurtje. Je laat de kinderen om beurt de tentoonstelling bezoeken. Je nodigt eventueel collega's uit. Je voorziet voor elke bezoeker een potje met de verschillende soorten plakfiguren. Je zorgt voor een sfeer waarin de kinderen de tentoongestelde werkjes waarderend beoordelen. Ze maken hun keuze duidelijk door

het plakfiguurtje dat op hun lievelingswerk hangt bij jou in een schrift te plakken. Je laat de kinderen wel eerst verwoorden waarom zij voor dat bepaald werkje kiezen. Bij oudere kinderen vraag je dat ze duidelijk de link leggen met de betekenis van het kinderrecht. Achteraf kun je dan samen met hen gaan turven welke tekening het meest gekozen is. Deze verkozen tekening kun je nu samen met de oorspronkelijke kinderrechtentekening gebruiken om 'recht op onderwijs' weer te geven.

KINDERRECHTENTEKENINGEN OPHANGEN. Je zoekt samen met de kinderen naar plaatsen in de klas of in de school waar je kopieën van de kinderrechtentekening kan ophangen. Daar is het bedoelde recht van toepassing. Je laat de kinderen het verband leggen tussen het kinderrecht en wat je op die plaats doet.

KINDERRECHTENTEKENINGEN IN REEKS UITHANGEN. Je hangt de tekeningen van kinderrechten op in de klas, op een vaste plaats. Je verwijst ernaar als de gelegenheid zich voordoet. Kinderen kunnen dit ook doen in navolging van je voorbeeldgedrag. Je kunt bij sommige activiteiten gebruik maken van of verwijzen naar de opgehangen reeks. Je gebruikt de tekeningen als visueel hulpmiddel om de kinderrechten in de aandacht te houden gedurende het schooljaar.

Je kunt de volledige reeks van kinderrechtentekeningen ook uithangen in de gang waar veel kinderen passeren, aan de vensters zodat de reeks goed zichtbaar is op speelplaats.

KINDERRECHTENTEKENINGEN VERGELIJKEND WAARNEMEN. Je zoekt enkele tekeningen over hetzelfde recht. Je helpt bij het vergelijken waarnemen van de tekeningen. De kinderen kunnen uitleggen wat afgebeeld is en merken verschilpunten tussen de tekeningen op. Je helpt om de essentie van het recht te verwoorden. Je vraagt om een tekening uit te kiezen (bv. om mee naar huis te nemen, in te kleuren, ...). Je vraagt waarom deze tekening gekozen werd.

KINDERRECHTENPOP. Je zoekt een vrijwilliger om je te helpen bij het aanmaken van een of meer kinderrechtentekeningen. Je kiest voor een zacht popje dat je met attributen van verschillende rechten kan aankleden. Indien je meerdere popjes aanmaakt, kan je ze aankleden met een duidelijke verwijzing naar een kinderrecht. Je kunt de popjes zelf gebruiken om het kinderrecht aan te brengen. De kinderen kunnen ermee rollenspelletjes spelen. Je hebt dan de kans om te observeren hoe ze de kinderrechten begrijpen. Je krijgt ook zicht op de verbanden die ze leggen met concrete situaties uit hun leefwereld thuis of op de speelplaats.

KINDERRECHTSWINKEL IN DE KLAS. Je kunt een 'kinderrechtswinkel' in de klas inrichten. Dat lukt het best als je zelf ooit een kinderrechtswinkel bezocht hebt¹⁸. Je kunt als leerkracht alvast een digitaal bezoek brengen. Je kunt gebruik maken van kinderrechtentekeningen, voorwerpen, foto's, gekregen of zelfgemaakte 'folders', prentenboeken, ... Je laat de kinderen voorwerpen, foto's, tekeningen brengen en halen in de 'winkel'. Na een tijdje kun je de winkel openstellen voor zelfstandig spel. Je observeert welke elementen de kinderen gebruiken in hun spel en welke uitleg ze erbij geven. Je stimuleert de spelmogelijkheden en helpt hen om de communicatie te richten op kinderrechten.

¹⁸ zie www.kinderrechtswinkel.be (alleen in Gent en Brugge).

KLASPOP. Je kunt het kinderrecht (dat afgebeeld is op de tekening) door middel van een concreet verhaal aanbrengen met je klaspop of met een poppenspelletje. Je laat de klaspop op de kinderrechtentekening reageren en geeft concrete voorbeelden bij het betreffende kinderrecht.

KRINGGESPREK. Je houdt een kringgesprek over eigen belevingen en ervaringen i.v.m. een bepaald kinderrecht. Je kunt dit ook organiseren in kleine gespreksgroepjes.

Voorbeeld bij ‘recht op onderwijs’:

Je voert een kringgesprek bij het recht op onderwijs. Je kunt daarbij aanvullende vragen stellen als: ‘wanneer kom jij graag / niet graag naar school?’ of ‘hoe voel jij je op school?’ of ‘Hoe voel jij je wanneer je wel / niet naar school kunt gaan?’ . Uit een doosje lachende en droevige magnetische smileys, kiest ieder kind de smiley die bij zijn/haar gevoel past. De smileys worden op het magneetbord bij de kinderrechtentekening gehangen. Je laat de kinderen goed verwoorden waarom ze voor een bepaalde smiley kozen. Je maakt 2 of 3 groepen (droevig/blij of droevig/gemengd/blij). Je bespreekt met de kinderen welke groep smileys het grootst is. Je zoekt samen hoe iedereen ervoor kan zorgen dat het blije groepje nog groter wordt. Later kun je hier naar aanleiding van de videofilm ‘Meena leert tellen’ hetzelfde doen bij een kringgesprek over ‘hoe zou jij je voelen als je net zoals Meena niet naar school kunt gaan?’.

KWARTETSPEL. Op www.vormen.org/downloads kun je gratis een kwartetspel downloaden. Voor elk kinderrecht zijn er vier verschillende illustraties.

LEZEN. Goede lezertjes kunnen tekstjes over ‘kinderrechten in kindertaal’ ook zelf bestuderen en verwerken (klassikaal of individueel). Bij grote niveauverschillen in leesvaardigheid kunnen de betere lezers de teksten voorlezen voor de minder vlotte, of ze samen lezen, waarna een gezamenlijke verwerking kan volgen.

MASCOTTE KNUTSELEN. Je knutselt samen met de kinderen een pop die dienst doet als mascotte voor de kinderrechten. Je bespreekt met de kinderen hoe de pop eruit moet zien, welke naam ze heeft, hoe ze wordt aangekleed of beschilderd, welke rechten symbolisch zichtbaar gemaakt worden op de pop, enz. Naargelang er meer rechten aan bod komen in de klas, kun je er symbooltjes, kleine voorwerpen of kleuren bij aanbrengen. Zo krijgt een pop voor het recht op privacy een sleutelje. Deze pop kun je gebruiken als ankerpunt wanneer je het over kinderrechten wil hebben. Telkens als een kinderrecht ter sprake komt, verwijst je ernaar of haalt je de pop erbij, zodat de kinderen dit spontaan gaan overnemen.

MASCOTTE TOT LEVEN LATEN KOMEN. Je kunt de pop ook ‘tot leven laten komen’ en uitleg laten geven over kinderrechten. De pop kan de kinderen uitdagen of bevragen in verband met kinderrechten. De kinderen kunnen zelf de pop laten meespelen in poppenkaststukjes over kinderrechtenthemas. Ze kunnen de pop gebruiken als spreekbuis om hun eigen visie te verwoorden, enz.

MASCOTTES IN MEERVOUD. Je kunt voor elk kinderrecht dat ter sprake komt een aparte pop laten knutselen door de kinderen. Of je kunt dit beperken tot het aanmaken van enkele poppen bij enkele specifieke rechten zoals het recht op aangepaste verzorging bij handicap. Voor het recht op gelijke behandeling neem je bijvoorbeeld een jongen en een meisje. In verband met huidskleur zorg je best voor meer dan twee varianten.

De poppen van de verschillende rechten kunnen met elkaar in dialoog gaan, ze kunnen met elkaar in conflict komen, ze kunnen overlappings ontdekken, ze kunnen samen naar oplossingen zoeken voor problemen, die ze elk vanuit hun specifiek standpunt bekijken, ...

Via het spel met de poppen kunnen kinderen soms makkelijker hun ideeën, gevoelens en ervaringen verwoorden en verwerken. Tevens kan deze werkvorm helpen om inleving te oefenen.

MEMORY. Als je twee reeksen van bestaande kinderrechtenteekeningen afdrukt, kun je deze als memory-spel gebruiken. Afhankelijk van de leeftijd laat je de kinderen niet alleen twee dezelfde tekeningen zoeken. Het is ook een kans om het betreffende kinderrecht te leren verwoorden en om voorbeelden te geven. Bedenk een vraag, stelling, die bij het getrokken memory-kaartje hoort en die de kinderen aanzet tot discussie, gesprek, ervaringsuitwisseling, ...

MUURKRANT. Je maakt samen met de kinderen een muurkrant over kinderrechten. Hier komen teksten, gedichten, tekeningen, ... van de kinderen over de behandelde rechten. Je kunt de kinderrechten tekeningen van Kinderrechtswinkel of andere organisaties gebruiken samen met artikels uit de actualiteit, cartoons, posters, sprekende foto's, ... Je laat kinderen slogans bedenken voor een recht. De muurkrant wordt regelmatig aangevuld of aangepast. Je maakt de muurkrant op een plaats waar ook andere bezoekers passeren, zoals ouders, kinderen van andere klassen, de leerlingen van de muziekschool of de turnkring, ... Of je nodigt buitenstaanders uit in je klas om de muurkrant te komen lezen.

ONDERZOEK. Je laat een recht 'onderzoeken' door de kinderen: ze nemen interviews af van mensen binnen of buiten de school; bijvoorbeeld over hun recht op inspraak. Je verwerkt de resultaten samen met hen in een verslag voor de schoolkrant, in diagrammen, ...

OPDRACHTENSPEL. Je organiseert een opdrachterspel waarbij alle (gekende) kinderrechten tekeningen moeten verzameld worden. De kinderen kunnen afbeeldingen of postkaarten van de kinderrechten verdienen door de opdrachten goed uit te voeren. Bijvoorbeeld: een naamspelletje (voor 'recht op een naam'); een stuk appel bengelend aan een touwtje opeten zonder met de handen aan te raken (voor 'recht op voedsel'); estafette 'flesjes vullen' (voor 'recht op water'), enz.

OUDE KINDEREN. Bij oudere kinderen kun je de kinderrechten tekening en de eenvoudige formulering van het kinderrecht bijeen leren leggen. Je kunt een opstelopdracht geven i.v.m. een bepaald recht. Vanaf de tweede graad kun je de kinderen als spreekoefening een voordracht laten voorbereiden over één kinderrecht.

PRENTENBOEKEN. Je verduidelijkt aan de hand van één of meer prentenboeken de inhoud van een kinderrecht. Er zijn niet zo veel prentenboeken die echt over een kinderrecht gaan. Je kunt vertrekken van het verhaal en ervoor zorgen dat de inhoud van een kinderrecht aanvullend toegelicht wordt. Enkele titels van bruikbare prentenboeken zijn hier opgenomen. De referenties ervan zijn vermeld bij Bronnen en Bijlagen - Kleuteronderwijs.

Recht op een eigen mening en op inspraak.	Dat mag je niet zeggen. (blz. 72 en blz. 88) Ik wil geen kus. (blz. 72, 88 en 106)
Recht op kleding.	Kikker in de kou.
Recht op onderdak.	'Pluk vindt een huisje' (Pluk van de Petteflet) Klein Mannetje heeft geen huis.
Recht op veiligheid en bescherming.	Een kind is een kind. Knuffel heeft zorgen. (blz. 111)
Recht op onderwijs.	Meena leert tellen (Unicef-video en strip). Als ik niet op school ben. Tibili, het jongetje dat niet naar school wilde.
Recht op spel en vrije tijd.	'De Stampertjes' (Pluk van de Petteflet). Kriebeltje wil spelen. Mientje Muis wil spelen.
Recht op zorg.	Rudolf. Vrolijk kerstfeest, Paultje. (blz. 109)
Recht op een naam en een nationaliteit.	Kleine raaf wil een naam. (blz. 107)
Recht op gelijke behandeling.	Kikker is kikker. (blz. 104) Roodgeelzwartwit. Feest (blz. 110)
Recht om bij de eigen familie te zijn	De pappa van kleine ezel (blz. 108) Ik wil ook een mama (blz. 105)
Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap.	Brammert is ziek. Van harte beterschap Paultje.

Je kunt ook werken met prentenboeken die het geheel van de kinderrechten behandelen. Een goed voorbeeld hiervan is 'Kinderen zoals jij en ik. Hoe kinderen in onze wereld leven', Lannoo Unicef (2003). De referentie hiervan is opgenomen na de ideeënlijsten van kleuteronderwijs of lager onderwijs; zie Bronnen - Algemeen. Het boek is bedoeld voor oudere kinderen van de lagere school. Je kunt de werkwijze, info en foto's ook gebruiken bij oudere kleuters.

PUZZEL. Je begint met een puzzel van een kinderrechtentekening. Je print een kinderrechtentekening af op A4-formaat. Zie verder bij Bronnen – Kleuteronderwijs. Je lamineert de tekening en snijdt ze in stukken. Je doet een zoekspelletje met de stukken en laat de kinderen daarna de puzzel samenstellen. Je kunt dit ook voor meerdere kinderrechtentekeningen doen. Je houdt bij het aantal tekeningen en bij de keuze van het aantal stukken rekening met wat de kinderen van je klasgroep aankunnen. Je zorgt voor puzzels met dezelfde tekening en met meer stukken voor gebruik tijdens het laatste trimester van het schooljaar.

ROLLENSPEL OF SITUATIESPEL. Je creëert kansen om een recht te ‘oefenen’. Bijvoorbeeld: een rollenspel met meningsverschillen. Welke verschillende manieren vinden we om te reageren op die meningsverschillen? Bij welke reacties voel je je het best? Wanneer draait het meningsverschil uit op ruzie? Wanneer wordt het probleem beter opgelost?

SAMENWERKINGSOPDRACHTEN. Je kunt de puzzels ook gebruiken om het samenwerken intenser te oefenen. Je geeft samenwerkingsopdrachten met in stukken geknipte tekeningen. Voorbeelden: maak per twee de puzzel zonder te spreken; het ene kind mag alleen de rechterhand gebruiken, terwijl het andere kind alleen zijn linkerhand mag gebruiken; een van beide is geblinddoekt, enz.

SCHATTENJACHT. Je organiseert een schattenjacht. Dit is een zoekspelletje waarbij de kinderrechtentekeningen verstopt zijn in het klaslokaal en de directe omgeving ervan. Leg indien mogelijk een verband tussen de tekening en de plaats waar je ze verstopt. Bijvoorbeeld: je verstopt de tekening van het recht op een eigen mening in de praathoeek. Kies de kinderrechtentekeningen die je klasgroep aankan. Geef indien nodig aanwijzingen om de tekeningen te vinden. Hang de gevonden tekening samen op een prikbord of op de plaats waar ze van toepassing is. Een uitwerking voor de 3de graad kun je vinden op www.vormen.org/rechtinderoos.

SCHOOLKRANT. Je ontwerpt samen met de kinderen een schoolkrant over kinderrechten. Het kan ook een rubriek in de schoolkrant of op de website van de school zijn. Het is niet de bedoeling om een krant te maken over kindsoldaten of rechten van kinderen ver weg van hun leefwereld. Je zorgt ervoor dat de krant of rubriek goed weergeeft wat er bij de kinderen zelf echt leeft.

SPELEN MET EEN LIED. Je kunt muzisch werken rond een kinderrecht door een bestaand lied in te schakelen. Het gebruiken van een kinderrechtentekening en het kinderrecht uitleggen blijven ook hierbij belangrijk.

Voorbeeld bij het recht op onderwijs – Bewegingsspel met een lied.

Je beluistert het liedje ‘Banaba sekolo’ uit de bundel ‘Jambo’ van Blokkendoos vzw (zie Bronnen - Kleuteronderwijs). Je legt het verband met het ‘recht op onderwijs’ door de kinderrechtentekening goed zichtbaar op te hangen. Je licht de betekenis van de tekst toe: ‘kom allemaal naar school mijn kinderen, hoor de bel gaat!’ Je vertelt de kinderen dat er in sommige (Afrikaanse) landen kinderen zijn die niet naar school kunnen gaan omdat ze op een moeilijk bereikbare plaats wonen, omdat ze moeten werken, geen vervoer hebben, geen geld om een schooluniform te kopen, ... De kinderen mogen zich nu in de zaal verspreiden en zo een plaats kiezen waar ze wonen. Sommige kinderen kunnen heel ver wonen, anderen wonen hoog op een berg (op plint, klimrek), of zijn heel moeilijk bereikbaar (smal wegje = bijvoorbeeld omgekeerde Zweedse bank, onder een tafel), ... Een kind heeft een rolstoel. Soms wonen ze met meerdere kinderen in één huis. Je stapt rond terwijl je het liedje voorzingt of meezingt. Ondertussen geef je het ritme aan of gebruik je een (oude school)bel. De kinderen die je wakker maakt, kiezen een muziekinstrument en volgen. Als alle kinderen opgehaald zijn, komen ze aan in de school en is het lied uit.

THEMATAFEL. Aan de hand van een thematafel kun je de link leggen tussen het thema en kinderrechten. Je kunt een thematafel inrichten over een kinderrecht of over het geheel van de kinderrechten. Je gebruikt ze om het recht of het geheel van de kinderrechten, die kinderen aankunnen, aan te brengen. Je maakt gebruik van kinderrechtentekeningen, prentenboeken, voorwerpen, foto’s, symbolen, krantenartikels. Je vult de tafel aan met tekeningen en werkjes van de kinderen.

VERKLEDEN. Je kunt jezelf verkleden zoals op een kinderrechtentekening. Je zoekt kledij en attributen die je helpen om het kinderrecht aan te brengen. Door concrete situaties te beschrijven en de kinderen uit te dagen, kom je op voor het betreffende kinderrecht. De haalbaarheid hiervan is afhankelijk van het bedoelde recht en van de gekozen tekening. Als de kinderen met de rechten al hebben kennisgemaakt, kunnen ze raden over welk kinderrecht het gaat.

VOORWERPEN IN VERBAND BRENGEN MET KINDERRECHTEN. Je zorgt zelf voor een verzameling van voorwerpen die je met kinderrechten in verband kunt brengen. Je laat kinderen voorwerpen bij de kinderrechtentekeningen leggen of bij de tekeningen voorwerpen zoeken. Ze verwoorden het verband tussen het voorwerp en het kinderrecht. Je helpt hen daarbij. Enkele voorbeelden:

Recht op een eigen mening en op inspraak.	micro, afbeelding megafoon.
Recht op gezonde voeding.	rijst, speelgoedfruit en -brood.
Recht op drinkbaar water.	druppelteller, flesje water, gieter, kraantje.
Recht op kleding.	kledij aangepast aan versch. weersomstandigheden : wollen muts, sjaal, handschoenen of wanten, schoenen, sandalen of laarzen, dikke jas, regenjas, lange + korte broek.
Recht op onderdak.	poppenhuisje, afbeeldingen van verschillende soorten huizen.
Recht om samen te komen met anderen.	uitnodiging voor verjaardagsfeestje, sjaaltje grabbelpas.
Recht op veiligheid en bescherming.	fluovestje, fietshelm, kniebeschermers, zonnecrème.
Recht op onderwijs.	krijtje, schooltasje, schoolbel.
Recht op informatie.	computer, een afbeelding van kinderjournaal "Karrewiet", krant, kinderboeken.
Recht op spel en vrije tijd.	bal, springtouw, speelgoedauto.
Recht op zorg.	fopspeen, luier, knuffel, dekentje, kussen bv. in vorm van hart.
Recht op een naam en een nationaliteit.	geboortekaartjes, paspoort, naamkaartje.
Recht op gelijke behandeling.	twee poppetjes (bv. jongen/meisje en/of verschillend van huidskleur).
Recht om bij de eigen familie te zijn.	familieportret.
Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap.	lege medicijndoosjes, windels, stethoscoop, dokterstas, spuitjes, dokterstasje, verband(doosje), afbeelding rolstoel.
Recht op een privé-leven.	sleutel, dagboek.

WEBSITE. Bij oudere kinderen leg je uit wat een echte kinderrechtswinkel is en hoe die werkt. Als het niet mogelijk is om een Kinderrechtswinkel in het echt te bezoeken (momenteel alleen in Gent en Brugge), kun je een virtueel bezoek brengen. De kinderen kunnen kennismaken met de tekeningen en de uitleg voor kinderen op de website van Kinderrechtswinkel. Ze kunnen info doornemen, enkele spelletjes doen en reageren. De kinderen kunnen ook andere sites in verband met kinderrechten leren kennen. Zie Bronnen - Lager Onderwijs.

WERKBLADEN. Er zijn heel wat werkbladen mogelijk. Je zorgt ervoor dat de werkbladen goed aansluiten bij de activiteiten en oefeningen die de kinderen voorafgaand konden doen met voorwerpen, foto's, tekeningen enz. Aan de hand van een werkblad kun je dit dan herhalen, samenvatten, enz. Voorbeelden: een voorwerp of situatie tekenen bij een kinderrechtentekening, de inhoud van een kinderrecht bij de tekening te noteren, voorwerpen of situaties verbinden met een kinderrechtentekening.

WISKUNDEOEFENINGEN. Deze oefeningen kunnen gaan over de hoeveelheid voedsel en water dat kinderen wereldwijd ter beschikking hebben, en zo over hun recht op voedsel; over jonge verkeersslachtoffers en hun recht op veiligheid; over aantallen kinderen aangesloten bij een sportclub of jeugdbeweging en hun recht op samenkomen met anderen.

Opmerking:

In het begin, en zeker bij jonge kinderen, zal je als leerkracht zelf veel concrete voorbeelden moeten aanhalen en duiden. Geleidelijk nemen de kinderen dit over om te komen tot spontane reflectie bij gebeurtenissen en duiding in het kader van kinderrechten.

Bijkomend idee: iemand van de kinderen is kinderrechtencommissaris of kinderconsul. Die is dan de verantwoordelijke van de week voor het kinderrechtendagboek.

2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden

.....

In aansluiting met de werkwijze die je volgt om sociale vaardigheden te ontwikkelen, zijn er heel wat mogelijkheden om te werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden. We geven hier suggesties in alfabetische volgorde.

‘BAKJESAAANPAK’. Je kunt gebruik maken van de ‘bakjesaanpak’ van Luc Koning (Pravoo). Aan de hand van tekeningen die de kinderen zelf maken, werk je rond gewenste en ongewenste houdingen of gedragingen. Voorbeelden:

- ▶ Wij luisteren naar elkaar en laten elkaar uitspreken.
- ▶ Iets leuk zeggen over wat iemand deed.
- ▶ Voor iemand anders opkomen.
- ▶ Zeggen dat je iets niet leuk vindt, ...

De kleuters visualiseren de verschillende houdingen en gedragingen met een tekening. Je kunt ook met digitale foto’s aan de slag, wanneer tekenen nog te moeilijk is.

EVALUATIETECHNIKEN. Hiermee leer je de kinderen een mening, appreciatie of gevoel te vertolken bij een activiteit of een situatie. Daarmee kunnen ook de verbaal minder sterke kinderen hun mening geven.

- ▶ **SMILEYS OPHANGEN:** je laat elk kind een droevige of blijde ‘smiley’ op het magneetbord van de praathoek ophangen.
- ▶ **VINGERS ‘GOOIEN’.** Wie 5 vingers toont of ‘gooit’, voelde zich zeer goed in de groep bij deze activiteit; wie nul vingers ‘gooit’, voelde zich zeer slecht. Andere aantallen zijn gradaties hiertussen. Als je dit in een kring doet, ziet iedereen zeer snel van elkaar hoe ze zich gevoeld hebben.
- ▶ **DUIMEN OMHOOG OF OMLAAG.** Ben je tevreden over de activiteit, steek je duim omhoog; niet tevreden, duim omlaag; tussenin, duim horizontaal.
- ▶ **POSITIES INNEMEN.**
 - ▶ Voorbeeld 1. Als je vindt dat iedereen evenveel inbreng kreeg in het spel, ga je vlakbij de ene muur staan. Als je vindt dat er kinderen geen kansen kregen, ga je bij de andere muur staan. Je kunt tussen de twee muren gaan staan als je een gradatie wil aangeven.
 - ▶ Voorbeeld 2. Je kunt een lijn gebruiken als ‘thermometer’, bijvoorbeeld de zijlijn van het speelveld. Het einde van de lijn betekent dat je het superleuk vond, het begin van de lijn betekent dat je het helemaal niet leuk vond. Als iedereen positie heeft gekozen, kun je een tweede vraag stellen: wie de activiteit nogmaals wil doen, zet zich links van de lijn, wie niet meer wil proberen, zet zich rechts van de lijn.
- ▶ **TEKENING.** Per twee laat je de kinderen een tekening maken over een gezamenlijk beleefde situatie, een activiteit, de groep, ... Zo creëer je kansen tot intense één-op-één-uitwisseling.
- ▶ **SITUATIE NASPELEN.** Met houten blokjes of playmobil-figuurtjes laat je één of enkele kinderen een opstelling van de groep maken of de situatie naspelen.

GESPREKKEN IN DE KRING. Je houdt een (dagelijkse) ochtendkring of ‘praatronde’, waarbij je kinderen extra stimuleert om eigen ervaringen en betekenissen van buiten de school in te brengen. Je hebt aandacht voor interessante variaties op dergelijke kringgesprekken waarbij ook minder verbale kinderen beter aan bod kunnen komen: voorwerpen tonen, foto’s tonen, lievelingsboeken meebrengen en (laten) voorlezen, moppenkring, muziekring, nieuwsronde waarbij kinderen iets mogen inbrengen uit de actualiteit (krant, tv, radio) dat hen heeft getroffen. Het kunnen telkens aanleidingen zijn om kinderrechtenhoudingen op te merken, te bevestigen of toe te lichten.

GESPREKKEN IN KLEINE GROEP. Bij gesprekken in kleinere groep is meer interactie mogelijk.

- ▶ Als er een onderwerp aan bod komt, waar veel kinderen enthousiast op reageren, las je een **TWEEGESPREKJE** in. Kinderen mogen dan tegen hun buur vertellen.
- ▶ Je kunt ook een **'ZOEMSESSIE'** houden: in kleine groepjes wordt het gesprek gelijktijdig voortgezet.
- ▶ Het **'RECEPTIE-MODEL'**: je lanceert het onderwerp, een vraag, een discussiepunt. Iedereen mag vrij rondlopen en gesprekken over het onderwerp aanknopen met wie hij/zij wil. Na een tijdje gaat iedereen weer samen zitten en vraag je om de belangrijkste zaken in te brengen in de grote groep.

GESPREKKEN PER TWEE. Je zorgt voor de mogelijkheid om gesprekken onder vier ogen te voeren. De kinderen kunnen dan vertrouwelijke informatie uitwisselen die ze in groep niet kwijt kunnen. Je gaat daar uiteraard zeer voorzichtig en met respect voor de privacy mee om.

INLEEFPELEN. Inleefopdrachten kunnen de betrokkenheid en solidariteit verhogen: hoe is het om blind (geblinddoekt) een opdracht te doen? Om je in een rolstoel te bewegen? Om met 10 liter water de dag door te komen met de hele klas? Om geen naam te hebben? (zie activiteit 'Naam of nummer?' in 'Recht-in-de-roos' van VORMEN vzw).

Kinderen van hier kunnen zich ook leren inleven in de leefwereld van kinderen in het Zuiden. Omdat directe interactie met deze kinderen voor jonge kinderen van hier nog niet mogelijk is, maak je gebruik van actiefoto's, video, voorwerpen en concrete informatie uit de leefwereld van kinderen in andere landen. Door met dit materiaal te werken, leg je de basis voor het opbouwen van wereldwijde verbondenheid en solidariteit.

INSPELEN OP OCCASIONELE MOMENTEN. Bepaald gedrag bij kinderen kan aanleiding geven tot een observatie over een gepaste kinderrechtenhouding. Door je reactie laat je kinderen aanvoelen welk belang je aan hun gedrag hecht. Dit kan zo:

- ▶ Je verwoordt je observatie en bevestigt het gestelde gedrag **POSITIEF**: "Het is fijn voor Linda dat je haar uitnodigt om mee te spelen". "Ik vind het prima dat jij je mening ook geeft. Nu begrijp ik waarom je zo boos reageerde".
- ▶ Je laat het voorval door de kinderen **VERTELLEN** in de kring.
- ▶ Je laat het **TEKENEN**, mogelijk als een stripverhaaltje.
- ▶ Je laat het als **ANEKNOTE** neerschrijven in een **TEKST**; deze tekst kun je bespreken, gebruiken als leesoefening, publiceren in klas- of schoolkrant, ...
- ▶ Je laat de situatie **NASPELEN** en bespreken.
- ▶ Je laat het voorstellen in een **'LEVEND STANDBEELD'**. Hiervan kun je een foto maken en deze foto ophangen of aanbrengen in de schattendoos (als je hiermee werkt).
- ▶ Je gebruikt regelmatig de zin: "Dat (je beschrijft het gedrag) is (wel of niet) in de geest van de kinderrechten, want ... (je geeft toelichting)". Voorbeeld: "Mooi zo wat Elke doet. Ze deelt haar boterhammen met Thomas, die zijn brooddoos vergeten is. Het is goed om met elkaar te delen als er iemand een tekort heeft." Bij jonge kinderen werk je met een duim **OMHOOG/OMLAAG**. (voor een afbeelding zie bv. "Oprechte Deelneming" p.5 van de methodiekfiches).
- ▶ Bij een concrete situatie die zich ertoe leent, stel je stimulerende en **OPEN VRAGEN** aan de kinderen:
 - ▶ "Wat voel je erbij als Jan je zo spontaan komt helpen?"
 - ▶ "Welk kinderrecht wordt hier geschonden?"
 - ▶ "Wat zou je anders kunnen doen, zodat Carla terug kan lachen?"

KINDERRECHTEN LEREN TOEPASSEN. Je leert de kinderen om rechten toe te passen in concrete situaties. Je stimuleert kinderen om bijvoorbeeld uitsluiting bij spel tegen te gaan, om ook gemengd (jongens/meisjes) te gaan zitten in de kring of aan tafel, om geen water te verspillen bij het uitwassen van de verfborstels, om iedereen bij de eigen naam te noemen en geen scheldwoorden te gebruiken, ... Je bent alert op zulke situaties en je verwoordt je 'gevoeligheden' daarover naar de kinderen. Als 'onbekenden' de brooddoos van Robbe hebben verstopt, laat je krachtig en duidelijk je afkeuring daarover klinken. Je geeft duidelijk aan wat het verschil is tussen 'een grapje uithalen' en respectloos gedrag.

KINDERRECHTENCHARTER OPMAKEN. Je bespreekt met de kinderen hoe ze met elkaar willen omgaan in de geest van de kinderrechtenwaarden. Je laat hen voorstellen doen, afspraken maken en legt die vast in een 'charter'. Dit is een officiële klasafsprakenlijst.

Kinderrechtenwaarden ter herinnering:

- ▶ Respecteren van elke mens .
- ▶ Respecteren van verschillen.
- ▶ Verantwoordelijkheid.
- ▶ Gelijk(waardig)e behandeling.
- ▶ Solidariteit.

KINDERRECHTENDAGBOEK. Je introduceert een kinderrechtedagboek voor reflectie op de toepassing van kinderrechten en kinderrechtenwaarden. Je sluit de dag of de week af met een evaluatiemoment:

- ▶ Waren er belevenissen die een voorbeeld zijn van bepaalde kinderrechten en/of kinderrechtenhoudingen?
- ▶ Heb je voorbeelden gezien bij anderen die het goed deden volgens de kinderrechten?
- ▶ Zijn er rechten geschonden?

Geschikte voorbeelden worden in het dagboek genoteerd of getekend. Zo leren kinderen nadenken over eigen gedrag en gevolgen voor zichzelf en anderen.

Je kunt zowel een klassikaal als individueel dagboek laten maken.

KLASBUDGET MEE BEHEREN. Je voorziet een klasbudget waarover de groep kan overleggen en beschikken. Daarbij komen vragen als volgt aan bod:

- ▶ Waaraan gaan we ons geld spenderen?
- ▶ Hoe kunnen we inkomsten vergaren en ons budget vergroten?
- ▶ Wie beheert het geld?

KLASPROJECT. Projectmatig werken biedt heel wat kansen om kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden te oefenen. Je geeft veel inspraak aan de kinderen in de verschillende fasen van het project. Als het onderwerp samen gekozen is, organiseer je een brainstorm aan de hand van drie eenvoudige vragen: Wat willen we weten/kennen? Wat willen we doen? Wat hebben/kennen we al? Ook bij de uitwerking en evaluatie van het project, doe je zoveel mogelijk een beroep op de inbreng van de kinderen.

KLASRAAD. Je installeert een wekelijkse vergadering waarop de kinderen voorstellen, felicitaties en kritieken i.v.m. de klaswerking kunnen inbrengen. Dit wordt besproken in de groep, er worden besluiten genomen en afspraken gemaakt.

LEREN ACTIES ONDERNEMEN. Je laat kinderen aanvoelen dat ze problemen samen kunnen aanpakken en oplossen. Je hoeft niet bij de pakken te blijven zitten. Van positieve actie kan iedereen beter worden.

Enkele voorbeelden:

- ▶ Je kunt opkomen voor een klasgenootje dat gepest wordt. Kinderen die dat durven, loof je voor hun moed. Een pestprobleem kun je oplossen door alle partijen (dader, slachtoffer, omstanders) er actief bij te betrekken.
- ▶ Kinderen van de hele school voeren actie voor hulp aan een gezin dat slachtoffer werd van een brand.
- ▶ Speelgoed wordt ingezameld voor de kinderen van het weeshuis.
- ▶ Spontane acties van soms erg jonge kinderen om geld in te zamelen voor acties in de media, bijvoorbeeld acties ten voordele van slachtoffers van landmijnen, waterschaarste, wateroverlast.
- ▶ Een klas van de eerste graad gaat Driekoningen zingen voor slachtoffers van een aardbeving in Pakistan wiens noodd tenten ook nog eens bezweken onder de sneeuw.
- ▶ Een klas van de tweede graad houdt om de twee weken naast hun lokaal een buurtwereldwinkel open voor mensen van de school en uit de buurt. Ze verkopen meer dan de eigenlijke wereldwinkel die hen bevoorraadt.
- ▶ Een klas engageert zich om te helpen bij beheerswerken in een kwetsbaar natuurgebied.

Als je kinderen aanmoedigt en ondersteunt bij het ondernemen van zulke acties, vorm je toekomstige, geëngageerde burgers die hun verantwoordelijkheid opnemen in de maatschappij. Zij hebben immers van jongs af ervaren dat opkomen voor medemensen, wiens rechten geschonden worden, van hier en elders, wel degelijk een verschil kan maken.

PARTICIPATIE OP VERSCHILLENDE NIVEAUS. Bij het toepassen van de verschillende niveaus van participatie (zie Hoofdstuk 2 – Praktijkvisie, deel 2) zijn er heel wat kansen om kinderrechthoudingen en -vaardigheden te oefenen. Je zorgt ervoor dat de kinderen duidelijke info krijgen en hun mening mogen uiten. Je leert hen bij spelsituaties overleggen en plannen. Je betreft hen bij het nemen van beslissingen (bijv. over ‘spel en vrije tijd’) in de klas en school. Rekening houdend met hun mogelijkheden, geef je hen vele kansen om te beslissen wat en hoe ze willen spelen of bespreken. Je geeft duidelijk aan wanneer kinderen zelfstandig en alleen mogen beslissen. Je biedt hen kansen om besluiten uit te voeren, te evalueren en bij te sturen.

PARTICIPATIEKANSEN. Je geeft meer participatiekansen aan kinderen waarbij ze kunnen leren om keuzes te maken. Voorbeelden:

- ▶ Welk is het onderwerp van de tekst die moet geschreven worden?
- ▶ Met welke techniek ga je deze tekening uitwerken?
- ▶ Welk project zullen we aanvatten?
- ▶ Waarover ga je een werkstuk maken?
- ▶ Waar gaan we op schoolreis en welke activiteiten willen we dan doen?
- ▶ Welke hapjes gaan we klaarmaken voor het grootouderfeest?

ROLLENSPEL. Een situatie waarbij kinderen elkaars rechten schenden, kun je laten naspelen in een rollenspel. Je laat de kinderen verwoorden hoe ze zich voelden. Hierna laat je de situatie opnieuw spelen, maar vraag je om anders (meer volgens de kinderrechten) te reageren. Wie een idee heeft, mag één van de spelers vervangen. Je bespreekt de nieuw gecreëerde situaties na.

Hoe voelde je je bij de verschillende reacties? Welke reactie vond je de beste? Bij welke situatie voelde je je het best? Voor welke mogelijkheid van reageren zou je in 't vervolg kiezen? Is het moeilijk om te handelen volgens de kinderrechten en kinderrechthoudingen?

Voorbeeldsituatie: Jorg trekt Mariekes pet van haar hoofd. “Stomme dikzak, geef mijn pet terug!” roept Marieke en stapt dreigend naar haar klasgenootje. Die gaat op de loop en gooit de pet richting Kirsten, die ze op haar beurt aan Wouter doorgeeft. De pet wordt over en weer gegooid en Marieke doet vergeefse pogingen om haar eigendom terug te pakken te krijgen.

Bij jonge kinderen kun je ook zelf een situatie gaan naspelen met behulp van de bestaande klaspop en de kinderrechtpopjes. Achteraf volgt een kringgesprek.

SAMENWERKINGSOPDRACHTEN EN KLASOVERSCHRIJDENDE ACTIVITEITEN. Je last samenwerkingsopdrachten en klasoverschrijdende activiteiten in zodat kinderen met elkaar moeten overleggen, elkaar kunnen helpen en steunen. De inbreng van de kwaliteiten van ieder is nodig.

VERHALEN VOORLEZEN EN VERTELLEN. Vele verhalen in (prenten)boeken, sprookjes, strips, gedichten, liedjes, films, theater hebben als thema één of meerdere van deze kinderrechtwaarden of houdingen. Eén van de meest eenvoudige en krachtige manieren om waarden te verhelderen is gewoon voorlezen of vertellen en het verhaal voor zich laten spreken. Het blijft boeiend en verrijkend als kinderen er zelf hun betekenissen uithalen en verwerken in gesprek, tekening, toneel, poppenspel.

Tips uit 'Oprechte Deelneming',

map over participatie van het Kinderrechtencommissariaat (downloadbaar op www.kinderrechtencommissariaat.be)

Volgende tips zijn bruikbaar bij kleuters:

- ▶ **AFSPRAKEN VISUEEL WEERGEVEN** (p. 53).
- ▶ **EVALUATIETEKENING MAKEN:** je trekt een lijn in het midden van het blad. Bovenaan tekenen de kinderen 'wat vind ik leuk'. Onderaan komt 'wat vind ik niet leuk'. De tekeningen zijn een houvast voor het gesprek achteraf (p. 54).
- ▶ **BABELBOX:** in een hoekje of afgeschermd ruimte kan een kleuter of een groepje zijn zeg komen doen. Je kunt een klank- of video-opname maken die je achteraf samen beluistert / bekijkt (p. 56).
- ▶ **IDEEËNBUS** (om dit te laten werken is een sterke begeleiding nodig): als de kinderen iets concreet opmerken of willen aankaarten, kun je de kleuters uitnodigen om een tekening in de bus te stoppen (p. 57).
- ▶ **PLACEMAT:** de kinderen zitten in een groepje van vier. Iedereen tekent aan zijn/haar kant een voorstel, een idee of voorkeur. Na overleg wordt in een vijfde middenvak 'onze voorkeur' of beslissing getekend. Dit kan ook uitgewerkt worden tot een overlegtafeltje waarop de placemat-indeling (vijf vakken) met plakband aangebracht wordt. De kinderen kunnen er dan ook voorwerpen, foto's, prentenboeken op leggen en samen overleggen (p. 64).
- ▶ **STEMMEN:** dit kan met heel wat varianten: rode, groene of oranje bolletjes kleuren, gekleurde wasknijpers ophangen, stembiljetten gebruiken, bij hun voorkeur gaan staan, enz. (p. 65).
- ▶ **KLASCHARTER:** de gemaakte afspraken komen op een bord, spandoek, affiche, nieuwsbrief met mooie lay-out (p. 77).
- ▶ **EVALUEREN MET FIGUREN:** de kinderen gebruiken tekeningen en pictogrammen om hun mening en tevredenheid uit te drukken (p. 82).

3. Ideeën voor rode draden doorheen het schooljaar

Een 'rode draad' is een werkvorm of werkwijze die langere tijd doorloopt. Dat kan zelfs gedurende een heel schooljaar, of zelfs over de schooljaren en klassen heen. Er zijn meerdere mogelijkheden om de aandacht voor kinderrechten langere tijd warm te houden.

ACTUALITEITENMUUR. Je voorziet een 'actualiteitenmuur' voor krantenknipsels of een regelmatige 'nieuwsronde'. Op deze manier komen er soms kinderrechten thema's uit de actualiteit je klas binnen, waarrond je verder activiteiten kunt ontwikkelen.

JAARKALENDER. Dagen uit de jaarkalender waaruit je een keuze kunt maken om de link te leggen met kinderrechten:

- ▶ Gedichtendag (eind januari)
- ▶ Anti-pestweek (20-27 februari)
- ▶ Jeugdboekenweek (februari-maart),
- ▶ Internationale vrouwendag (8 maart)
- ▶ Wereldwaterdag (22 maart)
- ▶ Internationale dag van kinderen die slachtoffer zijn van agressie (4 juni)
- ▶ Wereldvluchtelingendag (20 juni)
- ▶ Vlaamse vredesweek (begin oktober)
- ▶ Wereldvoedseldag (16 oktober)
- ▶ Internationale dag voor de uitbanning van de armoede (17 oktober)
- ▶ Kinderrechtendag (20 november)
- ▶ Mensenrechtendag (10 december)

Je kunt je keuze uit deze jaarkalender aanbrengen met een voorwerp, symbool of tekening op je **klaskalender**. Je kunt je jaarkalender ook verbinden met tekeningen of affiches.

KINDERRECHTENDAG (20 NOVEMBER). Op deze dag kun je natuurlijk iets extra doen. Je kunt deze dag met de klas, de school en de ouders voorbereiden, vieren en opvolgen. Op deze dag kun je feestelijk aandacht geven aan de kinderrechten. Heel wat van de ideeën uit dit boek zijn bruikbaar op de kinderrechtendag. Je kunt bij deze gelegenheid een of meer van volgende activiteiten organiseren:

- ▶ Een kinderrechtenposter in alle klassen ophangen en bespreken.
- ▶ Kinderrechtenpostkaarten ontwerpen om uit te delen, te versturen, aan ballonnen op te laten.
- ▶ Kennismaken met organisaties voor kinderrechten en hun websites.
- ▶ Zelf een kinderrechtenlied componeren en zingen of het kinderrechtenlied in dit boek met heel de school zingen.
- ▶ Een kinderrechtenvlag inhuldigen met medewerking van een plaatselijke harmonie.
- ▶ Speeches laten geven door kinderen.
- ▶ Een kinderrechtdorp in de school inrichten. Elke klas zorgt voor een opdracht: een kinderrechtenpostkaart versturen, een tekening of vlagje maken, blikken (= geschonden rechten) omvergooien, een kinderrechtenmuur opbouwen, foto's nemen bij de kinderrechtenvlag, kinderrechten uitbeelden en fotograferen, poseren voor een foto bij een tekening van een kinderrecht, voorwerpen sorteren die bij recht horen, een toonmoment verzorgen.
- ▶ Samen naar de video 'Meena leert tellen' (Unicef) kijken en gesprek voeren over het 'recht op onderwijs' en over kinderrechten op school.
- ▶ Een schattendoos (zie verder) ontwerpen om doorheen het schooljaar verder te gebruiken.
- ▶ Een tekenwedstrijd over kinderrechten organiseren.
- ▶ Toneelstukjes over kinderrechten voorbereiden en opvoeren.
- ▶ Met een actie in de pers proberen te komen.
- ▶ Personaliteiten uitnodigen en vragen om verklaringen over het belang van respect voor kinder-

rechten af te leggen.

- ▶ Een nieuw impuls geven aan de leerlingenraad en aan participatie op school.

KINDERRECHTENHOEK. Je richt een hoek in waar de kinderrechten terug te vinden zijn. De kinderen kunnen er spelen met een puzzel en memory van de kinderrechtenposter. Je legt er kinderrechten-tekeningen, foto's, voorwerpen, gebundelde tekeningen van de kinderen, prentenboeken die naar de kinderrechten verwijzen. Je zorgt voor een knusse sfeer. Je wijzigt de hoek naargelang wat je verduidelijkt over kinderrechten en naargelang wat zich in de klasgroep voordoet.

KINDERRECHTENMUUR. Je kunt samen met de kinderen een kinderrechtenmuur ontwerpen. Je kunt kiezen voor een vaste plaats aan een muur of aan een kast of voor een gemakkelijk verplaatsbaar paneel in licht materiaal. De kinderrechtenantekeningen die aan bod komen of geweest zijn, kunnen er op bevestigd worden. Foto's, tekeningen, knutselwerk, teksten van de kinderen (over concrete situaties, activiteiten, voorvallen uit het dagelijkse (klas)leven) kunnen als illustraties bij de kinderrechtenantekeningen geordend worden.

SCHATTENDOOS. In 'de schattendoos' kun je alle kinderrechten, die je behandelt, samenbrengen. Het is een grote doos of valies waarin de klasgroep de kinderrechtenantekeningen, herinneringen en verwijzingen naar kinderrechten verzamelt en bewaart. De voorwerpen die de kinderen in verband brengen met de rechten en met de kinderrechtenantekeningen (zie hoger) kunnen in de doos.

De kinderen kunnen helpen bij de aankleding van de doos of de valies. Je kunt er ook voor kiezen om de kinderen zelf te laten beslissen (zie participatie) hoe de schattendoos aangekleed wordt.

De verzameling kan met tussenpozen, naar aanleiding van een kringgesprek of een gebeurtenis, terug bekeken, aangevuld of gewijzigd worden. Zo krijgt elke schattendoos een eigen verhaal. Niet alle kinderrechten moeten aanwezig zijn, wel de kinderrechten die samen aan bod kwamen en voor de kinderen verwijzen naar concrete situaties. De klas kan bij bepaalde evenementen (bezoek, uitwisseling met andere klas, ouderavond, open deur, ...) de schattendoos voorstellen. Meer uitleg in Recht-in-de-roos, zie www.vormen.org/rechtinderoos.

SCHOOLKALENDER. Je kunt kinderrechten mee in de kijker plaatsen op een schoolevenement:

- ▶ Open klasdag
- ▶ Grootouderdag
- ▶ Opendeurdag
- ▶ Schoolfeest

KINDERRECHTENKLAS ALS UITDAGING. Bij oudere kinderen kun je je klas uitdagen om titel van 'kinderrechtenklas' te verdienen. Dit is een waardering voor de groep die zich informeert over de kinderrechten, die ze tracht toe te passen in het dagelijkse leven en die een sfeer uitstraalt van kinderrechtenwaarden. Om deze waardering te behalen, moet de klas aan een aantal voorwaarden gedurende een bepaalde tijd voldoen. Als leerkracht bepaal je zelf welke uitdaging je voor jouw klas haalbaar en toch voldoende stimulerend acht. Je zorgt best voor meerdere, afwisselende activiteiten, die inspelen op de verschillen in capaciteiten en interesses van kinderen. Je bepaalt ook een periode waarbinnen de groep de verschillende uitdagingen moet realiseren. Je biedt veel ruimte aan de kinderen om te participeren en om zelf keuzes te maken. Voorbeelden:

- ▶ Ze **MAKEN KENNIS MET DE VERSCHILLENDE KINDERRECHTEN EN KINDERRECHTENHOUDINGEN.** Hulpmiddelen hiervoor zijn: werkvormen uit Recht-in-de-Roos, teksten over de rechten in kindertaal, ... en uiteraard ideeën uit dit boek.
- ▶ **ORGANISATIES LEREN KENNEN** die zich inzetten voor het naleven van de kinderrechten en voor kinderrechtenhoudingen. Unicef, Kinderrechtswinkels, Kinderrechtencommissariaat, Amnesty International. Zo kunnen de kinderen een virtueel bezoek brengen aan de kinderpagina's van de website van deze organisaties of gebruik maken van informatieve boekjes over organisaties die opkomen voor kinderrechten.
- ▶ Een **KINDERRECHTENQUIZ** tot een goed einde brengen.
- ▶ Met verhalen uit het klasleven **BEWIJZEN** dat ze zelf de kinderrechten en kinderrechtenhoudingen toepassen. Hiervoor kunnen ze bijvoorbeeld een **DAGBOEK** bijhouden (individueel of klassikaal).

- ▶ Minstens één **ACTIE ONDERNEMEN** ter promotie van de kinderrechten en kinderrechtenhoudingen, bijvoorbeeld de werkvorm “Kinderrechtennieuws” of “Onze rechten bekendmaken” uit Recht-in-de-Roos. Dit kan ook het inrichten van een tentoonstelling zijn, het ontwerpen en verspreiden van affiches, het organiseren van een petitie.
- ▶ Inspanningen leveren om **CONFLICTEN** vreedzaam op te lossen. Samen zoeken naar verschillende mogelijkheden om dit te doen. Systemen van vreedzame conflictoplossing oefenen. Vaste afspraken hierover maken zodat iedereen weet wat er verwacht wordt als er zich een conflict voordoet. Dit is slechts een voorbeeld van één kinderrechtenhouding. Uiteraard kun je zo ook de focus leggen op ‘respect’, ‘verdraagzaamheid’ of ‘gelijkwaardigheid’, naargelang je aanvoelt waar de noden voor jouw klas liggen.
- ▶ **VERANTWOORDELIJKHEID OPNEMEN** voor leeftijdsgenoten die extra steun nodig hebben.
- ▶ Minstens één **VOORSTEL** zoeken, uitwerken, indienen en realiseren dat een verbetering van de kinderrechtentoepassing in school tot stand brengt.
- ▶ Een **KINDERRECHTENAFSPRAAK OF CHARTER** binnen de klas opstellen en ondertekenen.

Deel 2

Kleuteronderwijs

Ideeënlijsten en bronnen om thema's en projecten te verrijken vanuit kinderrechteneducatie

Hoofdstuk 1. Ideeënlijst bij het thema 'spelen, spel en speelgoed'	50
1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?	51
2. Hoe kleuters informeren over het recht op 'spel en vrije tijd'?	52
3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden?	55
3.1. Inbrengen en uitwisselen	55
3.2. Samenwerken en participeren	57
3.3. Mondiaal verrijken	58
3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren	60
3.5. Andere ideeën	60
Hoofdstuk 2. Ideeënlijst bij het thema 'lichaam en gezondheid'	62
1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?	63
2. Hoe kleuters informeren over deze rechten in het kader van het thema 'lichaam en gezondheid'?	64
2.1. Recht op een eigen mening en inspraak	64
2.2. Recht op gezonde voeding, op water, op kleding, op onderdak	64
2.3. Recht op veiligheid en bescherming	64
2.4. Recht op onderwijs, op info	65
2.5. Recht op spel en vrije tijd	65
2.6. Recht op zorg	65
2.7. Recht op een gelijke behandeling	65
2.8. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap	66
2.9. Recht op een privé-leven	66
3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en vaardigheden?	67
3.1. Inbrengen en uitwisselen	67
3.2. Samenwerken en participeren	69
3.3. Mondiaal verrijken en solidariteit opbouwen	70
3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren	71
3.5. Andere ideeën	72
Hoofdstuk 3. Ideeënlijst bij het thema 'water'	73
1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?	74
2. Hoe kun je kleuters informeren over kinderrechten in het kader van het thema 'water' ?	75
3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden ?	76
3.1. Inbrengen en uitwisselen	76
3.2. Participeren en samenwerken	78
3.3. Mondiaal verrijken	79
3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren	80

Hoofdstuk 4. Bronnen – kleuteronderwijs	81
1. Algemeen	82
1.1. Boeken en brochures	82
1.2. Websites	82
2. Thema ‘Spelen, spel en speelgoed’	84
2.1. Prentenboeken	84
2.2. Andere boeken of brochures	85
2.3. Websites	87
2.4. Ander materiaal	87
3. Thema ‘Lichaam en gezondheid’	88
3.1. Prentenboeken	88
3.2. Andere boeken en materialen	90
3.3. Websites	92
4. Thema ‘Water’	93
4.1. Prentenboeken	93
4.2. Andere boeken en materialen	93
4.3. Websites	94
Hoofdstuk 5. Bijlagen bij Deel Kleuteronderwijs	95
1. Kinderrechteneducatie – ontwikkelingseducatie in de ontwikkelingsdoelen kleuteronderwijs	96
1.1. Ontwikkelingsdoelen Wereldoriëntatie kleuteronderwijs	96
1.2. Ontwikkelingsdoelen Nederlands kleuteronderwijs	97
1.3. Ontwikkelingsdoelen Muzische vorming kleuteronderwijs	98
1.4. Ontwikkelingsdoelen Lichamelijke opvoeding kleuteronderwijs	99
2. Kinderrechtenlied voor kleuters	100
2.1. Tekst van het lied	100
2.2. Kinderrechtenlied voor kleuters (met gitaarakkoorden)	101
2.3. Didactische suggesties om het lied aan te leren	102
3. Suggesties bij prentenboeken	104
3.1. Werken met het prentenboek ‘Kikker is kikker’	104
3.2. Werken met het prentenboek ‘Ik wil ook een mama!’	105
3.3. Werken met het prentenboek ‘Ik wil geen kus!’	106
3.4. Werken met het prentenboek ‘Kleine raaf wil een naam’	107
3.5. Werken met het prentenboek ‘De pappa van kleine ezel’	108
3.6. Werken met het prentenboek ‘Vrolijk Kerstfeest, Paultje!’	109
3.7. Werken met het prentenboek ‘Feest!’	110
3.8. Werken met het prentenboek ‘Knuffel heeft zorgen’	111
4. Zelfevaluatielijst voor de kleuterklaspraktijk	112

Ideeënlijst bij het thema 'spelen, spel en speelgoed'

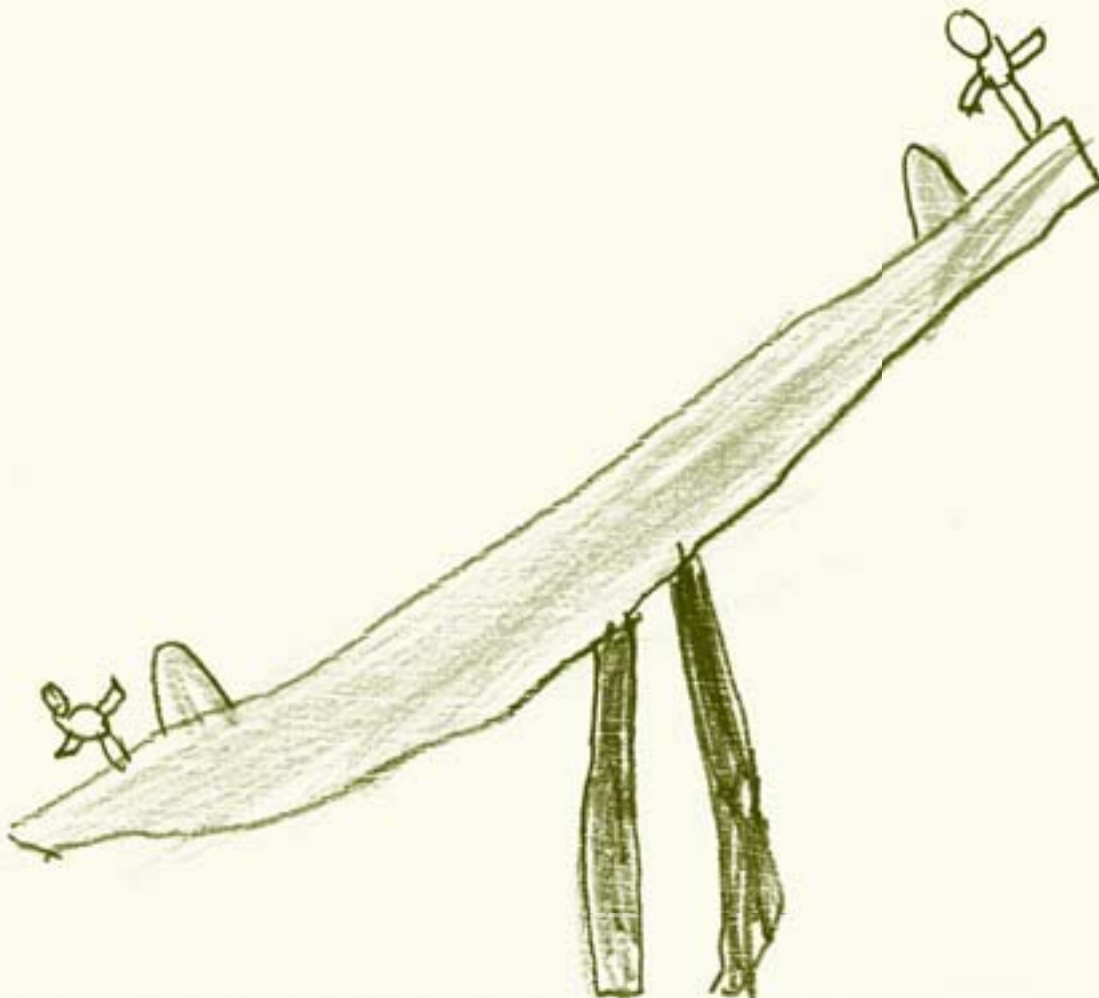
Juf Ilse vertelt:

"Kobe ligt met zijn voet in de gips en kan tijdens de pauzes niet meespelen.

Lise zegt: 'Juf, alle kindjes van de wereld moeten toch kunnen spelen, hé? Waarom kunnen we Kobe zijn gips er niet af doen tijdens de speeltijd, dan kan hij mee tikkertje spelen?'

Juf: 'Met de gips kan zijn voet beter genezen. Wat kunnen we nog doen om Kobe te laten meespelen?'

De kinderen geven aan dat Kobe in een buggy kan zitten. Juf vraagt aan de ouders van Kobe of ze een oude buggy kunnen mee brengen naar de school. De kleuters rijden nu ieder om beurt met Kobe rond tijdens de speeltijden."

1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?

.....

Recht op een eigen mening en inspraak

Elk kind mag nadenken over dingen die voor kinderen belangrijk zijn en dit vertellen. Elk kind leert zo te spreken dat het de andere geen pijn doet. We mogen als kinderen zeggen wat we denken over ons spel, wanneer we willen rusten, wat we willen spelen, ... Samen met de andere kinderen en de kleuterleid(st)ers maken we daar goede afspraken rond. We mogen ook leuke ideeën voor ons spel voorstellen.

Recht om samen te komen

We mogen samenkomen met onze vriendjes. We vragen aan de grote mensen dat ze ons leren mooi samenspelen en ruzies oplossen.

Recht op veiligheid en bescherming

Grote mensen moeten zorgen dat elke kind zich veilig voelt. Ze moeten ons (kinderen) beschermen.

Geen enkel kind mag gepest of geslagen worden.

Grote mensen moeten ons daarbij helpen.

Recht op spel en vrije tijd.

Elk kind kan mag spelen, rusten, naar toneel, film of sport gaan, ... We krijgen daarvoor voldoende plaats en tijd.

Recht op zorg.

Grote mensen moeten voor alle kinderen zorgen. Zij moeten ons leren hoe we in ons spel zorg kunnen dragen voor elkaar, voor onze vriendjes.

Recht op een gelijke behandeling.

Jongens en meisjes mogen hetzelfde spel spelen, mogen samenspelen. We sluiten niemand uit. Het maakt geen enkel verschil wie je bent: jongen of meisje, blond of ros, dik of dun, ... We leren met iedereen spelen.

Recht op een privé-leven.

Elk kind mag soms iets voor zichzelf houden. We mogen zelf beslissen wat we in de klas vertellen over onszelf, wat we meebrengen, ...

Dit zijn voor ons de belangrijkste kinderrechten die in verband kunnen gebracht worden met het thema 'spelen'. Ook andere rechten kunnen aan bod komen, zoals:

- ▶ het 'recht op een naam',
- ▶ het 'recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap',
- ▶ het 'recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak',
- ▶ het 'recht op onderwijs en info'.

Dit hangt af van de situaties die je samen met je klasgroep meemaakt.

2. Hoe kleuters informeren over het recht op ‘spel en vrije tijd’?

.....

DRAAISCHIJF. Je gebruikt een draaischijf of rad om het recht op ‘spel en vrije tijd’ in verband te brengen met concrete situaties en voorwerpen. Je gebruikt afbeeldingen om kinderen het onderscheid te leren tussen spelen en niet-spelen. Ook het onderscheid tussen voorwerpen waarmee je al dan niet mag spelen kan aan bod komen. Je laat een kind draaien aan het rad en zeggen of het iets is om te spelen of niet.

FILOSOFISCH GESPREK. Je voert een filosofisch gesprek over het ‘recht op spel en vrije tijd’. Je legt de tekening van het recht in het midden van de kring. Je kunt er foto’s en voorwerpen bijleggen, ook uit de leefwereld van kinderen in het Zuiden. Je kunt de kinderen zelf vragen laten bedenken of zelf volgende vragen stellen:

- ▶ Wat is spelen?
- ▶ Kun je spelen leren? Zo ja, hoe?
- ▶ Kun je spelen afleren?
- ▶ Kun je tegen je zin spelen?
- ▶ Kun je je tijdens het spelen vervelen?
- ▶ Heeft spelen steeds met winnen of verliezen te maken?
- ▶ Speelt ieder kind in de wereld?
- ▶ Zijn er spelen zonder regels?
- ▶ Moet je altijd regels hebben om te spelen?
- ▶ Kun je aan het spelen zijn zonder dat je het weet?
- ▶ Wat is er nodig om een spel uit te vinden?
- ▶ Als er speelgoed bestaat, bestaat er dan ook speelstout?
- ▶ Bestaat er jongens- en meisjesspeelgoed?
- ▶ Kunnen kinderen overal spelen?
- ▶ Waarom moet elk kind kunnen spelen?
- ▶ Hoe komt het dat sommige kinderen niet kunnen spelen?
- ▶ Wat is ‘vrije tijd’?

INTERVIEW. Je laat kinderen een interview afnemen in verband met het recht op ‘spel en vrije tijd’. Dit kan bij leeftijdsgenoten, ouders, broer, zus, kennissen, familie, burens, ... Ze kunnen op de speelplaats met een microfoon in de hand vragen stellen aan leerkrachten en leerlingen. Mogelijke vragen: Wat speel jij graag? Waarom speel je het graag? Speel je graag alleen? Met wie speel je graag? Kun je wat je graag speelt ook op school spelen?

JEZELF VERKLEDEN. Je kunt jezelf verkleden zoals op een kinderrechtentekening van ‘spel en vrije tijd’ te vinden is. Je gebruikt bijvoorbeeld een T-shirt, trainingspak, sportschoenen, ... Door concrete situaties te beschrijven en de kinderen uit te dagen, kom je op voor het recht op ‘spel en vrije tijd’.

KINDERRECHT AANBRENGEN MET EEN POP. Je brengt het recht op ‘spel en vrije tijd’ aan met een pop. Je zoekt of knutselt een (kinderrechten)pop die dit recht verpersoonlijkt. Je kunt een grote of kleine pop kiezen. Je brengt de kinderrechtentekening aan op het T-shirt, of je brengt de tekening aan op een bordje met stokje dat de pop kan vasthouden. Je geeft de pop een karakter en een naam, bijv. Spelie.

- ▶ Spelie speelt graag en houdt van naar toneel gaan, vindt dat iedereen daartoe kansen moet krijgen. Spelie is graag alleen, maar wil ook dat vrienden samen komen om te spelen. Spelie heeft al heel wat meegemaakt, ook met volwassenen die vinden dat spelen niet altijd kan, ...
- ▶ Je kunt kiezen voor een meisje of voor een jongen, of voor 2 poppen. Je hebt aandacht voor

stereotypen over spel en speelgoed van jongens en meisjes. Bestaat er meisjes- en jongensspeelgoed? Wie maakt dat verschil? Welke 'jongensspelletjes' speel je graag? Met welk 'meisjesspeelgoed' speel je graag? Je kunt de kenpop van de klas Spelie laten spelen, maar beter is dat Spelie een aparte pop wordt waarmee de kenpop kan dialogeren en de kinderen mogen spelen.

KINDERRECHT ZELF TEKENEN. Je laat de kinderen zelf het 'recht op spel' tekenen. Je bespreekt samen met de kinderen wat een goede weergave is. Je kiest één of meerdere tekeningen die het recht goed weergeven. Je kopieert en plastificeert deze tekening(en) en gebruikt ze verder in de schattendoos, op de kinderrechtenmuur, ... Je kunt ook ieders tekening opnemen in zijn/haar persoonlijk kinderrechtenboekje.

KINDERRECHTENTEKENING AANBRENGEN. Je brengt de tekening van het recht op 'spel en vrije tijd' rechtstreeks aan. Dit kan klassikaal of in groep. Je laat de kinderen verwoorden wat ze zien. Je geeft de omschrijving van het recht in een aangepaste taal voor jonge kinderen en vult ze aan. Voorbeelden van aanvullingen: iedereen mag spelen. Om echt te spelen heb je geen speelgoed nodig. Het is leuk om samen met vriendjes plezier te maken.

KINDERRECHTENTEKENING NATEKENEN. Je kunt de tekening van het recht op 'spel en vrije tijd' laten natekenen, schilderen of drukken. Je laat kinderen tekeningen maken over spelsituaties en over wat je nodig hebt om te spelen. Je helpt de kinderen om op een werkblad de inhoud van het recht op 'spel en vrije tijd' bij de kinderrechtentekening te tekenen. In het midden van het blad zet je de kinderrechtentekening. Rond deze tekening kunnen de kinderen zelf tekenen wat spelen voor hen betekent.

KINDERRECHTENTEKENING OPHANGEN. Je maakt kopies van de tekening van het recht op 'spel en vrije tijd'. Je hangt de kopies samen met de kinderen op plaatsen in de klas en in de school waar spelen mag. Bij oudere kinderen inventariseer je plaatsen en momenten waarbij ze mogen spelen, rusten of ontspannen. Op de kalender in de klas kun je de tekening van dit recht naast geplande/voorbijgaande activiteiten klevens. Voorbeelden: uitstap naar het bos, naar het theater, naar een museum, bezoek van kunstenaar, speeldag, ...

KINDERRECHTENTEKENING VOOR ELK KIND. Je laat een vergrote zwart-wit-tekening van het recht op 'spel en vrije tijd' inkleuren en voert er gesprekje over met de kinderen. Je kunt vragen om in te kleuren met lievelingskleuren, ofwel volgens de afbeelding in kleur (zie www.kinderrechtswinkel.be), ofwel na overleg in duo welke kleuren ze zullen gebruiken. Ze kunnen deze tekening in een persoonlijke kinderrechtenmap opbergen. Ze kunnen hun tekening gebruiken bij bv. bewegingsspeel met opdrachtjes i.v.m. ruimtebegrippen, zoals, ga 'voor' je tekening staan.

KRINGGESPREK. Je houdt een kringgesprek over eigen belevingen, ervaringen, meningen i.v.m. het recht op 'spel en vrije tijd', in kleine groep of soms klassikaal. Voorbeelden van gespreksonderwerpen of vragen: heb je een 'lievelingsspel'? Wat speel je het liefst? Waarom speel je het spel graag? Hoe gaat het spel? Mag je het altijd en overal spelen als je er zin in hebt? Wanneer kun je niet spelen? Kun je voldoende rusten en slapen? Heb je veel slaap nodig? Wie is er al eens naar een toneel, theater, muziekvoorstelling, sportactiviteit geweest?

POSTER, COLLAGE OF FOTOWAND. Je ontwerpt samen met de kinderen een poster, collage of fotowand met tekeningen en foto's van de kinderen. Je verwerkt er de tekening van het recht op 'spel en vrije tijd' in.

PUZZEL. Je maakt een puzzel van de kinderrechtentekening over recht op 'spel en vrije tijd'. Je kunt deze uitknippen met rechte lijnen, met kromme lijnen, met meer of mindere stukken. Je doet een zoekspelletje met de stukken en laat de kinderen daarna de puzzel samenstellen.

VERHAAL VERTELLEN. Je kunt het recht op 'spel en vrije tijd' aan de hand van een concreet verhaal

aanbrengen. Je kunt daarvoor bestaande figuren gebruiken uit een prenten- of verhaaltjesboek (voor suggesties, zie Bronnen).

VOORWERPEN ZOEKEN. Je laat kinderen voorwerpen zoeken die ze bij de tekening van het recht op ‘spel en vrije tijd’ leggen of ophangen. Voorbeelden van voorwerpen: voetbal, balletschoenen, kostumering, lievelingsspeelgoed, ... Je kunt voorwerpen nemen uit hun eigen leefwereld of uit de leefwereld van leeftijdsgenootjes in het Zuiden. De kinderen leggen uit waarom ze het voorwerp gekozen hebben. Ze kiezen ook een voorwerp waarmee ze willen leren spelen of er vragen over stellen. Je kunt de tekening van het recht op spel ook aanbrengen nadat de kinderen ze gesorteerd hebben: om alleen te spelen, om samen te spelen, om binnen te spelen, om buiten te spelen. Dezelfde suggestie, maar met foto's. Voorbeelden van foto's: buiten spelen, binnen spelen, sport, foto's van kinderen die deelnemen aan sportieve, culturele en artistieke activiteiten, ...

3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden?

.....

Je biedt veel kansen om **samen te spelen**. Door enthousiasme en bevestiging van positief gedrag, een goede organisatie, een goede variatie van aanbod zorg je voor een toffe spelsfeer. Je zorgt er ook voor dat de regels duidelijk zijn tijdens het spel en tijdens besprekingen. Je helpt indien nodig bij het aanpassen of vastleggen van spelregels.

Je bevordert en bevestigt **fair-play**. Dit is fijn (samen) en eerlijk spelen met respect voor jezelf, de andere, de regels. Het is kunnen winnen en verlies kunnen aanvaarden. Geen kinderen uitsluiten. Samen willen spelen met elk kind. Bereid zijn om de spelregels te volgen. Bereid zijn om tips i.v.m. samenspelen te zoeken en ze op te volgen.

Je begeleidt kinderen om de **kinderrechtenhoudingen in concrete spel- en gespreksituaties** te bespreken, toe te passen of bij te sturen. Bv. een kind mag tijdens het spel op de speelplaats niet meedoen. Het wordt uitgesloten. Hierna kan een gesprek volgen.

Concrete aandachtspunten voor kleuters:

- Je beurt afwachten.
- Speelgoed kunnen delen of omwisselen.
- Tegen verlies kunnen.
- Iedereen laten meespelen.
- Zich aan afgesproken regels willen houden.

3.1. Inbrengen en uitwisselen

Je biedt veel kansen om **ervaringen en betekenissen** in verband met spel en vrije tijd in te brengen en de **diversiteit** aan ervaringen en betekenissen intens met elkaar uit te wisselen. Dit gebeurt naar aanleiding van spelsituaties of gesprekken erover. Bedoeling is interesse te wekken voor spel, speelgoed en vrijetijdsactiviteiten van andere kinderen. Zo kunnen de kinderen zich leren inleven, respectvol met elkaar leren spelen, en respectvol met elkaar leren omgaan.

.....
Werken aan respect.
.....

Ideeën voor activiteiten in alfabetische volgorde:

EXPERIMENTEREN MET SPELMATERIAAL. Je laat kinderen experimenteren met alledaagse materialen of kosteloos materiaal. Je leert ze zelf speelgoed knutselen of uitvinden. Doel: kinderen laten ervaren dat speelgoed niet duur hoeft te zijn, de waarde van kosteloos materiaal naar voor brengen. Dit kunnen materialen zijn die in de onmiddellijke omgeving van het kind in overvloed beschikbaar zijn: doeken, doosjes, karton, touw, ... Met doeken kunnen ze zich verkleden en verstoppen. Met dozen kunnen ze huisjes maken. Het materiaal stimuleert tot fantasie- en rollenspelen. Je zorgt voor voldoende tijd en ruimte om de kinderen te laten experimenteren. Ondertussen kun je interessante observaties doen:

- Hoe spelen de kinderen?
- Wie blijft aan de kant?
- Wie speelt met wie?
- Wie leeft zich uit in creatieve ideeën en oplossingen?
- Wie neemt initiatief? Wie neemt anderen op sleeptouw of wil de baas spelen? Wie volgt de ideeën van anderen?
- Tonen kinderen kinderrechtenhoudingen die je kunt bevestigen? Of gedrag dat je niet kunt aanvaarden?

INVENTARIS VAN SPELLETJES. Je inventariseert de favoriete spelletjes, soorten spelen, speelplaatsspelletjes, spelletjes die je kunt spelen zonder speelgoed. Je observeert en respecteert de betekenissen die kinderen geven aan de verschillende spelvormen.

Je stelt in samenspraak met de kinderen een lijst op van de spelletjes die ze op de speelplaats spelen. Je schrijft ze op een flap, op bord of op kaartjes. Je laat ze bij elk spel een tekening maken. Je houdt een klasgesprek over het spelen op school. Je stelt open vragen om uitspraken van de kinderen over de eigen ervaringen en gevoelens bij het spelen uit te lokken:

- ▶ Welk spel vind jij het leukst? Wat vind je zo leuk/niet leuk aan het spel?
- ▶ Wie speelt er graag alleen/samen? Met wie speel je zoal?
- ▶ Waar speel je het liefst? Welke spelletjes kun je binnen/buiten spelen?
- ▶ Welk speelgoed vind jij het leukst? Wat is de bedoeling van het spel?
- ▶ Welke verschillende manieren ken je om dit spel te spelen?
- ▶ Willen we het zelf ook eens proberen?
- ▶ Wat vind je het belangrijkste bij het spelen?
- ▶ Hou jij je altijd aan de regels van het spel of speel je soms vals om te kunnen winnen?
- ▶ Wat gebeurt er als er iemand oneerlijk speelt?

LIEVELINGSSPEL. Je laat de kinderen hun lievelingsspel of nieuw gekregen speelgoed demonstreren. Je zorgt ervoor dat je de vraag zo open mogelijk stelt, zodat je de kinderen niet in een bepaalde richting stuurt en ze vrij zijn om ofwel speelgoed, ofwel hun speluitleg (over bijvoorbeeld een kringspel of bewegingsspel) mee te brengen. Je respecteert dat sommige kinderen geen of meer lievelingsspelletjes hebben. Je kunt deze voorstelling best in de kring houden. Je laat het speelgoed op de toontafel uitstellen. Van spelen zonder materiaal laat je een tekening maken of de naam van het spel op een kaartje schrijven en mee tentoonstellen. Ook als leerkracht breng je je lievelingsspel mee, of iets wat je als kind graag speelde, of een spel uit een ander land dat je goed kent.

ONTHAALGESPREK OVER SPELEN. Tijdens het onthaalmoment (eventueel in kleine groep) laat je kinderen vertellen of 'dingen' tonen die voor hen belangrijk zijn. Sporadisch kan het daarbij gaan over een spel dat ze gespeeld hebben (met vrienden, familie, in jeugdbeweging, ...) of ze tonen een nieuw speelgoedje dat ze gekocht, gekregen, zelf gemaakt hebben. Je zorgt dat er tijd en ruimte gemaakt wordt waarbij enkele of alle kinderen het spel kunnen uitproberen. Je kunt ook expliciet vragen naar hoe hun ouders soms met hen spelen en hoe ze dat spelen beleven. Wat is er verschillend in vergelijking met het spelen met leeftijdsgenoten?

POPPENSPEL OVER SPELEN. Je laat kinderen spelgevoelens uitwisselen aan de hand van een poppenspel. Je laat de kinderen vertellen over een spel dat ze al dan niet graag spelen. Je laat de keuze of ze individueel het poppenspel spelen, als duo of trio. Je nodigt hen bij deze opdracht uit om ook hun gevoelens bij het spel naar voor te brengen. Zo kunnen de kinderen elkaars gevoelens ontdekken en herkennen, en meer begrip krijgen voor elkaar.

SPEELDOZEN AANMAKEN. Aanmaken van speeldozen met lievelingsspelletjes van kinderen van de klas. Je gebruikt bijv. schoendozen met een foto of tekening op. Je zorgt voor een stappenplan zodat kleuters er zelfstandig mee kunnen spelen en nadien ook zelfstandig kunnen opruimen. Je wisselt de speeldozen uit met een andere klas.

SPELLETJESDAG. Naar aanleiding van het Sinterklaasfeest laat je de kinderen één nieuw stuk speelgoed dat ze kregen, meebrengen. Je vermeldt er wel bij dat ze moeten toelaten dat ook andere kinderen er mogen mee spelen. In de **kring** stellen de kinderen hun speelgoed aan mekaar voor, met de nodige demonstraties, vragen en uitleg erbij. Eventueel voorzie je zelf ook interessant nieuw speelgoed voor de klas. Vervolgens laat je de kinderen een **keuze** maken uit het speelgoed waarmee ze graag zouden spelen. Vaak zijn er gezelschapsspellen waarvoor je een groepje nodig hebt. Je maakt met de kinderen een planning op. Wie kan wanneer en waar met welk speelgoed aan de slag? Waarschijnlijk zullen er hier en daar extra **afspraken** nodig zijn om alles vlot te laten verlopen. Je zorgt dat de kinderen meerdere spelen kunnen uittesten.

In **een nabespreking** kun je het hebben over hoe de kinderen het spel ervaren hebben:

- Was het een leuk spel?
- Was de speluitleg duidelijk?
- Konden jullie snel aan het spelen gaan of was er veel voorbereiding nodig?
- Moest er iemand komen helpen?
- Hoe kunnen jullie laten zien dat jullie zorg dragen voor het speelgoed van iemand anders?
- Met welke spelen kun je fijn samen spelen?
- Hoe komt dat?

Je besteedt best extra aandacht aan het **respectvol omgaan met elkaars speelgoed**: je zorgt voor duidelijke afspraken op voorhand en in de nabespreking vraag je hoe deze afspraken opgevolgd zijn. Je laat de kinderen zelf beslissen of hun speelgoed ook mee op de speelplaats mag, als ze er nog graag verder mee spelen.

Je hebt het met de kinderen over de vraag of er **jongens- en meisjesspeelgoed** bestaat. Je laat hen voorbeelden geven, dingen tonen, opvattingen uitwisselen en stereotypen uittesten.

VARIANTEN VAN SPELEN BEDENKEN. Bedenken van varianten op gekende en geliefde spelen. Je geeft enkele voorbeelden ter inspiratie: voetbal op je knieën, tikkertje spelen met een hoed, verstopperje binnen in de klas, ... Je kunt ze laten variëren met het terrein, het materiaal, de regels van het spel, ...

VIDEO-OPNAME OVER VRIJE TIJD. Je zorgt (samen met ouders) voor een video-opname over vrije tijdsactiviteiten, (buitenschoolse) interesses en vaardigheden van kinderen van de klas. Je kunt hen uitnodigen om iets van hun vrijetijdsactiviteit mee te brengen naar de klas. Terwijl ze er iets over vertellen of iets tonen, kun je hen ook filmen. Het is een middel om de concrete diversiteit van de kinderen van de klas binnen te halen. Hier speelt ook het recht op eigen mening en recht op privacy. Het samen bekijken, bespreken en verwerken van de video-opname biedt kansen tot het oefenen van respect voor elkaar.

3.2. Samenwerken en participeren

BEELDEND GROEPSWERK OVER SPELEN. Je geeft begeleiding bij het realiseren van een beeldend groepswerk over samen spelen. Je laat de kinderen een werk maken over het spel dat ze in groep spelen op de speelplaats, in de avondbewaking, in de klas. Bijvoorbeeld een schilderij op groot papier of een kleiwerk met alle spelers. Kinderen kunnen dan uitwisselen wie waar en hoe moet staan, wat ze zelf belangrijk vinden aan het spel om te tonen in het kunstwerk, enz. Het samen beeldend vorm geven biedt heel wat kansen om kinderrechtshoudingen te oefenen.

BEURTROL VOOR DE SPEELPLAATS. Je organiseert een beurtrol voor de klassen voor het opruimen en netjes houden van de speelplaats. Je kunt met de kinderen die het willen ook een speelactiecomité oprichten dat elke week of maand een nieuw spel voorstelt.

BOEKJE MET TUSSENDOORTJES. Je helpt kinderen een boekje met tips voor 'tussendoorspelletjes' samen stellen. Ze kunnen in deze boekjes samen inspiratie zoeken om te spelen tijdens het hoekenwerk, tussen twee activiteiten in, tijdens de speeltijd, ... Als ze meerdere boekjes aanmaken, kunnen de kinderen ze onderling uitwisselen.

GROEPSSPEL. Je zet een spelnamiddag op het getouw waar de oudere en de jongere kinderen samen een groepsspel spelen. De oudere kinderen nemen de zorg op voor de jongere. Je laat de kinderen mee spelletjes kiezen. Je verplicht hen zo om zich in te leven in de kinderen van een andere leeftijd die andere mogelijkheden en verwachtingen hebben. Welke spelen zijn leuk voor iedereen? Waar zijn extra elementen mogelijk om het voor iedereen aantrekkelijk te maken?

INSPRAAK IN SPEELPLAATSGEBEUREN. Je zoekt naar mogelijkheden, passend bij de plaatselijke situatie van de school, om de kinderen meer inspraak en verantwoordelijkheid te geven voor het hele speelplaatsgebeuren. Je stimuleert de kinderen om hiervoor zelf ideeën te leveren. Enkele mogelijkheden: soorten spelmateriaal, speeltuigen, onderhoud en beheer van het spelmateriaal, aankleding van de speelruimte, speelplaatsafspraken die kunnen bijdragen tot meer veiligheid, meer plezier, minder ruzies, nieuwe spelen, enz. Het is logisch dat je hierbij rekening houdt met de leeftijd en de capaciteiten van de kinderen. De oudere kinderen kunnen ook goede ideeën hebben voor de kleuters en de kleuters kunnen evengoed terechte kritiek hebben op het speelgedrag van groteren. Je zorgt dus best ook voor afstemming tussen de verschillende klassen, zodat de speelplaats een ruimte kan worden waar groot en klein zich kunnen uitleven en zich toch ook veilig voelen. Je houdt rekening met het gegeven dat de speelplaats de plek bij uitstek is waar kinderen opgehoopte spanningen kunnen afreageren. Voldoende kansen om te bewegen zijn onontbeerlijk. De speelplaats is tevens de ideale plek om motorische en sociale vaardigheden te leren.

KRINGGESPREKKEN OVER SPELEN EN SPEELGOED. Je voert kringgesprekken over speelgoed en spelen buiten de school, over jongens- en meisjesspeelgoed, over samen spelen en alleen spelen, over binnen en buiten spelen, over gevoelens bij lievelingsspel of -speelgoed (wat indien verloren, gebroken, ...) over fair-play, over tijd (krijgen) om te spelen - niet mogen spelen en gevoelens daarbij, over plaatsen waar je al dan niet mag spelen en je gevoelens daarbij. Je laat kinderen beslissen wat het gespreks-onderwerp wordt, zo leren ze participeren.

RESPECT VOOR SPEELGOED. Je spreekt regels af voor het spelen en het gebruik van speelgoed. Je leert kinderen meer respect voor speelgoed van zichzelf, van anderen, van de klas op te brengen door er goede afspraken over te maken, door er goed voor te leren zorgen, door het plastic speelgoed regelmatig af te wassen en waar mogelijk speelgoed te (laten) herstellen en te hergebruiken (als het voldoende uitdagend en veilig is).

SPEELHOEKJE. Je laat de jongste kinderen op de speelplaats een ideaal speelhoekje samenstellen, een plek waar ze zich goed voelen en onbezorgd kunnen spelen. Je zorgt voor een duidelijke afscheiding en afspraken hieromtrent. Het is evident dat jonge kinderen zich niet zo veilig voelen tussen spelende grotere kinderen. Ook zij hebben recht op een eigen veilig plekje.

SPELMATERIAAL BEHEREN. Je geeft de kinderen verantwoordelijkheid over het beheren van het spelmateriaal dat ze tijdens de speeltijden mogen gebruiken. Er zijn enkele verantwoordelijken die zorg dragen voor het uitlenen en weer opbergen van het materiaal. Dit kunnen ballen, badmintonrackets, schopjes en emmertjes, kegels of hoepels zijn, maar evengoed oude autobanden en houten planken om kampen mee te bouwen.

VERJAARDAG. Bij elke verjaardag laat je de jarige een spel kiezen dat met de hele klas gespeeld wordt. Je kunt een inspiratielijst met foto's en logo's opmaken en aanvullen doorheen de activiteiten. Iedereen komt aan de beurt, ook al valt de verjaardag tijdens het weekend of in de vakantie. De voorkeur van de jarige wordt gerespecteerd.

3.3. Mondiaal verrijken

Je bouwt aan interesse voor **spel en speelgoed van kinderen in het Zuiden**. Je leert hen de essentie van spelen herontdekken. Je bouwt verbondenheid en solidariteit op met kinderen in het Zuiden. Kinderen worden gevoelig voor het recht op spel en vrije tijd van leeftijdsgenoten.

Waar mogelijk breng je mondiaal materiaal in bij vorige ideeën:

- ▶ Je neemt mondiale spelletjes op bij de tussendoortjes en bij groepsspel.
- ▶ Kringgesprekken gaan ook over gevoelens bij speelgoed en spelen uit het Zuiden.
- ▶ Je leert respectvol omgaan met alle speelgoed, van waar het ook komt.

- Je geeft ook mondiaal spelmateriaal om zelf te beheren tijdens de speelplaats of om te gebruiken in het speelhoekje.
- In de inspiratielijst voor de jarige voorzie je ook spelen uit andere landen.

Je kunt een extra impuls geven aan het mondiaal verrijken van het thema ‘spelen, spel en speelgoed’ met volgende ideeën:

FOTO’S VAN SPELENDE KINDEREN. Je verzamelt foto’s van spelende kinderen uit de hele wereld. Je gebruikt vooral foto’s met kinderen in actie. Je geeft de kinderen de kans zich in te leven in spelsituaties en gevoelens van leeftijdsgenoten in andere landen, in het Zuiden. De foto’s zijn aanleidingen om spelletjes uit te proberen, te evalueren en te verwerken. Om verbondenheid op te bouwen vertrek je van spelen die kinderen vlot herkennen. Het geeft de kans om in te gaan op spelvariaties. Kinderen kunnen varianten bedenken. De verwerking kan materiaal opleveren om het spel van de kinderen en het klasmilieu te verrijken. Je kunt de foto’s gewoon tonen en laten bespreken, maar je kunt er ook een spel mee maken. Bijvoorbeeld: je hebt foto’s, kaartjes met namen van landen, namen van spelen, eventueel ook namen van kinderen. De kinderen moeten proberen uit te zoeken welke foto’s, landen, spelen en kinderen bij elkaar horen. Heel wat spelen komen in meerdere landen voor. Er zijn dus meerdere goede oplossingen om de foto’s op de grote wereldkaart aan te brengen.

LIEVELINGSSPEL VAN KINDEREN IN HET ZUIDEN. Je laat de kinderen kennismaken met het lievelingsspel van leeftijdsgenootjes in het Zuiden (voor suggesties, zie Bronnen). Je kunt hiervoor een koffer ‘Spelen uit het Zuiden’ uitlenen via www.wereldwerkplaats.be.

Je kan ook spelfiches aanvragen van spelen die je gemakkelijk zelf kunt maken. Door het aanbieden van spelletjes van leeftijdsgenootjes uit het Zuiden help je kinderen ontdekken dat leuk spelen ook kan zonder duur speelgoed. Je hebt aandacht voor de Europese veiligheidsnormen in verband met speelgoed. Je let er op dat je geen eenzijdig beeld over spelende kinderen in het Zuiden ophangt. Kinderen kennen op vele plaatsen, ook in het Zuiden, het meer gecommercialiseerde en gesofisticeerde speelgoed. Ze zien het liggen in winkels of leren het via de media kennen. Ook kinderen in het Zuiden hebben barbies, gsm’s en raketten als speelgoed. Je let er ook op dat verschillen en gelijkenissen tussen het spel of speelgoed van jongens en meisjes in het Zuiden aan bod komen. Door fotomateriaal en aangepaste informatie zorg je ervoor dat clichés doorbroken worden. Je kunt nog een stap verder gaan door kritisch te kijken naar de primitieve beelden over andere volkeren die soms via speelgoed verspreid worden.

PRENTENBOEKEN OVER SPEL IN HET ZUIDEN. Je vertelt prentenboeken of toont fotoboeken over spelende kinderen in het Zuiden of over speelgoed in andere landen. Zie bij voorbeeld: ‘Ebele’s favourite’ (voor suggesties, zie Bronnen).

SPELEN UIT DE HELE WERELD. Je brengt de kinderen in contact met onbekende, nieuwe spelen uit de wereld. Zo wordt hun ervaringswereld verruimt. Je kunt daarvoor eventueel personen inschakelen die door hun herkomst, door reizen, door wonen in het buitenland de spelletjes kunnen demonstreren. Ze kennen misschien ook leuke klap- of spelliedjes. De demonstratie heeft meer echtheid als je personen kunt vinden die deze liedjes zelf gekend en gespeeld hebben, bv. bij de ouders of personen in de omgeving van de school.

SPEELDOZEN. Je laat de kinderen speeldozen met lievelingsspelletjes van leeftijdsgenootjes in het Zuiden aanmaken. Je gebruikt schoendozen om de spelen op te bergen. Je kleeft een foto van kinderen uit het Zuiden die het spel spelen op de doos. Je voegt er een stappenplan aan toe met de regels van het spel. Dit kan door middel van tekeningen of foto’s in volgorde gekleefd op de binnenkant van het deksel. Je kinderen kunnen ook een speeldoos maken met hun eigen lievelingsspel. De dozen kunnen in de klas maar ook tussen klassen uitgewisseld worden.

3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren

EXPERIMENTEREN MET ZELFGEMAAKT SPEELGOED. Je leert de kinderen opnieuw experimenteren, spelen en genieten van zelf uitgevonden of zelfgemaakt speelgoed. Dit kan bij voorbeeld samengaan met een reflectie over hoe kinderen in het Zuiden met speelgoed omgaan: in India gaan kinderen op zoek naar plastic zakken om ze te verkopen of om speelballen van te maken, kinderen maken speelgoed van blik, van ijzerdraad, van takjes en bladeren, ... Door dingen te hergebruiken, geef je kinderen de kans om een grotere waarde toe te kennen aan materiaal dat hier vaak als afval wordt weggegooid. Je stimuleert de kinderen om creatief te zijn en laat hen met kosteloos materiaal nieuwe spelen maken. Misschien zullen ze er meer waarde aan hechten dan aan duur elektronisch speelgoed dat weinig overlaat aan de verbeelding.

KENNISMAKEN MET EN IETS DOEN VOOR KINDEREN MET MINDER SPELKANSSEN. Zie link met recht op gelijke behandeling. Je kunt ook kennismaken met kinderen die mindere kansen hebben in eigen omgeving. Zie suggesties van andere organisaties om met kleuters rond kansarmoede in eigen samenleving te werken. Voorbeelden: Robby-figuurtje van de actie Welzijnzorg en Lopke-project van het Lokaal Overlegplatform Aarschot. Kinderen kunnen ook op vele manieren participeren bij reeds gekende inzamelacties van speelgoed voor kansarme kinderen bij ons of voor een project ten voordele van kinderen in het Zuiden. Mogelijke aspecten die aan bod kunnen komen: hoe komt het dat wij meestal zoveel speelgoed hebben? Is dat bij iedereen zo in de klas en in ons land? Geven we alleen speelgoed weg wat stuk is? Wat kunnen we nog doen?

VEILIGHEID VAN SPEELGOED CONTROLEREN. Zie link met recht op veiligheid. Samen met de kinderen ga je de veiligheid van speelgoed en speeltuigen controleren. Je geeft hen eerst uitleg en daarna een aanstreeplijstje waarmee ze hun observaties kunnen noteren. Je bespreekt dit achteraf in de klas en stelt de vraag wie kan helpen om de speeltuigen veiliger te maken.

WAARDE VAN SPELEN HERONTDEKKEN. Je laat kinderen gebruik maken van kosteloos materiaal / vindmateriaal uit de natuur om mee te spelen en om zelf speelgoed mee uit te vinden. Via de voorbeelden van het spel van kinderen in het Zuiden help je kinderen van hier de waarden van spelen te herontdekken. Soms zijn die door het overvloedige aanbod van gesofisticeerd speelgoed uit het oog verloren:

- ▶ het plezier van samenspelen,
- ▶ spelen zonder of met weinig speelgoed,
- ▶ spelen met hetzelfde speelgoed,
- ▶ op zoek gaan naar variaties van spelletjes,
- ▶ creatief omgaan met spelletjes,
- ▶ wegwerpmateriaal omvormen tot speelgoed.

3.5. Andere ideeën

BEZOEK AAN SPELOTHEEK. Je brengt met de klasgroep een bezoek aan een spelotheek of je richt zelf met een collega een kleine 'speeluitlendienst' op. Je vraagt een bezoek aan. Je laat de kinderen zoeken naar gekende en onbekende spelen. Je besteedt speciaal aandacht aan het speelgoed voor personen met een functiebeperking. Je laat de kinderen ontdekken dat er ook aangepast en aantrekkelijk speelgoed is, waar deze kinderen fijn mee kunnen spelen.

SPELEN VAN VROEGER. Je werkt een project uit over 'spelen van vroeger' en betreft hierbij zoveel mogelijk de (groot)ouders of bewoners van het nabije rusthuis van de kinderen. Zij komen in de klas vertellen over hoe ze vroeger speelden of misschien is een bezoekje aan het rusthuis haalbaar. Sommige spelen worden samen uitprobeerd.

- ▶ Welke spelen, spelliedjes, klapversjes, ... deden ze in die tijd?
- ▶ Heb je materiaal nodig? Welk?
- ▶ Wat zijn de spelregels? Zijn er trucjes?
- ▶ Zijn er spelen die nu nog altijd populair zijn?
- ▶ Leren we er kennen die wij ook zeer leuk vinden?
- ▶ Hadden ze in die tijd dezelfde mogelijkheden als wij nu?
- ▶ Wat is veranderd? Wat is hetzelfde gebleven?

De uitwisseling van ervaringen, betekenissen en diversiteit wordt verruimd door de inschakeling van (groot)ouders en andere oudere personen.

SPEELHOEKEN SCREENEN. Je screent de opdrachten van de spelhoeken in je klas, op hun spelwaarde en kansen tot het ontwikkelen van kinderrechtenhoudingen:

- ▶ Zitten er voldoende spelelementen in?
- ▶ Welke kinderrechtenhoudingen kunnen de kinderen er oefenen?
- ▶ Waar kun je nog extra spelelementen inbrengen zodat de opdrachten aantrekkelijker worden of bijdragen tot een kinderrechtvaardig klimaat?
- ▶ Zijn er mogelijkheden om het aantal samenwerkingsopdrachten (per twee of in klein groepje) uit te breiden?

VERHAAL VERTELLEN OVER SPELEN / NIET SPELEN. Je vertelt een verhaal over kinderen die niet mogen / niet kunnen spelen. Je kunt verwijzen naar kinderarbeid, kinderen in oorlogssituaties en kinderen die niet kunnen spelen omdat ze ziek zijn of omdat de leefomgeving het niet toelaat.

Ideeënlijst bij het thema 'lichaam en gezondheid'

Juf Katrien vertelt:

"Kenzo had op een dag geen boterhammen bij. Hij werd direct geholpen door de andere kleuters, hij kreeg van iedereen wel een boterham, 'want iedereen moet wel eten hebben!'.

Ik vertelde dat sommige kinderen vaak geen eten hebben omdat hun papa of mama dat niet kan betalen. Dat konden ze niet begrijpen en ze vonden dan ook snel een oplossing: 'Dan geven wij toch wel eten aan hen!'.

Jens: 'Als ik later groot ben, dan word ik dokter. En dan breng ik medicijnen naar de arme kindjes die ziek zijn '."

1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?

	<p>1.1. Recht op een eigen mening en inspraak Elk kind mag zeggen wat het denkt en voelt, zeker als het over zijn/haar eigen lichaam gaat.</p>
	<p>1.2. Elk kind mag leven en groeien. Er mag geen enkel kind arm zijn.</p> <p>1.2.a. Recht op gezonde voeding We willen gezond eten. Elk kind mag gezond zijn. We moeten voorkomen dat kinderen ongezonde voeding eten. Geen enkel kind mag honger (blijven) hebben.</p>
	<p>1.2.b. Recht op water Elk kind heeft zuiver en proper water nodig. Alle kinderen van de wereld moeten drinkbaar water hebben.</p>
	<p>1.2.c. Recht op kleding Elk kind heeft kleren nodig. We willen voldoende kleding hebben die past bij het klimaat, de seizoenen en het weer.</p>
	<p>1.2.d. Recht op onderdak Elk kind heeft een huis nodig.</p>
	<p>1.3. Recht op veiligheid en bescherming Grote mensen moeten zorgen dat alle kinderen zich veilig voelen. Ze moeten kinderen beschermen. Geen enkel kind mag gepest of geslagen worden. Als er geen eten of oorlog is in een land, mogen kinderen (samen met grote mensen) vluchten. Ze moeten geholpen worden.</p>
	<p>1.4.a. Recht op onderwijs Elk kind moet naar school kunnen gaan. We willen leren over wat we mogen en nodig hebben. Elk kind mag uitleg vragen.</p>
	<p>1.4.b. Recht op info Elk kind mag uitleg vragen. We mogen kijken in de krant, naar de televisie, op de computer, in boeken voor kinderen. Grote mensen moeten ervoor zorgen dat kinderen niet kijken of luisteren naar dingen die niet goed zijn voor hen.</p>
	<p>1.5. Recht op spel en vrije tijd Elk kind mag spelen, rusten, naar toneel, film of sport gaan. We willen van alles uitproberen: lopen, springen, zwieren, huppelen, tuimelen, klimmen, zwemmen, fietsen, glijden, dansen, zingen, kneden, strelen, ...</p>
	<p>1.6. Recht op zorg Grote mensen moeten voor alle kinderen zorgen. Ze moeten ons beschermen.</p>
	<p>1.7. Recht op een gelijke behandeling Alle jongens en meisjes mogen hetzelfde. Het maakt geen enkel verschil wie je bent: jongen of meisje, blond of ros, dik of dun, ...</p>
	<p>1.8. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap Als we ziek zijn, moeten grote mensen voor ons zorgen. Als een kind een handicap heeft, kan het extra zorg krijgen. Het moet met andere kinderen kunnen meedoen. Het moet de kans krijgen om (zoveel mogelijk) alles zelf te doen. (Grote mensen moeten de papa's en mama's helpen om voor dit kind te zorgen.)</p>
	<p>1.9. Recht op een privé-leven. Elk kind mag soms iets voor zichzelf houden. Ieder kind heeft de vrije keuze in wat het wil vertellen of niet vertellen.</p>

2. Hoe kleuters informeren over deze rechten in het kader van het thema ‘lichaam en gezondheid’?

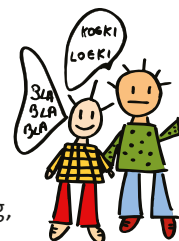
.....

Algemeen

Je brengt de kinderrechtentekening aan of verwijst ernaar als de gelegenheid zich voordoet. Je laat de kinderen de tekening goed waarnemen en ondersteunt dit door het stellen van vragen (zie algemene ideeënlijst). Je legt het recht uit in een taal die aangepast is aan jonge kinderen (zie praktijkvisie).

Bij de uitwerking van het thema lichaam/gezondheid kun je een extra aanbod uitwerken waarbij je verschillende kinderrechten ter sprake brengt, wenselijke houdingen en vaardigheden oefent en afspraken maakt. We geven hiervan enkele voorbeelden.

2.1. Recht op een eigen mening en inspraak

INVENTARIS. veel of weinig inspraak. Je inventariseert samen met de kinderen situaties in verband met lichaam/gezondheid waarbij ze weinig, geen of veel inspraak hebben: slaapgewoontes, voeding, drankgebruik, tussendoortjes, kleding, spel en vrije tijd, lichaamshygiëne, ziek zijn. Je brengt dan de tekening aan of verwijst naar de reeds aangebrachte tekening.

Je kiest enkele situaties die je grondiger bespreekt: zijn er belangrijke verschillen tussen de kinderen? Waarom is het belangrijk dat er in deze situatie rekening gehouden wordt met de mening van kinderen?

2.2. Recht op gezonde voeding, op water, op kleding, op onderdak

TUSSENDOORTJE OF DRANKMOMENT UITSTELLEN. Je kunt de vanzelfsprekendheid doorprikken waarmee wij elke dag voedsel of water tot ons nemen. Je kunt bijvoorbeeld afspreken het tussendoortje of het drinkmoment eens uit te stellen en dan te bespreken hoe het aanvoelt om honger en dorst te hebben. Je overlegt indien nodig vooraf met de kinderen en de ouders, om te duiden wat de bedoeling is.

Je kunt de tekening van het recht op water aanbrengen, er uitleg bij geven. Je kunt afspraken maken over het drinken van water tijdens de klasuren en de speeltijden. De tekeningen i.v.m. recht op kleding en recht op onderdak kun je best rechtstreeks aanbrengen en toelichten.

2.3. Recht op veiligheid en bescherming

PRENTENBOEK VERTELLEN OF VOORLEZEN. Je informeert de kinderen over dit recht aan de hand van een prentenboek. Voorbeelden: ‘Beertje klein en grote wolf’ (Bakermat 1998). Je brengt de kinderrechtentekening aan en geeft de bijbehorende uitleg. Zie ook recht op privé-leven.

2.4. Recht op onderwijs, op info

Vragen stellen en info zoeken. Je laat kinderen vragen stellen over het thema lichaam/gezondheid. Je inventariseert de vragen op een flap. Samen overloop je de vragen om antwoorden te formuleren. Je kunt zoekopdrachten geven en deze achteraf verder opvolgen. Je laat kinderen documentatie of voorwerpen i.v.m. het thema van thuis of uit hun vrije tijd meebrengen. Je stimuleert dat kinderen ook buiten de klas info zoeken en vragen stellen.

2.5. Recht op spel en vrije tijd

INVENTARIS VAN VRIJE-TIJD-ACTIVITEITEN. Je brengt de kinderrechtentekening aan en geeft de bijbehorende uitleg. Je inventariseert situaties in de vrije tijd die kansen geven voor ontspanning, beweging en lichamelijke ontwikkeling.

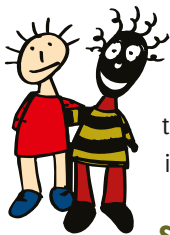
2.6. Recht op zorg

TOONTAFEL OVER VERZORGING. Je brengt de kinderrechtentekening aan en geeft de bijbehorende uitleg. Je richt samen met de kinderen een toontafel in met allerlei voorwerpen in verband met zorg voor het lichaam en/of gezondheid. Je kunt ze zelf aanbrengen of kinderen iets laten meebrengen uit hun eigen leefwereld. Je kunt onderscheid maken tussen algemene zaken voor iedereen en specifieke zaken voor kinderen.

Je kiest hieruit enkele onderwerpen voor waarnemingen of belevingsactiviteiten. Je haalt iemand in de klas die in zijn/haar beroep of vrije tijd veel met 'zorg' te maken heeft, of je gaat op bezoek. Voorbeelden: materialen voor lichaamshygiëne en lichaamsverzorging, baby-verzorgingsmateriaal, doktersgerief, verplegingsgerief, EHBO-verbandskistje, huisapotheek.

2.7. Recht op een gelijke behandeling

VERHAAL VERTELLEN OVER DE CLUB VAN DE RARE KINDEREN. Kleuters zijn reeds zeer gevoelig voor lichamelijke verschillen en voor anders-zijn: dik en zwaar, een bril of beugel dragen, ros haar, flaporen, sproeten, een andere huidskleur kunnen aanleiding zijn tot het uitsluiten van andere kinderen. Met een vereenvoudigde versie van het verhaal in het boek 'Ik, raar?' kun je hierop inspelen. – zie Bronnen.

SPEL MET 'DISCRIMINATIE'-PRIKKEL. Bij vijfjarigen kun je reeds op speelse wijze lichaamskenmerken koppelen aan voorkeuren. Voorbeelden van opdrachten: wie blauwe ogen heeft, mag eerst kiezen; wie groter is dan ... mag met het nieuwe speelgoed spelen; wie rode kledij heeft, mag niet meedoen met het spel, ...Doel is dat kleuters inzien dat dit niet fair is. Je houdt volop rekening met de draagkracht van elk kind in de klas. Je zorgt voor een ontspannen sfeer. Je vangt de kinderen op door veel kansen te geven om hun verontwaardiging te uiten. Je brengt de kinderrechtentekening vooraf of achteraf aan en bespreekt ze samen met de kinderen. Je maakt samen met hen afspraken. Het moet natuurlijk een spel blijven en voor elke kleuter heel duidelijk zijn.

Dit kinderrecht ter sprake brengen sluit rechtstreeks aan bij ontwikkelingsdoel 4.4 van Wereldoriëntatie:

"4.4 De kleuters herkennen vormen van afwijzend of waardierend reageren op het anders-zijn van mensen."

2.8. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap

INVENTARIS VAN VERZORGING. Je inventariseert samen met de kinderen situaties die te maken hebben met aangepaste verzorging bij ziekte of handicap. Ze kunnen voorbeelden geven uit hun eigen leefwereld (familie, kennissen, buurt, ...). Je kunt ook kennismaken met diensten van verenigingen, van het gemeentebestuur, van instellingen voor grote mensen of kinderen die aangepaste verzorging nodig hebben: uitleencentrum van medisch materiaal, rolstoelen en krukken, braille, speltheek voor kinderen met een handicap, ... Voor meer info over aangepast onderwijs in het ziekenhuis zie www.bednet.be; www.ikleerinhethuis.be.

TOONTAFEL. Je richt een toontafel in met allerlei voorwerpen die extra hulpinstrumenten zijn bij ziekte of handicap. Je kunt de toontafel aanvullen met foto's en prentenboeken over aangepaste zorg voor kinderen met ziekte of handicap.

2.9. Recht op een privé-leven

KRINGGESPREK OVER LICHAAM. Je brengt de kinderrechtentekening aan en voert een kringgesprek over 'mijn lichaam is van mij'. Mogelijke vragen hierbij zijn: wie mag er aan je lichaam komen? Wat heb je graag? Wat niet? Hoe moet je laten weten dat je het niet graag hebt? Wat mag? Wat mag niet?

Je kunt al doende aanbrengen dat ieder de vrije keuze heeft in wat wel of niet gedeeld wordt met anderen. Iedereen moet respect hebben voor die persoonlijke keuze. Er doen zich waarschijnlijk kansen genoeg voor om dit aspect van het thema ter sprake te brengen:

- ▶ schaamte bij het omkleden voor de zwem- of turnles,
- ▶ samen of alleen naar het toilet willen gaan,
- ▶ schroom bij lichamelijk contact,
- ▶ assertief leren reageren bij ongewenste aanrakingen,
- ▶ vertellen over persoonlijke ervaringen,
- ▶ activiteiten met lichaamscontact, ...

Doorheen het werken aan dit thema zorg je voor een sfeer van wederzijds respect en acceptatie. Ieder is oké zoals hij of zij is. Ieder toont of vertelt slechts over dat wat hij zelf kwijt wil. Ieder heeft de verantwoordelijkheid de ander in die keuze te respecteren (zie kinderrechtentekeningen).

3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden?

.....

Doorheen de activiteiten en suggesties komt de waarde respect sterk naar voor: respect voor het eigen lichaam en dat van anderen. Indien het nodig is om voor extra veiligheid te zorgen, kun je vooraf een aantal regels duidelijk in de verf zetten. Bijvoorbeeld:

- Je spreekt alleen over jezelf, niet over een ander.
- Wat hier verteld wordt, mag je niet verder vertellen.
- Je kiest zelf wat je vertelt en wat je voor jezelf houdt.
- We luisteren goed naar elkaar, zonder te onderbreken.

Eventueel kun je een pictogram - een hulpmiddel ter herinnering - aan de gemaakte afspraken koppelen. Zo kunnen jij en de kinderen makkelijk verwijzen naar de regels, als iemand ze volop respecteert of ze overtreedt.

3.1. Inbrengen en uitwisselen

FOTO'S OM EEN LEVENSLIJN OP TE STELLEN. Je laat de kinderen foto's van zichzelf meebrengen van enkele jaren geleden en van nu. Het is niet evident dat alle kinderen foto's hebben en mogen meebrengen. Denk maar aan geadopteerde kinderen, vluchtelingen, ... Je hebt bijzondere aandacht voor deze kinderen! Je kunt ze foto's laten meebrengen van verschillende fases in hun leven: baby, peuter, 1ste, 2de verjaardag, ... Je kunt hiermee een levenslijn opstellen. Je kunt aan de hand van foto van mama, papa, oma, broer, zus ... lichamelijke verschillen en gelijkenissen vaststellen. Je hebt oor voor de beelden die de kinderen er aan geven.

FOTO'S OM VERANDERINGEN WAAR TE NEMEN. Je laat de kinderen in kleine groepjes van twee, drie of vier hun meegebrachte oudere foto's van zichzelf bekijken en vergelijken. Stimuleer hen om goed te kijken, te letten op details. Je kunt een inventaris opmaken van veranderingen die de kinderen ontdekken: wat is er gemeenschappelijk voor iedereen veranderd? Wat is er slechts bij één of enkelen veranderd? Als kinderen hierbij vragen hebben, ga je er verder op in, of gebruik je de vragen als een aanzet om de kinderen het zelf te laten uitzoeken in informatieve boeken.

GROEIMETER. Tijdens de uitwerking van het thema maak je samen met de kinderen een groeimeter. Je hangt die op in de klas. Bij ieders lengte wordt het persoonlijke kenteken of de naam gehangen. Verschillende keren in het jaar worden de kinderen gemeten. Je bespreekt de resultaten met de kinderen:

- Ben je gegroeid?
- Ben je veranderd?
- Hoe groot zou je willen zijn?
- Vond je het leuker dat je kleiner was?
- Wat kun je nu al?
- Denk je nog steeds hetzelfde over ...?

Om beter de groei te kunnen volgen is het aangewezen om de groeimeter in het begin van het schooljaar aan te maken. Soms is het ook mogelijk om de (individuele) groeimeter in meerdere leerjaren na elkaar te gebruiken.

KRINGGESPREK OVER LICHAAMSVERANDERING. Je houdt een kringgesprek om te praten over die veranderingen aan het eigen lichaam. Je hebt het daarbij niet alleen over de veranderingen op zich, maar ook

over de gevoelens die daarbij spelen. Het kringgesprek kan ook gaan over groeien, groot worden, gezond leven, gezonde voeding. Je kunt een kringgesprek toespitsen op de vraag ‘wat heb je nodig om te groeien?’ of ook op de vraag ‘wat hebben baby’s nodig om te groeien?’ Bij het formuleren van antwoorden komen ze ongetwijfeld op zaken die elk kind nodig heeft. Je kunt samen met hen het onderscheid maken tussen zeker nodig en minder nodig. Eventueel maak je met hen een vergelijking met wat een klein plantje of dier nodig heeft om te groeien. Zo kom je bij noden, basisbehoeften en rechten van kinderen. Je maakt een inventaris van de antwoorden en zorgt voor eenvoudige tekeningen erbij van jezelf of van de kleuters.

KRINGGESPREK OVER ONGELIJKE BEHANDELING. Tijdens een kringgesprek kun je de vraag stellen of de kinderen elkaar soms ongelijk behandelen omwille van fysieke kenmerken, of kinderen soms worden uitgesloten. Bijvoorbeeld:

- ▶ Wil niemand Rudy in zijn voetbalploeg omdat die te dik en te traag is?
- ▶ Mag Karlijn niet mee in de takkenhut omdat ze een bril draagt?
- ▶ Wordt Jo nog uitgelachen omwille van zijn sproetengezicht?

Je kunt het ‘recht op een gelijke behandeling’ als aandachtspunt nemen gedurende de uitwerking van het thema of gedurende een bepaalde tijd:

- ▶ Wanneer hebben we hier aandacht voor?
- ▶ Wanneer niet?
- ▶ Waarom?
- ▶ Wat kunnen we zelf doen om iedereen gelijk te behandelen?
- ▶ Hoe kunnen we elkaar daarbij helpen?

KRINGGESPREK OVER ZIEK WORDEN. Je houdt een kringgesprek over ziek worden:

- ▶ Wie is er al eens ziek geweest?
- ▶ Welke ziektes kennen jullie?
- ▶ Waar kunnen kinderen ziek van worden?
- ▶ Wat gebeurt er als je ziek wordt?
- ▶ Wie zorgt er voor je?
- ▶ Wat heb je nodig om te genezen?
- ▶ Hoe kun je voorkomen dat je ziek wordt?
- ▶ Kun je meer of minder ziek zijn?
- ▶ Wat gebeurt er als er geen dokter of geneesmiddelen zijn? Kun je dan genezen?
- ▶ Hebben jullie al eens voor iemand anders gezorgd als die ziek was?
- ▶ Wat kunnen jullie voor anderen doen?

Ter verwerking kan een kaartje, tekening, wens, bloemetje naar een zieke gestuurd of gebracht worden.

PORTRET VAN ELKAAR. Je laat kinderen per twee tegenover elkaar zitten en elkaar portretteren door het maken van een tekening met (kleur)potlood. Als ze klaar zijn, laat je ze elkaars resultaten bekijken en respectvol becommentariëren.

SPIEGEL OM ZICHZELF TE OBSERVEREN. Je laat de kinderen een spiegel meebrengen. Je geeft hen observatieopdrachten om zichzelf in de spiegel beter te leren waarnemen. Je laat hen zichzelf tekenen, met zoveel mogelijk details en typische vormen van de eigen gezichtsonderdelen (lippen, neus, ogen, wenkbrauwen en wimpers, haar, oren, wangen, tanden, kin, sproetjes, kuiltjes, rimpels, ...). Je houdt een bespreking van deze ervaring: Wat vind je mooi aan jezelf, wat minder mooi, kijk je graag naar jezelf in de spiegel of vind je dat moeilijk, welk is je lievelingsplekje op je gezicht, ...? Je kunt ook de klas vol spiegels hangen of een ‘spiegelpaleis’ maken.

3.2. Samenwerken en participeren

FOTOCOLLAGE. Je laat kinderen uit foto's in tijdschriften allerlei lichaamsdelen knippen. Per twee laat je hen met de verzamelde lichaamsdelen nieuwe - waarschijnlijk nogal gekke - personen samenstellen en opkleven op een blad. Ontbrekende delen of passende attributen kunnen ze er zelf ook nog bijtekenen. Je kunt ook nieuwe producten voor verzorging ontwerpen door afbeeldingen daarvan te verknippen en in een collage samen te brengen.

LICHAAMSSHEMA OEFENEN. Je laat de kinderen opdrachten uitvoeren om hun lichaamsschema te oefenen:

- ▶ Ze moeten een doekje leggen op verschillende lichaamsdelen.
- ▶ Je tekent op een grote dobbelsteen verschillende lichaamsdelen. Met het lichaamsdeel dat gegooid werd, moeten ze een opdracht uitvoeren.
- ▶ Je speelt het spel 'Twister'. Voor grotere kinderen is het ook erg leuk om 'Levende twister' te spelen. De spelers gebruiken geen speelbord maar de kleuren van de kleren die ze dragen: bijv. linkerelleboog op rood, rechtervoet op blauw, neus op groen, enz. In eerste instantie mogen ze telkens herpakken, daarna moeten ze blijven plakken, en geef je opdrachten tot ze omvallen. Zo creëer je tevens spontaan lichaamscontact.

LICHAAMSVERKENNING MET EEN PLUIM. Je zet een rustig muziekje op en laat de kinderen hun lichaam verkennen met een pluim of een ander zacht voorwerp. Zij kiezen waar ze de pluim naartoe leiden. Het beleven van plezier bij aanraking van het lichaam staat hier centraal. Het is zinvol dat een kind van zijn eigen lichaam kan genieten, dat het zijn lichaam mag ontdekken op eigen ritme en niveau. Vervolgens laat je ze per twee de oefening doen bij elkaar. Degene die gestreeld wordt, bepaalt zelf of hij de 'streler' instructies geeft, of die zijn gang laat gaan. Het is belangrijk dat kinderen zelf grenzen leren stellen en dat ze grenzen van anderen leren respecteren. Je respecteert dat kinderen weigeren dat een ander hen aanraakt. Je leert hen elkaar respectvol aan te raken en lichaamscontact toe te laten. Onderling vertrouwen speelt hierin natuurlijk een grote rol. Zie ook gelijkaardige methodiek van Veronica Sherborne waarbij ook kinderen van hogere leerjaren kunnen ingeschakeld worden bij kleuters. Voor meer info zie www.sherborne.be.

PROJECT 'GEZONDE VOEDING'. Om gezonde voedingsgewoonten te promoten, kun je als project een 'gezond ontbijt' organiseren in de klas of zelfs voor andere genodigden. Misschien is zelfs een heuse restaurantdag mogelijk? De kinderen kunnen voor deze gelegenheid spandoeken, flyers, affiches ontwerpen. Je kunt ouders betrekken bij de organisatie en de plaatselijke wereldwinkel om ook fair-trade-producten te gebruiken. Je kunt de kinderen laten kennis maken met andere ingrediënten, andere eetgewoonten. Wil je een hoog niveau van **participatie** bereiken, zou dit een mogelijk stramien kunnen zijn:

- ▶ Je laat de kinderen voorstellen doen wat ze graag zelf zouden koken en eten.
- ▶ Je probeert om uit die voorstellen een gezamenlijke keuze te maken. Het is aangewezen om op voorhand te praten over criteria waarop de kinderen hun keuze willen baseren. Bijv. iedereen moet het lusten; 't moet gezond voedsel zijn; we houden rekening met eventuele allergieën; ...
- ▶ Vervolgens laat je de kinderen uitzoeken welke ingrediënten er nodig zijn en in welke hoeveelheden. Zo maken de kinderen een boodschappenlijst op. Die wordt verdeeld over kleine groepjes. Elk groepje krijgt het nodige geld.
- ▶ Samen gaan we naar de supermarkt of de winkel in de buurt, waar de groepjes 'zelfstandig' hun aankopen kunnen gaan doen.
- ▶ Daarna kan het koken beginnen. Speel in op geuren die vrijkomen, proevertjes die eventueel nodig zijn om nog bij te kruiden, ...

Wanneer we samen aan tafel gaan, zorg je voor een woord van dank voor de kokers en voor het feit dat we samen aan tafel kunnen en dat er eten is, want dat is niet evident voor iedereen op deze wereld. De maaltijd zelf kan een aangenaam moment zijn van bewust genieten van smaken en geuren, van gezellig samenzijn op een andere manier dan we gewoon zijn in de klas.

Achteraf kun je een **bespreking** koppelen aan dit projectje:

- ▶ Hoe verliep de samenwerking?
- ▶ Was iedereen tevreden met de gemaakte keuzes?
- ▶ Is iedereen voldoende aan bod gekomen?
- ▶ Was er een goede taakverdeling?
- ▶ Wie vond wat minder lekker / niet lekker / het lekkerst?
- ▶ Is dat voor iedereen hetzelfde?

VERTROUWENSSPELEN. Respect tonen en krijgen heeft vaak te maken met zelfvertrouwen en vertrouwen in de ander. Vertrouwen geven en krijgen kun je bespreekbaar maken en stimuleren via allerlei vertrouwensspelen:

- ▶ Blindemannetje in de kring: wie is het die je daar voelt?
- ▶ De groep stelt zich op in een rechthoek (de biljarttafel). Eén geblinddoekte (de biljartbal) beweegt zich in een rechte lijn tot hij iemand raakt. Degenen die aan de kant staan, vangen de geblinddoekte op en sturen hem voorzichtig een andere kant uit.
- ▶ In duo's laat je één kind de geblinddoekte partner begeleiden over een zelf te kiezen traject met verschillende obstakels (dit kan zowel sprekend als met de hand).
- ▶ Iemand loopt geblinddoekt (of met gesloten ogen) op een plas af. De andere kinderen maken geen geluid, maar vangen de loper op voordat die in de plas terecht komt.

Het is erg belangrijk bij dit soort spelen om de kinderen vooraf goed de regels voor veiligheid in te prenten: iedereen moet zeer geconcentreerd blijven en zich aan de regels houden of er kunnen ongelukken gebeuren. Ieder moet daarbij de eigen verantwoordelijkheid opnemen. Je zorgt ook voor een geleidelijke opbouw in moeilijkheidsgraad, zodat het vertrouwen stap voor stap kan groeien.

VERZORGEN VAN POPPEN EN KNUFFELS. Je laat de kinderen zelf voorstellen doen en beslissen hoe ze de poppen en knuffels van de klas willen verzorgen. Je geeft hen kansen om verzorgingsmateriaal mee te brengen en te gebruiken. Je laat hen de poppen wassen. Je zorgt voor allerlei opdrachten waaruit ze een keuze kunnen maken. Je zorgt ook voor een grote pop of knuffel waarmee ze kunnen tonen hoe ze zelf graag verzorgd zouden willen worden.

3.3. Mondiaal verrijken en solidariteit opbouwen

Hier komt het volgende sterk naar voor:

- ▶ herkennen van gemeenschappelijke punten in verband met ontwikkeling en groei,
- ▶ informeren van kleuters over de gezondheidssituatie van kinderen in het Zuiden,
- ▶ zich inleven in andere kinderen,
- ▶ interesse krijgen voor (de rechten van) kinderen in het Zuiden en solidariteit opbouwen.

Zie ook: de boeken- en andere tips bij Bronnen.

FOTO'S VAN KINDEREN I.V.M. LICHAAM. Je werkt met foto's van kinderen (van bij ons en in het Zuiden) bij de verschillende deelthema's:

- ▶ Zintuigen.
- ▶ Hygiëne van huid, haar, handen, voeten, ogen, oren, neus, mond, tanden, rug, intieme zones, kleding. Zie 'Gezondheid, je kunt er zelf iets aan doen', Vlaams Instituut voor Gezondheids promotie, Brussel, 1998 – deel over hygiëne; andere thema's in deze reeks geven een goed overzicht van de thema's van gezondheidsopvoeding: fitheid, veiligheid, zelfconcept, sociale vaardigheden, gezondheidsrisico's, voeding, voorzieningen voor gezondheidszorg.
- ▶ Gezonde voeding: eten, drinken, basisvoedsel, gevarieerde voeding.
- ▶ Beweging: allerlei lichaamsbewegingen, sport.
- ▶ Ziek zijn en genezen: preventie van ziekte, geneesmiddelen, verzorgd worden, verpleging, naar de dokter gaan, naar de tandarts gaan.

Je gebruikt de foto's van kinderen van hier en in het Zuiden door elkaar om volgende vragen samen te beantwoorden:

- ▶ Wat heb je nodig om gezond te blijven? zuiver water, gezond eten (fruit en groenten), een plek om je te wassen, een verzorgd toilet, aangepaste kleding, beweging, ontspanning, ... Vanzelfsprekend kun je er ook allerlei afleiders tussen steken.
- ▶ Wat heb je nodig om te genezen als je ziek bent? Dokter, apotheker, verpleger, rust, een bed, inentingen, ... Als je ziek wordt, hoe lang moet je dan wachten tot er een dokter komt? Wat gebeurt er als je ziek bent? Noteer met de kinderen hoe het verloopt: wonde, koorts of ziekte vaststellen door papa, mama, ...; dokter bellen en afspraak maken, wachten in wachtkamer, onderzoek bij de dokter, dokter schrijft voorschrift, dokter betalen, geneesmiddel in apotheek afhalen en betalen, drankje of pilletje nemen om beter te worden. Stel de kinderen de vragen over wat er zou gebeuren als mama geen geld heeft, als er geen dokter in de buurt is, als er geen apotheek is.

KENNISMAKEN MET EERSTELIJNSZORG. Door middel van bezoek, interview, ... kun je kinderen laten kennismaken met (het recht op) eerstelijnszorg bij ons en op andere plaatsen: wegen van kinderen, onderzoek, voedingsadvies, advies i.v.m. hygiëne, maar ook de mogelijkheid om het advies vlot op te volgen. Dat laatste vraagt in sommige landen in het Zuiden (bv. bij behandeling van diarree) bij kinderen een urenlange voorbereidingstijd: hout sprokkelen, water halen, vuurtje maken, water koken, suiker en zout wegen, ... De inspanning die papa's en mama's daarvoor doen is enorm.

PRENTENBOEKEN. Je maakt gebruik van prentenboeken en fotoboeken (zie Bronnen). Zie bijvoorbeeld: 'Kleine grote Djo-boy', een verhaal van een jongen die maar niet groeit. Meer info zie Bronnen - Kleuteronderwijs. Je kunt dit verhaal in een poppenspel of inleefspel verwerken. De kinderen kunnen zich dan nog intenser inleven en solidariteit opbouwen.

Zie ook de ideeënlijst en bronnen bij het thema 'water' en het belang van water om te overleven.

3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren

ACTIE NAAR AANLEIDING VAN PRENTENBOEK. Je vertelt verhalen uit prentenboeken zoals 'Nieuws uit de melktandstraat' (Vier windstreken) over snoepen, gezonde voeding en tandverzorging. De kinderen nemen een tandenborstel mee naar school. Tijdens het thema leer je tanden poetsen. Tijdens de periode van het thema en ook een tijdje daarna laat je de kinderen op een vast moment hun tanden poetsen. Je kunt dit combineren met een actie voor gezonde tussendoortjes onder het motto "snoep een appel". Je herinnert telkens aan het recht op gezonde voeding aan de hand van een kinderrechttekening die je door de kinderen zelf laat tekenen.

ACTIE VOOR GEZONDE EETGEWOONTES. In verband met gezonde voeding kun je aan de hand van tips op de website www.123aantafel.be en het boekje '1 2 3 aan tafel' samen met de kleuters de voedingspatronen leren kennen, de belangrijkste knelpunten bespreken, kennismaken met gezonde voeding voor kleuters en samen acties ondernemen voor gezonde eetgewoontes.

ATTENTIE VOOR EEN ZIEKE. Naar aanleiding van de ziekte van een klasgenootje of iemand van de familiekring van de kinderen, zorg je voor een (regelmatige) 'attentie': een wenskaartje, een foto, een zelfgemaakte tekening of bloem. Om er een woordje bij te schrijven zoek je inspiratie bij de kinderrechten.

REFLECTEREN OVER GEZONDE VOEDING. Wat is gezonde voeding? Naargelang het ontwikkelingsniveau van de kinderen kun je hier meer of minder op ingaan. Je kunt bijvoorbeeld een waarneming organiseren van de meegebrachte tussendoortjes van de kinderen. Je doet dit tactvol. Hier ligt weer een concrete kans om respectvol met elkaar te leren omgaan. Je kunt een grafiekje (gezond / minder gezond / niet gezond) opmaken. Je kunt de voedingsdriehoek toepassen. Je schakelt als leerkracht ook je eigen tussendoortje of brooddoos in. Indien haalbaar communiceer je of werk je bij voorkeur samen met de ouders.

TOEGANKELIJKHEID UITTESTEN. Je leent een rolstoel om in de klas, in de gangen, doorheen het schoolgebouw, op de speelplaats, aan de schoolpoort, ... na te gaan waar het vlot gaat en waar obstakels zitten. Je maakt samen met de kinderen een rapport op en bezorgt het aan de schooldirectie, aan de voorzitter van de oudervereniging, aan de burgemeester, ...

VOEDINGSAFDRUK BEREKENEN. Meten is weten. En na het weten komt het handelen en verbeteren. Inspiratie en tips zijn ook te vinden bij de berekening van je voedingsafdruk. Dit is een onderdeel van je ecologische voetafdruk. Zie www.ecolife.be.

WERELDMAALTIJD ORGANISEREN. Je organiseert met je klas en met medewerking van ouders een Wereldmaaltijd. Een Wereldmaaltijd is een lekker en voedzaam driegangendiner voor een groep mensen. Per persoon worden niet meer ingrediënten gebruikt dan de hoeveelheden die voor ieder mens beschikbaar zijn als het wereldwijd geproduceerde voedsel eerlijk zou worden verdeeld over alle wereldbewoners. Iedereen heeft recht op basisvoedsel! Meer info vind je op www.werelddelen.nl.

3.5. Andere ideeën

INLEEFACIVITEITEN. Je kunt inleefopdrachten geven, zodat de kinderen zich een idee kunnen vormen van concrete moeilijkheden die mensen met beperkingen ondervinden.

- ▶ Enkele mogelijke opdrachten voor de leefwereld van een blinde of slechtziende:
 - ▶ Je laat hen geblinddoekt hun naam, figuurtje of letter uit een letterzakje zoeken.
 - ▶ Tastoefeningen: verschillende voorwerpen over hun gezicht laten glijden, zoals een pluim, watten, blok, ...Wat voel je? Wat voelt goed? Hoe voel je je hierbij?
 - ▶ Je maakt een voelboekje: een verhaal, een woord, een figuur in schuurpapier, watten, andere materialen. Kinderen voelen geblinddoekt en vertellen wat ze voelen. Variant: een voorwerp in een zak betasten en raden wat er in de zak zit.
 - ▶ Je zet verhalen, liedjes, teksten, dialoog, ... op band of cassette. Kinderen kunnen die ook zelf inspreken. Je laat de resultaten beluisteren in de stiltehoek. Variante: je laat hen een opdracht inspreken. De luisteraar moet de opdracht uitvoeren.
 - ▶ Je geeft een belletje door in de kring: de geblinddoekte moet de bel zoeken.
- ▶ Je gaat samen met de kinderen na wat problemen en oplossingen kunnen zijn voor iemand die linkshandig is, allergie heeft, klein of groot is, tussendoor moet kunnen rusten, medicatie neemt of zich moet kunnen verzorgen, ...

PRENTENBOEKEN INSCHAKELEN. Met het prentenboek 'Dat mag je niet zeggen' kun je vooroordelen en uitspraken over anderen bijsturen. Dit boekje gaat specifiek over lichaamskenmerken en reacties van kinderen daarop. Om seksueel misbruik klassikaal bespreekbaar te maken, kun je gebruik maken van het prentenboek 'Knuffel heeft zorgen'. Voor meer info zie Bronnen en Bijlagen - Kleuteronderwijs.

Ideeënlijst bij het thema ‘water’

Myrthe (derde kleuterklas):

“Ik vind het niet eerlijk dat Meena niet naar school mag gaan omdat ze moet werken en water gaan halen. Als ik daar zou wonen, dan zou ik mij in een jongen verkleeden.”

Het thema ‘water’ komt in vele varianten voor in de leefwereld van kinderen. Kinderen komen op vele manieren in contact met water: eten en drinken, bad of douche, regensplassen, zwemmen, dagje zee, sneeuwpret, lichaam en kleren wassen, tanden poetsen, afwassen, planten en dieren verzorgen, ...

Omdat het thema zo met de leefwereld van jonge kinderen verbonden is, is het geschikt om kinderen over hun rechten te informeren en om hun ervaringen te vergelijken met de leefwereld van kinderen die elders leven.

Drie soorten problemen kunnen ons helpen om de band tussen kinderrechten en water te verhelderen:

- ▶ watertekort: zonder water kan niemand leven. Iedereen heeft water nodig om te overleven, om te drinken, zich te verzorgen en zich te ontspannen.
- ▶ wateroverlast: iedereen moet zich veilig kunnen voelen in het water en moet beschermd worden tegen een overmacht van water. Ook jonge kinderen komen via de media in contact met de schade die water kan aanrichten.
- ▶ watervervuiling: in vuil water kun je niet leven. Verontreinigd water is niet bruikbaar als drinkwater en is een bedreiging voor de gezondheid van meer dan een miljard mensen op de wereldbol. Water is ook essentieel voor de voedselvoorziening.

Volgens de Verenigde Naties sterven er jaarlijks vijf miljoen mensen aan ziekten die met vervuild drinkwater samenhangen. In 2015 zal het aantal mensen zonder toegang tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen gehalveerd moeten zijn. De Verenigde Naties hebben in september 2000 de Millenniumdoelstellingen opgesteld. Eén van de acht doelstellingen heeft betrekking op water.

1. Over welke rechten kun je de kleuters informeren en welke uitleg geef je daarbij?

.....

	1.1. Recht op een eigen mening en inspraak Elk kind mag om water vragen. We willen ook beschermd worden tegen de kracht van het water (bij felle regen, hagelslag of overstroming). We willen dat het water gezond is, en drinkbaar.
	1.2. Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak Gezond en drinkbaar water zorgt ervoor dat we niet ziek worden. Met zuiver water kunnen we ook gezond eten klaarmaken en zijn onze kleren netjes gewassen. We willen er gezond en proper bijlopen.
	1.3. Recht op veiligheid en bescherming Tegen vuil water en tegen de kracht van het water (zoals bij overstromingen) moeten we beschermd worden.
	1.4. Recht op onderwijs en informatie Elk kind mag alle mogelijke vragen stellen over water. Elk kind moet hierover kunnen leren, en dus uitleg kunnen vragen en krijgen.
	1.5. Recht op spel en vrije tijd Elk kind mag spelen en zich ontspannen. Water is een bron van veel plezier.
	1.6. Recht op zorg Grote mensen moeten voor alle kinderen zorgen. Dat wil ook zeggen dat ze moeten zorgen dat er zuiver water is om te drinken, ons te wassen, enzovoort.
	1.7. Recht op een gelijke behandeling Alle jongens en meisjes mogen het zelfde. We sluiten niemand uit. Elk kind, overal ter wereld, mag zuiver water krijgen. Grote mensen moeten daar voor zorgen.
	1.8. Recht op een privé-leven Elk kind mag soms iets voor zichzelf houden, bv. als het liever niets zegt over de situatie thuis, of over zijn angst voor water, of ...

Dit zijn voor ons de belangrijkste rechten waarmee het thema 'water' kan verrijkt worden. Ook andere rechten kunnen aan bod komen. Een voorbeeld daarvan is het recht op eigen geloof en cultuur, wanneer het gebruik van water een rituele betekenis krijgt.

2. Hoe kun je kleuters informeren over kinderrechten in het kader van het thema ‘water’ ?

.....

INVENTARIS WATERGEBRUIK. Je overloopt met de kinderen wat ze gedaan hebben vanaf het opstaan tot het naar school komen. Je inventariseert de situaties waarbij ze water gebruiken. Je laat deze situaties in een rollenspel aan bod komen.

Je laat een wekker aflopen. Je vraagt hen om hun morgenritueel uit te beelden. Je laat de varianten en verschillen in verband met het gebruik van water goed aan bod komen. Je nodigt de kinderen die dit wensen uit om hun situatie te tonen aan de hele klasgroep. De groep raadt wat er getoond wordt. Je maakt gebruik van tekeningen of herkenbare foto's van kinderen van hier en van over de hele wereld. Je laat de kinderen situaties van de foto's nabootsen. Je bespreekt gelijkenissen, verschillen en gevoelens. Je verwoordt de behoefte aan zuiver water voor elk kind en ieders verantwoordelijkheid bij het omgaan met water. (bewerking van ‘Water role-play’ uit P. Hand, First steps to rights)

INLEEFSPEL ‘WATER HALEN’. Je begeleidt de kinderen bij het rollenspel/inleefspel ‘Water halen’. (Bewerking van ‘Walk for water’ uit P. Hand, First steps to rights.) Bij voorkeur zorg je buiten of in een grote ruimte voor een voldoende uitgebreid circuit. Je bouwt de activiteit als volgt op:

- ▶ Als **inleiding** leg je uit dat je gaat doen alsof er geen waterkraantje in de buurt of in huis is. Je laat de kinderen voorstellen formuleren. Waar kunnen ze water halen? Is het ver? Zou het lang duren? Je legt uit dat sommige mensen soms ver moeten gaan om water te halen. Je toont foto's om dit te illustreren.
- ▶ Dan geef je aan elk kind een kop of een beker en ga je samen op zoek. Je wandelt naar een plaats waar vervuild water te vinden is (vijver, plas of emmer die je zelf vooraf geplaatst hebt). Feliciteer de kinderen dat ze zo vlug water gevonden hebben. Je vraagt hen of ze het water kunnen drinken en wat er gebeurt als ze **vervuild water** drinken.
- ▶ Je nodigt de kinderen uit om verder door te stappen naar de ‘**waterput**’ (tweede emmer die je vooraf geplaatst hebt). Onderweg stop je even en praat je over tijd en afstand, hitte, moe zijn en dorst hebben. Je komt aan bij de waterput en nodigt hen uit om te drinken. Je laat de kinderen zelf ontdekken dat er geen water in de put is. Je legt uit dat dit in werkelijkheid ook kan gebeuren, dat een bron opdroogt. Je vraagt hoe dat kan en wat ze nu kunnen doen. Je zegt dat je gehoord hebt over een ‘bron’ of een kraantje in het volgende dorp.
- ▶ Je nodigt hen uit om verder te stappen. Je geeft uitleg of zingt tijdens het verder stappen. Aangekomen bij de ‘**bron**’ laat je de kinderen hun bekervullen. Je legt uit dat hun bekervullen verwijzen naar emmers of potten die heel zwaar kunnen zijn. Je zorgt eventueel voor een bijkomende emmer om dit uit te testen. Je laat hen de bekervullen zorgvuldig ‘naar huis dragen’ zonder een druppel te verspillen. Het water is zeer kostbaar omdat ze zo ver moesten stappen om het te gaan halen.
- ▶ Ondertussen leg je de **terugweg** af naar het klaslokaal en vraag je hun inzet om hun zware ‘emmer’ te dragen. Je laat de kinderen hun beker leeggieten in een gemeenschappelijke emmer.
- ▶ In de **nabespreking** laat je de kans om gevoelens en inzichten uit te wisselen.

Je kunt deze werkvorm ook inkleden vanuit de leefwereld van concrete kinderen (zie verder bij 3.3. Mondiaal verrijken: Meena, Aminata.)

3. Hoe kun je in het kader van dit thema werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden ?

.....

-
Inbrengen en uitwisselen van ervaringen, betekenissen en diversiteit.
Door het inbrengen en uitwisselen van de eigen ervaringen, betekenissen en diversiteit bij het thema water, kan er meer begrip en respect tussen de kinderen groeien. Ze leren dat de situatie thuis soms heel verschillend is, maar dat die uiteenlopende ervaringen precies erg verrijkend kunnen zijn. Ze ontdekken dat ze toch ook veel gemeenschappelijk hebben.
-
Samenwerken en participeren.
Door te mogen participeren in de keuze en uitwerking van het thema, krijgen de kinderen kansen om te groeien in het nemen van verantwoordelijkheid en kunnen ze onderlinge verbondenheid opbouwen.
-
Mondiaal verrijken en solidariteit opbouwen.
Door de hele wereld en in het bijzonder het Zuiden erbij te betrekken, krijgt die verbondenheid een universele dimensie. Elk kind, waar ook ter wereld, heeft dezelfde basisbehoeftes. Elk kind heeft recht op zuiver water. Wereldwijde verbondenheid en solidariteit kunnen groeien.
-
Actie voeren en zich engageren.
Als gevolg van de uitwerking van het thema water, kunnen de kinderen spaarzamer met (drink)water leren omgaan. De logo's die ze zelf gemaakt hebben en die nu bij alle wateraftappunten op school hangen, hebben wel degelijk hun effect. Als ze merken dat iemand onnodig water verspilt, maken ze elkaar daarop attent. Voor het begieten van de planten wordt regenwater gebruikt. Door zulke acties krijgen kinderen het gevoel dat je zelf wel degelijk iets aan een situatie kan veranderen en dat je verantwoordelijkheid kan nemen voor de wereld waarin wij leven.

3.1. Inbrengen en uitwisselen

ASSOCIËREN NAAR AANLEIDING VAN MEEGEBRACHTTE VOORWERPEN. De voorwerpen liggen tentoon in de kring. Je laat de kinderen een voorwerp kiezen: waaraan doet dit voorwerp je denken? Wat nog meer? Vertel eens ...

ASSOCIËREN OP 'WATER'. Om volop bij hun betekenissen aan te sluiten en respect te oefenen, laat je de kinderen alle mogelijke associaties maken bij het thema. Je tekent het woord 'water' of een tekening van een waterdruppel op een groot blad en legt het in de kring. Je laat de kinderen bedenkingen, woorden, foto's, tekeningen aanbrengen op het blad.

ASSOCIËREN OP ZELF SAMENGESTELD PAKKET WATERVOORWERPEN. Je stelt zelf een pakket voorwerpen samen die met water te maken hebben (zwemband, zeepje, waterkraan, badeendje, gieter, drinkbus, waterkoker, theepot, emmer, ...). Je kunt je beperken tot enkele voorwerpen of voor elk kind minstens één voorwerp voorzien. Na de onthulling van de voorwerpen kunnen de kinderen associëren: waaraan doet dit voorwerp je denken? Wie kent dit? Wie heeft thuis ook zoiets? Hoe gebruik je het? Je vraagt naar concrete betekenissen en belevenissen. Je laat kinderen uitbeelden wat ze ermee kunnen doen. De anderen raden. Wie weet nog iets anders over dit voorwerp? Je stimuleert de kinderen tot vertellen in details. Je vergeet niet ook je eigen betekenissen en gevoelens te vertellen.

BEELDDE GROEPSREALISATIE. De kinderen met voorwerpen uit dezelfde sfeer (badkamer / gaan zwemmen / ...) maken samen een beeldende groepsrealisatie met respect voor de betekenissen van elkaar. Dat kan een groot schilderwerk zijn in en rond het bad of bij het zwembad. Je kunt de kinderen die voorwerpen mee brachten i.v.m. zwemmen ook een bezoek aan het zwembad laten dramatiseren.

FOTO MET WATERVOORWERP. Je maakt een foto van elk kind met zijn voorwerp. Ieder kind bepaalt zelf waar, in welk decor en in welke houding het met zijn voorwerp gefotografeerd wil worden. De foto wordt afgeprint en bij de foto kun je iets van het persoonlijk verhaal noteren.

FOTOMUUR OVER WATERGEBRUIK. Meegebrachte prenten, foto's en krantenknipsels in verband met water worden aan een wand bevestigd. De kinderen ontwerpen zo een fotomuur. Ze mogen, zowel individueel als in groep, hun ervaringen, bedenkingen en commentaar hierbij opschrijven of tekenen. Je hangt blanco tekstballonnen bij deze prenten. Je vult deze samen met kinderen in. Zo krijgen ze de gelegenheid om hun mening te uiten over watergebruik. Ze leren kritisch staan tegenover zaken die gebeuren rondom hen.

KRINGGESPREK NAAR AANLEIDING VAN MEEGEBRACHTE VOORWERPEN. De kinderen plaatsen het meegebrachte voorwerp in het midden en vertellen elkaar over hun ervaringen en betekenissen. Als kinderen niet vertrouwd zijn met deze werkvorm kan het gesprek vlug overgaan op een ander onderwerp. Je leert hen daarom gerichte vragen stellen en respectvol naar elkaar luisteren.

KRINGGESPREK OVER GEVOELEN BIJ ERVARINGEN MET WATER. Bijv. bang in het onweer, pret in de golven van de zee, bijna verdrongen, tegenzin om in bad te gaan, grote dorst, boos omdat je in 't water werd geduwd, enz. Je laat muziek met watergeluiden horen. Je laat de kinderen tekenen waaraan ze dan gaan denken. Om de interactie te verhogen ga je over naar een kringgesprek in kleinere groepen of duo's. In kleinere groep kan er heel wat meer naar boven komen! Kinderen die niet zo mondig zijn, durven zich in kleine groep meer uiten.

LEERWANDELING NAAR WATER. Je organiseert een uitstap naar 'een water': zwembad, vijver, rivier, beek, zee, kanaal, ... om samen te gaan vissen, water te bekijken en te onderzoeken, te zwemmen, te varen, ... Deze gezamenlijke beleving is het uitgangspunt voor verdere activiteiten i.v.m. het thema. Je leert de kinderen respectvol met elkaar omgaan door voor, tijdens en na deze uitstap kansen te geven tot het inbrengen en uitwisselen van herinneringen, gevoelens en wensen. Tussendoor krijgen kinderen kansen om te tonen wat ze kunnen en om elkaar te helpen en te zorgen voor elkaar.

MOS-VERHAAL OVER WATER. Je kunt werken met het verhaal over 'Erik de waterkapitein' (uit MOS-map 'Water') om het gebruik van water te verkennen. Zie Bronnen - Kleuteronderwijs.

ROLLENSPEL OF POPPENSPEL OVER WATERGEBRUIK. Je laat kinderen hun ervaringen met water en het gebruik ervan naspelen in een rollenspel of poppenspel. Daardoor komen ze tot een intensere beleving. Emoties en betekenissen kunnen ook naar boven komen. Verschillen in zorgzaam omgaan met water kunnen aan bod komen. 'Een doos vol gevoelens' kan hierbij een uitstekend hulpmiddel zijn.

VOORWERPEN LATEN MEEBRENGEN. Je vraagt aan de kinderen om een voorwerp, prent, foto, boek, krantenknipsel, ... in verband met water(gebruik) uit hun eigen leefwereld mee te brengen. Vraag vooral naar voorwerpen, prenten, ... waaraan voor hen ervaringen en betekenissen hangen en waarover veel te vertellen en te tonen is: een vakantiefoto, kamperen, een duikbril, een snorkel, reclame van de watermaatschappij, krantenartikel over overstroming of watertekort, een lievelingsdrinkbeker, foto bij de regenput, enz.

WATERERVARINGEN TEKENEN. De kinderen zetten het meegebrachte watervoorwerp voor zich. Op een blad tekenen ze hun eigen ervaringen. Variante: de kinderen mogen respectvol gebruik maken van een voorwerp van een ander en erbij associëren i.v.m. eigen ervaringen.

WATERGEBRUIK BESPREKEN. Om nauw aan te sluiten bij het recht op drinkbaar water, hygiëne en gezondheid, kun je voorwerpen uitkiezen en bespreken die in verband staan met het gebruik van water in en om het huis of vooral naar die voorwerpen vragen.

3.2. Participeren en samenwerken

.....
participatiemethodieken en participatiekansen.
.....

Participatie is een belangrijk kinderrecht dat overal meespeelt. Je kunt gebruik maken van participatiemethodieken (zie wat bruikbaar is voor jonge kinderen in de map 'Oprechte deelneming', zie Bronnen). Of je geeft kinderen extra kansen om te participeren in hun leerproces en in het klasgebeuren.

.....
niveaus van participatie.
.....

Je hebt aandacht voor de verschillende niveaus van participatie. (zie praktijkvisie) Je zorgt ervoor dat ze duidelijke info krijgen en hun mening mogen uiten. Je leert hen overleggen en plannen. Je betreft hen bij het nemen van beslissingen in de klas en school. Rekening houdend met hun mogelijkheden, geef je hen veel kansen om te beslissen. Je geeft duidelijk aan wanneer kinderen zelfstandig en alleen mogen beslissen. Je biedt hen kansen om besluiten uit te voeren, te evalueren en bij te sturen.

Kinderen kunnen participeren bij het kiezen van het thema, bij de uitwerking en planning ervan, en bij het evalueren:

EEN THEMA KIEZEN

Illustratie 1

Enkele kinderen (1ste graad) waren gefascineerd door de buizen in de klas, in de gang, door de muren. Vanwaar komen die? Waartoe dient dat? Vanwaar komt dat water? Waar gaat dat naartoe? Hoe komt het dat de buizen soms 'zingen'? Door in te gaan op die vragen in de kring, werd de interesse gewekt van de andere kinderen in de klas. Ja, hoe zit dat nu eigenlijk precies? Nog andere vragen borrelden op: er loopt proper water en vuil water door de buizen: Hoe kan dat? Wordt dat proper water dan ook niet vuil door het vieze water als we onze verfborstels uitwassen? Sommige buizen voelen warm aan, andere koud. Voldoende aanleiding om één en ander te gaan onderzoeken. Een thema is geboren.

Participatieniveau: kinderen geven informatie / ze uiten hun mening en hun vragen.

Illustratie 2

Elke vertelt in de onthaalkring dat haar goudvis gestorven is, hoewel ze die goed verzorgde. Mike heeft thuis een warmwateraquarium. Zijn interesse is direct gewekt en hij haalt enkele mogelijke oorzaken aan voor de dood van de vis. Kevin gaat regelmatig vissen op de vijver van zijn oom. Hij vraagt zich af hoe de wereld er onder water uitziet en hij zal zijn nieuwe vislijn eens meebrengen. Klaas vertelt over zijn snorkelavonturen in de Middellandse Zee. Hij wil leren diepzeeduiken. Sanne speelt graag in het water, maar is nog altijd bang in het diepe gedeelte van het zwembad.

Participatieniveau: kinderen geven info en uiten hun mening.

's Anderendaags, tijdens de wekelijkse 'klasraad', stelt iemand voor om nog eens een project uit te werken. Dat vindt iedereen oké, maar over welk thema moet het gaan? Na grondig brainstormen over mogelijke onderwerpen, komen de kinderen tot het besluit dat de gemeenschappelijke noemer in hun interesses 'onder water' is. Dat kiezen ze als thema voor de volgende weken.

Participatieniveau: kinderen beslissen zelf.

EEN THEMA UITWERKEN EN PLANNEN

Om het thema water of watergebruik participatief uit te werken kun je beginnen met een brainstorm rond volgende vragen: wat willen we weten, kennen, kunnen? Wat willen we doen? Wat hebben we al? Op grote flappen noteer je alle ideeën, vragen, voorstellen, ...van de kinderen. Daarna ga je ordenen, verbinden, structuur aanbrengen tussen de verschillende elementen. Alles wat er op de flap staat, kan nu ook eens afgecheckt worden: wat bedoel je daar precies mee? Hoe zie je dat concreet? Moeten we de vraag herformuleren? Is dit voorstel haalbaar?

In een volgende stap maken we keuzes en vertalen we onze ideeën in concrete plannen: Bijvoorbeeld: we gaan onderzoeken hoeveel drinkwater we op één dag op school verbruiken. We willen op uitstap naar de watertoren en naar een zuiveringsstation. We gaan zelf uitproberen of we van vuil

water weer zuiver water kunnen maken. We proberen een waterzuinige dag uit. Dan proberen we een hele dag met één emmer water rond te komen. Participatieniveau: je overlegt en plant samen met de kinderen.

EEN THEMA SAMEN MET DE KINDEREN EVALUEREN

De evaluatie kan ingekleed worden in het thema water. Ieder krijgt een beker. Er staan twee emmers met gekleurd water, de ene blauw (koud of negatief) en de andere rood (warm of positief) in het midden. Er zijn ook twee lege emmers, één met een 'plusteken' en de andere met een 'minteken'. Er kunnen meerdere evaluatievragen / onderwerpen behandeld worden. Bij elk onderwerp dat behandeld wordt, mag ieder een beetje water uit de ene of de andere emmer scheppen en gieten in de plus- of min-emmer. Daar kan wat uitleg bijhoren, maar in ieder geval krijgen we op het einde een zicht op de verhouding tussen het positieve en het negatieve dat we samen met z'n allen ervaren hebben.

Kinderen ervaren dat met hun beleving wordt rekening gehouden en dat ze zelf een inbreng hebben in hun leerproces. Bovendien merken ze dat de ene iets als positief heeft ervaren en een ander hetzelfde als negatief. Genuanceerd naar meningen leren luisteren en een eigen genuanceerde mening vormen, worden geoefend.

3.3. Mondiaal verrijken

ACTUALITEIT I.V.M. WATER. Je laat de actualiteit zoals de tsunami, overstromingen en vervuiling aan bod komen in de klas. Je zoekt beelden en krantenknipsels die dit illustreren. Van in het begin van het schooljaar laat je de kinderen ervaren dat je actualiteit belangrijk vindt door meegebrachte foto's of knipsels een plaats te geven op het prikbord bij de wereldkaart. Vooral foto's van (jonge) kinderen zijn interessant om de betrokkenheid te verhogen. Je laat kinderen hun vragen, meningen, gevoelens formuleren en oplossingen voorstellen.

FOTO'S EN FOTOBOKEN OVER WATER IN DE HELE WERELD. Je zoekt foto's van kinderen van over de hele wereld die gebruik maken van water of water willen. De kinderen herkennen situaties waarin water gebruikt wordt. Zie de cd-roms 'Klik op de wereld' en 'Olive een kleuter in het Zuiden' van Wereldwerkplaats vzw.

FOTOMUUR. Op de fotomuur (zie hoger bij 'inbrengen en uitwisselen') komen ook foto's van situaties met kinderen in het Zuiden. Indien de kinderen ze niet aanbrengen, kun je ze zelf inbrengen op voorwaarde dat ze toch aansluiten bij de beleving van de kinderen en goed herkenbaar zijn. Je neemt niet zomaar een foto i.v.m. water. Je kiest voor beelden waarop duidelijk jonge kinderen in actie terug te vinden zijn. Kinderen van overal spelen graag in het water. Ze gebruiken water, als het voorhanden is, voor dezelfde dingen als bij ons. Je bespreekt de foto's aan de hand van open vragen en zoekt samen naar gelijkenissen met kinderen van bij ons.

GETUIGENIS WATERPROBLEEM. Je gaat op zoek naar een getuigenis of verhaal van mensen bij ons die problemen hebben met water bv. overstromingen, gebrek aan zuiver water. Daardoor vermijd je dat je alle problemen in het Zuiden situeert. Je maakt duidelijk dat het in realiteit niet voor iedereen vanzelfsprekend is om over zuiver water te beschikken, als je dat wenst. Je doorprijkt de vanzelfsprekendheid van de meerwaarde van ons westers comfort.

MONDIALE PRENTENBOEKEN OVER WATERGEBRUIK. Door middel van prentenboeken breng je de kinderen in contact met het gebruik van water in de leefwereld van kinderen in het Zuiden. Voor suggesties, zie Bronnen. Je geeft voorbeelden van spaarzaam omgaan met regenwater en drinkwater. Dit kunnen voorbeelden zijn van over de hele wereld. In het boekje 'It is raining' van Marie Wabbes (1991) zie je waarvoor het opgevangen regenwater kan dienen.

WATERVOORWERPEN UIT HET ZUIDEN. Je brengt voorwerpen in de klas die te maken hebben met het deelthema ‘water en kinderen in het Zuiden’. Je zoekt prenten en foto’s die de voorwerpen tonen in hun context. Je let erop dat je jerrycan, waterkruik enz. niet alleen in het Zuiden situeert. Je zoekt ook prenten en foto’s van kinderen in het Zuiden die beschikken over een kraantje, een bad, enz. (zie waterkoffer van Wereldwerkplaats vzw).

3.4. Reflecteren, actie voeren en zich engageren

ORGANISEREN VAN EEN DAG MET WATERBEPERKING. Om kinderen op een verantwoorde manier te leren omgaan met water, kun je op school een waterluwe dag inlassen. Elke klas krijgt 1 emmer water om de dag mee door te brengen. Een uitstekende kans om te ervaren hoe kostbaar water is en om conclusies te trekken voor de toekomst.

WATERAFSPRAKEN. Je maakt afspraken met de kinderen over watergebruik in de klas en in de school. Je legt die afspraken vast, bijv. in een verklaring en spreekt af hoe je samen met de klasgroep de afspraken opvolgt.

WATERGEBRUIK VERGELIJKEN. Je kunt stilstaan bij de realiteit dat kinderen in het Zuiden soms kilometers moeten lopen om een beetje (drinkbaar?) water te hebben, en bij het watergebruik in België. Je kunt kinderen de ruimte geven om hierover hun mening uit te wisselen en samen op zoek te gaan naar oplossingen. Het gebruik van water (in de klas, in de school, in de omgeving van de school, thuis, in de wereld) kan aan bod komen.

Bronnen – kleuteronderwijs

Juf Ann en juf Diane maakten samen met de 2de en 3de kleuterklas ‘Het boek van het meisje zonder naam’. Het werd een project waaraan ze een heel schooljaar werkten. Uit hun inleiding ‘hoe het allemaal begon’:

“Paniek bij MONKIE, de klaspop van de tweede kleuterklas. Hij ontdekte een kind op onze school dat hij nog nooit had gezien!

De tweede en derde kleuterklas gingen op zoek ... en ontdekten... Een kind!

Dit kind was bang, ziek en sprak onze taal niet... We wisten niet hoe het heette, waar het woonde,...

Samen zochten we een naam. Uit de vele voorstellen, kwam KATARA te voorschijn. Dit was haar nieuwe naam. Gwenda, onze lieve secretaresse, ging voor Katara zorgen.

Katara kreeg water en voedsel. We gingen regelmatig op bezoek. Na enkele dagen voelde ze zich al een heel stuk beter, maar de verveling sloeg toe omdat Katara alleen was. We brachten haar speelgoed.

We ontdekten nog andere dingen:

- ▶ *Dat je alleen, met twee of met veel kan spelen en met andere dingen als die uit de speelgoedwinkel (recht op spel).*
- ▶ *Dat je veel kan leren/ ontdekken in boeken (recht op info).*
- ▶ *Dat het fijn is als je verzorgd wordt (recht op verzorging).*
- ▶ *Dat het leuk is al iedereen lief voor je is (recht op zorg).*
- ▶ *Dat iedereen naar school moet kunnen gaan (recht op onderwijs/ Meena van UNICEF).*
- ▶ *Dat we allemaal voedsel en water nodig hebben (recht op water en voeding).*

Op kinderrechtendag 20-11 konden we onze kinderrechtenvlag hijsen en iedereen was dolgelukkig.”

1. Algemeen

1.1. Boeken en brochures

Hand Pamela (2003). **First steps to rights. Activities for children aged 3-7 years.** Hampshire DEC & UNICEF UK, 80 blz. ISBN 1 871440 27 0. Deze handleiding is bestemd voor leerkrachten van jonge kinderen. Ze geeft een stevige basis voor kinderrechteneducatie vanuit Noord-Zuidperspectief. Volgende rechten komen aan bod: familie, thuis, voeding, water, spel. Elk van deze rechten wordt als thema uitgewerkt. Bij elk thema zijn er activiteiten uitgewerkt met een voelzak, voorwerpen, rollenspel en foto's. Achteraan is er een bronnenlijst opgenomen. De handleiding bevat 15 foto's van kinderen in het Zuiden die in verband staan met de behandelde rechten.

Shalev Zahavit (2003). **Kinderen zoals jij en ik. Hoe kinderen in onze wereld leven.** Lannoo-UNICEF, 128 blz. ISBN 90 209 5168 8. Dit boek is bedoeld voor de lagere school. De info en vele foto's zijn ook bruikbaar voor oudere kleuters. Een kennismaking met 17 kinderen op de wereldkaart gebeurt in combinatie met een systematische verkenning van de kinderrechten. De rechten worden in 4 groepen geordend: overleven (water, eten, thuis, gezondheid) ontwikkeling (onderwijs, spelen, bescherming (liefde en zorg, werk, oorlog, handicap) en participatie (identiteit, expressie, een goed leven).

Kinderrechtencommissariaat en Steunpunt Leerlingenparticipatie (2004) **Oprechte Deelneming. Werkmap leerlingenparticipatie voor de basisschool.** 110 blz en 14 fiches met poster. ISBN 907702106X. Downloadbaar op www.kinderrechtencommissariaat.be. Een papieren versie in veelkleurendruk werd door het commissariaat verspreid naar alle Vlaamse basisscholen. In hoofdstuk 2 gaven we aan welke methodieken uit deze map bruikbaar zijn voor kleuters.

1.2. Websites

www.wereldwerkplaats.be

Websites van Wereldwerkplaats vzw over de werking en het aanbod. Het betreft een uitgebreid aanbod van opleiding, nascholing en coaching over ontwikkelings- en kinderrechteneducatie voor leerkrachten van jonge kinderen (4-8-jarigen), workshops voor kinderen, uitleenmogelijkheden (koffers en uitleenpakketten), eigen publicaties. Met links naar andere organisaties met een aanbod voor dezelfde doelgroep.

www.vormen.org

Website van Vlaamse Organisatie voor Mensenrechteneducatie vzw. Uitgebreide informatieve site met info over mensenrechten opgedeeld volgens thema's en landen. Bevat een hele reeks officiële documenten (verklaringen en verdragen). Overzicht van educatieve pakketten en mogelijkheid om heel wat werkvormen en teksten te downloaden. Uitgebreide lijst van links en eigen tekeningen van kinderrechten.

www.kinderrechtswinkel.be

Website van Kinderrechtswinkels vzw met info over het IVRK en over kinderrechten, vlot leesbare info over diverse thema's uit het Belgisch jeugdrecht, een versie in een taal voor kinderen, eigen kinderrechtenteekeningen, overzicht van het aanbod van kinderrechtswinkel, uitgebreide lijst van links, en nog veel meer.

www.kleurbekennen.be

Uitgebreide website over wereldburgerschap op school. Met interessant overzicht van ondersteuningsaanbod en organisaties met een aanbod onder meer voor het kleuteronderwijs.

www.2015ikloopmee.be

Website voor oudere kinderen over de Millenniumdoelstellingen. Ook boeiend als achtergrondinformatie voor leerkrachten kleuteronderwijs. Met heel wat links.

www.cjism.vlaanderen.be/kinderrechten/index.html

Website van Beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Met o.m. beleid van minister B. Anciaux, Vlaams coördinerend minister Kinderrechten.

www.jeugdenvrede.be

Website van Jeugd en Vrede met overzicht van publicaties en activiteiten vooral voor jongeren, inspirerend voor kleuteronderwijs. Thema's: omgaan met conflicten, voorkomen van pesten, werken aan kinderrechten, respecteren van culturen, bouwen aan duurzaamheid, leren van oorlog.

www.kinderrechtencoalitie.be

Website van de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen. Het is een netwerk van 28 niet-gouvernementele kinderrechtenorganisaties.

www.kinderrechtencommissariaat.be

Website van het Vlaams Kinderrechtencommissariaat met ingang voor kinderen, jongeren en 18+. Met kinderrechten in kindertaal, overzicht verkrijgbare brochures (ook downloadbaar), overzicht van acties, uitgebreide lijst van organisaties en links. Ook gratis materiaal op aanvraag.

www.kinderrechtendorp.be

Website van meerdere samenwerkende organisaties in het kader van kinderrechteneducatie; met info over de data en locaties van het 'kinderrechtendorp', met zoekspel en mogelijkheid om kalender en kaartjes te downloaden.

www.kinderrechteneducatie.be

Overzicht van educatief materiaal rond kinderrechten, geordend per leeftijd met aparte rubriek 'kleuters'.

www.kinderrechtenhuis.be

Website van het Kinderrechtenhuis vzw met beschrijving van kinderrechten, aanbod, poster, links.

www.ond.vlaanderen.be/basisonderwijs/pdf/kinderrechten/kinderrechten.pdf

Via deze site kun je de brochure 'Kinderrechten en onderwijs: een driedubbele opdracht' (1999) downloaden.

www.plan-belgie.be

Website van Plan België met info over activiteiten, projecten, Millenniumdoelstellingen en educatieve fiches over kinderrechten.

www.stichtinglezen.be

Zie info over de kinderconsul.

www.studioglobo.be

Website over het aanbod van Studio Globo op gebied van intercultureel en mondiaal leren. Met o.m. uitleenmogelijkheden voor kleuteronderwijs. Met uitgebreide lijst van links.

www.unicef.be

Info over kinderrechten, UNICEF, projecten in het Zuiden, aanbod voor scholen.

www.unicefkids.be en www.whatdoyouthink.be

Websites voor oudere kinderen, ook over kinderrechten.

www.wereldwegwijzers.be

Website van Netwerk Ontwikkelingseducatie (Noë), bevat info over mondiale vorming, wereldtest voor de klas en de school, hele lijst van ideeën voor mondiale vorming, scholen in de kijker.

2. Thema ‘Spelen, spel en speelgoed’

.....

2.1. Prentenboeken

Busser M. & Schröder (2001). **Wil je met me spelen?** Unieboek, ISBN 9789026994869. Muis kan niet spelen omdat haar pootje in de gips ligt. Ze verveelt zich. Toch heeft ze een plannetje. Ze schrijft briefjes naar haar vriendjes en laat deze uit het raam vallen. Zo weten haar vriendjes haar te vinden en hoeft ze zich niet meer te vervelen. Het verhaal van muis kan ook gemakkelijk in een poppenspel verwerkt worden.

Kubler A. e.a. (1995). **Come and play with us!** (Reeks Discovery flaps) Child Play International Ltd. & Oxfam, ISBN 0-85953-793-9. Agim speelt met anderen op een schoolspeelplaats in Albanië. Nathan speelt samen met zijn zus aan het strand in Jamaïca. Anna en Rudi spelen bij hun grootouders in Rusland. Tony speelt basketbal in USA. Zolani en zijn vriendjes spelen met zelfgemaakte autootjes (Zuid-Afrika). Lajana en Menna in Nepal spelen met een springtouw en een hoepel. Abe en Charles spelen voetbal (Soedan). Vertaling is beschikbaar op Wereldwerkplaats.

Kuiper N. (1991). **Vriendjes genoeg.** Van Holkema & Warendorf, ISBN 90-269-1264-1. Achmed is pas verhuisd. Hij kent nog niemand in zijn nieuwe straat. Hij speelt op de stoep met zijn stoepkrijt. En al vlug leert hij Maria en ook Maarten kennen. Samen komen ze op het speelpleintje in de buurt terecht.

Law. D. (2006). **Kom je buiten spelen? Leren tellen in vijf verschillende talen.** De Vier Windstreken, ISBN 90-5579-592-5. Tien illustraties stellen verschillende woonplaatsen op de wereld voor. Er is veel te zien en te tellen. Het aantal kinderen op de illustraties groeit van 1 tot 10. Ze komen samen om te spelen. Om te tellen van 1 tot 10 in het Engels, Spaans, Duits, Frans en Chinees. Dit is vooral een telboekje dat kan ingeschakeld worden om het thema mondiaal te verrijken.

Onyefulu I. (1999). **Ebele's favourite. A book of African games.** Frances Lincoln, London, ISBN 0-7112-1471-9. Engelstalig fotoboekje. Verschillende spelletjes uit Nigeria worden uitgelegd en gedemonstreerd. Sommige zoals ‘zakdoek leggen’ zijn heel herkenbaar. Andere zijn als nieuw te ontdekken. In dit boekje worden de spelen naar voor gebracht die behoren tot de leefwereld van Ebele. Dat geeft kansen om de betekenissen die zij eraan geeft, te leren kennen. Zo kunnen kinderen zich dieper inleven in de leefwereld van een leeftijdsgenootje. Vele spelen worden begeleid door zang. Dat geeft er meer kracht aan. Het boekje geeft echter geen aanwijzingen voor de melodie en zang.

Roca, N. (2001). **Mijn vriendjes. Van oude vriendjes tot nieuwe vriendjes.** Averbode, 35 blz., ISBN 90-317-1698-7. Max is verhuisd en denkt terug aan wat hij met zijn vriendjes speelde. Hij heeft zelf heel wat speelgoed, maar speelt liever samen. Op het speelplein leert hij nieuwe vriendjes kennen. Met enkele spelbeschrijvingen (blindemannetje, een-twee-drie-stop, hinkelen) en tips voor de begeleiding bij het gebruik van het boek.

Bedford D. (2002). **Mientje muis wil spelen.** Deltas, ISBN 9024383250.

De Braeckelee N. & De Vos Rosemarie, (2007). **Kriebeltje wil spelen.** Abimo, 9789059323643.

Néouanic Le, L.(2006). **Kloddertje.** Lemniscaat, 46 blz. ISBN 9056378082.

Schmidt A.M.G.(2003). **Jip en Janneke spelen samen.** Querido. ISBN 9789045100364.

Simmons J. (2001). **Bommies en Joepie spelen verstoppertje.** Bakermat/ Zirkoon, 18 blz, ISBN 9058931013.

2.2. Andere boeken of brochures

Alfa vzw (z.j.). **Speelwijzer. Lessuggesties i.v.m. thema spelen voor vierde, vijfde en zesde leerjaar** (bruikbaar als achtergrondinfo voor kleuteronderwijs), Turnhout, handleiding en leerlingenblaadjes (zie downloads op www.alfavzw.be), 27 blz., geen ISBN. In dit project maken de kinderen kennis met Maykeling en haar vriendjes in Nicaragua. In groepswork komen er vijf thema's aan bod: spelend leren; recyclage; toveren met afval; het verdriet van Barbie; spelen zonder speelgoed.

Botermans J. e.a. (1987). **Een wereld vol spelletjes. Zelf spelletjes maken en samen spelen.** Spectrum, Utrecht, 240 blz., ISBN 90-274-18411. Dit boek bevat vele foto's en informatie over bordspelen van vroeger, dobbelspelen, kaartspelen, dominospelen, balspelen, hinkelspelen, touwspringen, knikkerspelen, tolleren, vliegers, puzzels en vele andere spelen.

Daly N. e. a. (z.j.). **Play on the Line. All children have the right to play.** Humanities Education Centre, London & Learning Design, London (groot formaat), blz, ISBN 1-873928-18-1. Dit boek bevat vele foto's van spelende kinderen. De tekst gaat vooral in op de ontwikkelingswaarde van spelen. Ook 'kinderen kunnen soms niet spelen', de redenen en gevolgen komen aan bod. Besproken wordt ook wat volwassenen en kinderen kunnen doen om het recht op spel te realiseren.

Dunn, O. & Winter S. (2000). **Acker Backa B00! Games to say and play from around the world.** Frances Lincoln, London, 45 blz., ISBN 0-7112-1662-2. Een veertigtal kinderspelen van over de hele wereld wordt beschreven: eenvoudige spelletjes, aftelspelletjes, bewegen van handen en voeten, verstoppelletjes, balspelen, zangspelen. Het boek geeft ook 10 tips voor een vlot spelverloop.

Esmeraldas vzw, (1998). **Kinderspelen uit Ecuador,** Gent, 20 blz., geen ISBN. Deze brochure bevat een spelbeschrijving aan de hand van tekeningen van volgende spelen: piñatas, stop de bal, konijnenjacht, kat en muis, landenspel, lucht-aarde-zee, de blinde, de muis, de roofvogel en de kip, de grot van beren, stop de hand, de ketting, de orkestleider, de geschenkjes, eenden in het water, verbrand brood, en andere.

Etchart J. e.a. (2005). **Kinderen spelen!** Mets & Schilt, Amsterdam & Novib, Den Haag, 110 blz., ISBN 90-5330-464-9. Dit fotoboekje bevat foto's van spel en speelgoed in vele landen in het Zuiden.

Goedhuys P., *Thema 6. Kinderspel*. Blz. 34-46. In: Goedhuys P. (2002). **Namaste. Bronnenboek voor mondiale opvoeding bij kleuters over India**, Leuven, Wereldwerkplaats vzw, 113 blz., geen ISBN. Er komen heel wat hinkelspelen aan bod; verder ook tips om zelf speelgoed te maken: matchbox drum en ratel, ballonratel, draaiend wiel, toverknoop, slang en ladderspel.

Goossens J. (2005). **Right to play. Ieder kind heeft het recht om te spelen**. Lemniscaat, Rotterdam, 144 blz., ISBN 90-5637-749-3. Dit boek bevat vele foto's van spelende kinderen en vertelt het verhaal van de organisatie 'Right to play' van de Noorse wereldkampioen Johann Olav Koss. Er wordt een tiental spelen beschreven. Vooral de projecten in Mali, Israël/Palestina en Rwanda komen aan bod.

Greising C. & Greising D. (1995). **Toys everywhere. A world of difference**. Childrens Press, Chicago, 32 blz., ISBN 0-516-48178-9. Dit boekje bevat vele foto's van speelgoed van kinderen over de hele wereld.

Grunfeld F.V. e.a. (1975). **Spelletjes uit de hele wereld. Fijn om te maken en te spelen**. Plenary publications, 280 blz., geen ISBN. Vele spelen worden geïllustreerd met foto's, achtergrond, spelregels en tips om de spelen zelf te maken. Het boek behandelt bord- en tafelspelen, straat- en pleinspelen, bos- en veldspelen, spelletjes, puzzels en trucs.

Hand P., *Unit 6. Play*. Blz. 42-48. In: Hand P., (2003). **First steps to rights. Activities for children aged 3-7 years**, UNICEF, ISBN 1-871440-27-0. Om het recht op spel voor kleuters te verduidelijken wordt gebruikt gemaakt van foto's en van vragen als 'is spelen belangrijk? Waarom? Hoe zou je je voelen als je niet mag spelen? Kunnen alle kinderen spelen? Mogen alle kinderen spelen? Volgende onderwerpen komen verder aan bod: spelen uitleggen, spel en speelgoed in enkel landen, tijd om te spelen, speelgoed maken. Er zijn spelbeschrijvingen van kinderspelen, vooral kringspelen (Angola, Soedan, India, Afghanistan); er zijn knutseltips om een vlinder te maken.

Johnson A., (1995) (Ned. 2001). **Touwspelletjes uit de hele wereld**. Middernacht Pers, Naarden, 80 blz., ISBN 90-72259-60-2. Zeven kinderen (8-13 jaar) vertellen over zeven touwspelletjes die stap voor stap uitgelegd worden; de kinderen wonen in Paraguay, Australië, Ghana, Arizona, Papua Nieuw Guinea, USA, Ierland. Bedoeld voor 9+.

Shalev Z., (2003) *Elk kind heeft recht om te spelen*, Blz 54-63. In: Shalev Z., **Kinderen zoals jij en ik. Hoe kinderen in onze wereld leven**. Lannoo-UNICEF, ISBN 9020951688. Dit hoofdstuk bevat meerdere foto's van spelende kinderen van over de hele wereld. In de tekst komt vooral het belang van spelen aan bod en waarom veel kinderen niet in de gelegenheid zijn om te spelen.

Stroobants A., *Ideeënlijst Afrika spel en speelgoed*. Blz. 83-103. In: Stroobants A., (2000). **Anders is gewoon**. Herwerkte versie. Ideeënboek mondiale vorming bij kleuters over Centraal- en West-Afrika. Leuven, Wereldwerkplaats vzw, geen ISBN. Beknopte ideeënlijst aangevuld met enkele bijlagen: over het spel en speelgoed in een dorp in Kenia, knutseltips om zelf ballen en een zeef te maken, een touwpuzzel, Afrikaanse spelletjes (bombardier, dosu, godo, sey, ende, nage en wina, kinyaunyua, nyakua, mti).

Vanden Bergh L. e.a. (2007). **Ik speel ... Mbi sanrangua**. Wereldwerkplaats vzw, Leuven, 24 blz., ISBN 9789080954724. Het thema 'spel en speelgoed' wordt uitgewerkt aan de hand van het vierstappenplan van Wereldwerkplaats. Elke stap bevat concrete activiteiten. Er worden spelen geïntroduceerd en veel tips gegeven om met foto's over spelende kinderen te werken. Het spelen van Olive, een kleuter in Centraal Afrika, komt aan bod. Deelthema's: samen spelen, tof spelen met materiaal, spelen met speelgoed, zich vervelen. Er worden tips gegeven voor het aanmaken van speeldozen.

Vangoidsenhoven E. (2001). **Een mondiale spelkoffer**. Eindwerk KHLeuven Departement Lerarenopleiding, 98 blz., geen ISBN. In het theoretisch deel komt de waarde van spel aan bod voor de ontwikkeling van jonge kinderen en voor gebruik in het kader van mondiale vorming. In het praktische gedeelte komen volgende spelen aan bod: ballen en ballonnen, caroms, domino, rechten van het kind, drie op een rij, hinkelen, hoepelen, knikkeren, puzzelen, tangram, tollen, wari, zaklopen.

Vredeseilanden (2002). **WAAW. Spelletjes uit 4 continenten, 14 landen.** Leuven, 40 blz., geen ISBN. Korte spelbeschrijvingen van kinderspelen in België, Benin, DR Congo, Costa Rica, Ecuador, Indonesië, Laos, Nicaragua, Senegal, Tanzania, Togo, Oeganda, Viëtnam, Zimbabwe. Het betreft de landen waar Vredeseilanden projecten en contacten heeft.

Westerman W. (1984). **Wij maken een kring. Spelletjes uit 30 landen. Intercultureel spelletjesboek,** Intro, Nijkerk, 69 blz., ISBN 90-266-1765-8. Het boekje beschrijft meerdere spelletjes uit de Antillen, China, Indonesië, Italië, Marokko, Molukken, Spanje, Suriname en Turkije.

2.3. Websites

www.zukids.nl/Nederlands/indexned.html

Spelbeschrijvingen van buitenspelen uit 12 landen geordend per werelddeel: Botswana, Zimbabwe, Zuid-Afrika, Vietnam, Thailand, Indonesië, Nieuw-Zeeland Denemarken, Nederland, Portugal, Canada, Brazilië, Peru, Bolivia. Met uitgebreide literatuurlijst over het thema 'spel en spelen'; zie ook dvd bij 'ander materiaal'.

www.jeugdwerknet.be/spelen

Databank van meer dan 2000 spelen opgedeeld in soorten en thema's. Niet rechtstreeks voor kleuters bedoeld maar wel inspirerend om nieuwe spelen te ontwikkelen.

www.sportimonium.be

Geeft o.m. informatie over uitleendienst van volksspelen.

www.speelgoedmuseum.be/pages/edu_leerk_NL.htm

Zie ook de lesmap 'Kinderen spelen overal ter wereld' (64 blz.).

www.spelinfo.be

Dit is de website van het centrum voor informatieve spelen (CIS); de rubriek spelenaanbod geeft een overzicht (meestal voor oudere kinderen).

2.4. Ander materiaal

Dvd 'Playtime 1'. De dvd bevat 50 straatspelen uit 12 landen wereldwijd. Kan besteld worden via www.zukids.org

Foto's (60-tal) in verband met het thema 'spel en speelgoed' op de cd-rom 'Klik op de wereld' van Wereldwerkplaats vzw.

Spelkoffer 'Spelen uit het Zuiden voor jonge kinderen'. Is uitleenbaar bij Wereldwerkplaats vzw. Zie website www.wereldwerkplaats.be

Kleuterkoffer 'recht op spel'. Info via www.kinderrechtswinkel.be en www.kinderrechteneducatie.be.

3. Thema ‘Lichaam en gezondheid’

.....

3.1. Prentenboeken

Binch C. & Mitschell R. (1994). **Kleine grote Djo-boy**. Gottmer, ISBN 90-257-2662-3. Djo-boy gaat naar school in een Caribisch dorp. Hij is de kleinste van de klas. Mama zorgt voor gezonde voeding met veel fruit en groenten. Oma zorgt voor nieuwe kleren. De buurman Carlos helpt met strekoefeningen. De juf helpt hem rechtop lopen. De wijste man van het dorp helpt met wijsheid. Dokter Gumás stelt vast dat er niets misgaat. Juffrouw Frangipani geeft hem een bosje kruiden om in het badwater te doen. Een maand lang volgt Djo-Boy alle raadgevingen, maar niets helpt om te groeien. Wanneer papa terug is met het prachtige schip in de haven, loopt Djo-Boy rechtop zoals zijn papa. Van dan af groeit hij van zelf.

Het is een herkenbaar verhaal in verband met groeien en groot worden met grote prenten. Je kunt het vertellen en laten naspelen (rollenspel, poppenspel). Elk kind heeft het recht om op eigen ritme te groeien!

Brouwer H. & Monsma M. (1992). **Raar is niet stom**. Taalerie, ISBN 90-74329-01-2. Dit prentenboek gaat expliciet over kinderen met een beperking. Hoe je hen best begrijpt en hoe je er best mee omgaat. Ze hebben vooral veel gemeen met andere kinderen: gevoelens, voorkeuren, graag buiten spelen en erbij willen horen. Kim zit in een rolstoel. Peter kan niet zo goed lopen. Ieder kind is anders. Tom kan niet goed horen. Wendy kan niet zo duidelijk praten. Ronald kan niet zo goed leren. Mariska is blind.

Cibout A., (2000). **Een, twee, drie, vier, ... vijf, zintuigen**. (reeks Kididok) Biblion/ Davidsfonds/ Infodok. ISBN 40-76830-03-7. Met een passage uit dit boekje kun je oog hebben voor het doorbreken van stereotiepen over uiterlijk, gezondheid, voeding van mensen in het Zuiden die bv. in (recente) prentenboeken voorkomen. Zie tekst en illustraties over “Niet iedereen eet hetzelfde. Afrikanen eten georoosterde sprinkhanen. Chinezen lusten best een kommetje slangensoep. Engelsen eten zoet en zout door elkaar. Eskimo’s eten rendier bij het ontbijt”. Stereotiepen kun je doorbreken door concrete verhalen te vertellen van concrete mensen en hun voorkeuren, betekenissen, gevoelens.

Damon E. (1996). **En ik, en ik, en ik. Allemaal kinderen**. Sjaloom, ISBN 90-6249-227-4. Het is een boekje met flappen en doorkijkjes in verband met verschillen tussen kinderen: klein en groot zijn, dikker en dunner, sproeten, een bril, huidskleur, bruin of plat haar, vlechtjes of strik, kort of lang haar, steil haar of krullebol, geen haar of een hele berg, houden van dansen of verven, houden van sport of muziek, rennen en springen, iedereen moet af en toe uitrusten (zie recht op rust en ontspanning), ieder kind is uniek (identiteitskaart en spiegel). Als je het boekje letterlijk volgt, blijf je bij uiterlijkheden; je kunt ook vragen naar herkenning, aanvullingen, varianten, anekdotes, gevoelens en wensen van kinderen erbij zodat er een intense uitwisseling mogelijk is en geoefend wordt in respect voor elkaar en voor kinderen in de omgeving.

Demyttenaere B. & Overwater G. (2004). **Dat mag je NIET zeggen**. Standaard, ISBN 90-02-21362-X. Bespreken en bijsturen van uitspraken, houdingen en vaardigheden t.a.v. personen met specifieke lichaamskenmerken kan aan de hand van het prentenboek. Noortje gaat met haar mama winkelen in de stad. Ze komen bijzondere mensen tegen. De dronken man, een jongen in een rolstoel, een mevrouw die op twee stoelen zit, een mini-oma, een mijnheer met een wijnvlek in het gezicht, een kale meneer, een meneer met een tulband, een mijnheer met zwarte huidskleur en ‘streepjesjurk’, een blinde vrouw, een meneer met een paardenstaart. Noortje spreekt de mensen telkens aan, mama corrigeert en de personen antwoorden dat ze het heel gewoon vinden. Tot mama denkt dat het personage met de paardenstaart een mevrouw is. Dan is het aan Noortje om mama er op te wijzen dat je zo iets niet mag zeggen.

Genechten, Van G. (1999). **Rikki**. Clavis, ISBN 90-6822-626-6. In dit konijnenverhaal komen niet alleen uiterlijke verschillen aan bod. Rikki heeft een oor dat omlaag hangt, terwijl oren van konijnen gewoonlijk recht op staan. Hij zoekt zelf heel wat oplossingen, maar wordt uitgelachen. Rikki beslist naar de dokter te gaan. Na grondig onderzoek wordt vastgesteld dat er 'niets mis is met het oor, het mist wat stevigheid, maar horen doet het als de beste. Bovendien zijn alle oren anders.' Rikki bedenkt een plan voor zijn vriendjes die hem gemist hebben. Als iedereen een wortel aan zijn oor bindt, is iedereen gelijk. Ze lachen Rikki niet meer uit, maar ze lachen samen met Rikkie om de pret.

Haeringen, van A. (2001). **Ik heb twee staarten**. Leopold. ISBN 90-258-3049-8. In dit kleine telboekje van stevig karton komen verschillen tussen haren aan bod: geen haar hebben, een krul in het haar, twee staarten, drie vlechten, vier strikken, vijf klitten, zes elastiekjes, zeven knotten, acht pieken, negen vlechtjes, veel meer dan tien lange haren, een schaar en veel stekeltjes. Verschillen i.v.m. haren kunnen er mee geobserveerd en besproken worden.

Hindley J. & Granström B. (1999). **Hoofd, schouders, knie en teen**. Gottmer. ISBN 90-257-3107-4. Het prentenboek gaat over lichaamsdelen en zintuigen en wat kinderen er kunnen mee doen: ogen, neus, oren, mond, lippen, nek, armen en handen, tellen op de vingers, benen, tenen, voeten, zitten op je bips, knuffelen. Jongere kleuters kunnen aan de hand van het boek tonen wat ze al kunnen en hoe ze respectvol met elkaar kunnen omgaan. Aan de hand van het boekje kan waarneming van uiterlijke verschillen vlot afgewisseld worden met vragen naar verschillen, persoonlijke ervaringen en gevoelens.

K. Meier K. & Bley A. (2005). **Knuffel heeft zorgen**. de Vries-Brouwers, ISBN 90-02-21362-X. Aan de hand van dit prentenboek kun je seksueel misbruik ter sprake brengen.

Marjolein heeft een vreselijk geheim dat ze deelt met haar Knuffel. De nieuwe man die bij mama woont wil Marjolein vaak knuffelen, raakt haar aan op rare plekjes of doet haar pijn. Marjolein is bang en voelt zich alleen. Ze mag niets verder vertellen. Als ze haar ervaringen toch aan Knuffel toevertrouwt, barst die in boosheid uit: 'Dat is slecht! Hij doet je pijn! Dat mag niet! Niemand, niemand in de hele wereld mag dingen met je doen die je naar vindt!... En wie zoveel verdriet heeft, heeft hulp nodig.' Die hulp vindt ze via de buurvrouw, bij wie Marjolein graag komt. Het boek is klassikaal bruikbaar in het kader van preventie en in verband met het leren kennen van de rechten van kinderen. Je zorgt best voor een gepast moment, de mogelijkheid om verontwaardiging te uiten en de nodige omzichtigheid, bv. bij vermoeden van misbruik. Je kunt bij de vertrouwensartsencentra terecht voor specifieke adviezen hierover.

Mönter P. en Wiemers S. (1999). **Ik wil geen kus**. De Eenhoorn, ISBN 90-76680-01-9. Het boek biedt veel kansen om ervaringen en gevoelens uit te wisselen over lichaamsgrenzen en aanraken. Lena houdt er niet van dat bezoekers haar altijd op de schoot willen nemen en haar een kusje geven. Tante Truus ruikt naar knoflook; de kin van oom Henk voelt als schuurpapier; oma Pels stinkt naar mottenballen; opa Smits ruikt naar tabak ... Lena droomt ervan en zoekt een oplossing. Op het verjaardagsfeest van papa maakt Lena zich sterk als een olifant en roept uit: 'Nu is het uit met dat geknuffel; ik kan er niet tegen. Als jullie dat niet willen beloven, dan zal ik eens laten zien wat het is om kusjes te krijgen van iemand die groter en sterker is dan jezelf'.

Newcome Z. (2000). **Van top tot teen. Mijn eerste boekje over mijn lichaam**. Clavis Mozaiek, ISBN 90-6822-778-5. Volgende onderwerpen komen aan bod: lichaamsdelen, lichaamsverschillen, je gezicht zegt wie je bent en hoe je je voelt, ogen, bril, neus en van welke geuren hou je, waarvoor gebruik je je mond, tanden, oren, leuke en minder leuke geluiden, soorten haar, haarverzorging, je haar versieren, armen en handen, benen en voeten, wat zit er in je lichaam, hoe verzorg je je lichaam, kleding, gewond of ziek, wat is er met je lichaam al misgegaan, baby, wat kun je nu.

Petty Kate (2006). **Hair**. (Reeks: Around the world) Oxfam United Kingdom en www.franceslincoln.com. ISBN 1-84507-330-4. Boekje over met prachtige foto's. Ana (Guatemala) kamt de haren van haar zus; Linh (Vietnam) wast haar haren; Felicia (Ghana) doet de haren van haar zus; Martha (USA) ver-

siert het haar van haar zus; de haren van Nathanael (UK) worden gekapt en voorzien van gel; Shakeel (India) gebruikt haarolie; ... Soms anders, maar gewoon! Ieder kind heeft het recht om zijn haren te verzorgen en te versieren! Het boekje kan een aanleiding zijn om te verkennen hoe de kinderen van de klas hun haar verzorgen en graag hebben. De verschillen in de klas kunnen aan bod komen en aanleiding zijn om respectvol met elkaar te leren omgaan.

Roca N., (2001). **Mijn lichaam. Van mijn hoofd tot mijn voeten.** (vertaald uit Catalaans) Altiora Averbode, ISBN 90-317-1696-0. Volgende onderwerpen komen aan bod: groeien in de buik van mama, babytijd, iedereen heeft een ander lichaam, ogen, oren, tong, neus, voelen, botten, tanden, wat gebeurt er als je eet, frisse lucht, bloed, zorg goed voor je lichaam en jezelf, ziek zijn, gebarentaal, slaap.

Schubert I. & D. (1982). **Kijk mij nou.** Ned. onderwijstelevisie, geen ISBN. Aan de hand van dit prentenboek kun je heel wat ervaringen en betekenissen uitwisselen: verschil in huidskleur, verschillen jongens/meisjes, kleding, anders zijn, bewegingsactiviteiten op school, ziek worden, verzorgd worden als je ziek bent, genezen, doktertje spelen, vriendschap. Kleuters leren verschillende aspecten van kinderrechten kennen, hebben kansen om eigen ervaringen uit te wisselen en leren oog hebben voor elkaar.

Auteur niet vermeld, (2002). **Hoe werkt mijn lichaam. Een doeboek.** Piccolo, ISBN 90-00-03479-5. Je lichaam heeft het altijd druk, zelfs als je slaapt. Vingerafdrukboekje. We zijn allemaal anders. Een ander gezicht. Sterke botten. Spierballen. Vrolijk of boos. Je lichaam binnenste buiten. Brandstof. De reis van een appel. Hart en longen. Zintuigen: proeven, ruiken, voelen, kijken, horen. Wat kinderen nodig hebben en wat anders-zijn betekent, kunnen aan bod komen.

3.2. Andere boeken en materialen

‘Olive wast zich’ en ‘Olive wast haar kleren’ zijn 2 reportages uit de cdrom **‘Olive, een kleuter in het Zuiden’** van Wereldwerkplaats vzw. Beide reportages zijn goed geschikt om de zorg voor het lichaam en voor kledij een mondiaal perspectief te geven. Verzorging en hygiëne komen aan bod. In de reportage ‘Olive gaat naar school’ komt een ontbijt voor dat ze thuis neemt.

Je kunt gebruik maken van de foto’s en tekst uit het boek **Kinderen zoals jij en ik. Hoe kinderen in onze wereld leven.** (2003). Lannoo-UNICEF. Blz. 18-25 gaan over het recht op voeding. Voeding is belangrijk om te overleven, om te groeien, voor de gezondheid, om kracht en energie te hebben. Grote mensen moeten ervoor zorgen dat iedereen zijn eigen voedsel kan kweken of kan kopen. Kleuters kunnen leren onderscheid maken tussen basisvoedsel en extra’s. Elk kind moet genoeg basisvoedsel kunnen krijgen.

UNICEF Nederland publiceerde een reeks onder de titel **Wereldwijzer** (1995-1997). Een deel daarvan gaat over het recht op gezondheid. Voor kleuters worden volgende doelen vermeld: ‘De kinderen krijgen informatie die hen in staat stelt om in ruime termen ‘gezondheid’ te definiëren; ze leren enkele eenvoudige voorwaarden voor een goede gezondheid benoemen. Zulke voorwaarden zijn bijvoorbeeld: voedsel (eten en drinken) en verzorging (familie, ouders, eigen huis, een school, een dokter)’.

Volgende lessuggesties voor kleuters zijn opgenomen:

Gesprek over het lichaam aan de hand van vragen, ervaringen uitwisselen over ziek zijn met speciale aandacht voor het verzorgen, met de baby naar de dokter, ziekenhuisje spelen, waarneming van dokters- en verplegersmaterialen, kringgesprek over ziek worden, concrete stellingen over gezondheid en hygiëne, verhaaltjes over buikpijn en diarree, ‘toiletbezoek-les’, verpleger in de klas, zorgen voor zieke kinderen (inleving in situatie waarbij niemand in de buurt is om te helpen), een kaartje voor een zieke, inventariseren wat gezond is aan de hand van vragen en werkblad, concrete voorzorgsmaatregelen i.v.m. gezondheid, verhaal over veilig water en factoren die de gezondheid bedreigen, rollenspel over gezond en ongezond, diareeks.

In de map **Kindkracht 10 in Afrika** (2004) van Plan Nederland zit een goede samenvatting van het recht van elk kind op gezondheidszorg: belang van inenting, voorlichting van ouders, evenwichtige voeding, veilig drinkwater, gezonde leefomgeving, belang van hygiëne, sanitaire voorzieningen, beter onderwijs voor meisjes. In het didactisch gedeelte voor het kleuteronderwijs worden de kinderrechten aangebracht vanuit vragen als: wat mag je? Wat moet je? Waarom moet dat? Wie zorgt er voor je? Gezondheidszorg in Afrika komt aan bod aan de hand van het verhaaltje van Rose. Rose is vier jaar. Ze heeft juist koorts maar wil toch naar school. De schoolarts komt de kinderen op school onderzoeken. Rose krijgt een pilletje en mag nog enkele tabletten mee naar huis nemen. Zo kan ze toch naar school blijven gaan, want dat doet ze heel graag. Als verwerking kun je dit als rollenspel naspelen en de kinderen een zieke pop laten verzorgen in de poppenhoek.

In de map **Kindkracht 10 in Latijns-Amerika** (zonder jaar) van Plan Nederland zit eveneens een didactisch gedeelte voor het kleuteronderwijs. Centraal staat het verhaaltje 'Carlos is ziek'. Hij heeft vuil water gedronken en diarree gekregen. Mama en Carlos beslissen na drie dagen een verre verplaatsing te maken naar de dokter, want die is er niet bij hen in de directe omgeving. Carlos geneest met het gepaste medicijn. Er zijn verwerkingsvraagjes en aan de hand van een werkblad wordt de vergelijking gemaakt i.v.m. ziek zijn in Nederland en in Boliviaë. Er volgt een waarneming van 'water uit de sloot = vies drinkwater'. Andere ideeën: rollenspel met zieke pop in poppenhoek, toontafel van spullen en foto's over verzorging van kinderen in Boliviaë.

De verschillende aspecten van het thema lichaam/ gezondheid komen goed aan bod in het informatieve leesboek **Waarom was je je handen? Vragen van en voor kinderen over jezelf verzorgen** (1997) van B.Minne (uitg. Clavis). Je vindt in het boek inspiratie om vragen bij kleuters los te weken of om de gestelde vragen te beantwoorden:

Waarom hebben mensen ander haar? Hoe goed voor je neus zorgen? Hoe voor je oren zorgen? Waarom vind je niet alles lekker? Hoe ontstaan gaatjes in je tanden? Hoe je tanden verzorgen? Waarom een beugel dragen? Waarom zweet je als je warm hebt? Waarom moet je je wassen? ...

Het boek **Gezond tussendoor. Didactisch pakket gezonde voeding 3de kleuterklas**. (2000) van de Dienst Gezondheidsvoorlichting en -opvoeding (Christelijke Mutualiteit) biedt een stevige basis om het belang van evenwichtige voeding goed uit te werken. Volgende onderwerpen komen onder meer aan bod: waarom eten wij, eten smaken, proeven en ruiken; mijn en jouw lievelingstussendoortje; tussendoortjes in de voedingsdriehoek; bereiding van gezonde tussendoortjes; de tanden; de beenderen; wanneer eten; wat eten; voeding en gezondheid. Omdat voedingsgewoontes vooral met thuissituaties samenhangen, is een deel van het boek ook uitgewerkt met aandacht voor informatie, voorlichting en participatie van ouders bij voedingsactiviteiten op school.

Gezondheid, je kunt er zelf iets aan doen. Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie, Brussel, 1998. Bevat een goed overzicht van de thema's van gezondheidsopvoeding: fitheid, veiligheid, zelfconcept, sociale vaardigheden, gezondheidsrisico's, voeding, voorzieningen voor gezondheidszorg.

OVSG (2006). **Mens sana in corpore sana. Werk maken van gezondheid op school**. Pedagogische Begeleiding Basisonderwijs, OVSG Brussel.

Kleuterkoffer 'recht op medische verzorging', te vinden via www.kinderrechtswinkel.be en www.kinderrechteneducatie.be.

3.3. Websites

Kinderen staan van nature heel open voor seksualiteit of lichamelijke veranderingen. Belangrijk is dat ze zonder schaamte info kunnen vragen en erover spreken. Er bestaan veel informatieve boeken over het menselijk lichaam en aanverwanten voor kinderen.

Op de site van www.sensoa.be vind je boekenlijsten. Je kunt boekenkoffers en een educatieve tentoonstelling ontlenen. Bij Sensoa vind je tevens de educatieve map 'Ik zag 2 beren'.

Op de site van www.jeugdseksualiteit.be vind je een lange lijst met boekbesprekingen over het thema (ook voor kleuters en jonge kinderen).

www.sherborne.be

Site van Belgische vereniging van de bewegingspedagogiek van Veronica Sherborne met link naar internationale site.

www.biofruitopschool.be

Op de website wordt uitgelegd waarom biofruit belangrijk is, waar je biofruit je omgeving kunt vinden, hoe je een samenwerking kunt starten, welk educatief materiaal (meestal voor oudere kinderen) beschikbaar is. Voor kleuters wordt verwezen naar het spel '5 x eten'. Met dit spel kun je kennismaken met de voedingsdriehoek, seizoensgebonden groenten en de oorsprong van voedingsmiddelen. Het is een spel van het Centrum voor informatieve spelen (CIS). Zie www.spelinfo.be.

www.milieukoopwijzer.be

Zie tips ivm hygiëne en gezondheid, maaltijden, tussendoortjes en brooddozen.

www.gezondopschool.be

Uitgebreide website van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) over gezamenlijke initiatieven over de netten heen. Met tips en links.

<http://ond.vsko.be/portal/>

Info over gezondheidsbeleid in katholiek onderwijs.

www.g-o.be/gezondheid

Info over gezondheidsbeleid in gemeenschapsonderwijs.

4. Thema 'Water'

.....

4.1. Prentenboeken

Bulang-Lörcher e.a. (1994). **Aminata**, Broederlijk Delen, e.a. 35 blz., ISBN 90-74261-06. Het prentenboek is niet echt bedoeld voor kleuters, maar de prenten zijn, indien vergroot, wel bruikbaar. Het belang van zuiver water is een belangrijk thema in het verhaal. De kinderen worden binnengeleid in het dagelijks leven van een meisje in Senegal. Als hoofdpersoon van het verhaal kan ze wat doen aan de vervuiling van het water in haar dorp. Daardoor worden de mensen en de kinderen niet zo snel meer ziek. Alfa vzw en Djapo hebben een uitleenbare kleuterkoffer die bij dit verhaal aansluit. Zie www.alfa.be en www.djapo.be; de handleiding is downloadbaar. Zie ook www.studioglobo.be en www.broederlijkdelen.be.

Kuiper, N. e.a. (2001). **Gobe heeft geluk**. Piramide. Prentenboek gemaakt in samenwerking met de kinderporganisatie 'Terre des Hommes'. Gobe heeft geluk. Zijn vader vertelt spannende verhalen over krokodillen en zijn moeder zingt vrolijke liedjes. Maar Gobe moet ook werken. Hij moet water halen met een jerrycan en hout sprokkelen. Hij zou graag een echte fiets hebben, zijn ouders zouden willen dat hij naar school gaat. Met de hulp van buitenaf worden deze dromen gerealiseerd. Kennismaking met het dagelijkse leven van een Afrikaans kind.

Vandaele, W. (1995). **Floepje en het water**. Vlaamse Milieumaatschappij, Wettelijk depotnr. D/1995/6871/16. Het boekje is reeds ruim bekend in het kleuteronderwijs. Het kan gebruikt worden om voor te lezen bij kleuters. Het is een inleiding voor kleuters op vervuiling van water.

Wabbes Marie (1991). **It is raining** (reeks ABC - I can read) 24 blz., ISBN 0-582-08638-8. Dit prentenboekje bevat schetsen van het leven in een Afrikaans dorp. De regen kondigt zich aan met de wind en dreigende wolken. Vrouwen en kinderen haasten zich naar huis. Kleren worden van de wasdraad gehaald. Iedereen schuilt. De dieren schuilen ook of spelen in het water. De kinderen komen naar buiten om in de regen te spelen. Het regenwater wordt opgevangen. Plots eindigt het en komt er een regenboog in de lucht.

4.2. Andere boeken en materialen

Hand P., *Unit 5. Water*. Blz. 36-41. In: Hand P., (2003). **First steps to rights. Activities for children aged 3-7 years**, UNICEF, ISBN 1-871440-27-0. Het recht op zuiver water wordt verduidelijkt aan de hand van 3 foto's en vragen over het gebruik van water. De kinderen worden geconfronteerd met enkele concrete activiteiten die ze niet kunnen uitvoeren omdat er geen water voorhanden is (afwassen, een drankje maken, de was doen, enz.). 'Walk for water' en 'water role play (bewerkingen opgenomen in onze ideeënljst) zijn twee korte inleefspelen met aandacht voor diversiteit in de groep en aansluiting bij de eigen ervaringen. De volgorde van handelingen bij het gebruik van water komt aan bod aan de hand van enkele tekeningen van handen wassen, thee zetten, naar toilet gaan, afwassen.

Goedhuys P., *Thema 3. De wasplaats* (blz. 18-20) en *Thema 4 De waterput* (blz. 22-25). In: Goedhuys P. (2002). **Namaste. Bronnenboek voor mondiale opvoeding bij kleuters over India**, Leuven, Wereldwerkplaats vzw, 113 blz., geen ISBN.

Van 't Hof, M. e.a (2005). **'Olive, een kleuter in het Zuiden'** (cd-rom met foto's en informatie) Wereldwerkplaats. Olive is een vijfjarige in de Centraal-Afrikaanse Republiek. Olive gaat spaarzaam om met water om zich zelf te wassen (reportage 'Olive wast zich') en om haar kleren te wassen (reportage 'Olive wast haar kleren'). Beide reportages kun je aanbrengen in de klas ofwel met projectie (beamer) ofwel met gelamineerde foto's in de juiste volgorde. Het wassen van kleren kun je daarna ook in de klas uitwerken als een inleefspel. In de reflectie achteraf kan het zuinig gebruik van water aan bod komen.

Lespakket Meena, UNICEF Nederland (www.UNICEF-indeklas.nl). Aan de hand van de verhalen en

video van Meena (Bangladesh) kun je verduidelijken dat meisjes in het Zuiden vaak niet naar school kunnen gaan omdat ze allerlei huistaken (zoals water halen) op zich nemen die veel tijd vragen.

Fotosets voor kleuteronderwijs (Broederlijk Delen): Glodi en Ronal in Congo. (2004); Abiba in Burkina Faso. (2007) Studio Globo Genk.

Waterkoffer (2007) van Wereldwerkplaats: tips om met jonge kinderen (4 - 8-jarigen) 'water' als thema uit te werken vanuit ontwikkelingseducatie en kinderrechteneducatie. Bevat foto's, uitgewerkte activiteiten, tips en allerlei voorwerpen.

Andere waterkoffers zijn op diverse plaatsen in Vlaanderen te vinden, meestal voor lager onderwijs en vanuit natuureducatie: tik 'waterkoffer' in op uw zoekrobot.

Foto's (12-tal) in verband met het thema 'water' op de cd-rom 'Klik op de wereld' van Wereldwerkplaats vzw.

4.3. Websites

www.wateropschool.be

Info over drinkbussen, drinkwaterfonteinnetjes en kraantjeswater met beschrijving van inspirerende animatiesessies over watergebruik, water proeven, ontwerpen van affiche en blikvanger.

www.waterhetblauwegoud.nl

Met o.m. bestelinfo 'water het blauwe goud' en kindersite, ook voor 4-8-jarigen.

www.greenbelgium.org

Acties en tips voor duurzaam leven, ook i.v.m. water.

www.waterdragers.be

Actie rond water als mensenrecht (Marokko, Burkina Faso, Zuid-Afrika).

<http://www.milieueducatie.be/mos/basis/themas/water/leermiddelen.htm>

Overzicht leermiddelen i.v.m. water voor basisonderwijs. Zie ook themamap 'Water'.

www.vormen.org/Rechtvaardig/Water.html

Info over waterproblemen en recht op water.

www.protos.be

Zie o.m. voorbeelden van waterprojecten in het Zuiden.

www.wwf.be/nl/index.cfm

Kies de rubriek 'zoet water' voor watertips.

www.xard.be

Met uitgebreid overzicht van andere websites via 'links'.

www.pidpa.be

Met o.m. tips voor zuinig watergebruik.

www.nesc.wvu.edu/ndwc/ndwc_Kids_DWinfo.htm

Uitgebreid overzicht van Engelstalige materialen voor onderwijs over water.

www.milieukoopwijzer.be

Met o.m. tips voor duurzaam watergebruik.

www.lenntech.com/water-trivia-feiten.htm

Weetjes en feiten over water.

Bijlagen bij Deel Kleuteronderwijs

Juf Leen:

“In het begin vond ik het lied nogal moeilijk voor kleuters. Maar met behulp van bijpassende prenten waren de kleuters er al gauw verzot op.

Er gaat nu geen dag voorbij zonder de dag af te sluiten met het samen zingen van het kinderrechtenlied.”

Bijlage 1: Kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie in de ontwikkelingsdoelen kleuteronderwijs

- 1.1. Ontwikkelingsdoelen Wereldoriëntatie kleuteronderwijs
- 1.2. Ontwikkelingsdoelen Nederlands kleuteronderwijs
- 1.3. Ontwikkelingsdoelen Muzische vorming kleuteronderwijs
- 1.4. Ontwikkelingsdoelen Lichamelijke opvoeding kleuteronderwijs

Bijlage 2: Kinderrechtenlied met didactische tips

Bijlage 3: Prentenboeken over kinderrechten

Bijlage 4: Zelfevaluatielijst voor de kleuterklaspraktijk

Bijlage 5: Kinderrechtentekeningen van Kinderrechtswinkel vzw

(groot en printklaar of kopieerbaar materiaal voor gebruik in de klas)

1. Kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie in de ontwikkelingsdoelen kleuteronderwijs

.....

Algemene opmerking: de ontwikkelingsdoelen die in het vet zijn aangeduid, betreffen doelen die betrekking hebben op kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie. De andere doelen zijn meer ondersteunend.

1.1. Ontwikkelingsdoelen Wereldoriëntatie kleuteronderwijs

3 Wereldoriëntatie - Mens

Ik en mezelf

De kleuters

- 3.1 kunnen bij zichzelf onderkennen wanneer zij bang, blij, boos of verdrietig zijn en kunnen dit op een eenvoudige wijze uitdrukken.
- 3.2 kunnen in een eenvoudige taal een recent gebeurde situatie waarbij zij betrokken waren in dialoog met een volwassene, beschrijven en vertellen hoe zij zich daarbij voelden.
- 3.3 tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen in eigen mogelijkheden.

Ik en de ander

De kleuters

- 3.4 kunnen in concrete situaties verschillende manieren van omgaan met elkaar herkennen en erover praten.
- 3.5 **kunnen bij anderen gevoelens van bang, blij, boos en verdrietig zijn, herkennen en kunnen meeleven in dit gevoel.**
- 3.6 **weten dat mensen eenzelfde situatie op een verschillende wijze kunnen ervaren en er verschillend kunnen op reageren.**
- 3.7 **kunnen een gevoeligheid tonen voor de behoeften van anderen.**
- 3.8 **kunnen voor zichzelf opkomen door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn.**

Ik en de anderen in groep

De kleuters

- 3.9 **kennen en begrijpen omgangsvormen, leefregels en afspraken die van belang zijn voor het samenleven in een groep.**
- 3.10 **kunnen in concrete situaties met de hulp van een volwassene afspraken maken.**
- 3.11 **kunnen bij een activiteit of een spel in een kleine groep, controleren of de anderen zich aan de regels houden.**

4 Wereldoriëntatie - Maatschappij

Sociaal-culturele verschijnselen

De kleuters

- 4.3 **kunnen verschillende gezinsvormen herkennen.**
- 4.4 **herkennen vormen van afwijzend of waarderend reageren op het anders-zijn van mensen.**
- 4.5 **beseffen dat sommige mensen een andere levenswijze hebben dan zichzelf, als ze geconfronteerd worden met beelden, informatie of mensen uit een andere cultuur.**

Politieke en juridische verschijnselen

De kleuters

- 4.6 **kunnen met concrete voorbeelden illustreren dat mensen die samenleven, zich organiseren**

via regels waaraan iedereen zich moet houden.

- 4.7 weten dat er mensen zijn die waken over het naleven van regels in elke samenleving.
- 4.8 kunnen een onderscheid maken tussen geweldloze en gewelddadige oplossingen voor conflicten.

1.2. Ontwikkelingsdoelen Nederlands kleuteronderwijs

1 Nederlands - Luisteren

De kleuters kunnen

- 1.2 voor hen bestemde vragen in concrete situaties begrijpen.
- 1.5 een beluisterd verhaal, bestemd voor hun leeftijdsgroep, begrijpen.
- 1.6 de bereidheid vertonen om naar elkaar te luisteren en om zich in te leven in een boodschap.

2 Nederlands - Spreken

De kleuters

- 2.1 kunnen een voor hen bestemde mededeling en/of een verhaal zo (her)formuleren, dat de inhoud ervan herkenbaar overkomt.
- 2.2 kunnen spreken over ervaringen of gebeurtenissen uit de eigen omgeving of over wat ze van anderen vernamen.
- 2.3 kunnen spreken over gevoelens als blijheid, angst, verdriet, verwondering.
- 2.5 kunnen iemand of iets beschrijven volgens kleur, vorm, grootte of een specifieke eigenschap.
- 2.6 kunnen antwoorden op gerichte vragen in verband met betekenis, inhoud, bedoeling, mening in concrete situaties.
- 2.7 kunnen in een gesprek met een eenvoudige maar relevante vraag of met commentaar reageren.
- 2.8 kunnen zelf vragen stellen aan anderen die de door hen gewenste informatie leveren.
- 2.9 kunnen de hulp of medewerking van anderen inroepen.
- 2.10 kunnen zich inleven in duidelijk herkenbare rollen en situaties en vanuit eigen verbeelding/beleving hierop inspelen.

3 Nederlands - Lezen

De kleuters

- 3.1 kunnen aan de hand van visueel materiaal een boodschap herscheppen.
- 3.2 kunnen door symbolen voorgestelde boodschappen in verband met concrete activiteiten begrijpen.
- 3.3 kunnen op materialen, in boeken, op uithangborden lettertekens onderscheiden van andere tekens.
- 3.4 zijn bereid spontaan en zelfstandig voor hen bestemde boeken en andere infobronnen in te kijken.

4 Nederlands - Schrijven

De kleuters kunnen

- 4.1 een ervaring, een verhaal weergeven door middel van visueel materiaal.
- 4.2 met hulp van volwassenen, eigen boodschappen door middel van symbolen vastleggen en kenbaar maken.
- 4.3 onvolledige eenvoudige beelden aanvullen.

5 Nederlands - Taalbeschouwing

- 5.4 Zij beseffen dat bepaalde symbolen (pictogrammen, lettertekens, ...) dienen om boodschappen over te dragen.

1.3. Ontwikkelingsdoelen Muzische vorming kleuteronderwijs

1 Muzische vorming – Beeld

De kleuters kunnen

- 1.1 visuele waarneming en beeldend geheugen versterken en vergroten door beeldelementen te herkennen.
- 1.4 verschillende beeldende, technische middelen aanwenden en samen gebruiken om tot beeldend werk te komen.
- 1.5 impressies uiten in een persoonlijke, authentieke creatie en plezier scheppen in het zoeken en vinden.

2 Muzische vorming - Muziek

De kleuters kunnen

- 2.2 ritme in beluisterde muziek en liedjes ervaren, herkennen en nabootsen.
- 2.3 signalen, functie en sfeer van beluisterde muziek of liedje ervaren en herkennen, en alleen of in groep reproduceren.

3 Muzische vorming - Drama

De kleuters kunnen

- 3.1 eigen belevenissen, ervaringen, gedachten, gevoelens, handelingen verwoorden.
- 3.2 zich inleven in personages en dingen uit de omgeving en deze uitbeelden.
- 3.3 met een creatief stem- en taalgebruik expressief reageren en belevenissen uitbeelden.
- 3.4 ervaren dat de juiste verhouding tussen woord en beweging de expressie kan vergroten.
- 3.5 genieten van een gevarieerd aanbod van hedendaagse en klassieke kinderliteratuur, en voor hen bestemde culturele activiteiten.

4 Muzische vorming - Beweging

De kleuters kunnen

- 4.3 ervaren dat ze een persoonlijke stijl kunnen ontwikkelen.
- 4.6 genieten van en belangstellend kijken naar een gevarieerd aanbod aan lichaamsexpressie van kinderen en volwassenen.

5 Muzische vorming - Media

De kleuters kunnen

- 5.1 alert omgaan met voor hen bestemde audiovisuele boodschappen.
- 5.3 de volgorde van een reeks van voorwerpen, prenten, beelden, klanken en geluiden vaststellen, veranderen, schikken, herschikken en er een nieuw verhaal rond vertellen.

6 Muzische vorming - Attitudes

De kleuters kunnen

- 6.1 openstaan voor nieuwe dingen uit hun omgeving.
- 6.2 ervan genieten bezig te zijn met de dingen die hen omringen om hun expressiemogelijkheden te ontdekken.
- 6.3 vertrouwen op hun expressiemogelijkheden en durven hun eigen expressiestijl tonen.
- 6.4 **respect betonen voor uitingen van leeftijdgenoten, behorend tot de eigen en de andere culturen.**
- 6.5 genieten van de fantasie, de originaliteit, de creativiteit en de zelfexpressie in 'kunstwerken'.

1.4. Ontwikkelingsdoelen Lichamelijke opvoeding kleuteronderwijs

2 Gezonde en veilige levensstijl

De kleuters

- 2.10 ontwikkelen een goede hygiënische gewoonte en weten dat zij schoeisel en kledij moeten aanpassen aan de omstandigheden.

3 Zelfconcept en het sociaal functioneren

De kleuters

- 3.4 tonen een rustige aanwezigheid in het eigen lichaam, voelen de eigen grenzen en tonen een vertrouwdheid met de eigenheid van het lichaam.
- 3.5 tonen in diverse bewegingssituaties een variatie aan innerlijk beleven.
- 3.6 tonen een persoonlijke stijl in spontane expressie.
- 3.7 durven de eigen bewegingsvormen en behendigheden tonen.
- 3.8 kunnen zich emotioneel uiten binnen aanvaardbare grenzen.
- 3.9 kunnen in bewegingssituaties respectvol rekening houden met de veiligheid en de vermogens van andere kleuters en passen hun handelingen aan.**
- 3.10 kunnen kleuter-aangepast materiaal uithalen en weer opbergen op de afgesproken plaats.
- 3.11 kunnen materiaal op de geëigende manier gebruiken.
- 3.12 kunnen binnen een eenvoudige spelvorm één tot twee spelregels opvolgen.
- 3.13 gaan spontaan over tot het maken van eenvoudige afspraken binnen het functioneren in subgroepjes.

2. Kinderrechtenlied voor kleuters

.....

2.1. Tekst van het lied

Jij bent uniek

Jan Vanden Bergh december 2006

5, 6, 7, 8 geloof in je eigen kracht !!

Zonder een (t)huis kan je niet meer schuilen.

Zonder een naam ken ik jou niet.

Zonder een school kan je niet veel leren.

Kinderrechten? ... Ja!!

Mag ik pesten? Neen, neen, weg ermee!

Jij en ik... wij zijn uniek.

Je hebt je eigen taal, je eigen verhaal.

Jij bent heel apart ... en baas in je eigen hart.

Jij bent ... uniek!

Ik ben ... uniek!

Wij zijn ... uniek!

1, 2, 3, 4, 5 sterk in je eigen lijf.

Ik voel me zwak met veel te weinig eten.

Ik wil een jas als de vriezeman bijt.

Ik wil een vriend die met mij wil spelen.

Kinderrechten? ... Ja!!

Mag ik pesten? Neen, neen, weg ermee !

Jij en ik... wij zijn uniek.

Je hebt je eigen taal, je eigen verhaal.

Jij bent heel apart ... en baas in je eigen hart.

Jij bent ... uniek!

Ik ben ... uniek!

Wij zijn ... uniek!

5, 6, 7, 8 geloof in je eigen kracht.

Jij bent, jij bent uniek!

Ik ben, ik ben uniek!

Wij zijn, wij zijn uniek!

Iedereen is uniek!

Jij en ik... wij zijn uniek.

...

Baas in je eigen (3x) ... hart!

2.2. Kinderrechtenlied voor kleuters (met gitaarakkoorden)

Jij bent uniek

Jan Vanden Bergh december 2006

(Intro) D G A

D G A

5, 6, 7, 8 geloof in je eigen kracht !!

D G A G

Zonder een (t)huis kan je niet meer schuilen.

Zonder een naam ken ik jou niet.

Zonder een school kan je niet veel leren.

B C
Kinderrechten? ... Ja!!

Bm AKR A

Mag ik pesten? Neen, neen, weg ermee!

D G Bm A D G Bm A

Jij en ik... wij zijn uniek.

Je hebt je eigen taal, je eigen verhaal.

(LOOP) sol faKR mi faKR mi

Jij bent heel apart ... en baas in je eigen hart.

Jij bent ... uniek!

Ik ben ... uniek!

Wij zijn ... uniek!

1, 2, 3, 4, 5 sterk in je eigen lijf.

D G A G

Ik voel me zwak met veel te weinig eten.

Ik wil een jas als de vriezeman bijt.

Ik wil een vriend die met mij wil spelen.

B C
Kinderrechten? ... Ja!!

Bm AKR A

Mag ik pesten? Neen, neen, weg ermee !

Jij en ik... wij zijn uniek.

Je hebt je eigen taal, je eigen verhaal.

Jij bent ... uniek!

Ik ben ... uniek!

Wij zijn ... uniek!

5, 6, 7, 8 geloof in je eigen kracht.

Jij bent, jij bent uniek!

Ik ben, ik ben uniek!

Wij zijn, wij zijn uniek!

Iedereen is uniek!

Jij en ik... wij zijn uniek.

(LOOP) sol faKR faKR mi faKR

Baas in je eigen (3x) ... hart!

Muziek en tekst

Jan Vanden Bergh

Studio:

Studio jppimpernel

Zangers:

leerlingen van klas 5A H.-Drievuldigheidscollege
Leuven(2006-2007)

Solozangers:

Joris, Johanna, Tone en Lander

Instrumenten en mix:

Jan Vanden Bergh

Info Jan Vanden Bergh:

016/607151 of www.jppimpernel.be
(musicals en kinderliedjes)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever Wereldwerkplaats vzw.

2.3. Didactische suggesties om het lied aan te leren

Verkennen van het lied

De kinderen hebben een muziekinstrument gekozen en stappen op het ritme van de muziek door de ruimte. Als je de muziek stopzet, verwisselen ze hun instrumentje met een ander kind van de klas. De kinderen gaan in 2 rijen staan. De eerste van de rij draagt een hoed (is de baas). Als de muziek start, danst de kleuter met de hoed door de ruimte. De anderen imiteren deze kleuter. Als de muziek stopt, stoppen de kleuters en wordt de hoed doorgegeven.

Overgang naar volgende stap kan een gesprekje zijn over wat de kinderen nog onthouden hebben van het lied.

Wij zijn uniek

Kringgesprek. De kleuters vertellen over zichzelf: hun naam, familie, wat ze graag doen, taal die thuis gesproken wordt.

Je bevestigt telkens met uitspraken als : “Het is je eigen verhaal”, “Jij bent apart”, “Jij bent speciaal”, “Jij bent bijzonder”, “Jij bent uniek”. “Zoals jij is er maar één”.

Kennen we elkaar?

De kleuters brengen een voorwerp mee om over zichzelf te vertellen. Ze zitten in een kring met hun eigen gekozen voorwerp op de knieën. Je start de muziek en het voorwerp wordt doorgegeven. Als de muziek stopt geven de kleuters - respectvol - het voorwerp aan de respectievelijke eigenaar terug.

Aanleren van het refrein

Voor- en nazeggen van de tekst. Dit kan op een speelse manier door elke keer een andere stem te gebruiken (zware, hoge, trage, ...).

Bewegingen bij het refrein afspreken en uitvoeren:

- ▶ Jij en ik (wijzen naar elkaar).
- ▶ Wij zijn uniek (armen rond elkaar).
- ▶ Eigen taal, eigen verhaal (tekenen met vinger in de lucht).
- ▶ Jij bent heel apart (wijzen naar de ander en duim in de lucht steken).
- ▶ Baas in je eigen hart (met vuist op het hart kloppen).
- ▶ Jij bent, jij bent uniek (naar de ander wijzen).
- ▶ Ik ben, ik ben uniek (naar onszelf wijzen).
- ▶ Wij zijn, wij zijn uniek (armen rond elkaar slaan).

Tonen van zichzelf

De kleuters staan verspreid in de ruimte, elk op een stukje vinyl. Op muziek dansen de kleuters door de ruimte. Als de muziek stopt, gaan de kleuters zo vlug mogelijk op hun stukje vinyl staan en je geeft bijv. aan: ‘Ik wil je neus zien’, ‘Ik wil je hand zien’,....

We beklemtonen het unieke ervan. Bijv. ‘Jan, jij hebt een leuke neus’, ‘Kaat, wat een sterke hand!’

Aanleren van de strofe

Aan de hand van prenten en foto's wordt een zin uit de strofe opgebouwd.

Strofe 1: prent 'huis', prent 'naam' (kinderen hebben hun naam erop geschreven), prent 'school'.

Strofe 2: prent 'eten', prent 'jas', prent 'vriend'.

Aanleren van de vragen

'Kinderrechten?' (leerkracht) 'Ja' (kinderen)

'Mag ik pesten?' (leerkracht) 'Nee' (6 x) en 'weg ermee': door de kinderen.

Voor de woorden 'weg ermee' kun je met de kleuters een beweging kiezen.

Aanleren van het telzinnetje

Voor dit zinnetje kun je een kleuter op een stoel zetten met een hoed op het hoofd. Deze kleuter kan op signaal het zinnetje zeggen.

Samen gaan we tellen tot 10. We tonen dit op de vingers.

Ook tellen vanaf 5 en teruggellen.

Hoe dikwijls moeten we in het liedje tellen?

Hoe begint het liedje?

Je kunt met de kinderen voor volgende zinnen een beweging zoeken:

- ▶ '5, 6, 7, 8, geloof in je eigen kracht',
- ▶ '1, 2, 3, 4, 5, sterk in je eigen lijf'.

Het hele lied zingen

We zingen samen het lied. We kunnen de kleuters bepaalde opdrachten geven:

- ▶ Wie gaat het telzinnetje zeggen?
- ▶ Welke kleuters zingen het refrein en spelen hierbij op een instrumentje?
- ▶ Wie zingt de strofe en toont de tekening die erbij hoort? ...

Vrienden

In het lied hebben we gehoord dat we een vriend willen om mee te spelen.

We zoeken een vriend in de klas. De kleuters staan per twee. De achterste legt de handen op de schouders van de voorste. Als het lied start, bewegen (en zingen) ze samen door de ruimte. De voorste of de achterste kleuter kan sturen. Je geeft aan.

Er kan zelfs een blinddoek uitgedeeld worden. Eén van de twee vrienden wordt geblinddoekt.

Bij het bewegen door de ruimte zorgen we dat onze vriend nergens tegenaan botst en dat we onze vriend niet verliezen.

3. Suggesties bij prentenboeken

.....

3.1. Werken met het prentenboek 'Kikker is kikker'

Max Velthuis (1996). **Kikker is kikker**. Leopold, Amsterdam ISBN 90-258-4845-1 of 9789025848453.

Kikker vindt het geweldig om kikker te zijn. Wanneer hij iets niet kan wat iemand anders wel kan, voelt hij zich dom en alleen. Maar iedereen is bijzonder op zijn eigen manier, ook kikker!

Kinderrecht dat hierbij aan bod komt

- Recht op gelijke behandeling.

Vragen voor kringgesprek over het boek

- Hoe voelde Kikker zich eerst?
- Waarom werd Kikker droevig?
- Is er ook iets wat jullie niet kunnen?
- Wat doe je als iets niet lukt?
- Moeten we alles kunnen?
- Waarom wel / niet?

Beeldend verwerken

Nadat het verhaaltje verteld is in de klas, krijgen de kinderen de kans om de opgedane informatie over een bepaald recht in de poppenhoek na te spelen.

Je kunt op voorhand zelf maskers maken, enkele kledingsstukken klaar leggen en de kinderen zo het verhaal laten naspelen.

3.2. Werken met het prentenboek 'Ik wil ook een mama!'

Mareike Boom & Henrike Wilson (2000). **Ik wil ook een mama.** De Vier Windstreken. ISBN 90-5579-451-1.

Lara woont in een kindertehuis in een arm land. Ze heeft niets voor zichzelf, er is vaak weinig te eten en in de winter is het heel erg koud. Dan komen twee mensen haar halen. Ze nemen haar mee naar een ver land. Lara kijkt haar ogen uit naar al die luxe. Ze heeft nu een eigen kamer met heel veel speelgoed. Maar de eerste nacht schrikt ze van die knuffelbeesten, de vrouw neemt haar bij zich in bed. Ze krijgt ook een vriendje, Lucas, een buurjongen die erg verwend is. Lara kan niet begrijpen dat hij zijn eten laat staan.

Kinderrecht dat hierbij aan bod komt

- ▶ Recht op voeding, water, kleding, onderdak.
 - ▶ Recht op zorg.
- Voor de toelichting bij deze kinderrechten zie onze praktijkvisie.

Vragen voor een kringgesprek over het boek

- ▶ Je kunt enkele prenten uit het boek gebruiken ter ondersteuning.
- ▶ Zou Lara gelukkig zijn in het weeshuis? Waarom denk je dat?
- ▶ In welk land zou ze wonen?
- ▶ Hoe zou jij je voelen als je geen mama en papa had?
- ▶ Heb jij je mama of papa ook al eens moeten missen? Hoe voelde jij je toen?
- ▶ Waarom hebben we een mama of een papa nodig?
- ▶ Waarom is Lara blij dat ze eindelijk ouders heeft die voor haar zorgen?
- ▶ Weten jullie wat adoptie is?
- ▶ Kennen jullie iemand die geadopteerd is?

Beeldend verwerken

Je bespreekt samen met de kinderen het "recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak". De kinderen mogen uit verschillende tijdschriften foto's knippen die iets met dit recht te maken hebben. Nadien bied je vier kopies van kinderrechtentekeningen aan:

- ▶ Recht op voeding
- ▶ Recht op water
- ▶ Recht op kledij
- ▶ Recht op wonen

De kinderrechten worden besproken en de foto's uit de tijdschriften worden bij de juiste prentjes gekleefd.

3.3. Werken met het prentenboek 'Ik wil geen kus!'

Petra Mönter & Sabine Wiemers (1999). **Ik wil geen kus.** De Eenhoorn, ISBN 90-76680-01-9.

Lena heeft er schoon genoeg van! De ouders van Lena krijgen vaak bezoek. Best leuk, behalve dat iedereen Lena wil zoenen en daar kan ze echt niet tegen.

Zie ook bij onze bronnenlijst 'Kleuteronderwijs bronnen thema lichaam'.

Kinderrecht dat hierbij aan bod komt

- ▶ Recht op eigen mening en inspraak.
Voor de toelichting bij dit kinderrecht zie onze praktijkvisie.

Vragen voor een kringgesprek over het boek

- ▶ Hoe begroeten jullie iemand?
- ▶ Vinden jullie het leuk om kusjes te krijgen? Waarom wel / niet?
- ▶ Vinden jullie het leuk om kusjes te geven? Waarom wel / niet?
- ▶ Voelt het anders om kusjes te geven dan kusjes te krijgen?
- ▶ Wat zou jij doen om niet gekust te worden?
- ▶ Durf jij te zeggen dat je iets niet leuk vind? Hoe zeg je dat dan?

Beeldend verwerken

Tekenopdracht: kinderen tekenen wat ze niet graag hebben.

Je laat de kinderen een tekening maken en je biedt hen de kans om eventuele verbeteringen aan te brengen.

Je hangt de zelfgemaakte tekeningen of schilderijen in de klas op en bespreekt ze afzonderlijk. Op deze manier krijgt het kind nog eens de kans om voor de anderen te verwoorden wat hij niet graag heeft.

Later kun je van deze tekeningen een boekje samenstellen. Dit komt dan terecht in de boekenhoek, in het 'kinderrechtenhuisje' of de 'kinderrechtenwinkel'.

3.4. Werken met het prentenboek 'Kleine raaf wil een naam'

Nele Moost & Annet Rudolph (z.j.). **Kleine raaf wil een naam**. De Eenhoorn, ISBN 90-5838-003-3.

In het bos komt een brief aan voor kleine muis, maar voor welke muis? Omdat er zoveel kleine muizen zijn, krijgen ze allemaal een naam. Maar wanneer de muizen een naam krijgen, wil kleine raaf er ook een. Kleine raaf is jaloers omdat al zijn vriendjes een naam hebben. Hij vraagt aan de uil om hem te helpen. Kleine raaf heeft verschillende mooie namen in zijn hoofd, maar kan niet kiezen. De uil zal ze voor hem bewaren tot hij weet wat hij wil. Van het diepe nadenken wordt kleine raaf heel erg ziek. Hij moet in bed tot hij weer beter is. Maar wat zal er gebeuren als iemand anders zijn naam wil hebben? Kleine raaf is er helemaal niet gerust in.

Kinderrecht dat hierbij aan bod komt

- ▶ Recht op een naam.
Voor de toelichting bij dit kinderrecht zie onze praktijkvisie.

Kringgesprek over het boek

Je maakt de kinderen duidelijk waarom het zo belangrijk is om een naam te hebben.

Dit kun je ze laten ervaren door tijdens een kringmoment eventjes weg te gaan en te roepen: 'Hé, jij daar, kom eens hier!'. Wanneer enkele kleuters komen, vertel je hen dat zij niet moesten komen, maar de jongen met de blauwe broek ... Op deze manier beseffen ze dat het frustrerend is wanneer je niet met je eigen naam benoemd wordt.

Vragen die je kunt stellen:

- ▶ Wie weet waarom we allemaal een naam nodig hebben?
- ▶ Hebben jullie al eens een naam voor iemand of voor iets gekozen?
- ▶ Waarom hadden de muisjes een naam nodig?
- ▶ Waarom wou kleine raaf ook een naam?
- ▶ Welke naam zou jij gekozen hebben voor kleine raaf?
- ▶ Wie koos uiteindelijk de naam van kleine raaf?
- ▶ Waarom koos kleine raaf zijn naam niet zelf?

3.5. Werken met het prentenboek 'De pappa van kleine ezel'

Rindert Kromhout (2005). **De pappa van kleine ezel**. Leopold. Amsterdam, ISBN 90-258-4447-2.

Ezel is droevig omdat Gansje en Bokje zeggen dat hij geen papa heeft. Maar dat heeft hij wel, alleen is hij ver weg voor zijn werk. Samen met mama gaat Ezel papa zoeken. Alle andere dieren op de bus geven Kleine Ezel goede raad ('is je staart gekamd?' en 'zijn je hoefjes gepoetst?') en dan komt hij eindelijk aan bij papa Ezel!

Kinderrecht dat hierbij aan bod komt

- ▶ Recht om bij eigen familie te zijn.
Voor de toelichting bij dit kinderrecht zie onze praktijkvisie.

Vragen voor een kringgesprek over het boek

- ▶ Waar is de pappa van Ezel naartoe?
- ▶ Wat doen mamma Ezel en kleine Ezel?
- ▶ Waarom wil kleine Ezel bij zijn pappa zijn?
- ▶ Is jullie mama of papa ook al eens weg geweest?
- ▶ Hoe voelde jij je toen?
- ▶ Ken je ook iemand van je eigen familie die ver weg woont?
- ▶ Vind je dat leuk? Waarom wel / niet?
- ▶ Ga je daar soms naar toe? Of komt die persoon op bezoek?
- ▶ Hoe ga je daar naar toe? Hoe komt die persoon naar hier?
- ▶ Waarom wil je bij je familie, papa, mama, ... zijn?

Bespreken en ophangen van foto's van familie ver weg

De kinderen nemen een foto mee van iemand uit hun familie of een kennis die ver weg woont. De foto's worden klassikaal besproken. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen foto's uit binnen- en buitenland.

Wanneer een foto besproken is, mogen de kinderen het land opzoeken in een kinderatlas. Ze zoeken het land op de blinde wereldkaart en kleuren het land in. Per kind wordt een foto op de kaart gehangen. Er wordt een verbinding gemaakt tussen de foto en het land met een koordje en lint. Wanneer alle foto's op de wereldkaart hangen, kijken we samen naar de wereldkaart, naar de onderlinge afstanden (binnenland, ver weg, heel ver weg.) en naar de vervoersmiddelen.

Een tekening versturen

Nadat de wereldkaart besproken is, stel je enkele vragen. Bijvoorbeeld:

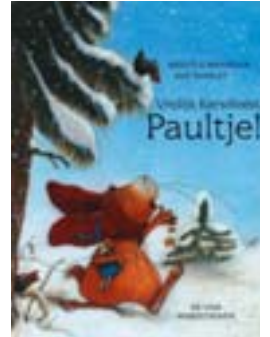
- ▶ Zouden wij, net als kleine Ezel, op bezoek kunnen gaan in een ver land?
- ▶ Je kunt niet steeds op vakantie gaan. Wat zouden we nog kunnen doen?

Mogelijke oplossing: je laat de kinderen een tekening maken. Deze worden verstuurd via de post.

3.6. Werken met het prentenboek 'Vrolijk Kerstfeest, Paultje!'

Brigitte Weninger (1999). **Vrolijk Kerstfeest, Paultje!** De Vier Windstreken. ISBN 90-5579-322-1.

Enkele dagen voor Kerstmis besluit Paultje hun wintervoorraad onder de hongerige dieren te verdelen. Zijn ouders schrikken, maar keuren het toch goed. Op kerstavond hebben de dieren een verrassing voor Paultje.

Kinderrecht dat hierbij aan bod komt

- ▶ Recht op zorg.
Voor de toelichting bij dit kinderrecht zie onze praktijkvisie.

Vragen voor een kringgesprek over het boek

- ▶ Waarom geeft Paultje eten aan de dieren?
- ▶ Hebben jullie dat ook al eens gedaan?
- ▶ Zegt dit boek ook iets over ons?
- ▶ Hebben jullie ook al eens eten gedeeld met iemand anders?
- ▶ Hoe kwam dat?
- ▶ Wie is er al eens zijn koekje of boterham thuis vergeten?
- ▶ Heb je toen ook een stukje van iemand anders gekregen?
- ▶ Hoe voelde jij je toen?
- ▶ Hoe kunnen we nog zorgen voor elkaar?

Verwerking

Samen met de kinderen maak je een vogelhuisje. Dit huisje wordt op de speelplaats opgehangen. De kinderen kunnen ook zelf vetbolletjes met zaadjes maken. Deze worden bij het vogelhuisje gehangen. Zo krijgen ze de kans om voor de vogels te zorgen.

3.7. Werken met het prentenboek 'Feest!'

Brigitte Minne (2004). **Feest!** De Eenhoorn, ISBN 90-5838-236-2.

Twee kevers willen een feestje bouwen, maar wie zullen ze uitnodigen? Ze hebben op alle insecten iets aan te merken. De afgewezen dieren besluiten om zelf een feest te houden, en hebben het naar hun zin. Ondertussen vervelen de twee kevers zich te pletter.

Kinderrecht dat hierbij aan bod komt

- ▶ Recht op gelijke behandeling.
Voor de toelichting bij dit kinderrecht zie onze praktijkvisie.

Kringgesprek over ervaringen met uitgesloten worden

- ▶ Wie heeft al eens meegemaakt dat hij/zij niet mocht meedoen?
- ▶ Wie heeft er nog zoiets meegemaakt?
- ▶ Hoe voel je je daarbij?
- ▶ Wat heb je dan gedaan?
- ▶ Wat kun je daaraan doen?
- ▶ Kan het altijd voor iedereen hetzelfde zijn?
- ▶ Waarom mag iedereen mee doen?

Inleefsituatie 1

Je laat de kinderen ervaren hoe het is om buitengesloten te worden.

Dit doe je door een leuke activiteit met de hele klas voor te stellen.

Maar plotseling zie je iemand met blauwe ogen en vertel je dat alle kinderen met blauwe ogen niet mogen meedoen. Zo blijf je naar 'eigenschappen / gebreken' zoeken tot het reactie uitlokt bij de kinderen.

Inleefsituatie 2

Na het vertellen van het verhaal geef je een 'feestje'.

Op de tafel staan de bordjes en de bekertjes al klaar. Alleen is er voor één of enkele kinderen niks voorzien. Wanneer deze kinderen vragen waar hun bord is, kun je hen hun bord geven.

Je kan nadien vragen hoe ze zich voelden.

Vragen voor een kringgesprek ter verwerking

- ▶ Waarom is het niet eerlijk?
- ▶ Hoe voel jij je nu?
- ▶ Heb jij ook al eens niet mogen meespelen?

3.8. Werken met het prentenboek 'Knuffel heeft zorgen'

Katrin Meier en Anette Bley (1997). **Knuffel heeft zorgen**. De Vries-Brouwers, Antwerpen, ISBN 90-5341-334-0 en (2005) ISBN 90-02-21362-X.

Marjolein wordt seksueel misbruikt door de vriend van haar moeder. De enige die haar geheim kent, is haar knuffel. Als de toestand ondraaglijk wordt, gaat Marjolein naar een lieve buurvrouw, die gelukkig weet wat ze moet doen.

Zie ook bij onze bronnenlijst 'Kleuteronderwijs bronnen thema lichaam'.

Kinderrecht dat hierbij aan bod komt

- ▶ Recht op veiligheid en bescherming.
- ▶ Recht op zorg.
Voor de toelichting bij deze kinderrechten zie onze praktijkvisie.

Vragen voor een kringgesprek over het boek

- ▶ Hoe zou Marjolein zich voelen? Waaraan zie je dit?
- ▶ Waarvan is Marjolein bang?
- ▶ Zijn jullie ook al eens bang geweest van iets of iemand?
- ▶ Wat doe je als je bang bent?
- ▶ Naar waar of naar wie gaan jullie als je bang bent?
- ▶ Doen mensen soms dingen die niet mogen?
- ▶ Wat moet je dan doen?
- ▶ Bij wie ben je altijd welkom? Bij wie voel je je altijd goed?
- ▶ Waarvoor moeten grote mensen zorgen?

Verwerking

Samen met de kinderen kun je een 'rustig hoekje' inrichten. Op deze manier bied je hen een 'veilige plaats' aan in de klas, waar ze zich goed kunnen voelen.

Laat de kinderen zachte materialen van thuis meebrengen zoals knuffels, kussens, een dekentje, ...

4. Zelfevaluatielijst voor de kleuterklaspraktijk

Kinderrechteneducatie in mijn klas

Geef jezelf punten tussen 1 (onvoldoende) en 5 (uitstekend): omcirkel. Doorloop deze lijst samen met een collega. Maak een balans op en kies enkele actiepunten. Doe dit later opnieuw.

Kinderen informeren over kinderrechten.

1. Ik leg de kinderrechten uit aan de hand van kinderrechterekeningen en in een taal die kleuters aankunnen.	1	2	3	4	5
2. Ik kan aan kinderen uitleggen dat elk kind dezelfde noden, behoeften en rechten heeft.	1	2	3	4	5
3. Ik heb aandacht voor het geheel van de kinderrechten en bouw dit op gedurende het schooljaar.	1	2	3	4	5
4. Ik zorg ervoor dat de kinderrechten gedurende het jaar visueel sterk aanwezig blijven in de klas en dat er regelmatig naar verwezen wordt vanuit concrete situaties.	1	2	3	4	5
5. Samen met de kinderen leg ik verbanden tussen kinderrechten en actualiteit in de school, in de omgeving van de school en in de wereld.	1	2	3	4	5

Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden

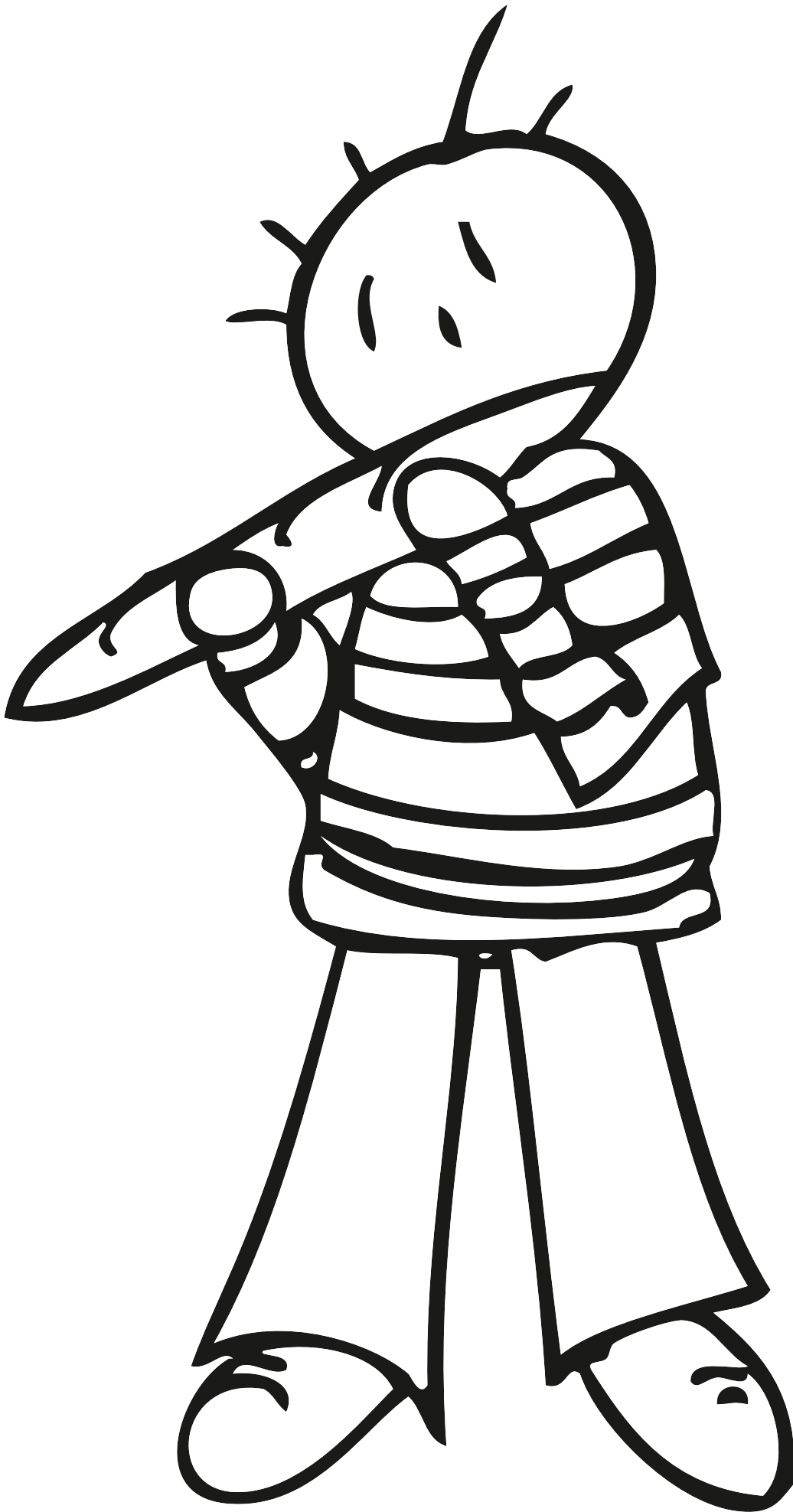
6. Doorheen dagelijkse situaties en thema's werk ik voortdurend aan waarden als respect, verantwoordelijkheid, gelijkwaardigheid en solidariteit.	1	2	3	4	5
7. Ik leer de kinderen opkomen voor zichzelf en voor anderen.	1	2	3	4	5
8. Ik geef elk kind de kans om haar/zijn mening te geven in zaken of beslissingen die het aanbelangt.	1	2	3	4	5
9. Ik bevestig positief gedrag dat verwijst naar kinderrechtenwaarden en -houdingen.	1	2	3	4	5
10. Ik leer de kinderen respectvol met elkaar omgaan door het intens inbrengen en uitwisselen van ervaringen en betekenissen uit hun leef- en ervaringswereld te stimuleren.	1	2	3	4	5
11. Ik leer de kinderen omgaan met een zo breed mogelijke diversiteit in de klas, de school, de omgeving van de school en de wereld.	1	2	3	4	5
12. Ik leer kinderen functioneren op de verschillende niveaus van participatie.	1	2	3	4	5
13. Ik leer kinderen om hun gevoelens, meningen en ideeën respectvol te uiten.	1	2	3	4	5
14. Ik leer de kinderen luisteren naar elkaar, samenwerken, zich inleven in elkaar en elkaar helpen.	1	2	3	4	5

15. Ik zorg voor een mondiale verrijking van de thema's in de klas zodat de kinderen zich kunnen inleven in de leefwereld van leeftijdgenoten in het Zuiden en verbondenheid kunnen opbouwen.	1	2	3	4	5
16. Ik leer de kinderen reflecteren, actie voeren en engagement opnemen.	1	2	3	4	5

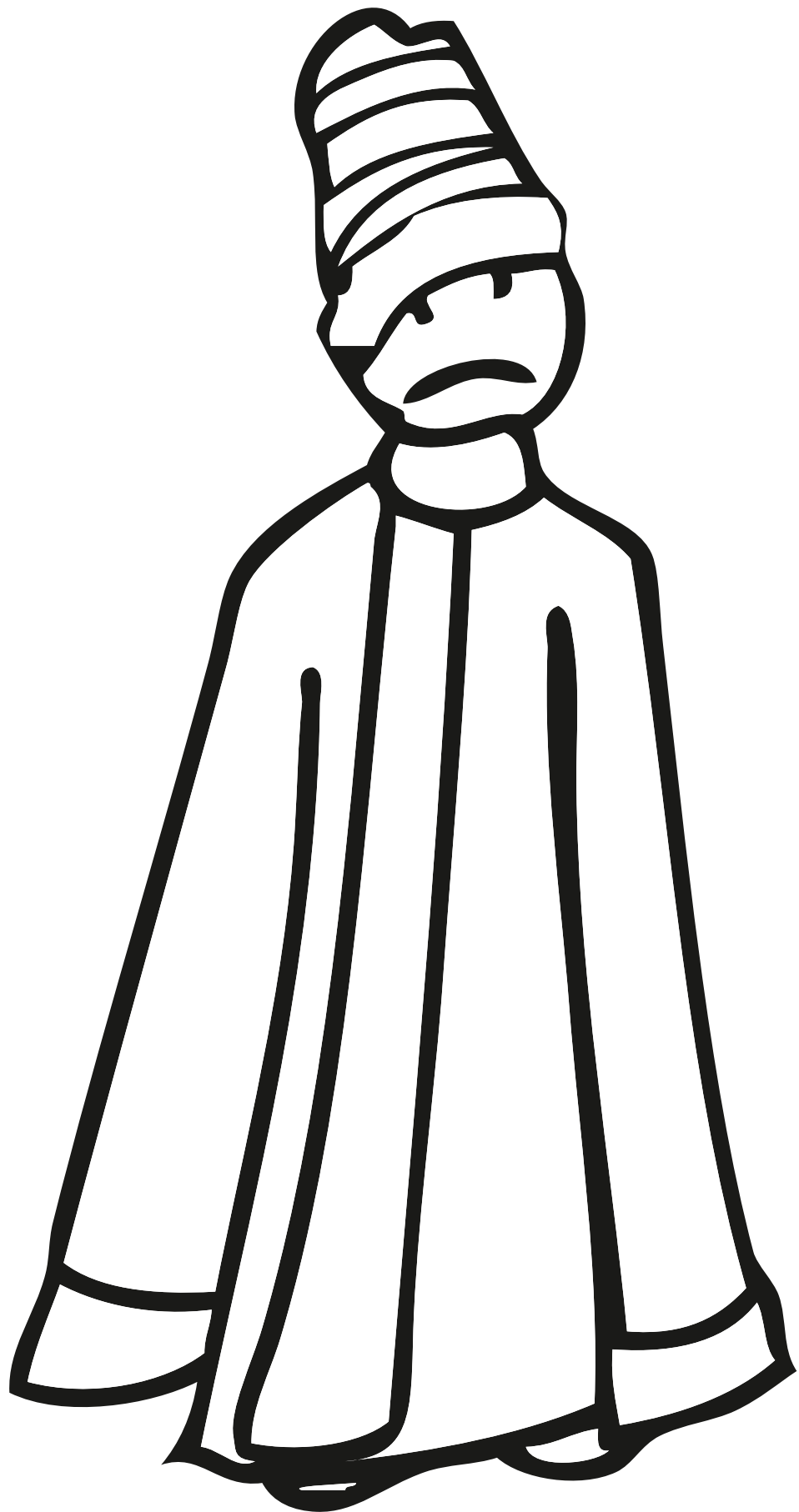
Bredere beroepshouding

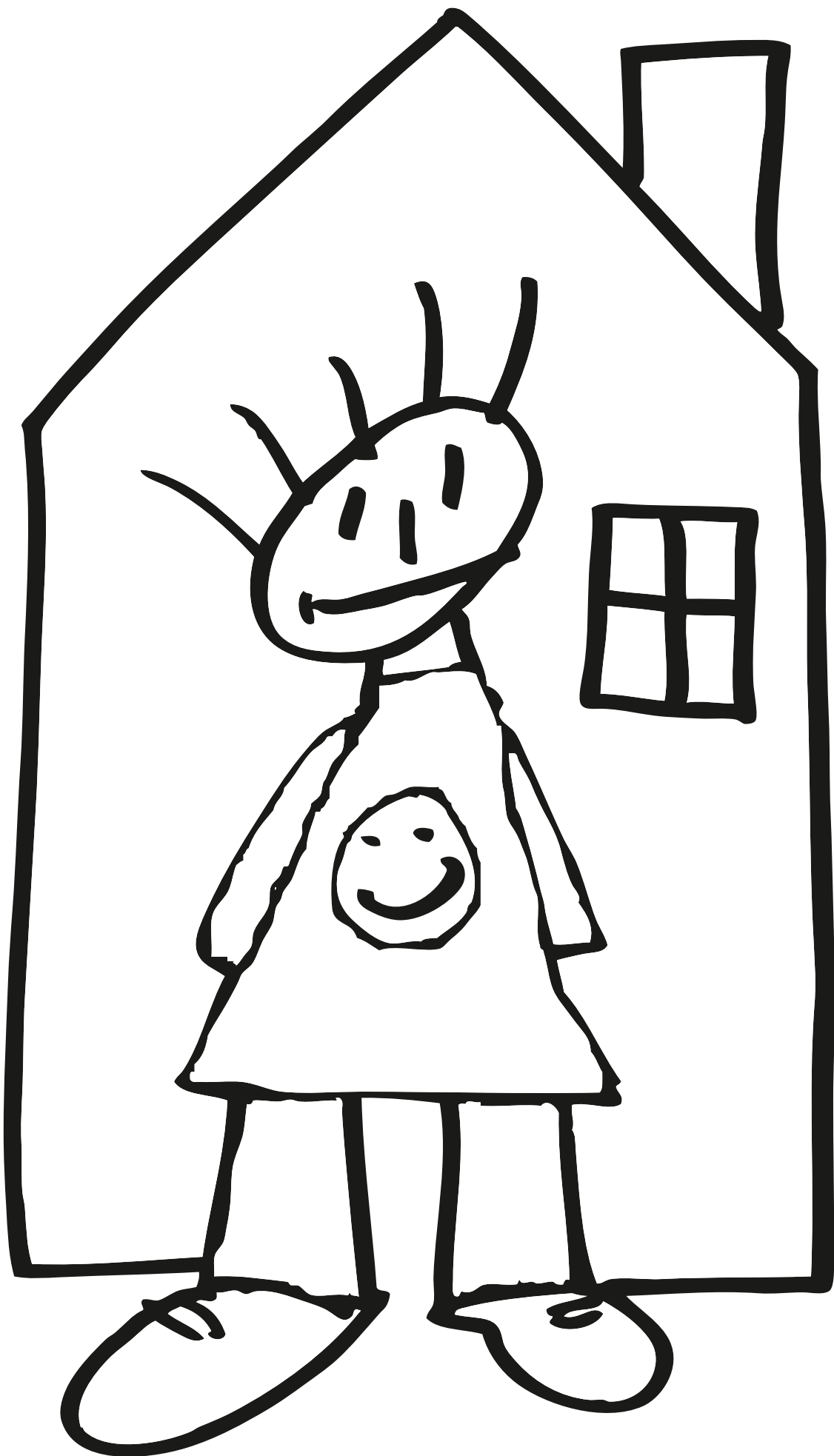
17. Ik respecteer en bevestig elk kind als individu. Ik luister naar kinderen.	1	2	3	4	5
18. Ik heb zicht op het welbevinden en de betrokkenheid van elk kind en werk er aan om deze bij elk kind te vergroten.	1	2	3	4	5
19. Ik zorg voor duidelijke regels zodat elk kind zich veilig voelt.	1	2	3	4	5
20. Ik heb een positief zelfbeeld en een open wereldbeeld en stimuleer dit bij de kinderen.	1	2	3	4	5
21. Ik geef elk kind evenveel kansen en extra ondersteuning aan wie het moeilijk heeft.	1	2	3	4	5
22. Ik reageer op discriminerend gedrag en vermijd zelf clichés.	1	2	3	4	5
23. Ik richt me voortdurend op de ervaringswereld van de kinderen.	1	2	3	4	5
24. Ik zorg voor een sfeer waarin de kinderen zich geborgen voelen.	1	2	3	4	5
25. Ik ben echt en leg zo de basis voor vertrouwen.	1	2	3	4	5
26. Ik gebruik ik-taal om mijn gevoelens te verwoorden en leer de kinderen dit ook te doen.	1	2	3	4	5
27. Ik respecteer de privacy van kinderen en hun ouders, verzorgers en familie.	1	2	3	4	5
28. Ik heb interesse in de actualiteit, in het bijzonder deze van kinderen en hun rechten waar ook ter wereld.	1	2	3	4	5
29. Ik kan goedgekozen ervaringen en betekenissen uit mijn leefwereld inbrengen met de bedoeling de herkenbaarheid en vanzelfsprekendheid van brede diversiteit te vergroten.	1	2	3	4	5
30. Het belang dat ik hecht aan kinderrechtenuitvoering en ontwikkelingseducatie is terug te vinden in de aankleding van mijn klas, de gebruikte werkvormen en materialen, de communicatie naar de ouders, enz.	1	2	3	4	5

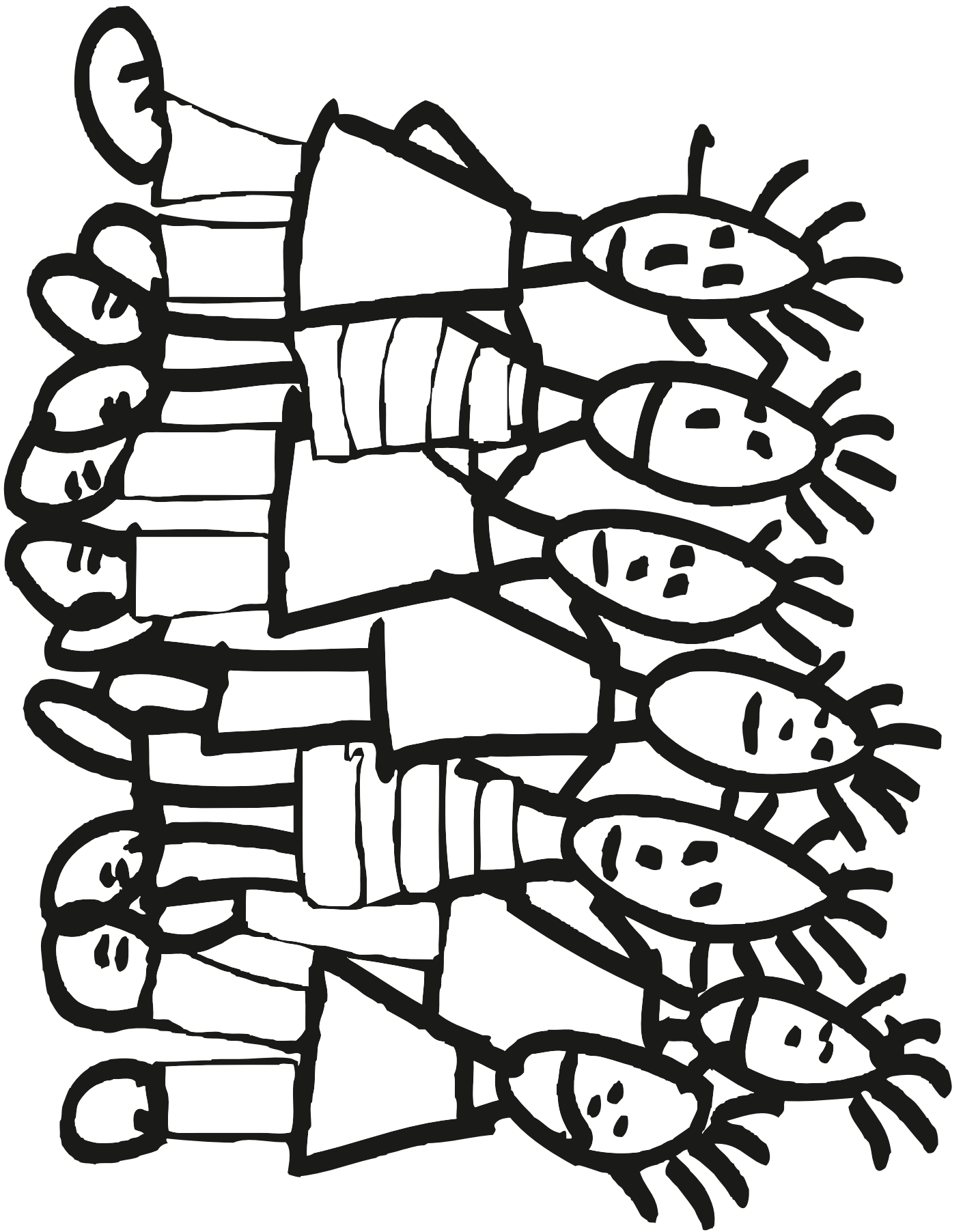

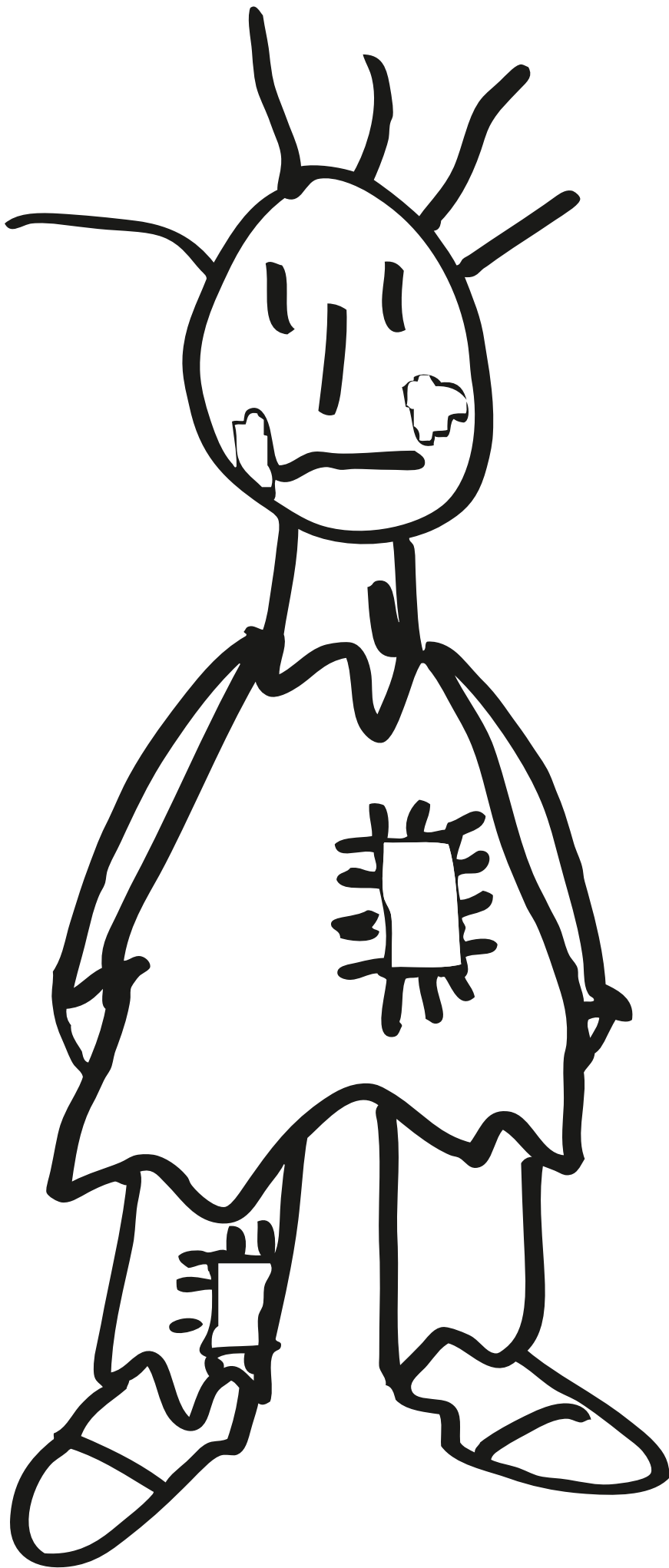

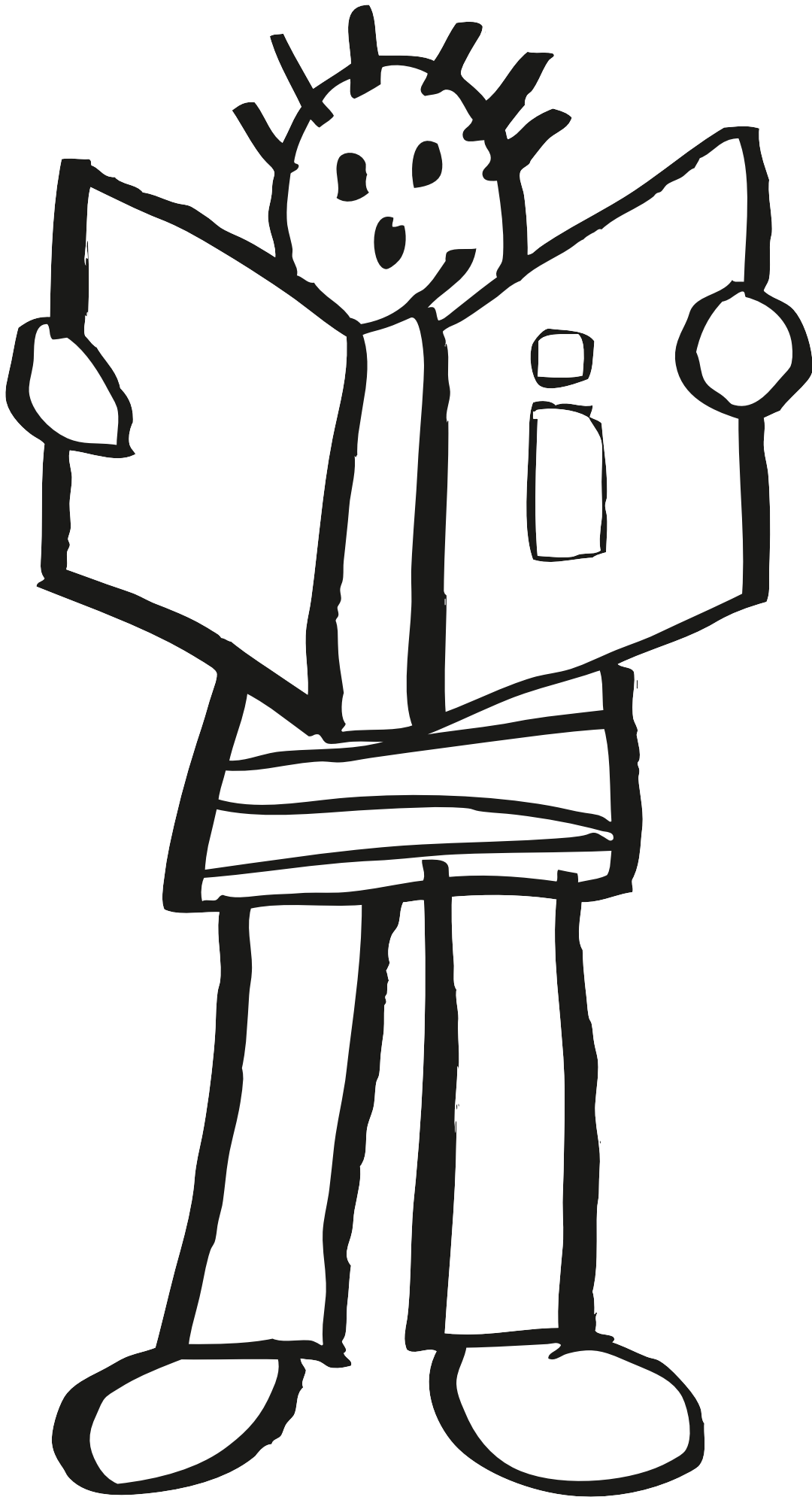

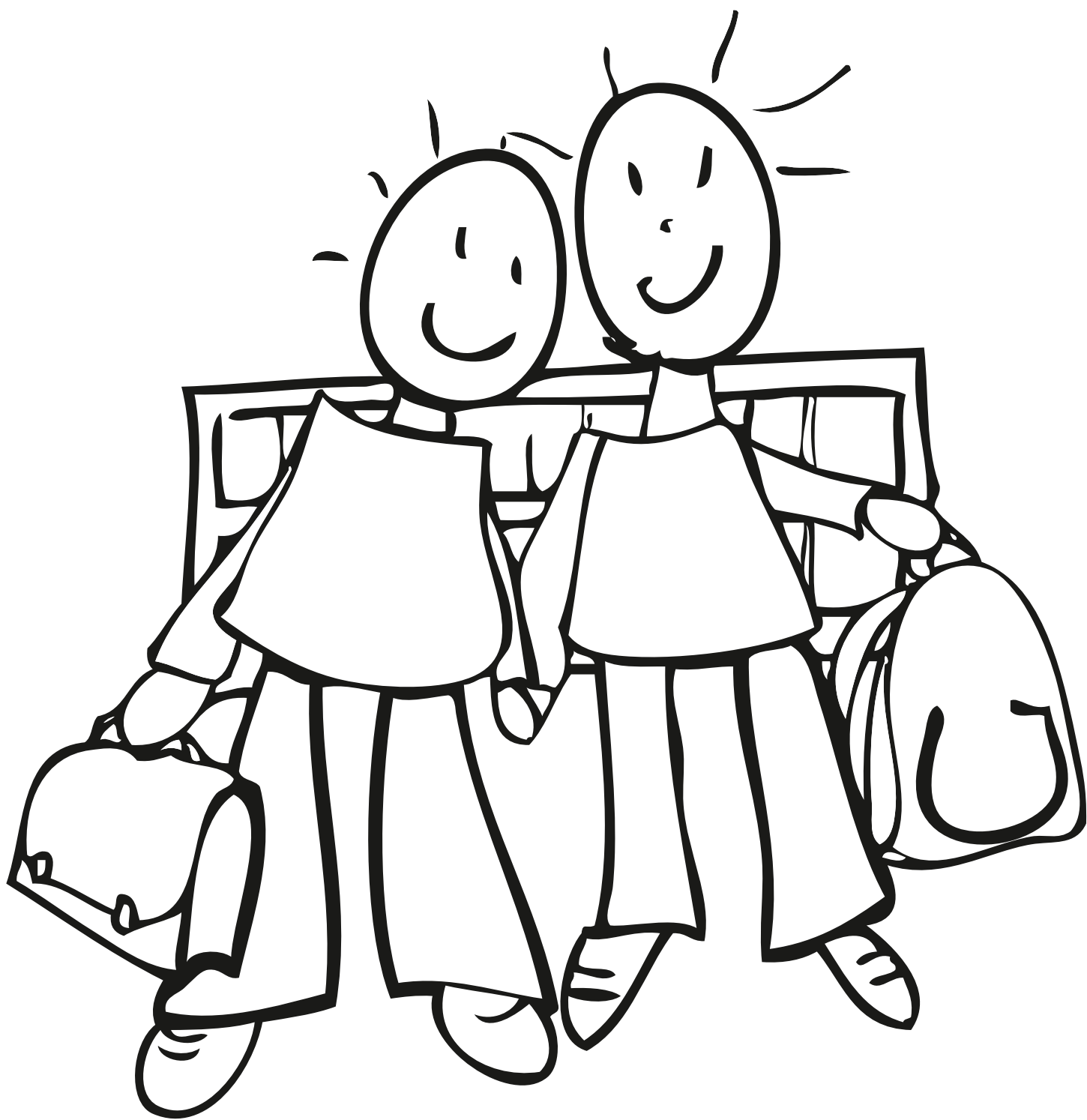

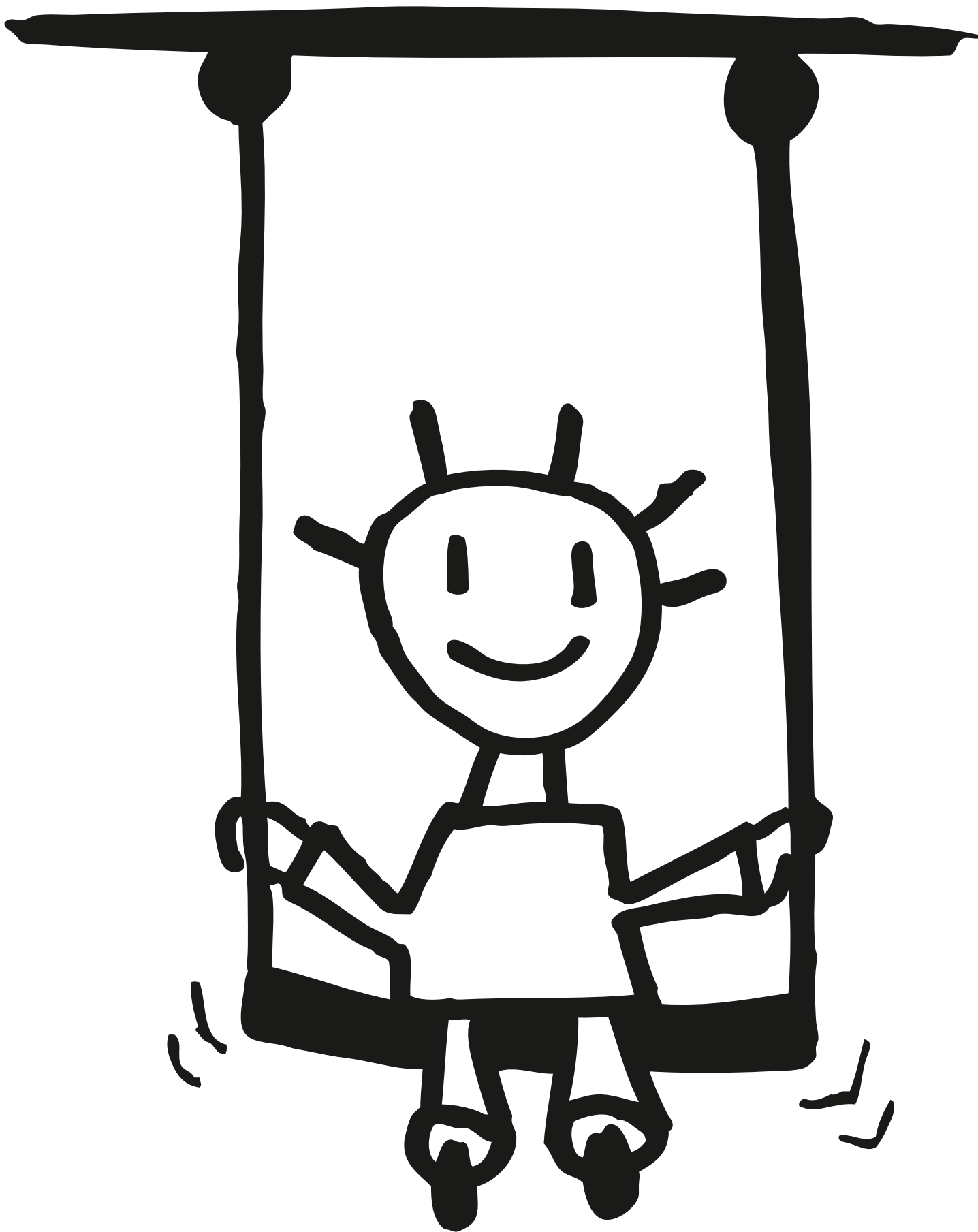

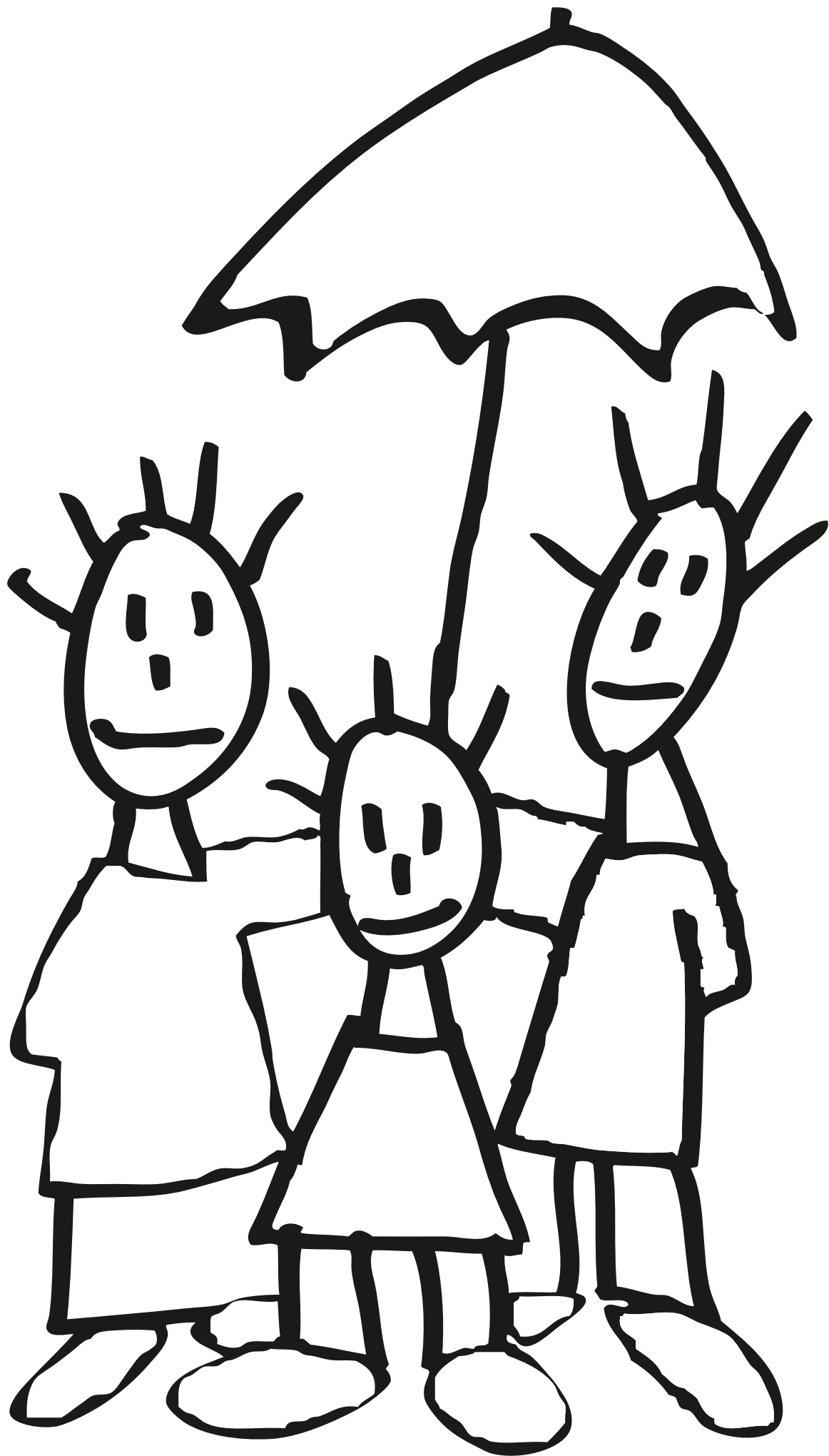

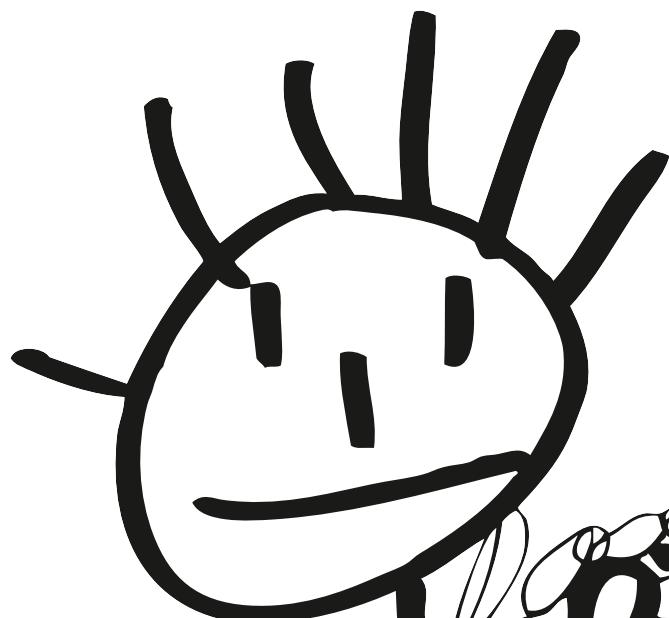

LIES

PIET

JO
Lieven

JAN

HIEVE

AN

HENK

PETER

SOFIE

MARK

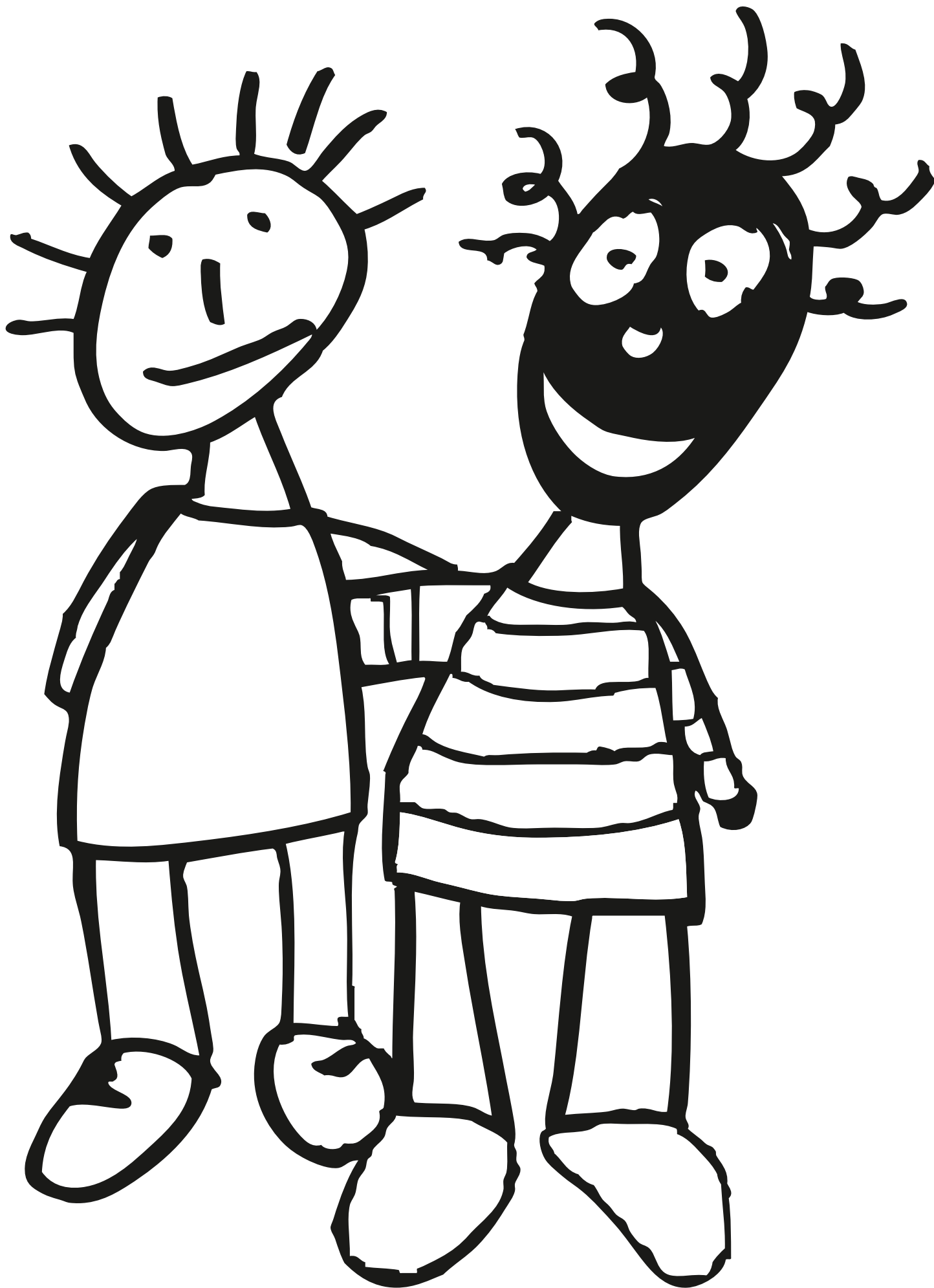
belg

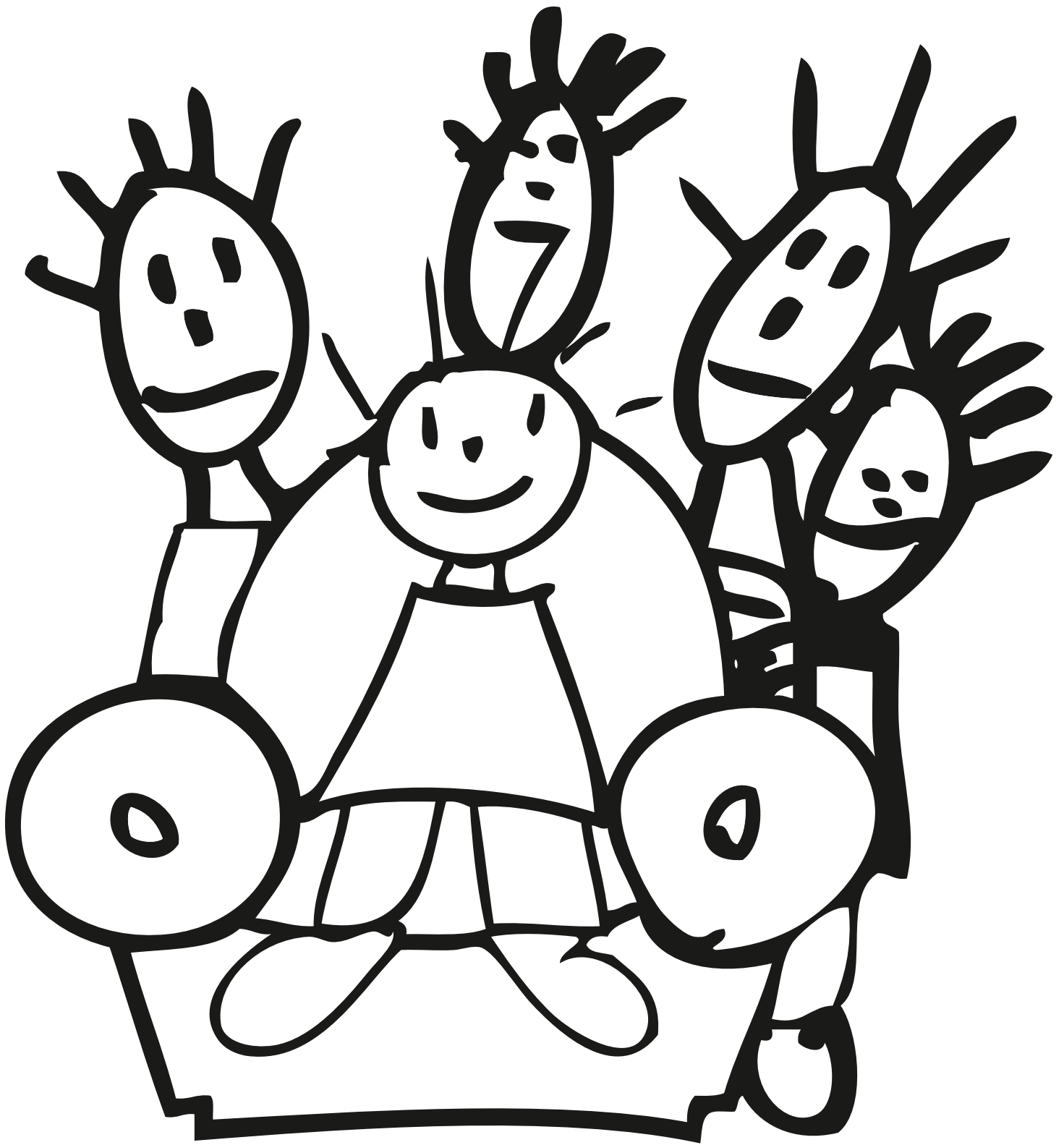
HER

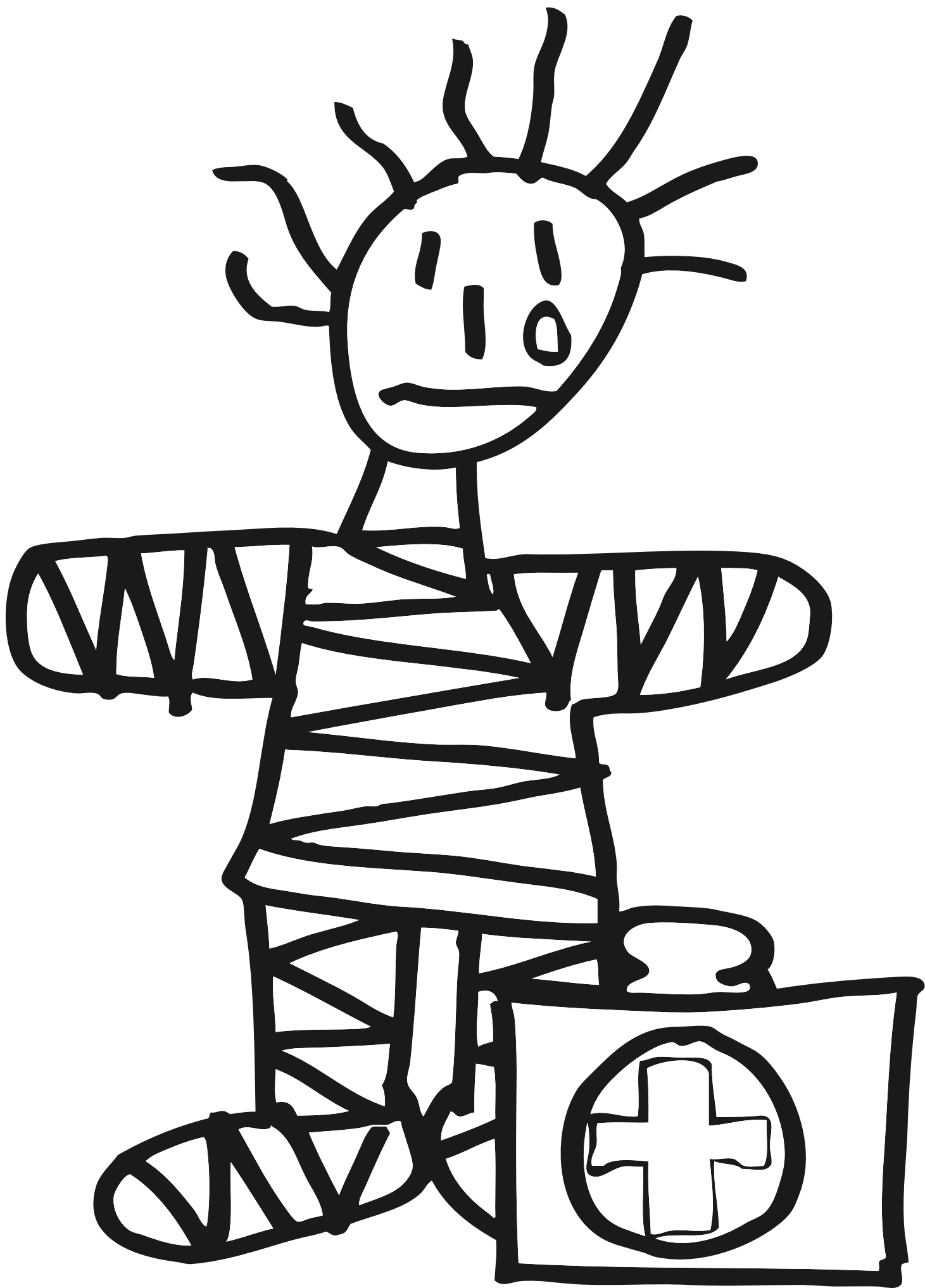
LOTTIE

FRANKRIJK

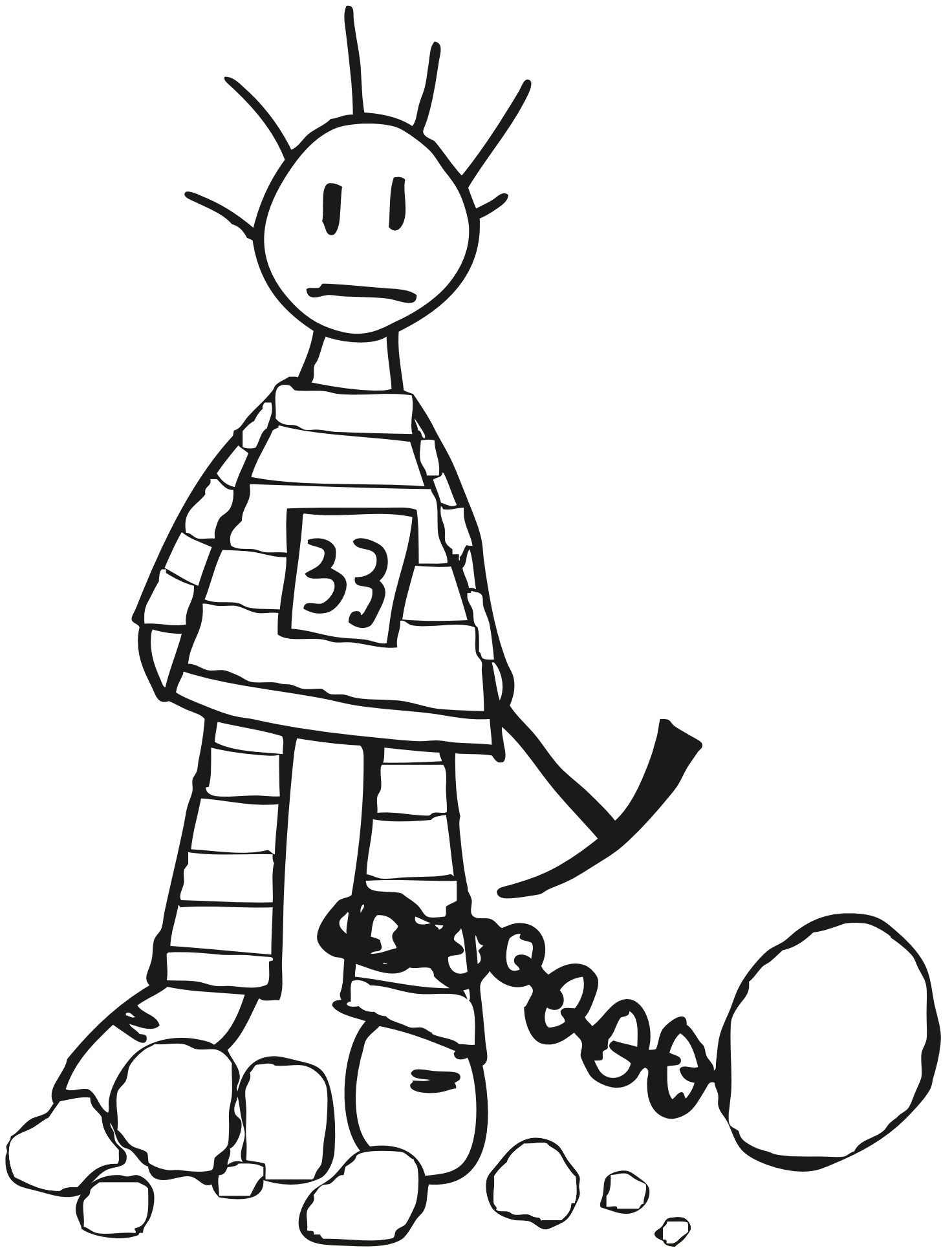
*land
Duitsland*

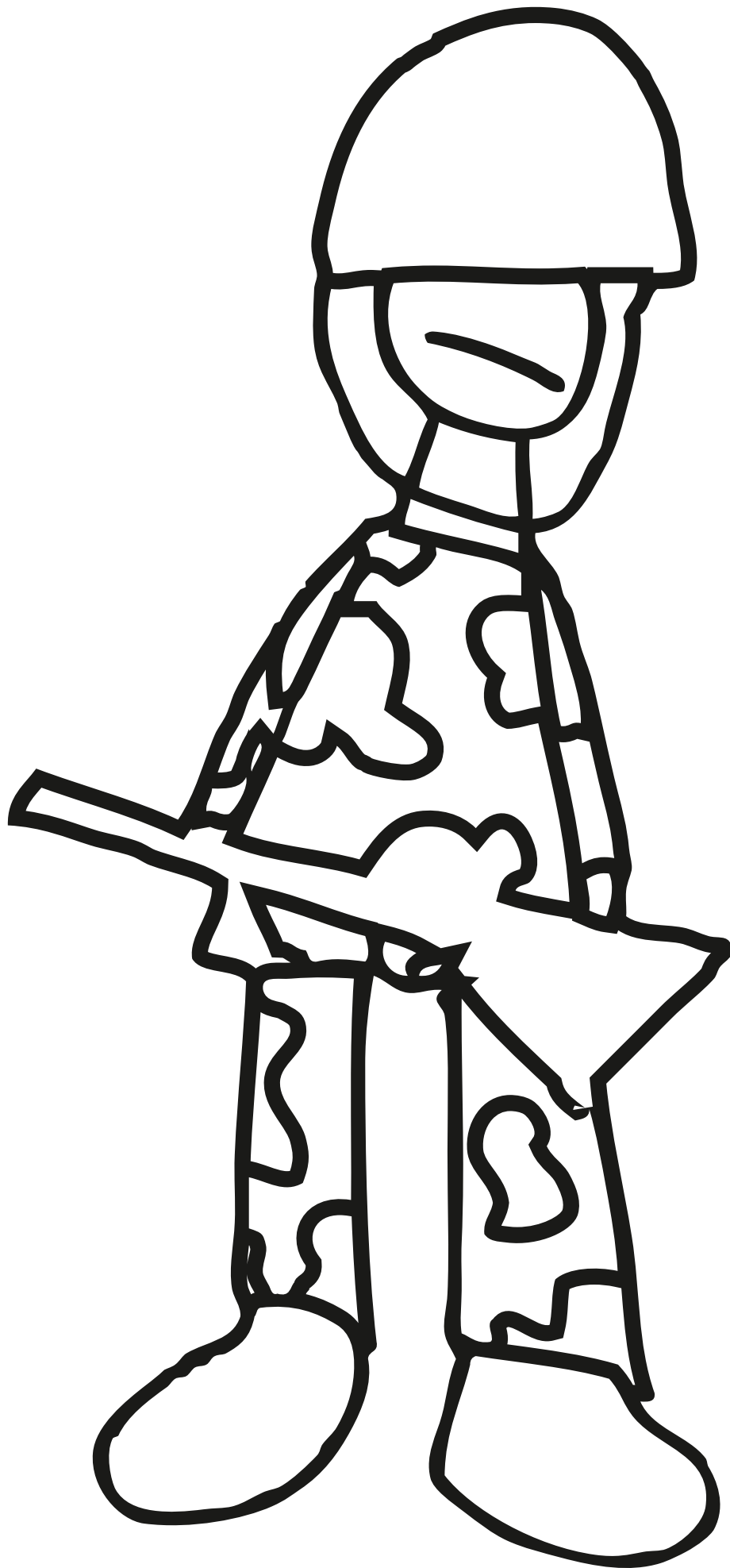

Deel 3

Lager onderwijs

Hoofdstuk 1. Ideeënlijst bij het thema ‘spelen, spel en speelgoed’	134
1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?	135
1.1. Uitleg voor de eerste graad	135
1.2. Uitleg voor de tweede graad	137
2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?	139
2.1. Recht op een eigen mening en inspraak	139
2.2. Recht om samen te komen met anderen	141
2.3. Recht op veiligheid en bescherming	141
2.4. Recht op spel en vrije tijd	142
2.5. Recht op een gelijke behandeling	143
2.6. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap	144
2.7. Recht op een privé-leven	144
3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en –vaardigheden bij het thema ‘spelen’?	145
3.1. Respect opbouwen	145
3.2. Ieder mens gelijkwaardig behandelen	147
3.3. Verantwoordelijkheid opnemen	148
3.4. Solidariteit opbouwen	149
3.5. Opkomen voor zichzelf en voor anderen	150
3.6. Samenwerken	150
4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema ‘spelen’	151
4.1. Inbrengen en uitwisselen	151
4.2. Participeren	151
4.3. Mondiaal verrijken	152
4.4. Actie voeren en zich engageren	153
Hoofdstuk 2. Ideeënlijst bij het thema ‘lichaam en gezondheid’	154
1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?	155
1.1. Uitleg voor de eerste graad	155
1.2. Uitleg voor de tweede graad	157
2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?	159
2.1. Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak	159
2.2. Recht op veiligheid en bescherming	161
2.3. Recht op onderwijs en informatie	162
2.4. Recht op een gelijke behandeling	162
2.5. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap	164
2.6. Recht op een privé-leven	165
3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en –vaardigheden bij het thema ‘lichaam’?	166
3.1. Respect opbouwen	166
3.2. Verantwoordelijkheid opnemen	167
3.3. Solidariteit opbouwen	168
4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema ‘lichaam’	169
4.1. Inbrengen en uitwisselen	169
4.2. Participeren	170
4.3. Mondiaal verrijken	171
4.4. Actie voeren en zich engageren	171

Hoofdstuk 3. Ideeënlijst bij het thema ‘water’	172
1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?	173
1.1. Uitleg voor de eerste graad	173
1.2. Uitleg voor de tweede graad	174
2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?	176
2.1. Via het thema water meerdere rechten aanbrengen	176
2.2. Recht op een eigen mening en inspraak	178
2.3. Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak	178
2.4. Recht op onderwijs en informatie	180
2.5. Recht op een gelijke behandeling	181
2.6. Recht op veiligheid en bescherming	182
3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden bij het thema ‘water’?	183
3.1. Respect opbouwen	183
3.2. Ieder mens gelijkwaardig behandelen	183
3.3. Verantwoordelijkheid opnemen	184
3.4. Solidariteit opbouwen	184
3.5. Opkomen voor zichzelf en voor anderen	184
3.6. Samenwerken	185
4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema water	186
4.1. Inbrengen en uitwisselen	186
4.2. Participeren	186
4.3. Mondiaal verrijken	189
4.4. Actie voeren en zich engageren	189
Hoofdstuk 4. Bronnen – lager onderwijs	190
1. Algemeen	190
1.1. Boeken en brochures	190
1.2. Websites	191
2. Thema ‘Spelen, spel en speelgoed’	193
2.1. Prentenboeken	193
2.2. Andere boeken of brochures	193
2.3. Websites	195
2.4. Ander materiaal	195
3. Thema ‘Lichaam en gezondheid’	196
3.1. Prentenboeken	196
3.2. Andere boeken en materialen	198
3.3. Websites	199
4. Thema ‘Water’	200
4.1. Prentenboeken	200
4.2. Andere boeken en materialen	200
4.3. Websites	201
Hoofdstuk 5. Bijlagen - lager onderwijs	203
1. Kinderrechteneducatie – ontwikkelingseducatie in de eindtermen lager onderwijs	204
1.1. Eindtermen Wereldoriëntatie lager onderwijs	204
1.2. Eindtermen Nederlands lager onderwijs	206
1.3. Eindtermen Muzische vorming lager onderwijs	207
1.4. Eindtermen Sociale vaardigheden lager onderwijs	207
2. Kinderrechtenlied voor lager onderwijs	208
3. Zelftest: Een kinderrechtenklimaat in mijn klas	209

Ideeënlijst bij het thema 'spelen, spel en speelgoed'

Juf Stien vertelt:

"We werkten het thema spelen uit. Met de lagere school organiseerden we een doorschuifstelsel om allerlei spelen uit te proberen. Bij enkele ervan kon een kind met een gebroken been niet meedoen. De anderen reageerden verontwaardigd: 'Maar die heeft toch ook recht om te spelen!'. Er kwamen spontaan voorstellen om de spelregels aan te passen zodat ook de 'gehandicapte' kon meedoen."

1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?

.....

Volgende rechten kunnen bij dit thema aan bod komen:

1. Recht op een eigen mening en inspraak (1)
2. Recht om samen te komen (4)
3. Recht op veiligheid en bescherming (5)
4. Recht op spel en vrije tijd (7)
5. Recht op zorg (8)
6. Recht op een gelijke behandeling (10)
7. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap (12)
8. Recht op een privé-leven (13)

De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de indeling in 17 rechten (zie Algemeen kader). Het is ook mogelijk dat 'het recht op onderwijs en informatie' (6) aan bod komt wanneer kinderen meer info willen hebben over bepaalde spelen.

1.1. Uitleg voor de eerste graad

Recht op een eigen mening en inspraak

Ieder kind mag zijn zegje hebben over zijn spel en vrije tijd. Je mag zeggen wat je graag wil spelen, wanneer je wil rusten, ... Je kunt met andere kinderen afspraken maken om fijn samen te spelen. Bij het spelen luister je ook naar de ideeën van een ander.

Recht om samen te komen

Elk kind mag samenkomen met vrienden en vriendinnen. Je mag je aansluiten bij een jeugdbeweging, een sportclub of een hobbyclub. Je mag ook zelf een clubje vormen.

Samen met anderen spelen kan erg fijn zijn. Je kunt er ook veel van leren, zoals samenwerken of hoe je een ruzie kunt oplossen. Je kunt ervoor zorgen dat alle kinderen mogen meespelen. Je kunt 'nieuwe' kinderen uitnodigen om met jouw spel mee te doen.

Recht op veiligheid en bescherming

Spelen kan erg leuk maar ook gevaarlijk zijn. Er gebeuren soms ongelukjes bij het spelen.

Je hebt recht op een speelplek waar het veilig is, met veilig speelgoed. Niemand mag kinderen slaan, pijn doen, opsluiten of bang maken. Je kunt daar zelf aan meehelpen. Door tijdens het spel op te letten dat je geen gevaarlijke dingen doet. Door andere kinderen geen pijn te doen. Door niet mee te doen met pesten.

Recht op spel en vrije tijd

Elk kind moet kunnen spelen. Je beweegt, je krijgt frisse lucht, je leeft je uit met vriendjes. Spelen maakt een kind gelukkig. Elk kind heeft ook recht op vrije tijd en vakantie.

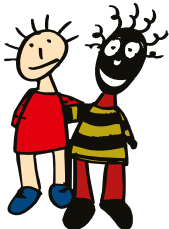
Je hebt tijd nodig om te rusten en om je te ontspannen. Sommige kinderen kunnen niet spelen of naar school gaan: zij moeten al heel jong gaan werken. Dat is verboden volgens de kinderrechten.

Recht op zorg

Grote mensen moeten voor kinderen zorgen, ook als kinderen spelen. Ze kunnen zorgen dat je een veilige speelplek en veilig speelgoed hebt. Jij kunt zelf ook voor je speelkameraadjes zorgen: door iedereen te laten meedoen, door iemand te troosten of aan te moedigen, door hulp te bieden bij een ongelukje.

Recht op een gelijke behandeling

Alle kinderen moeten dezelfde kansen krijgen. Je mag niet uitgesloten worden omdat je een jongen of een meisje bent, omdat je er anders uitziet, omdat je een andere huidskleur of kapsel hebt, omdat je andere ideeën hebt, omdat je een andere taal spreekt, omdat je andere kleren draagt, ... Voor dit recht kun je dus zelf veel doen: je sluit geen andere kinderen uit bij het spelen.

Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap

Zieke of gehandicapte kinderen moeten ook leuk kunnen spelen. Daar hebben ze soms wel wat extra hulp of speciale middelen voor nodig. Grote mensen moeten daar voor zorgen. Jij kunt ook meehelpen. Door samen te spelen en plezier te maken. Door ieder kind te laten meedoen zoals hij of zij kan.

Recht op een privé-leven

Al spelend mag je zijn zoals je bent. Niemand mag je iets laten tonen of vertellen wat je zelf niet wil. Je hebt ook het recht op een plekje of een moment om alleen te zijn, waar je tot rust kan komen of in je eentje kunt spelen of lezen. Je kunt begrip tonen voor een kind dat niet wil meedoen met je spel. Je mag niet snuffelen in spulletjes van een ander of iets afnemen.

1.2. Uitleg voor de tweede graad

Recht op een eigen mening en inspraak

Ieder kind mag zijn zegje hebben over zijn spel en vrije tijd. Je mag aangeven wat je graag zou doen in je vrije tijd, wat je wil spelen, wanneer je wil rusten, ... Sommige activiteiten vind je leuker dan andere. Je kunt zelf voorstellen doen en rekening houden met de voorkeuren van anderen. Je kunt met andere kinderen afspraken maken om fijn samen te spelen. Je houdt bij het spelen rekening met elkanders ideeën.

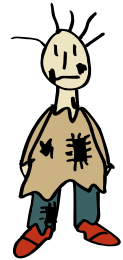
Recht om samen te komen

Elk kind heeft het recht om samen te komen met vrienden en vriendinnen. Je mag je aansluiten bij een jeugdbeweging, een sportclub of een hobbyclub. Je mag ook zelf een clubje oprichten. Samen met anderen spelen of iets organiseren kan erg fijn zijn. Je kunt er ook veel van leren, zoals samenwerken of hoe je meningsverschillen kunt oplossen. Daarom is het ook een recht voor alle kinderen. Je kunt ervoor zorgen dat kinderen met een beperking ook kunnen meespelen, of dat je 'nieuwe' kinderen uitnodigt om met jouw spel mee te doen.

Recht op veiligheid en bescherming

Spelen kan erg leuk maar ook gevaarlijk zijn. Er gebeuren soms ongelukjes bij het spelen. Je hebt recht op een speelplek waar je veilig kunt voelen met speelgoed dat voor kinderen geschikt is. Niemand mag kinderen slaan, pijn doen, opsluiten, vernederen of bedreigen met geweld. Je kunt zelf meehelpen aan de veiligheid en bescherming van kinderen. Door op te letten tijdens het spel dat jij of een ander geen gevaarlijke dingen doet. Door andere kinderen geen pijn te doen of door niet mee te doen met pesten. Als je merkt dat een kind gepest wordt, kun je hulp bieden of hulp gaan vragen.

Recht op spel en vrije tijd

Elk kind moet kunnen spelen. Spelen is erg belangrijk voor een kind. Je beweegt, je krijgt frisse lucht, je maakt vrienden, je kunt je uitleven, je gelukkig voelen en van alles leren. Elk kind heeft ook recht op vrije tijd. Als je naar school gaat, moet je naast je lessen en je taken ook tijd krijgen om te ontspannen, om te rusten, om je zin te doen. Je hebt ook recht op vakantie. Sommige kinderen kunnen niet spelen of naar school gaan: zij worden verplicht om te gaan werken. Dat is verboden volgens de kinderrechten.

Recht op zorg

Grote mensen moeten voor kinderen zorgen, ook als kinderen spelen. Ze kunnen zorgen dat je een veilige speelplek en veilig speelgoed hebt. Jij kunt zelf ook voor je speelkameraadjes zorgen: door iedereen te laten meedoen, door iemand te troosten of aan te moedigen, door hulp te bieden bij een ongelukje.

Recht op een gelijke behandeling

Ieder kind heeft het recht om hetzelfde te mogen als alle andere kinderen. Je mag niet uitgesloten worden omdat je er anders uitziet, omdat je een andere huidskleur of kapsel hebt, omdat je een ander geloof hebt, omdat je een andere mening hebt, omdat je een andere taal spreekt, omdat je een jongen of een meisje bent, omdat je andere kleren draagt, ... Dit is dus een recht waar jij zelf veel voor kunt doen, gewoon door andere kinderen niet uit te sluiten bij het spelen.

Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap

Zieke of gehandicapte kinderen hebben ook het recht om leuk te spelen. Daar hebben ze soms wel wat extra hulp of speciale middelen voor nodig. Daar moeten grote mensen voor zorgen. Jij kunt ook meehelpen. Door samen te spelen en plezier te maken. Door rekening te houden met wat ieder kind al wel of nog niet kan.

Recht op een privé-leven

Al spelend mag je zijn zoals je bent. Niemand mag je dwingen om iets te tonen of te vertellen wat je zelf niet wil. Je hebt ook het recht op een plekje of een moment om alleen te zijn, waar je tot rust kunt komen of in je eentje kunt spelen of lezen. Je moet respect tonen voor een kind dat niet wil meedoen met je spel. Je leest niet in brieven of het dagboek van een ander zonder toestemming.

2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?

Je brengt de kinderrechtentekening rechtstreeks aan met de uitleg. Je verwijst ernaar als de gelegenheid zich voordoet. Je kunt de tekening ook aanbrengen van uit een concrete opdracht. We geven hiervan meerdere voorbeelden.

Maak hierbij ook gebruik van de ‘algemene ideeënlijsten’ (zie Deel 1. Hoofdstuk 3).

2.1. Recht op een eigen mening en inspraak

BUDGET VOOR SPELMATERIAAL BEHEREN. Je werkt aan het realiseren van het recht op een eigen mening en inspraak door een **budget voor de aankoop van spelmateriaal** te voorzien. Het kan gaan om spelmateriaal dat bruikbaar is in de klas en/of op de speelplaats. Je verwijst naar de tekening en het kinderrecht. Je laat de kinderen ideeën aanleveren voor spelmateriaal dat ze zelf leuk vinden.

Je houdt een **gesprek** over criteria waaraan het materiaal moet voldoen: wat vinden de kinderen en jijzelf hierbij belangrijk? Rekening houdend met de voorstellen en de criteria wordt het materiaal aangekocht en uitgetest. Achteraf kan er een evaluatie gehouden worden met volgende vragen:

- ▶ Vinden jullie dat we het geld goed besteed hebben?
- ▶ Is het speelgoed zoals je gehoopt had?
- ▶ Hoe vaak speel je ermee? Met wie?
- ▶ Hoe voelt het om te kunnen en mogen zeggen wat jij zou kopen?
- ▶ Vind je dat er goed naar je geluisterd werd?
- ▶ Wat kan er nog beter als we later nog eens zo'n kans krijgen?

INVENTARISEREN VAN SPEELPLAATSSPELEN. Je stelt in samenspraak met de kinderen een **lijst op van de spelletjes die ze op de speelplaats spelen**. Je schrijft ze op een flap, op bord of op kaartjes. Je laat ze bij elk spel een tekening maken. Je houdt een **klasgesprek** over het spelen op school. Je stelt open vragen om uitspraken van de kinderen over de eigen ervaringen en gevoelens bij het spelen uit te lokken:

- ▶ Welk spel vind jij het leukst? Wat vind je zo leuk/niet leuk aan het spel?
- ▶ Wie speelt er graag alleen/samen? Met wie speel je zoal?
- ▶ Waar speel je het liefst? Welke spelletjes kun je binnen/buiten spelen?
- ▶ Welk speelgoed vind jij het leukst? Wat is de bedoeling van het spel?
- ▶ Welke verschillende manieren ken je om dit spel te spelen?
- ▶ Willen we het zelf ook eens proberen?
- ▶ Wat vind je het belangrijkste bij het spelen?
- ▶ Hou jij je altijd aan de regels van het spel of speel je soms vals om te kunnen winnen?
- ▶ Wat gebeurt er als er iemand oneerlijk speelt?

Zo creëer je kansen tot het leren vormen en formuleren van een eigen mening. Je verwijst, waar dat past tijdens het klasgesprek, naar de tekening van het recht op een eigen mening.

participeren

inbrengen en uitwisselen van ervaringen, gevoelens en meningen, omgaan met diversiteit

- • • • • **INSPRAAK EN VERANTWOORDELIJKHEID GEVEN OP DE SPEELPLAATS.** Je zoekt naar mogelijkheden, passend bij de plaatselijke situatie van de school, om de kinderen **meer inspraak en verantwoordelijkheid te geven voor het spel op de speelplaats.**

Je stimuleert de kinderen om hiervoor zelf ideeën te leveren. Enkele mogelijkheden: soorten spelmateriaal, speeltuigen, onderhoud en beheer van het spelmateriaal, aankleding van de speelruimte, speelplaatsafspraken die bijdragen aan meer veiligheid, meer plezier en minder ruzies, nieuwe spelen, enz. Het is logisch dat je hierbij rekening houdt met de leeftijd en de capaciteiten van de kinderen. De oudere kinderen kunnen ook goede ideeën hebben voor de kleuters en de kleuters kunnen evengoed terechte kritiek hebben op het speelgedrag van groteren. Je zorgt dus best voor afstemming tussen de verschillende klassen, zodat de speelplaats een ruimte wordt waar groot en klein zich uitleven en veilig voelen. Voor de manier waarop je dit organiseert, heb je meerdere mogelijkheden: een klasgesprek, een speelplaatsraad met een afvaardiging uit alle klassen, een ideeënbus, een speeljuf of -meester die de organisatie op zich neemt, ouders die ingeschakeld worden, ...

Zie de map 'Oprechte deelneming' voor concreet uitgewerkte participatiewerkvormen. Te downloaden via www.kinderrechten.be.

- • • • • **JARIGE MAG SPEL KIEZEN.** Je brengt het recht op een eigen mening en inspraak met de bijhorende tekening aan bij het begin van het schooljaar. Om dit recht te realiseren, stel je voor om, onder meer bij elke verjaardag, **de jarige een spel te laten kiezen** dat dan met de hele klas gespeeld wordt. De klas kan een inspiratielijst met foto's, logo's, ... opmaken en aanvullen doorheen de activiteiten. De keuze van de jarige kan bij gelegenheid ook aanleiding geven voor een **gesprek** over voorkeuren en afkeuren, over rekening houden met en respect tonen voor de voorkeur van een ander, over toch actief meedoen om het leuk te maken voor de jarige ook als je het zelf geen tof spel vindt, ...

- • • • • **LIEVELINGSSPEL OF LIEVELINGSSPEELGOED VOORSTELLEN.** Je laat de kinderen hun **lievelingsspel of -speelgoed voorstellen**. Je zorgt ervoor dat je de vraag zo open mogelijk stelt, zodat je de kinderen niet in een bepaalde richting stuurt. Ze zijn best zo vrij mogelijk om ofwel speelgoed, ofwel hun speluitleg over bijvoorbeeld een kringspel of bewegingsspel mee te brengen. Je laat het **speelgoed op de toontafel uitstallen en toelichten**. Van spelen zonder materiaal laat je een tekening maken of de naam van het spel op een kaartje schrijven en mee tentoonstellen. Ook als leerkracht breng je je lievelingsspel mee, eventueel iets wat je als kind graag speelde.

Je brengt het 'recht op een eigen mening' aan met de bijhorende tekening. Je licht toe dat ieder kind een eigen mening of voorkeur kan hebben over wat zijn/haar lievelingsspel is. Het kan dat sommige kinderen geen voorkeur hebben. Iedereen mag zijn eigen mening hebben en anderen leren daar respectvol mee omgaan. Zo speel je de ene keer verstoppertje omdat Luka dat leuk vindt, en daarna voetbal omdat dat het lievelingsspel van Esther is, en Sanne speelt het liefst op haar eentje met de poppen.

2.2. Recht om samen te komen met anderen

GESPREK EN CREATIEF GROEPSWERK. Je brengt de tekening aan van het recht op samenkomen met anderen. In een gesprek laat je de kinderen hun ideeën geven over de betekenis van dit recht voor hen en je vult zelf aan met de betekenissen van de rechten (zoals hoger omschreven). Ter illustratie en verdieping van het recht laat je de kinderen een creatief groepswerk maken over een spel dat ze samen met anderen in groep spelen op de speelplaats, in de avondbewaking, in de klas. Bijvoorbeeld een schilderij op groot papier of een kleiwerk met alle spelers. De kinderen zullen dan spontaan uitwisselen wie waar en hoe moet staan, wat ze zelf in het spel belangrijk vinden om te tonen in het kunstwerk, enz.

.....
samenwerken
.....

ONDERZOEK NAAR SAMEN KOMEN OM TE SPELEN. Voor de tweede graad kun je gebruik maken van de uitgewerkte activiteit 'Welkom in de club' (zie www.vormen.org/rechtinderoosdeel2.pdf). Je onderzoekt met de kinderen het recht op samenkomen vanuit hun persoonlijke ervaringen met verenigingen, clubs, zelf clubjes oprichten, als groep optreden, in groepen spelen, ...

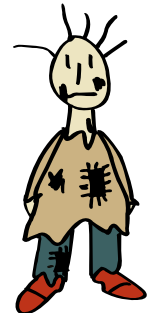
2.3. Recht op veiligheid en bescherming

INVENTARISEREN VAN GEVAARLIJKE SPEELPLEKKEN. Je verwijst naar het recht op veiligheid en bescherming met de bijhorende tekening. Je nodigt de kinderen uit om op zoek te gaan in de eigen omgeving naar plaatsen en situaties waarin zij spelen en die een gevaar voor hun veiligheid en gezondheid kunnen betekenen. In groep ga je op verkenning in de klas, de gang, de speelplaats. Je maakt samen een inventaris van gevaarlijke plekken op. Achteraf bespreek je de gevonden 'rode plekken' met vragen als:

.....
*samenwerken en
participeren*
.....

- ▶ Wat is hier gevaarlijk?
- ▶ Waarop moet je vooral letten?
- ▶ Wat kunnen we zelf doen om het veiliger te maken?
- ▶ Moeten we de hulp van anderen inroepen om het veiliger te maken?

Als actiemiddel kunnen de kinderen **logo's ontwerpen en schilderen** op stevige bordjes om bij de gevaarlijke plekken aan te brengen, als er niet onmiddellijk een veiliger alternatief is. Voorbeelden: de klimtoren, fietsparcours, voetbalveldje, speeltuigen, modder op grasveld, scherpe uitsteeksels, putten in een paadje, ...

SPEELHOEK AFBAKENEN EN SAMENSTELLEN. Je brengt het recht op veiligheid en bescherming via de tekening aan bij de kinderen. Je laat hen op de speelplaats een ideaal speelhoekje afbakenen en samenstellen, een plek waar ze zich goed voelen en onbezorgd kunnen spelen. Je zorgt voor een duidelijke afscheiding en afspraken hieromtrent. Het is evident dat jonge kinderen zich niet zo veilig voelen tussen spelende grotere kinderen. Ook zij hebben recht op een eigen veilig plekje. Je kunt eventueel de grotere kinderen hierbij betrekken, want zij weten waarschijnlijk ook nog wel hoe onveilig het voor hen was toen zij de kleinsten waren. Je roept iedereen op om er mee voor te zorgen dat het recht op veiligheid wordt waargemaakt en dat de spelkansen van iedereen gerespecteerd worden. Je hangt als symbool de tekening op bij het 'veilige speelhoekje'.

.....
respect opbouwen
.....

2.4. Recht op spel en vrije tijd

.....
*samenwerken en
participeren*
.....

.....
mondiaal verrijken
.....

.....
*inbrengen en uitwis-
selen, aandacht voor
diversiteit en respect*
.....

BOEKJE MET TUSSENDOORSPELLETJES Je licht het recht op spel en vrije tijd toe voor de kinderen. Je toont de bijhorende tekening. Om dit recht in de klaswerking te concretiseren stel je voor dat de kinderen zelf een boekje samenstellen met 'tussendoorspelletjes'. Op de kaft komt de tekening van het recht op spel. De kinderen mogen alleen of samen met anderen spelletjes uit dit boekje spelen tussen twee activiteiten, als ze snel klaar zijn met hun oefeningen, tijdens hoekenwerk, tijdens de speeltijd, als ze naar de opvang moeten, enz. De boekjes kunnen de kinderen onderling uitwisselen om meer variatie, ideeën en aandacht voor diversiteit te krijgen.

CD-ROM OVER SPELEN BEKIJKEN. Je toont de tekening van het recht op spel en vrije tijd en geeft de hoger beschreven uitleg. Om de universaliteit van het recht op spel te beklemtonen toon je fragmenten uit de cd-rom 'Playtime' (te ontlenen bij Kleur Bekennen) of enkele fragmenten hieruit op de site www.zukids.nl. De kinderen zien kinderen van over heel de wereld die spelletjes spelen, soms dezelfde als zichzelf, soms andere spelen die zij nog niet kennen.

GESPREK OVER SPELEN. Tijdens het onthaalmoment laat je kinderen vertellen over hun belevenissen of je laat hen voorwerpen tonen die voor hen belangrijk zijn. Soms vertellen ze over een spel samen met vrienden, familie, in de jeugdbeweging. Of ze tonen een nieuw speelgoedje dat ze gekocht, gekregen of zelf gemaakt hebben. Deze concrete verhalen en voorwerpen gebruik je als aangrijpingspunt voor een verdiepend gesprek. Je betreft de hele klas erbij met vragen als:

- ▶ Wanneer mogen jullie wel/niet spelen?
- ▶ Waar kunnen jullie wel/niet spelen?
- ▶ Met wie mogen jullie wel/niet spelen?
- ▶ Wat vind je leuk aan spelen?
- ▶ Wanneer is het spel niet leuk?
- ▶ Wat zou je ervan vinden als je nooit de kans kreeg om te spelen?

Je toont de tekening van het recht op spel en vrije tijd en verduidelijkt voor de kinderen wat dit precies betekent.

POP GEBRUIKEN OM RECHT OP SPEL AAN TE BRENGEN. Je brengt het recht op spel en vrije tijd aan met een pop. Deze pop kan je laten lijken op de pop van de kinderrechtentekening of je brengt de tekening aan op het t-shirt van de pop of je geeft de pop een bordje met de tekening. Je geeft de pop een karakter en een naam, bijv. Spelie.

- ▶ Spelie speelt graag en houdt van naar toneel gaan, sporten, bioscoop, enz.
- ▶ Spelie vindt dat iedereen daartoe kansen moet krijgen.
- ▶ Spelie is graag alleen, maar houdt er ook van om samen met vriendjes te spelen.
- ▶ Spelie heeft al heel wat meegemaakt, ook met volwassenen die vinden dat spelen niet altijd kan...

Via Spelie kun je allerlei thema 's i.v.m. het recht op spel ter sprake brengen, zoals: jongens- en meisjesspeelgoed en stereotypen hierrond, iedereen laten meespelen, nieuwe spelen, soorten spelen, ruzie bij spelen, hoe leuk samen spelen, ...

Spelie kan controversiële uitspraken doen om reacties van de kinderen uit te lokken en discussie los te weken. Bij vragen of problemen bij het spelen kunnen de kinderen Spelie raadplegen. Ze kunnen Spelie gebruiken voor poppenspel, enz.

2.5. Recht op een gelijke behandeling

ALTERNATIEVEN ZOEKEN VOOR UITSLUITINGSSPELEN. Je speelt een spel waarbij (telkens) een speler wordt uitgesloten. Bijvoorbeeld:

- Chinese voetbal: wie een bal door de benen krijgt, mag niet meer meedoen.
- Zakdoek leggen: wie getikt wordt, moet uit het spel.
- Witte zwanen, zwarte zwanen: wie ‘gevangen’ wordt, moet aan de kant.

Na een tijdje stop je het spel en bespreek je volgende vragen met de kinderen:

- Hoe voelt het als je van het spel uitgesloten wordt?
- “Elk kind heeft recht op een gelijke behandeling”: Wordt dit recht in dit spel goed toegepast of niet? Leg eens uit. Wat vind je daarvan?
- Ken je nog spelen die met uitsluiting werken? Spelen jullie die ook?
- Zijn het vaak dezelfde kinderen die zo minder kansen krijgen?
- Hoe kiezen jullie ploegjes? Zijn het vaak dezelfde kinderen die als laatste overblijven? Hoe voelen zij zich daar bij?
- Zijn er kinderen die soms niet mogen meedoen? Waarom niet? Hoe voel je je als je niet mag meespelen of als je ‘afvalt’?

Door spelregels aan te passen, kun je zorgen dat iedereen evenveel kansen krijgt om leuk te spelen en kun je veel ellende voorkomen. Je zoekt samen met de kinderen naar alternatieven om niemand uit te sluiten of naar leuke opdrachten voor de ‘afvallers’. Bijvoorbeeld:

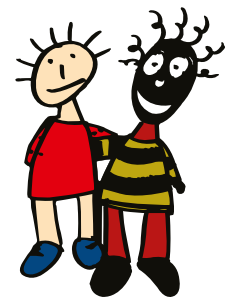
- Chinese voetbal: telkens een bal door je benen gaat, moet je je omdraaien. Voorwaarts en achterwaarts spelen wisselen elkaar af, maar je blijft wel steeds deel uitmaken van het spel.
- Zakdoek leggen: de getikte mag in het midden van de kring al toneel spelend ‘eten klaarmaken’ en zo proberen de andere spelers af te leiden. Als er iemand anders getikt wordt, moet die de ‘kok’ komen aflossen.
- Witte zwanen: wie gevangen is, mag op zijn beurt ‘poortje’ spelen.

Je helpt de kinderen om ook voor andere spelen, waarbij ze zich uitgesloten kunnen voelen, alternatieve regels te bedenken zodat iedereen evenveel kansen krijgt en het spelen voor ieder aangenaam blijft.

INSPLENEN OP SPELSITUATIES EN UITSLUITING. Je kunt inspelen op situaties waarbij kinderen worden uitgesloten bij het spelen. Je maakt die situaties bespreekbaar door te vragen naar de redenen voor de uitsluiting. Je verwijst naar het recht op een gelijke behandeling en brengt de bijhorende tekening aan. Wanneer kinderen zich uitgesloten voelen, kunnen ze zelf elkaar wijzen op het recht op een gelijke behandeling.

OPLOSSINGEN ZOEKEN BIJ CONFLICTEN OVER SPELMATERIAAL. Als er soms ruzies ontstaan over het gebruik van populair gemeenschappelijk spel materiaal zoals karren, een wip, een papegaaienstokje, kun je de kinderen zelf naar oplossingen laten zoeken. Iedereen moet evenveel kansen krijgen en het gebruik moet eerlijk verdeeld worden over de kandidaten, want “ieder kind heeft recht op een gelijke behandeling”. Op basis van dit recht laat je de kinderen voorstellen doen en probeer je tot duidelijke afspraken te komen. Bijv. twee toeren met de kar en dan wisselen; 1 minuut op de papegaaienstok en dan de volgende in de rij; enz.

VARIËREN MET DE SAMENSTELLING VAN PLOEGJES. Door tijdens het spelen te variëren met de samenstelling van de ploegjes, laat je kinderen ervaren dat ‘wij’ niet beter zijn dan ‘zij’. Iedereen mag meedoen en uitgesloten worden is helemaal niet leuk. Als je ploegjes moet maken voor een spel vermijd je het klassieke ‘twee spelers kiezen om beurten één speler voor hun ploeg’. Meestal zijn het dezelfde kinderen die overblijven; wie niet meteen gekozen wordt, voelt zich minderwaardig. Je biedt de kinderen alternatieve systemen aan om ploegjes te vormen, bijv. door aftelrijmpjes, op basis van toeval (strootjes, nummers of kaartjes trekken), huisnummer, kleur schoenen, ... Meer ideeën vind je in speluitgaven van Chirojeugd, Leefsleutels, ...

.....
samenwerken
.....

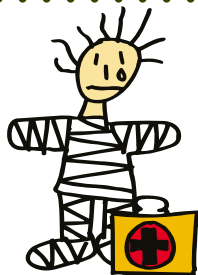
2.6. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap

.....
*inbrengen en
uitwisselen*
.....

BEZOEK AAN SPELOTHEEK. Je organiseert een bezoek aan een spelotheek of indien haalbaar aan een speelzaal van een kinderziekenhuis. Je laat de kinderen kennismaken met gekende en onbekende spelen. Je besteedt speciaal aandacht aan het speelgoed voor personen met een functiebeperking of ziekte. Je laat de kinderen ontdekken dat er voor deze mensen aangepast en aantrekkelijk speelgoed bestaat. Je toont de tekening bij dit recht en plaatst ze bij de andere rechten, bijvoorbeeld op je kinderrechtenmuur. Indien je dit recht eerder al had aangebracht, kun je ernaar verwijzen.

.....
*inbrengen en
uitwisselen*
.....

KRINGGESPREK OVER AANGEPASTE SPEELMOGELIJKHEDEN. Je organiseert een kring- of klasgesprek over kinderen en volwassenen in eigen omgeving die aangepaste speelmogelijkheden nodig hebben, aangepaste vrije tijds mogelijkheden, aangepaste hulpmiddelen om te spelen, zich te ontspannen of hun vrije tijd te besteden. Je geeft de kans om persoonlijke ervaringen, gevoelens, vragen en meningen uit te wisselen. Je bespreekt hoe de kinderen of anderen daarbij kunnen helpen, zelfstandigheid kunnen respecteren, begrip kunnen tonen.

2.7. Recht op een privé-leven

.....
*uitwisselen en
samenwerken*
.....

AFKOELPLEK INRICHTEN EN AANBRENGEN. Op een geschikte plek naast de speelplaats richt je een 'afkoelplek' in voor kinderen die tijdens het spel over hun grenzen gaan en overmand worden door emoties. Je brengt de tekening van het recht erbij aan als symbool. Je legt uit dat ieder kind het recht heeft om alleen te zijn wanneer die daar nood aan heeft. Bijvoorbeeld als iemand heel boos wordt, zo boos dat hij/zij zichzelf niet goed meer onder controle heeft en anderen pijn zou kunnen doen. Het is goed dat die dan een plekje weet om tot rust te kunnen komen. De andere kinderen mogen een kind dat de afkoelplek heeft opgezocht, niet storen. Ze leren respect tonen voor de gevoelens en het recht op privacy van dat kind. Het is ook mogelijk dat een leerkracht een kind naar de afkoelplek stuurt, wanneer die merkt dat het teveel wordt voor dat kind. Je zorgt dat alle kinderen van de school de afkoelplek met de bijhorende regels kennen en je ziet erop toe dat ze die ook toepassen. Je kunt zo'n plekje ook alleen voor jouw klas inrichten (bijvoorbeeld in de gang). Kinderen hebben soms nood aan een 'time-out'.

KRINGGESPREK OVER SPELEN. Je organiseert een kring- of klasgesprek over graag alleen of samen spelen, graag of niet graag meedoen, gedwongen worden om iets te vertellen of te tonen, hoe je iemand kunt uitnodigen om mee te doen, wat je zegt als iemand liever niet meedoet, enz.

3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en –vaardigheden bij het thema ‘spelen’?

.....

Over welke waarden, houdingen en vaardigheden kan het gaan?

- Respect. Voor ieders lichaam en gevoelswereld, vrijheid en privacy van jezelf en anderen. Voor verschillen in mening, smaak, uiterlijk, ...
- Ieder mens gelijk(waardig) behandelen. Zie bij recht op een gelijke behandeling.
- Verantwoordelijkheid opnemen. Voor gemaakte afspraken bijvoorbeeld.
- Solidariteit. Zowel met leeftijdgenoten in de directe omgeving, als met anderen ver weg, waar ook ter wereld.
- Opkomen voor zichzelf en voor anderen.

3.1. Respect opbouwen

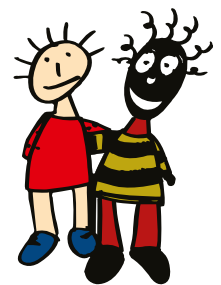
Door kinderen veel kansen te geven om hun ervaringen, voorkeuren, gevoelens, meningen met elkaar uit te wisselen, kun je de kinderen respectvol met elkaar leren omgaan. Aandacht voor gelijkenissen en verschillen, omgaan met diversiteit is daarbij vanzelfsprekend. Respect voor speelgoed van zichzelf, van anderen of van de klas en respect voor spelregels kan dit proces versterken.

AFSPREKEN OVER GEBRUIK VAN SPEELGOED. Je leert kinderen meer respect voor speelgoed van zichzelf, van anderen, van de klas op te brengen door er goede afspraken over te maken, door er goed voor te leren zorgen, door bv. het plastic speelgoed regelmatig af te wassen en waar mogelijk speelgoed te (laten) herstellen en te hergebruiken (als het voldoende uitdagend en veilig is).

FAIR-PLAY ALS AANDACHTSPUNT. Je biedt ‘fair-play’ aan als aandachtspunt voor een bepaalde periode. Je doet de kinderen nadenken over het respecteren van spelregels, de veiligheid en het welbevinden van zichzelf en de anderen tijdens het spelen, het aanvaarden van winst en verlies, iedereen laten meespelen, ... Je kunt hierover op regelmatige basis gesprekje opzetten met de hele klas, in kleine groepjes of individueel. Je kunt de kinderen hun ervaringen laten tekenen als opstapje. Je bespreekt de gemaakte vorderingen. Voor de aandachtspunten die moeilijk blijven, zoek je samen naar aangepaste regels, afspraken en creatieve oplossingen.

POPPENSPEL OVER SPELEN. Je laat de kinderen in een poppenspel vertellen over een spel dat ze al dan niet graag spelen. Je laat de keuze of ze individueel het poppenspel spelen, als duo of trio. Je nodigt hen bij deze opdracht uit om ook hun gevoelens bij het spel naar voor te brengen. Zo kunnen de kinderen elkaars gevoelens ontdekken, herkennen en leren respecteren.

.....
Samenwerken
.....

*recht op gelijke
behandeling*
.....

SPELLETJESDAG ORGANISEREN. Naar aanleiding van bijv. het Sinterklaasfeest laat je de kinderen één nieuw stuk speelgoed meebrengen. Je vermeldt er wel bij dat ze moeten toelaten dat ook andere kinderen ermee mogen spelen. In de kring stellen de kinderen hun speelgoed aan mekaar voor, met de nodige demonstraties, vragen en uitleg erbij. Eventueel voorzie je zelf ook interessant nieuw speelgoed voor de klas. Vervolgens laat je de kinderen een keuze maken uit het speelgoed waarmee ze graag zouden spelen. Vaak zijn er gezelschapsspelen waarvoor je met een groepje moet zijn om ermee te kunnen spelen. Je maakt met de kinderen een planning op. Wie kan wanneer en waar met welk speelgoed aan de slag? Waarschijnlijk zullen er extra afspraken nodig zijn om alles vlot te laten verlopen. Je zorgt dat de kinderen meerdere spelen kunnen uittesten. In een nabespreking kun je het hebben over hoe de kinderen het spel ervaren hebben:

- ▶ Was het een leuk spel?
- ▶ Was de speluitleg duidelijk?
- ▶ Kon je snel aan het spelen gaan of was er veel voorbereiding nodig?
- ▶ Moest er iemand komen helpen?
- ▶ Wat maakt dit spel boeiend, aantrekkelijk?
- ▶ Wat is er minder leuk aan?

Extra aandacht besteed je best aan het respectvol omgaan met elkaars speelgoed: je zorgt voor duidelijke afspraken op voorhand en in de nabespreking vraag je hoe deze afspraken opgevolgd zijn. Je laat de kinderen zelf beslissen of hun speelgoed ook mee op de speelplaats mag, als ze er graag nog verder mee spelen.

3.2. Ieder mens gelijkwaardig behandelen

Met het spel “Wie vindt de stift?” kun je de kinderen doen aanvoelen welk effect een niet-gelijkwaardige behandeling kan hebben op je gevoelens, reacties, gedrag en resultaten. Vanuit zulke bewustwording kunnen kinderen hun gedrag t.o.v. elkaar bijsturen.

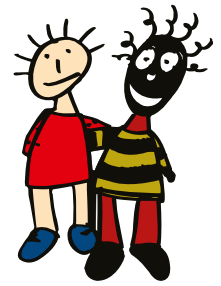
WIE VINDT DE STIFT? Je kondigt aan dat je met de kinderen een speciaal verstopspelletje wil spelen. Je stuurt een vrijwilliger die ‘zoeker’ wil spelen naar buiten. Ondertussen verstop je ‘de stift’ ergens in het lokaal en spreek je met de rest van de kinderen af dat ze de zoeker goed moeten ondersteunen en aanmoedigen, evenwel zonder de verstopplaats te verraden. Ze mogen zinnen zeggen als:

‘je gaat het zeker vinden’, ‘je bent goed bezig’, ‘dat is de goede richting’, ‘je zal het zeker kunnen, nog even doorgaan’. Als de zoeker de stift vindt, geeft iedereen een enthousiast applaus.

Dan stuur je een tweede vrijwilliger naar buiten. De stift wordt op een even moeilijke plek verstopd, maar je spreekt nu af met de rest van de kinderen dat ze de zoeker moeten ontmoedigen met zinnen als: ‘dit is echt veel te moeilijk’. ‘dat vind je nooit’, ‘dit is hopeloos’, ‘je zou er maar beter mee ophouden’, ‘zo zal je het nooit vinden’. Laat dit niet te lang duren, want het kan voor de zoeker wel zeer vervelend worden. Wanneer de zoeker het opgeeft (of als je zelf een einde maakt aan de zoektocht), moet je hem/haar zeer goed opvangen, bedanken voor de inzet en zeggen dat hij/zij het fantastisch goed gedaan heeft. Je zegt dat je de kinderen opzettelijk had gevraagd om zo negatief te zijn. Je legt de eigenlijke bedoeling van dit ‘pestspel’ duidelijk uit aan de zoeker.

Vragen voor de **nabespreking**:

- ▶ Hoe zijn de verschillende zoektochten verlopen? Wie had de stift het snelst gevonden?
- ▶ Hoe voelde het om aangemoedigd/ontmoedigd te worden?
- ▶ Hoe voelde het om de zoeker aan te moedigen/te ontmoedigen?
- ▶ Wat dacht je als zoeker over de andere kinderen van de klas?
- ▶ Welk effect hadden de opmerkingen van de andere leerlingen op je zin om verder te zoeken?
- ▶ Hebben die opmerkingen je verder geholpen of tegengewerkt voor het vinden van de stift?
- ▶ Vond je het een eerlijk spel? Waarom wel/waarom niet?
- ▶ Herken je in je eigen leven ook situaties waar kinderen anders behandeld worden? Krijgt iedereen dezelfde aanmoediging of ondersteuning in het spel, in de klas, de sportclub, ...?
- ▶ Geven we zelf aan iedereen dezelfde aanmoedigingen als we spelen? Wanneer wel? Wanneer niet?
- ▶ Wat kunnen we doen om elkaar dezelfde kansen te geven?

recht op gelijke
behandeling

3.3. Verantwoordelijkheid opnemen

BEHEREN VAN SPELMATERIAAL. Je geeft de kinderen verantwoordelijkheid over het beheren van het spel-materiaal dat ze tijdens de speeltijden mogen gebruiken. Er zijn enkele verantwoordelijken die zorg dragen voor het uitlenen en weer opbergen van het materiaal. Dit kunnen ballen, badmintonrackets, schopjes en emmertjes, kegels of hoepels zijn, maar evengoed oude autobanden en houten planken om kampen mee te bouwen. De verantwoordelijken kunnen wisselen en krijgen de kans om hun ervaringen, vragen en voorstellen naar voor te brengen.

BEURTROL VOOR SPEELPLAATS. Op schoolniveau kun je een beurtrol voor het opruimen en netjes houden van de speelplaats organiseren. Je kunt met de kinderen die het willen ook een speelactiecomité oprichten dat elke week of maand een nieuw spel voor de speelplaats voorstelt.

DOORSCHUIFSPEL VOOR DE HELE SCHOOL. Bij een groot doorschuifspel met de hele school, laat je kinderen zelf opdrachten of spelletjes begeleiden. Zij zorgen voor de voorbereiding, de inkleding, de uitleg en de begeleiding van hun standje. Je kunt een of enkele ‘boemannen’ inschakelen. Je kiest daarvoor kinderen die iets ouder zijn, zoals van de derde graad. Die boemannen kunnen subtiel leren inspelen op de pretangsten van de kleintjes, en deze leren vol spanning uitkijken naar de dolle fratsen van die gekke boemannen.

3.4. Solidariteit opbouwen

KENNISMAKING MET SPELEN EN SPEELGOED UIT ANDERE LANDEN. De kinderen en de leerkracht brengen zelf spelen uit andere landen aan. De kinderen kunnen ze leren van hun ouders of grootouders, van kennissen of vrienden. Ze kunnen ze ook in boeken of op het internet opzoeken. Ze ontdekken dat er spelen zijn die in meerdere landen terugkomen.

Misschien kun je personen vinden die deze spelen zelf gekend en gespeeld hebben en ze graag komen demonstreren in de klas. Dit kan gaan over personen die door hun herkomst, door reizen, door wonen in het buitenland de spelletjes goed beheersen en er kunnen over vertellen. Ze kennen misschien ook leuke klap- of spelliedjes.

WERKEN MET EEN KOFFER 'SPELEN UIT HET ZUIDEN'. Bij Wereldwerkplaats vzw en bij Djapo vzw kun je ook een koffer met 'spelen uit het Zuiden' ontlenen. Door deze spelen samen te spelen en door bijkomende informatie over de leefwereld van kinderen in het Zuiden te verwerken, door gelijkenissen te herkennen, kun je solidariteit met deze kinderen opbouwen.

Je kunt het materiaal voor de spelletjes, de spelregels en de info over de leeftijdgenoten verwerken in 'speeldozen' die in de school kunnen blijven. Je zorgt ervoor dat die speeldozen vlot beschikbaar zijn in de klas en tijdens de speeltijd.

WERKEN MET FOTO'S VAN SPELENDE KINDEREN. Je verzamelt foto's van spelende kinderen uit de hele wereld. Ze spelen zowel spelletjes die wij ook spelen, als spelen die wij niet kennen. Je gebruikt vooral foto's met kinderen in actie. Zie bronnen voor suggesties.

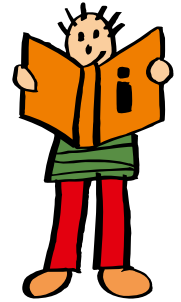
Je vertrekt van spelen die kinderen vlot herkennen. Je gaat in op spelvariëaties. Je geeft de kinderen de kans om zich aan de hand van foto's in te leven in spelsituaties en gevoelens van leeftijdgenoten in andere landen, in het Zuiden.

Je stelt samen met de kinderen vast dat kinderen over de hele wereld graag spelen en dat elk kind moet kunnen spelen. Je legt het verband met het 'recht op spel en vrije tijd' en bouwt via inleving solidariteit op. De foto's zijn een aanleiding om spelletjes uit te proberen en te evalueren.

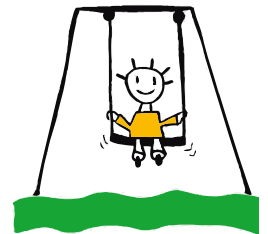
Bij het werken met foto's vermijd je een eenzijdig beeld van spelende kinderen in het Zuiden. Kinderen kennen op vele plaatsen het meer gecommmercialiseerde en gesofisticeerde speelgoed. Ze zien het liggen in winkels of maken er mee kennis via de media. Ook kinderen in het Zuiden hebben barbies, gsm's en raketten als speelgoed. Je let er ook op dat verschillen en gelijkenissen tussen het spel en speelgoed van jongens en meisjes in het Zuiden aan bod komen. Met goed gekozen fotomateriaal en aangepaste informatie zorg je er voor dat clichés doorbroken worden.

Je kunt nog een stap verder gaan door kritisch te kijken naar de stereotiepe beelden over andere volkeren die soms via speelgoed verspreid worden.

WERKEN MET PRENTENBOEKEN OVER SPELEN. Je werkt in de klas met prentenboeken over spelende kinderen of over speelgoed in andere landen. Zie hiervoor de Bronnen. Voorbeeld: 'Ebele's favorite'. Verschillende Afrikaanse spelletjes worden uitgelegd en gedemonstreerd. Sommige zoals 'zakdoek leggen' zijn heel herkenbaar. Andere zijn als nieuw te ontdekken. In dit boekje worden de spelen gebracht die behoren tot de leefwereld van Ebele. Dat geeft kansen om de betekenissen die zij eraan geeft, te leren kennen. Zo kunnen kinderen zich dieper inleven in een leeftijdgenootje. Vele spelen worden begeleid door zang. Dat geeft er meer kracht aan. Het boekje geeft echter geen aanwijzingen voor de melodie en zang.

recht op info

recht op spel is universeel

3.5. Opkomen voor zichzelf en voor anderen

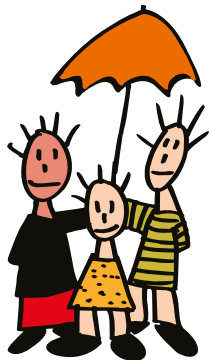
recht op een
eigen mening

VREDESTAFELTJE INRICHTEN. Je leert kinderen omgaan met winnen en verliezen bij hun spel. Je ondersteunt hen om hun mening en gevoelens te formuleren, samen oplossingen te zoeken bij onenigheid of ruzies op de speelplaats. Je kunt een vrede tafel of vredeshoekje inrichten op de speelplaats, in de klas of in een ruimte tussen twee klassen, waar de kinderen - onder begeleiding indien nodig - hun conflicten constructief leren oplossen. Ze leren vanuit concrete situaties inzien hoe iedereen voor zijn rechten mag opkomen maar tegelijkertijd ook oog moet krijgen voor de rechten van anderen.

3.6. Samenwerken

GROEPSSPEL VOOR GEMENGD E LEEFTIJDGROEPEN. Je zet een spelnamiddag op het getouw waar de oudere en de jongere kinderen samen een groepsspel spelen. De oudere kinderen nemen de zorg op voor de jongere of voor wie minder goed meekan. Je laat de kinderen mee spelletjes kiezen. Je geeft hen zo kansen om zich in te leven in de kinderen van een andere leeftijd, die andere mogelijkheden en verwachtingen hebben:

- ▶ Welke spelen zijn leuk voor iedereen?
- ▶ Met welk spel kan iedereen meedoen?
- ▶ Waar kunnen er extra elementen ingeschakeld worden om het voor iedereen aantrekkelijk te maken?

recht op zorg

NIEUW SPEL VERZINNEN. Je laat de kinderen een stuk speelgoed meebrengen naar de klas. In groepjes laat je hen hun speelgoed samenbrengen en je laat hen met dit materiaal een nieuw spel verzinnen. Je laat ze met elkaar overleggen hoe het spel eruit moet zien, of het een spel voor binnen of buiten wordt, een groepsspel of ... Een groepje dat tevreden is met hun nieuwe vondst mag het spel uitproberen en voorstellen aan de klas. Aan de hand van volgende vragen kun je de ervaring **nabespreken**:

- ▶ Heb je wel of geen resultaat bereikt met jouw groepje?
- ▶ Ben je tevreden met dit resultaat?
- ▶ Wat hebben jullie allemaal moeten doen om dat te bereiken?
- ▶ Welke stappen heb je moeten zetten?
- ▶ Hoe verliep de samenwerking?
- ▶ Kon je makkelijk tot een overeenkomst en afspraken komen?
- ▶ Hoe voelde je je erbij om samen met anderen te zoeken en experimenteren?
- ▶ Wat vond je moeilijk? Wat verliep erg vlot?
- ▶ Als je helemaal alleen was, zou je dan een gelijkaardig resultaat gehaald hebben?
- ▶ Waarmee moeten we rekening houden als we goed willen samenwerken?

NEW GAMES ORGANISEREN. Je biedt spelen aan waarbij samenwerking primeert op competitie. De zogenaamde 'new games' (met parachute bijvoorbeeld) bieden inspiratie. Een zoektocht op internet met die zoekterm levert snel een reeks suggesties hiervoor.

OBSERVATIE VAN SAMENWERKING. Je brengt alledaagse materialen in de klas: doeken, doosjes, karton, touw, ... Met doeken kunnen ze zich verkleden en verstoppert. Met dozen kunnen ze huisjes maken. Het materiaal stimuleert tot fantasie- en rollenspelen. Je zorgt voor voldoende tijd en ruimte om de kinderen te laten experimenteren. Ondertussen kun je interessante observaties doen:

- ▶ Hoe spelen de kinderen?
- ▶ Wie blijft aan de kant?
- ▶ Wie speelt met wie?
- ▶ Wie leeft zich uit in creatieve ideeën en oplossingen?
- ▶ Wie neemt initiatief?
- ▶ Wie neemt anderen op sleeptouw of wil de baas spelen?
- ▶ Wie volgt de ideeën van anderen?
- ▶ Wat kom je meer te weten over het functioneren van de kinderen via hun spel?

4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema ‘spelen’

.....

4.1. Inbrengen en uitwisselen

SPELSOORTEN ZOEKEN. Je doet een zoekoefening met de kinderen: zoek zoveel mogelijk soorten spelen! Wie er één kent, mag dit op een kaartje schrijven en aan het bord hangen. Je stimuleert de kinderen om verder door te denken en eventueel geef je wat aanzetten naar verschillende sporen. Als er zo een hele verzameling op het bord verschijnt, daag je de kinderen uit om met een klein groepje verzamelingen te maken van spelen die bij elkaar horen. Zo ontstaan grote verzamelingen, deelverzamelingen, doorsnedes, ... Er zijn vele verschillende mogelijkheden.

Achteraf worden de verschillende oplossingen met elkaar vergeleken. Alle oplossingen zijn goed. Belangrijk is dat kinderen over soorten spelen nadenken en van gedachten wisselen. Waarschijnlijk hebben ze het tussendoor ook over welke spelen ze leuk vinden en welke niet, over eigen ervaringen met spelen, enz. Enkele voorbeelden: binnenspelen, buitenspelen, balspel, kringspel, gezelschapsspel, kaartspel, bosspel, bordspel, fantasiespel, tikspel, loopspel, toneelspel, ploegspel, estafette, puzzels, computerspel, rollenspel.

4.2. Participeren

FAVORIETE SPELEN OPLIJSTEN. Je laat de kinderen individueel een lijstje maken van hun favoriete spelen. Dan brengen ze die lijstjes per 2 samen. Zo ontstaat een nieuw lijstje. Daarna zetten de kinderen zich per 4 om de lijstjes verder aan te vullen. Van gemeenschappelijke spelen wordt aangeduid hoeveel kinderen dit op hun lijstje hadden. Tot slot komen de verschillende lijsten aan het bord samen in één favoriete-spelen-lijst van de klas. Het spel dat de meeste kinderen als favoriet opgaven, gaan we met de hele klas spelen. Van de spelen die slechts één kind opgaf, kiezen we met z'n allen er één uit als favoriet. Ook dit spel gaan we spelen. Tot slot gaan we na of er een spel bij is, dat de meeste andere kinderen niet kennen. Na de nodige uitleg gaan we ook dit spel spelen.

SPELENDAG OF PROJECT ORGANISEREN OVER SPELEN VAN VROEGER. Je werkt een project uit over ‘spelen van vroeger’. Je betreft hierbij zoveel mogelijk de ouders en grootouders van de kinderen. Zij komen in de klas vertellen over hoe ze vroeger speelden. Sommige spelen worden samen uitgetoetst.

- ▶ Welke spelen, spelliedjes, klapversjes, ... kennen ze nog?
- ▶ Zijn er die nu nog altijd populair zijn?
- ▶ Leren we er kennen die wij ook zeer leuk vinden?
- ▶ Hadden ze in die tijd dezelfde mogelijkheden als wij nu?
- ▶ Wat is veranderd? Wat is hetzelfde gebleven?
- ▶ Zijn er nu ook kinderen op de wereld die niet dezelfde mogelijkheden als wij hebben om te spelen of die zelfs geen speelgoed hebben? Hoe spelen die kinderen dan? (zie mondiaal verrijken’).

Je organiseert in dit kader een spelendag met de kinderen en hun (groot)ouders waarbij je zoveel als mogelijk de organisatie, inhoud en begeleiding in handen van de kinderen geeft. Je stelt nieuwe spelen voor of haalt oude volksspelen naar boven.

VARIANTEN OP SPELEN BEDENKEN. Je laat de kinderen varianten bedenken op gekende en geliefde spelen. Je geeft enkele voorbeelden ter inspiratie: voetbal op je knieën, tikkertje spelen met een hoed, verstoppertje binnen in de klas, ... Je kunt ze laten variëren met het terrein, het materiaal, de regels van het spel. Andere mogelijke opdrachten:

- Maak een spel waarvoor geen materiaal nodig is.
- Bedenk een spel op basis van een boek, een film, een strip.
- Maak een spel waarbij gezongen moet worden.

De kinderen kunnen daarna reclame maken voor hun nieuwe spel en het uittesten met de nodige spelers.

4.3. Mondiaal verrijken

FOTOSPEL ONTWERPEN. Je kunt de foto's van spelende kinderen uit het Zuiden gewoon tonen en laten bespreken, maar je kunt er ook een fotospel mee maken. Bijvoorbeeld: je hebt foto's, kaartjes met namen van landen, namen van spelen, eventueel ook namen van kinderen. De kinderen moeten proberen uit te zoeken welke foto's, landen, spelen en kinderen bij elkaar horen. Heel wat spelen komen in meerdere landen voor. Er zijn dus meerdere goede oplossingen om de foto's op een grote wereldkaart aan te brengen.

WAARDEN VAN SPELEN (HER)ONTDEKKEN. Je laat kinderen experimenteren met kosteloos materiaal of vindmateriaal uit de natuur. Via de voorbeelden van het spel van kinderen in het Zuiden help je kinderen van hier enkele waarden van spelen te herontdekken:

- Het plezier van samen spelen,
- Spelen zonder of met weinig speelgoed,
- Spelen met hetzelfde speelgoed,
- Op zoek gaan naar variaties van spelletjes,
- Creatief omgaan met spelletjes,
- Wegwerpmateriaal omvormen tot speelgoed.

Zo leer je de kinderen opnieuw experimenteren, spelen en genieten. Door dingen te hergebruiken, geef je kinderen de kans om een grotere waarde toe te kennen aan materiaal dat hier te vaak en te snel als afval wordt weggegooid. Je stimuleert de kinderen om creatief te zijn en laat hen met kosteloos materiaal nieuwe spelen maken.

4.4. Actie voeren en zich engageren

AANKOOPACTIE SPEELTOESTEL ORGANISEREN. Je zet met de klas een inzamelactie op het getouw voor het speeltoestel dat ze zo graag willen.

- Welke activiteit vinden ze leuk?
- Welke activiteit is zinvol en haalbaar?
- Wie zorgt voor wat?
- Welk speeltuig is haalbaar, veilig?

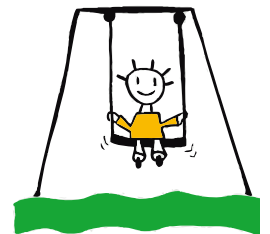
Er bestaan duidelijke, strenge veiligheidsnormen waaraan speeltuigen moeten voldoen. Je laat de kinderen deze info opzoeken en toepassen op hun wensen. Een wip, een klimrek, een glijbaan, ... zijn allemaal uitdagend en leuk voor kinderen maar vaak ook de oorzaak van allerlei ongelukken. Daarom is het verstandig om eerst goed te informeren en de veiligheid te controleren.

KENNISMAKEN MET KINDEREN DIE MINDER KANSEN HEBBEN. Je bekijkt of het haalbaar is om kennis te maken met kinderen uit de omgeving of van een andere school. Je kunt gebruik maken van het materiaal van organisaties die werkzaam zijn rond kansarmoede in eigen samenleving. Voorbeelden: Robby-figuurtje van de actie Welzijnszorg en Lopke-project van het Lokaal Overlegplatform Aarschot.

SPEELGOEDACTIE ORGANISEREN. Kinderen kunnen ook op vele manieren participeren bij inzamelacties van speelgoed voor kansarme kinderen bij ons of voor een project ten voordele van kinderen in het Zuiden. Hierbij kunnen heel wat aspecten aan bod komen:

- Hoe komt het dat wij meestal zo veel speelgoed hebben?
- Is dat bij iedereen zo in de klas en in ons land?
- Geven we alleen speelgoed weg dat stuk is?
- Wat kunnen we nog doen?
- Spel organiseren voor andere klassen.

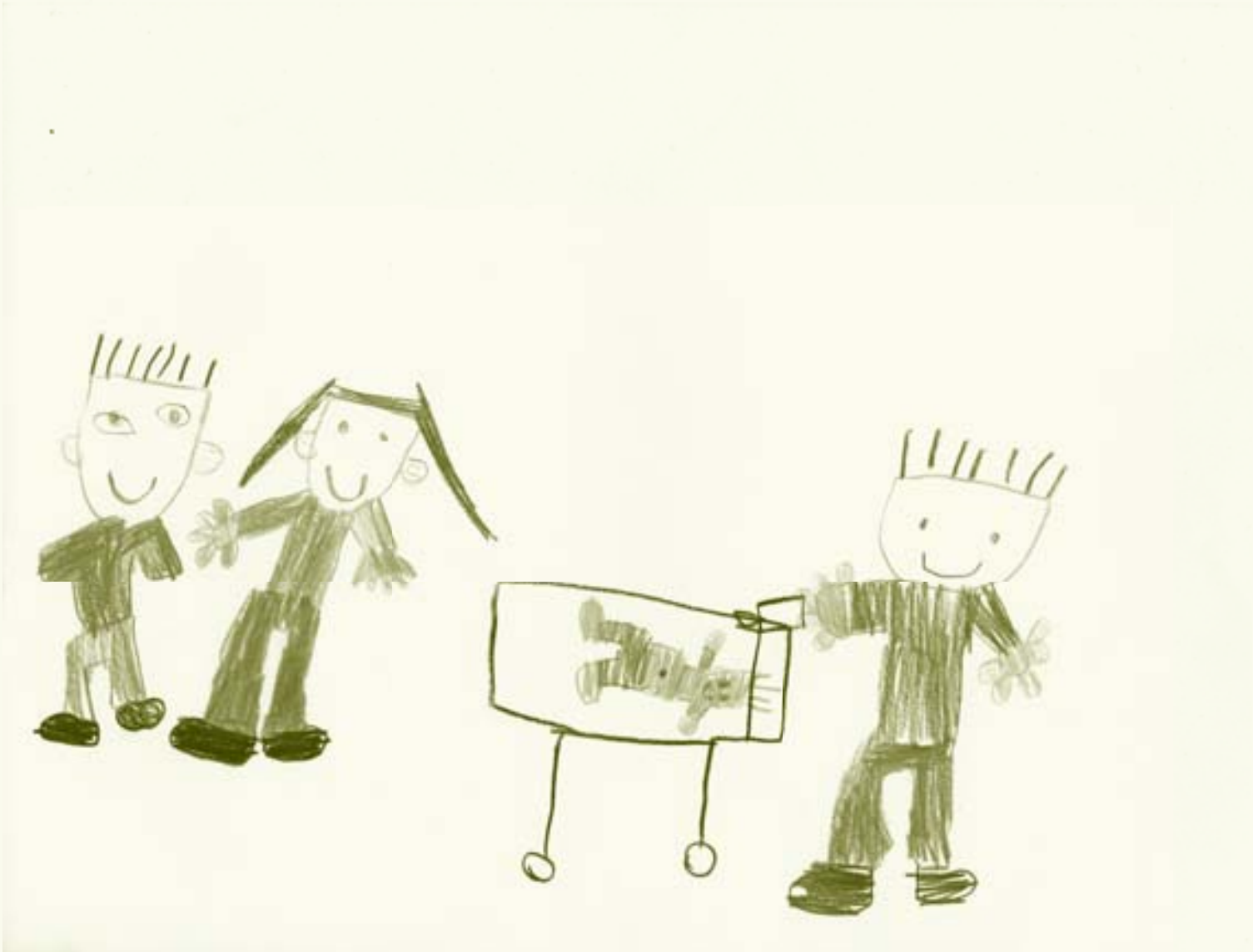
Je laat je klas een spel organiseren voor andere klassen. Je kunt ook toernooien inrichten: schaken, dammen, hockey, koningsbal, ... De kinderen zorgen voor de uitnodigingen, het materiaal, het scheidsrechteren, de EHBO-stand, de supporters, spandoeken, een wedstrijdverslag, ...

Ideeënlijst bij het thema 'lichaam en gezondheid'

Lore (4de leerjaar):

De turnjuf heeft ons uitgedaagd om mee te doen aan een gezondheidsenquête ("Gek-op-gezond") op het internet. Een week lang vullen we elke dag een aantal vragen in en we discussiëren dan over wat gezond is en wat niet. Wij vinden dat we al gezond bezig zijn, want op school eten we biologisch fruit i.p.v. snoep, drinken we water of melk i.p.v. frisdrank en we bewegen ook veel op een dag."

1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?

.....

Volgende rechten kunnen bij dit thema aan bod komen:

- Recht op een eigen mening en inspraak (1).
- Recht op eigen geloof en cultuur (2).
- Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak (3).
- Recht op veiligheid en bescherming (5).
- Recht op onderwijs en informatie (6).
- Recht op spel en vrije tijd (7).
- Recht op zorg (8).
- Recht op een gelijke behandeling (10).
- Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap (12).
- Recht op een privé-leven (13).

De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de indeling in 17 rechten (zie Algemeen kader).

1.1. Uitleg voor de eerste graad

Recht op een eigen mening en inspraak

Elk kind mag zeggen wat het denkt, voelt en wenst. Ook als het over het eigen lichaam gaat. Volwassenen moeten daar naar luisteren en er rekening mee houden.

Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak

Elk kind mag leven en groeien. Geen enkel kind mag honger of dorst lijden. Je hebt gezond voedsel en zuiver water nodig. Om je lichaam te beschermen tegen het klimaat en het weer, heb je ook aangepaste kleding nodig, en een veilige woning.

Recht op veiligheid en bescherming

Grote mensen moeten zorgen dat alle kinderen zich veilig voelen. Ze moeten kinderen beschermen. Je mag geen enkel kind pesten of slaan. Als er oorlog of gevaar is in een land of er is geen eten, mogen kinderen (samen met grote mensen) vluchten. Ze moeten geholpen worden.

Recht op onderwijs en informatie

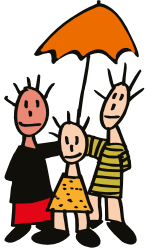
Elk kind mag leren over het eigen lichaam. Je kunt uitleg vragen op school of aan je ouders. Je mag kijken in de krant, naar televisie, op de computer, in boeken voor kinderen. Grote mensen moeten ervoor zorgen dat kinderen niet kijken of luisteren naar dingen die niet goed zijn voor hen.

Recht op spel en vrije tijd

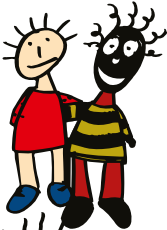

Elk kind mag spelen, rusten, naar toneel, film of sport gaan. Je mag van alles uitproberen: lopen, springen, zwieren, huppelen, tuimelen, klimmen, zwemmen, fietsen, glijden, dansen, zingen, kneden, strelen, ... Je jonge lichaam heeft beweging nodig om goed te kunnen groeien. Maar op tijd kunnen rusten en voldoende ontspannen zijn even belangrijk.

Recht op zorg

Grote mensen moeten voor alle kinderen zorgen. Je mag naar de tandarts of de dokter. Je kunt ook zelf leren om goed je lichaam te verzorgen. Zo kun je er mee voor zorgen dat je niet ziek wordt.

Recht op een gelijke behandeling

Alle jongens en meisjes mogen hetzelfde. Ook al zie je er anders uit, iedereen is gelijk.

Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap

Als je ziek bent, moeten grote mensen voor je zorgen. Als een kind een handicap heeft, kan het extra zorg krijgen. Het moet met andere kinderen kunnen meedoen. Het moet de kans krijgen om zoveel mogelijk zelf te doen. Grote mensen moeten papa's en mama's helpen om voor dit kind te zorgen.

Recht op een privé-leven

Elk kind mag soms iets voor zichzelf houden. Je mag zelf kiezen of je iets wil vertellen of niet vertellen, of je iets wel of niet wil tonen.

1.2. Uitleg voor de tweede graad

Recht op een eigen mening en inspraak

Ieder kind heeft het recht om zijn zeg te hebben in alles wat hem aanbelangt, dus zeker ook als het over het eigen lichaam gaat. Je mag duidelijk 'neen!' zeggen als iemand je aanraakt waar en wanneer je het niet wenst. Je kunt je mening geven over hoe jij je kapsel wil. Je kunt een sport kiezen om je lichaam beter te ontwikkelen. Je mag op jouw manier je lichaam ontdekken en ervan genieten.

Recht op een eigen geloof en cultuur

Mensen tonen vaak via hun lichaam dat ze behoren tot een bepaalde godsdienst of bij een bepaalde groep. Met haartooi, make-up, kledij, tatoeages, symbolen, ... toont men bij welke 'club' men hoort. Ieder kind heeft het recht om die eigen cultuur te beleven, in zoverre het de vrijheid van anderen niet schaadt. Niemand mag jou met geweld dwingen om bepaalde godsdienstige of rituele handelingen te ondergaan.

Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak

Dit zijn vier basisbehoeften. Het zijn basisrechten die gelden voor alle kinderen, waar ook ter wereld. Als je die niet hebt, word je ziek en kun je niet overleven.

Voor de gezonde ontwikkeling van je lichaam heb je gezonde voeding en zuiver water nodig. Ze leveren noodzakelijke bouwstoffen voor je lichaam. Je kunt zelf ook zorg dragen voor je lichaam: fruit eten in plaats van snoep, water drinken in plaats van frisdrank. Kledij, aangepast aan klimaat en weersomstandigheden, en een veilige woning heb je nodig om je lichaam te beschermen tegen invloeden van buitenaf.

Recht op veiligheid en bescherming

Het lichaam van een kind is zwakker en kwetsbaarder dan het lichaam van een volwassene.

Daarom heb je recht op extra bescherming. Een kind mag niet mishandeld, gepijnigd, misbruikt, vernederd of verwaarloosd worden. Lijfstraffen zijn verboden. Je kunt er zelf voor zorgen dat je anderen geen pijn doet. Jij kunt ook opkomen voor iemand die gepest wordt.

Als er oorlog of gevaar is in een land of geen eten, mogen kinderen vluchten (samen met de volwassenen). De kinderen moeten dan extra beschermd en geholpen worden.

Recht op onderwijs en informatie

Kinderen hebben het recht om correcte informatie te krijgen, ook over hun lichamelijke ontwikkeling, de verzorging van hun lichaam en seksualiteit. Je bent geboeid door veranderingen aan je eigen lichaam en benieuwd hoe dat bij anderen gaat. Je mag hierover uitleg vragen of zelf antwoorden op je vragen zoeken in diverse informatiebronnen. Zo kun je samen veel ontdekken en leren. Grote mensen moeten er voor zorgen dat kinderen niet kijken of luisteren naar dingen die niet goed zijn voor hen.

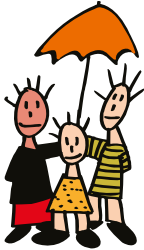

Recht op spel en vrije tijd

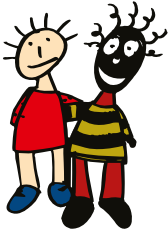
Elk kind heeft recht op vrije tijd en spel: lopen, springen, zwieren, huppelen, tuimelen, klimmen, zwemmen, fietsen, glijden, dansen, zingen, kneden, strelen, ... Je jonge lichaam heeft beweging nodig om goed te kunnen ontwikkelen. Maar op tijd kunnen rusten en voldoende ontspannen zijn even belangrijk.

Recht op zorg

Om goed te kunnen ontwikkelen heeft je lichaam een goede verzorging nodig. Je mag op raadpleging bij de tandarts, de dokter, ... Je kunt inentingen krijgen tegen gevaarlijke ziektes. Lichaamshygiëne is erg belangrijk om ziektes te voorkomen. Je moet goed leren je lichaam zelf te verzorgen.

Recht op een gelijke behandeling

Je mag iemand niet anders behandelen omwille van lichamelijke verschillen. Je kunt dikker of dunner, langer of korter zijn, een donkere of een lichte huid hebben, krullend of steil haar, een lange, scherpe of een platte, brede neus, blauwe of groene ogen die wel of niet scherp zien, sterke benen die snel kunnen lopen of dunne, kromme beentjes die je romp niet kunnen dragen, ... Iedereen moet gelijke kansen krijgen om menswaardig te kunnen leven. Je sluit anderen niet uit omdat ze er anders uit zien. Anderen tonen respect voor jou zoals je bent. Alle jongens en meisjes mogen hetzelfde. Ook al zie je er anders uit, iedereen is gelijk.

Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap

Kinderen die ziek zijn, die tijdelijk of blijvend met een handicap moeten leven, hebben recht op extra maatregelen en steun, zodat ze net als ieder ander kind kansen krijgen om te ontwikkelen. Jij kunt zelf helpen om deze kinderen volwaardig te laten deelnemen aan het klasleven, in de jeugdbeweging of op het speelplein. Als je ziek bent, kunnen anderen jou ook helpen om geen achterstand op te lopen met de lessen.

Recht op een privé-leven

Elk kind heeft het recht om vrij te kiezen wat het aan anderen vertelt. Je hoeft niet alles te vertellen wat je meemaakt of voelt. Je hebt het recht om je eigen grenzen van lichamelijk contact te bepalen. Je toont respect voor de grenzen die een ander aangeeft.

2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?

.....

2.1. Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak

.....
Ervaringen en betekenissen uitwisselen.
.....

HONGER ERVAREN. Je kunt de vanzelfsprekendheid doorprikken waarmee wij elke dag voedsel of water tot ons nemen. Je kunt bijvoorbeeld afspreken om geen tussendoortje te nemen en de middagmaaltijd uit te stellen. Je bespreekt samen met de kinderen hoe het aanvoelt om honger te hebben en wat ‘Honger is de beste saus’ betekent. Je overlegt indien nodig vooraf met de kinderen en de ouders, om te duiden wat de bedoeling is.

Je brengt de tekening ‘recht op gezonde voeding, water, onderdak’ aan. Je laat de kinderen het verband leggen tussen dit kinderrecht en de ervaring van de maaltijd uitstellen. Vervolgens leg je de link met kinderen over de hele wereld:

- ▶ Zijn er op de wereld kinderen die dit regelmatig meemaken?
- ▶ Heb je daarover al eens iets gelezen, gehoord of gezien?
- ▶ Wat vind je daarvan?

RIJKE MAALTIJD – ARME MAALTIJD (EERSTE OF TWEDE GRAAD). Doel is om de kinderen te informeren en te laten nadenken over de ongelijke verdeling van het beschikbare voedsel in de wereld.

Je zet een feesttafel klaar. Je zorgt voor genoeg plaatsen voor een kwart van de groep. Je maakt evenveel papiertjes als er kinderen in de klas zijn. Op drie vierde van de papiertjes schrijf je “arm”, op een vierde “rijk”. Je laat de kinderen uit een hoed of een doos een papiertje trekken.

Diegenen die een papiertje met “rijk” hebben, mogen aan de feesttafel plaatsnemen. Ze worden bediend en krijgen een lekkere maaltijd. De rest (met “arm” op het papiertje) moet in een beperkte ruimte van het lokaal blijven waar geen stoelen of tafels staan. Ze krijgen een klein kommetje rijst en worden niet vriendelijk behandeld door de persoon die hen de rijst aanbiedt.

Je legt het ‘spel’ stil en je laat de kinderen reageren op wat ze van deze toestand vinden. Dan maak je de vergelijking tussen de toestand in dit ‘spel’ en de werkelijke toestand over de hele wereld. Je legt uit dat drie vierde van de mensen op de wereld minder dan een vierde van de rijkdom op de wereld tot hun beschikking heeft. En een vierde van de mensen heeft drie kwart van de rijkdom voor zich. Indien nodig kun je deze verhouding nog verduidelijken met concreet materiaal.

Je houdt een **nabespreking** met volgende vragen:

- ▶ Is het voedsel eerlijk verdeeld over de wereld?
- ▶ Hebben alle mensen en kinderen recht op voedsel?
- ▶ Wat als ze het niet kunnen betalen?
- ▶ Wat zou er met jou gebeuren als je niet genoeg te eten had? Wat zou je doen?
- ▶ Wat kunnen wij zelf doen om deze oneerlijke toestand te verhelpen?

Om af te sluiten kun je stellen: ‘In de ‘echte’ wereld is het voedsel oneerlijk verdeeld, maar wij willen toch proberen om zoveel mogelijk eerlijk te delen’. Daarna mag iedereen van het feestmaal proeven. Je kunt de kinderen nog laten reageren hoe ze zich bij deze situatie voelen: de ‘rijken’ over hoe het voelt om te moeten delen met de anderen en de ‘armen’ over hoe het voelt om mee te mogen genieten van de ‘rijkdom’.

VERDEELDE WERELD (TWEDE GRAAD). Doel van deze werkvorm is ook om de kinderen te informeren en te laten nadenken over de ongelijke verdeling van het beschikbare voedsel in de wereld.

Je verdeelt het lokaal in verschillende ‘hoekjes’. Deze hoekjes stellen de verschillende landen en werelddelen voor zoals in de tabel hieronder. Je maakt dit duidelijk door stroken papier met de namen op te hangen. Je legt uit dat de kinderen van de klas alle mensen van de wereld voorstellen. Laat enkele kinderen raden hoe de verdeling zou moeten zijn tussen de verschillende landen en werelddelen. Je verdeelt de groep nu volgens de cijfers in de tabel hieronder. Je legt uit dat dit een verdeling is volgens de werkelijke toestand in de wereld.

Dan toon je 30 koekjes of snoepjes aan de kinderen en je zegt dat deze al het voedsel van de wereld voorstellen. Je vraagt aan elk land of werelddeel (aan elk apart groepje dus) over hoeveel voedsel (dus hoeveel van de dertig snoepjes) zij denken dat hun land of werelddeel in werkelijkheid beschikt. Vervolgens verdeel je de koekjes of snoepjes volgens de werkelijke verdeling in de wereld zoals in de tabel.

Land/werelddeel	Een groep van 30 wordt als volgt verdeeld:	Een groep van 20 wordt als volgt verdeeld:	Het aantal snoepjes voor elke groep:
China	10	7	4
Azië	7	5	1,5
Rusland	3	2	5,5
Europa	3	2	8,5
Afrika	3	2	0,5
Noord-Amerika	2	1	8,5
Zuid-Amerika	2	2	1,5

Je leest of vertelt volgende feiten:

- ▶ ‘Er is genoeg voedsel voor iedereen. Het probleem is dat het voedsel niet goed verdeeld is. Er is zelfs een overproductie van voeding: elk jaar wordt er anderhalf keer meer voedsel geproduceerd dan nodig is. In tijden van hongersnood is er niet een gebrek aan voedsel, maar een gebrek aan geld om voedsel te kopen.’
- ▶ ‘Er sterven dagelijks kinderen aan ondervoeding.’
- ▶ ‘De dieren die voor mensen in de rijke landen gekweekt worden voor vlees, eten evenveel graan als de inwoners van China en India samen.’
- ▶ Je houdt een nabespreking met volgende vragen:
 - ▶ Wat betekent ‘recht op voedsel’ voor iedereen?
 - ▶ Wat staat hierover in het kinderrechtenverdrag?
 - ▶ Wat als ze het niet kunnen betalen?
 - ▶ Wat zou er met jou gebeuren als je niet genoeg te eten had?
 - ▶ Wat zou je doen?
 - ▶ Wat kunnen wij zelf doen om deze oneerlijke toestand te verhelpen?

• • • • •
Samenwerken
 • • • • •

VOORWERPEN ALS SYMBOLEN ZOEKEN. Je vertelt: ‘Zonder gezonde voeding en drinkbaar water worden we ziek, kunnen we niet groeien en goed ontwikkelen.’ Je toont de tekening ‘recht op gezonde voeding, water, ...’ en laat de kinderen een voorwerp zoeken als symbool voor dit kinderrecht, bijvoorbeeld een flesje water, foto van fruit- en groentenkraam op de markt, plastic speelgoedfruit, boekje over gezonde voeding, foto van een ‘gezond-ontbijt-tafel’, ...

Je laat dit symbool in de schattendoos met kinderrechten plaatsen, indien je deze werkvorm gebruikt (zie Deel 1 - Algemene ideeënlijst).

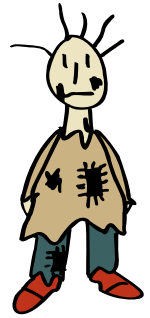
WERKEN MET BEELDEN. Je brengt het ‘recht op gezonde voeding en water’ aan via een internetssessie. Via ‘afbeeldingen’ kun je makkelijk beelden vinden die geschikt zijn voor jonge kinderen. Ter voorbereiding doe je opzoekwerk en zet je de te bezoeken site al open. Je laat de kinderen reageren op de beelden die ze te zien krijgen. Bijvoorbeeld: een bewerkte foto van een waterdrager in de woestijn, waarbij de jerrycans vervangen zijn door een enorme hamburger op het hoofd en een enorm blik cola in de hand. Je confronteert de kinderen (2de leerjaar) met de uitspraak: “Als je deze foto bekijkt, hebben wij toch pech, hè. Daar is het blijkbaar toch nog veel beter dan hier”. Zo zet je de kinderen even op het verkeerde been, gaan ze twijfelen en daardoor ook dieper nadenken. De reacties zullen niet uitblijven.

2.2. Recht op veiligheid en bescherming

WERKEN MET HET PRENTENBOEK 'IK WIL GEEN KUS'. Dit is een prentenboek om te werken rond bescherming van lichamelijke grenzen en je weerbaar leren opstellen (zie bronnen).

Je stelt vragen als:

- Wat doet het meisje om geen kussen te krijgen?
- Waarom wil ze geen kus?
- Krijgen jullie ook wel eens kus die je liever niet wil?
- Waarom is dat bij jullie?
- Wat doe je om een kus te vermijden?
- Is dat bij dieren ook zo? Willen die altijd een knuffel?
- Krijgen jullie thuis ook bezoek? En gebeurt dit dan wel eens?
- Wie heb je graag op bezoek?

Andere lessuggesties bij dit boek kun je gratis downloaden via je zoekrobot: tik 'ik wil geen kus pdf' in en je krijgt de passende verwijzing.

WERKEN MET HET PRENTENBOEK 'KNUFFEL HEEFT ZORGEN'. Mishandeling en misbruik zijn delicate thema's waarmee je voorzichtig moet omspringen. Je kunt deze thema's bespreekbaar maken, vertrekkend vanuit verhalen of (prenten-)boeken, bijvoorbeeld 'Knuffel heeft zorgen' (zie bronnen).

Je leest het verhaal voor, toont de prenten, laat de kinderen tussendoor en/of achteraf reageren:

- Hoe voelt Marjolein zich?
- Wat vind jij ervan?
- Wat zou ze kunnen doen?
- Waar kan Marjolein terecht?

Je brengt het recht 'veiligheid en bescherming' aan met de bijhorende tekening. Je geeft uitleg over dit kinderrecht (zie hierboven). Je maakt duidelijk aan de kinderen dat ze altijd bij jou terecht kunnen voor hulp indien iemand hen pijn doet, vernedert of misbruikt, zoals dat bij Marjolein het geval was. Het hoort immers tot je taak als leerkracht om kinderen in nood op te vangen.

Het boek bevat een voor- en nawoord met duidelijke toelichting, informatie en telefoonnummers van bureaus, vertrouwensartsen en advies- en meldpunten inzake kindermishandeling in Nederland en Vlaanderen.

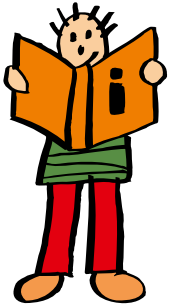
Vervolgens kun je de kinderen laten nadenken over de volgende vragen:

- Wat kunnen jullie zelf doen voor dit recht?
- Doen jullie zelf soms andere kinderen pijn? Hoe?
- Hoe komt dat?
- Wat kunnen jullie doen om dit te vermijden?
- Wie kan daarbij helpen? Hoe?

2.3. Recht op onderwijs en informatie

Vragen over lichamelijke veranderingen. Een spontane aanleiding om het thema 'lichaam' aan te snijden, vormen de lichamelijke veranderingen die de kinderen bij zichzelf opmerken: wisselen van tanden, spierpijnen bij groeischeuten, langer haar na een vakantieperiode, vroegrijpe kinderen, ... Je gaat in op spontane vragen van de kinderen en beantwoordt die op hun niveau. Je brengt de tekening 'recht op onderwijs en informatie' aan. Je vertelt hierbij dat kinderen het recht hebben om te leren wat er met hun lichaam gebeurt, hoe dat allemaal werkt, en dat jij als leerkracht je best doet om al hun vragen hierover te beantwoorden. Als je dit thema niet durft aansnijden, het ontwijkt of negeert, is de kans groot dat kinderen zich ook ongemakkelijk gaan voelen als ze later met vragen zitten i.v.m. seksualiteit of lichamelijke veranderingen. Het is belangrijk dat kinderen zonder schaamte informatie kunnen vragen en erover spreken.

Infohoek over 'het lichaam'. Je richt een infohoek over 'het lichaam' in. Je nodigt de kinderen uit materialen, boeken, folders, posters, en zo verder te verzamelen. Je brengt de tekening 'recht op onderwijs en informatie' aan bij de tentoonstelling, samen met je eigen aanvullende materialen. Je licht toe dat deze hoek speciaal wordt opgezet om te beantwoorden aan de vragen waar de kinderen mee zitten i.v.m. het thema. Ze hebben immers het recht om dat allemaal te weten. Ze mogen vrij of met gerichte opdrachten op onderzoek gaan met de verzamelde materialen. De resultaten worden bij de tentoonstelling geplaatst: teksten, tekeningen en ander creatief werk van de kinderen zelf.

2.4. Recht op een gelijke behandeling

- • • • •
- Uitwisselen van betekenissen en gevoelens kan deze activiteit nog rijker maken.*
- • • • •

Foto's vergelijken. Je laat kinderen foto's van zichzelf en van andere kinderen meebrengen, bijvoorbeeld van familie, vriendjes of uit tijdschriften. Indien ze nog ontbreken, voeg je foto's toe van kinderen uit het Zuiden, kinderen met een lichamelijke functiebeperking, enz. Uit de verzameling stel je pakketjes samen van 2 tot 5 foto's (naargelang de leeftijd en het niveau van de kinderen). Je geeft elk kind één pakketje en laat de foto's vergelijken. De kinderen moeten zoveel mogelijk lichamelijke gelijkenissen en verschillen zoeken tussen zichzelf en de andere kinderen op de foto's. Hun bevindingen kunnen ze noteren op een werkblad met twee kolommen. Je kunt wijzen op de algemene vergelijkingspunten tussen mensen: huidskleur, lengte, vorm en kleur van hoofdhaar, kleur van ogen, vorm van gezicht, lichaamsbouw, enz. Je stelt vast dat er altijd en overal verschillen en gelijkenissen tussen mensen zijn. Op basis van die verschillen mogen mensen niet anders behandeld worden. Je brengt de tekening 'recht op een gelijke behandeling' aan. Als je deze oefening in duo's of kleine groepjes laat uitvoeren, ontstaat er meer interactie.

- • • • •
- Samenwerken Respect opbouwen*
- • • • •

Klasgesprek over lichamelijke gelijkenissen en verschillen. In een klasgesprek over lichamelijke gelijkenissen en verschillen, stel je de vraag of de kinderen elkaar soms ongelijk behandelen omwille van fysieke kenmerken, of kinderen soms worden uitgesloten. Bijvoorbeeld:

- ▶ Wil niemand met Rudy in zijn voetbalploeg omdat die te dik en te traag is?
- ▶ Mag Karlijn niet mee in de takkenhut omdat ze een bril draagt?
- ▶ Wordt Jo nog uitgelachen omwille van zijn sproetengezicht?
- ▶ Indien dit zo is, kun je hier verder op doorvragen:
- ▶ Hoe voelen de betrokken kinderen zich hierbij?
- ▶ Vinden andere kinderen dit een eerlijke manier van omgaan met elkaar?
- ▶ Hoe zou jij jezelf voelen als je zo behandeld werd?
- ▶ Wat kunnen we doen om dit te voorkomen?

Je kunt samen met de klasgroep regels opstellen / afspreken over het respecteren van elkaar en elkaars lichaam.

REFLECTEREN MET EEN KLASSIKAAL DAGBOEK. Je introduceert een klassikaal dagboek om regelmatig te reflecteren over het recht op een gelijke behandeling. Je schrijft de titel op de cover en kleeft de tekening van dit recht erbij. Met een voorbeeld uit de klas maak je de bedoeling duidelijk voor de kinderen. Je spreekt een bepaalde periode en vaste tijdstippen af om het dagboek aan te vullen en te bespreken. In het dagboek komen tekeningen, teksten, uitspraken en anekdotes, die gaan over concrete belevenissen van de kinderen. Je stelt gerichte vragen om de reflectie te stimuleren:

- Wanneer hebben ze dit kinderrecht goed toegepast?
- Wanneer niet?
- Wiens recht werd geschonden?
- Waarom?
- Wat kunnen ze zelf doen om iedereen gelijk te behandelen?
- Hoe kunnen ze elkaar daarbij helpen?

In het begin is het waarschijnlijk nodig om goed te observeren, zodat je zelf duidelijke voorbeelden uit het klasleven kunt aanbrengen.

WERKEN MET PRENTENBOEKEN. Je werkt met prenten- en verhalenboeken om het recht op gelijke behandeling inhoud te geven. Boeken als 'Kikker is kikker', 'Roodgeelwitzwart', 'Het beest heet Mona', 'Thuis eten we apentaart', 'Als de wereld een dorp was' komen hiervoor in aanmerking. Zie Bronnen.

Je kunt op verschillende wijzen met deze boeken werken: voorlezen, zelfstandig lezen, bespreken. Je kunt de kracht van de verhalen gewoon laten inwerken op de kinderen, of je kunt expliciet de moraal laten verwoorden en bespreken. Kinderen voelen wel aan dat het niet eerlijk is hoe personages soms behandeld worden. Als dit wordt verwoord, kun je zelf de link leggen naar het recht op een gelijke behandeling en de bijhorende tekening. Eventueel gebruik je een illustratie uit het behandelde boek, die dan voor de klas het symbool wordt voor dit recht.

SPEL 'PECH DAT JE ER ZO UIT ZIET'. Dit spel kun je maar spelen als de sfeer in de groep goed zit en als de kinderen goed kunnen vatten dat het over een spel gaat.

Je vertelt de kinderen dat je een raar spel gaat spelen. De bedoeling is dat zij kunnen voelen hoe het is als je niet gelijk behandeld wordt omwille van uiterlijkheden.

Eerst benoem je uiterlijke verschillen. Sommige verschillen kunnen gemeten worden. Voorbeelden: kleur van haar en ogen; lengte of soort van haar; huidskleur; lichaamslengte; lichaamsgewicht; buikomtrek; kledij; soort schoenen; links- en rechtshandig; bril; beugel; jongens/meisjes; ...

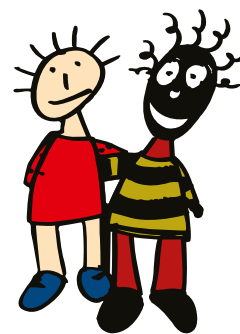
Dan geef je achtereenvolgens verschillende opdrachten, waarbij op basis van telkens andere kenmerken kinderen worden uitgesloten. Je kunt deze opdrachten kort na elkaar aanbieden, of ze spreiden met tussenpozen over een hele dag. Je kiest uiterlijkheden en opdrachten met voorrechten of 'handicaps' in functie van wat de kinderen aankunnen.

Voorbeelden

- Wie blauwe ogen heeft, mag eerst kiezen.
- Wie groter is dan ..., mag met het nieuwe speelgoed spelen.
- Wie rode kledij aan heeft, mag niet meedoen met het spel.
- Wie krulhaar heeft, krijgt geen versnapering.
- Wie een bleke huidskleur heeft, mag geen strips lezen.
- De jongens mogen niet op de computer werken.

Je zorgt voor veel afwisseling in de opdrachten, zodat elk kind kan voelen wat ongelijke behandeling is. Je houdt rekening met de draagkracht van je kinderen door meer of minder spanning in te bouwen.

Je geeft de kinderen veel kansen om hun verontwaardiging te uiten.

Vragen ter bespreking:

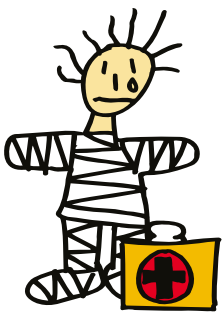
- ▶ Hoe voelde je je toen je werd uitgesloten?
- ▶ Hoe voelde je je toen jij iets wel mocht of kreeg wat sommige andere kinderen niet kregen?
- ▶ Wat vond je van de leerkracht toen die jou uitsloot?
- ▶ Was het een leuke manier om activiteiten te doen? Zou je steeds zo willen spelen?
- ▶ Gebeuren zulke dingen ook wel eens in het echt? In de klas, op de speelplaats, thuis, ...? Vertel eens.
- ▶ Vinden jullie dat dit heel weinig gebeurt of heel vaak?

Je brengt de tekening 'recht op een gelijke behandeling' aan. Je vraagt de kinderen wat zij denken dat dit kinderrecht betekent. Je beaamt, nuanceert en vult aan, zodat de betekenis van dit recht duidelijk wordt.

Je vraagt wat de leerkracht en de kinderen zelf kunnen doen om dit kinderrecht beter te doen uitkomen. Als er goede concrete voorstellen komen, kun je die laten vastleggen als afspraken. Iedereen van de klas belooft om zich aan die afspraken te houden. Als iemand de afspraken overtreedt, kunnen ze elkaar eraan herinneren.

2.5. Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap

INLEVEN IN LEEFWERELD VAN PERSONEN MET BEPERKINGEN. In het kader van dit thema breng je kinderen in contact met mensen met (lichamelijke) functiebeperkingen. Je vertrekt vanuit de belevingswereld van de kinderen.

Bijvoorbeeld tv-kijken, hoe is dat bij blinden en doven? Hoe leren blinden lezen? ... Je laat de kinderen vaststellen dat mensen met een beperking dezelfde gevoelens hebben als andere mensen. Ook zij zijn soms blij, bang, verdrietig, gelukkig, boos, ... Je leert kinderen zien dat wij allemaal van elkaar verschillen, dat iedereen anders is (je kunt verwijzen naar de activiteiten bij recht op een gelijke behandeling). Vervolgens laat je de kinderen ervaren dat het fijner is om positieve reacties te krijgen dan negatieve. Met een handicap leven is niet altijd simpel, maar deze mensen hebben ook talenten en kunnen vaak dingen die wij zelf heel moeilijk vinden (bijv. gebarentaal, braille, ...).

INVENTARIS VAN VERZORGING AANLEGGEN. Je inventariseert samen met de kinderen situaties die te maken hebben met aangepaste verzorging bij ziekte of handicap. Ze kunnen voorbeelden geven uit hun eigen leefwereld (familie, kennissen, buurt, ...). Je kunt ook kennismaken met diensten van verenigingen, van het gemeentebestuur, van instellingen voor grote mensen of kinderen die aangepaste verzorging nodig hebben: uitleencentrum van medisch materiaal, rolstoelen en krukken, braille, speeltheek voor kinderen met handicap, ... Voor meer info over aangepast onderwijs in het ziekenhuis, zie www.ikleerinhethuis.be.

KENNISMAKEN MET DIGITALE LEEROMGEVING VOOR ZIEKE KINDEREN. Wat als iemand voor langere tijd ziek is en niet naar school kan komen? Dan geldt zeker het recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap. Je brengt dit recht ter sprake. Als voorbeeld van zo'n extra maatregel laat je de kinderen kennismaken met 'Bednet' (zie www.bednet.be). Dit is een proefproject om langdurig zieke kinderen via internet te laten deelnemen aan het klasleven. Je laat de kinderen surfen op de site. Je koppelt hieraan een bespreking met vragen als:

- ▶ Wat vinden jullie hiervan?
- ▶ Zou je zelf ook willen deelnemen als je lang ziek zou zijn?
- ▶ Zien jullie voordelen en eventuele nadelen?
- ▶ Hebben jullie zelf suggesties om het nog draaglijker te maken voor langdurig zieke kinderen?

KINDERRECHTENTEKENING AANBRENGEN EN SITUATIE BESPREKEN. Je brengt de tekening ‘recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap’ aan. Je legt uit dat voor kinderen met lichamelijke beperkingen extra maatregelen nodig zijn. Net zoals andere kinderen moeten ze voor hun persoonlijke ontwikkeling kunnen deelnemen aan alle activiteiten. Aan de hand van vragen bespreek je de situatie in de eigen directe omgeving:

- Zijn er in onze klas / school / schoolomgeving kinderen die extra zorgen nodig hebben?
- Wat vinden die kinderen daar zelf van?
- Op welke manier worden zij graag geholpen?
- Wat vinden ze vervelend of net leuk aan de hulp die ze krijgen?
- Wat kunnen de andere kinderen doen om het voor deze kinderen aangenaam te maken en goed om leven in de klas- en schoolgemeenschap?
- Hoe zorgt dit kind ook zelf voor andere kinderen?

SYMBOOL ZOEKEN VOOR KINDERRECHT. Je laat de kinderen zoeken naar een voorwerp dat als symbool kan dienen voor dit kinderrecht. Voorbeelden: een spuitje, verpakking van geneesmiddel, grote pleister, speelgoedambulance, blindenstok, ... Je geeft dit voorwerp een vaste plaats, bijvoorbeeld in je kinderrechtenhoek, in de ‘schattendoos’.

TOONTAFEL INRICHTEN. Je richt een toontafel in met allerlei voorwerpen die extra hulpinstrumenten zijn bij ziekte of handicap. Je kunt de toontafel aanvullen met foto’s en prentenboeken over aangepaste zorg voor kinderen met ziekte of handicap.

ZORG DRAGEN VOOR ZIEKE KLASGENOOT. Als een kind van de klas voor een bepaalde tijd afwezig is wegens ziekte, overleg je met de kinderen wat ze kunnen doen om ervoor te zorgen dat de zieke daar zo weinig mogelijk nadeel van ondervindt. Je legt uit dat ieder kind immers recht heeft op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap en je brengt de bijhorende tekening aan. Je verduidelijkt dat de kinderen zelf mee kunnen zorgen voor de toepassing van dit recht. Je verzamelt de ideeën en maakt afspraken wie wat zal doen.

•••••
*participeren en
samenwerken*
•••••

Voorbeelden:

- Een briefje of kaartje schrijven om beterschap te wensen.
- Op bezoek gaan.
- Informeren of hij/zij nog schoolwerk kan doen thuis en indien wel, hiermee gaan helpen.
- Persoonlijke taken overnemen.
- Op de hoogte houden van wat er in de klas gebeurt.
- Wanneer de zieke terug naar school kan komen, extra uitleg geven over gemiste lessen, helpen bij taken, ...

2.6. Recht op een privé-leven

OBSERVATIE VAN OMGAAN MET ELKAAR EN AANBRENGEN VAN KINDERRECHTENTEKENING. Tijdens activiteiten als toiletbezoek, omkleden voor zwem- of LO-lessen, schrijven of vertellen over persoonlijke ervaringen, activiteiten met lichaamscontact of intiem oogcontact, enzovoort, komen kinderen spontaan in het gebied van wat privé is of kan zijn. Je observeert de kinderen zeer goed tijdens deze activiteiten. Als je een bepaalde schaamte merkt, ongepaste intimiteit of grensoverschrijdend gedrag, kun je dit bespreekbaar maken. Bijvoorbeeld ongevraagd in de persoonlijke teksten van een ander lezen, iemand op een intieme plaats vastgrijpen. Je brengt het ‘recht op een privé-leven’ aan met de bijhorende tekening. Naargelang de leeftijd, lichamelijke ontwikkeling en culturele achtergrond zullen kinderen een andere invulling geven aan wat voor hen al dan niet privé is, en met wie ze hun privé-leven willen delen. Vandaar het belang om in de verf te zetten dat ieder moet gerespecteerd worden in zijn/haar eigenheid.

3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en –vaardigheden bij het thema ‘lichaam’?

.....

Met dit thema zorg je voor een sfeer van wederzijds respect en acceptatie. Ieder is oké zoals hij of zij is. Ieder toont of vertelt slechts over dat wat hij/zij zelf kwijt wil. Ieder heeft de verantwoordelijkheid de ander in die keuze te respecteren.

Hieronder volgen enkele suggesties waarbij je uitdrukkelijk een bepaalde houding in de kijker kunt plaatsen.

Over welke waarden, houdingen en vaardigheden kan het gaan?

- ▶ Respect. Voor ieders lichaam en gevoelswereld, vrijheid en privacy van jezelf en anderen. Voor verschillen in mening, smaak, uiterlijk, ...
- ▶ Ieder mens gelijk(waardig) behandelen. Zie bij recht op een gelijke behandeling.
- ▶ Verantwoordelijkheid opnemen. Voor gemaakte afspraken bijvoorbeeld.
- ▶ Solidariteit. Zowel met leeftijdgenoten in de directe omgeving, als met anderen ver weg, waar ook ter wereld.
- ▶ Opkomen voor zichzelf en voor anderen.

.....

3.1. Respect opbouwen

Samenwerken

.....

GRENZEN STELLEN VIA ROLLENSPEL. Je kunt situaties met ongepaste intimiteiten of grensoverschrijdend gedrag laten naspelen in een rollenspel. Zo geven de kinderen in een veilige omgeving duidelijk aan wat ze wel leuk vinden en wat niet. Dit helpt hen om aan elkaar duidelijk te maken waar hun grenzen liggen. Je laat de kinderen zelf suggesties zoeken van houdingen of gedrag die meer respectvol zijn. In het rollenspel kun je ze de verschillende mogelijkheden van gedrag en van reageren op gedrag laten uittesten. Zo leren ze hoe ze onderling respect kunnen tonen voor grenzen en hoe ze gepast kunnen reageren op grensoverschrijdend gedrag.

GRENZEN VERKENNEN MET EEN VOORWERP. Je zet een rustig muziekje op en laat de kinderen hun lichaam verkennen met een pluim of een ander zacht voorwerp. Zij kiezen waar ze de pluim naartoe leiden. Het beleven van plezier bij aanraking van het lichaam staat hier centraal. Het is zinvol dat een kind kan genieten van zijn eigen lichaam, dat het zijn lichaam mag ontdekken op eigen ritme en niveau. Vervolgens laat je ze per twee de oefening doen bij elkaar. Degene die gestreeld wordt, bepaalt zelf of hij de streler instructies geeft, of die zijn gang laat gaan. Het is belangrijk dat kinderen zelf grenzen leren stellen en dat ze grenzen van anderen leren respecteren. Je respecteert dat kinderen weigeren dat een ander hen aanraakt. Je leert hen elkaar respectvol aan te raken en lichaamscontact toe te laten. Onderling vertrouwen speelt hierin natuurlijk een grote rol.

REGELS AFSPREKEN. Het thema ‘lichaam’ kan voor sommige groepen nogal gevoelig liggen. Indien het tijdens klasgesprekken nodig is voor extra veiligheid te zorgen op gebied van respect voor elkaar, kun je vooraf een aantal regels afspreken.

Voorbeelden van regels:

- ▶ Je spreekt alleen over jezelf, niet over een ander.
- ▶ Wat hier verteld wordt, mag je niet verder vertellen.
- ▶ Je kiest zelf wat je vertelt en wat je voor jezelf houdt.
- ▶ We luisteren goed naar elkaar, zonder te onderbreken.

Je koppelt een pictogram aan de gemaakte afspraken als hulpmiddel, zodat jij en de kinderen makkelijk kunnen verwijzen naar de regels als iemand zich goed houdt aan de regels of ze overtreedt.

Voorbeelden van pictogrammen:

- ▶ Een ‘oor’ als symbool voor goed luisteren.
- ▶ ‘Ik’ om over jezelf te vertellen.
- ▶ Een ‘vinger voor de mond’ als symbool voor het geheimhouden, ...

3.2. Verantwoordelijkheid opnemen

VERTROUWENSSPELEN. Respect tonen en krijgen heeft vaak te maken met zelfvertrouwen en vertrouwen in de ander. Via vertrouwensspelen kun je oefenen in het opnemen van verantwoordelijkheid voor elkaars veiligheid(sgevoel). Voorbeelden:

- ▶ De groep stelt zich op in een rechthoek (de biljarttafel). Eén geblinddoekte (de biljartbal) beweegt zich in een rechte lijn tot hij iemand raakt. Zij die aan de kant staan, vangen de geblinddoekte op en sturen hem voorzichtig een andere kant uit.
- ▶ In duo's laat je één kind de geblinddoekte partner begeleiden over een zelf te kiezen traject met verschillende obstakels (dit kan zowel sprekend als met de hand).
- ▶ Eén speler loopt geblinddoekt (of met gesloten ogen) op een plas af, vanaf een startpunt dat ongeveer tien meter van de plas ligt. De anderen staan opgesteld voor de plas en houden zich helemaal stil. Zij moeten er voor zorgen dat de blinde net niet in de plas terecht komt, door die tijdig en veilig op te vangen.

Bij dit soort spelen is het erg belangrijk om de kinderen vooraf goed de regels voor veiligheid in te prenten:

- ▶ Iedereen moet zeer geconcentreerd blijven en zich aan de regels houden of er kunnen ongelukken gebeuren.
- ▶ Iedereen moet daarbij de eigen verantwoordelijkheid opnemen.

Je zorgt voor een geleidelijke opbouw in moeilijkheidsgraad, zodat het vertrouwen stap voor stap kan groeien. Bij elk spel kun je best een nabespreking houden:

- ▶ Hoe hebben de spelers zich gevoeld?
- ▶ Wat maakte dat iemand zich wel of niet veilig voelde?
- ▶ Hebben ze zich goed aan de regels gehouden?
- ▶ Hebben ze goed voor elkaar gezorgd?
- ▶ Wat kunnen ze doen om in andere spelen en situaties ook goed voor elkaar te zorgen?

3.3. Solidariteit opbouwen

INFORMATIE VERWERVEN OVER DE GEZONDHEID VAN LEEFTIJDGENOTEN IN HET ZUIDEN. Op de site www.kidsunited.nl vind je bij 'info over unicef/spreekbeurten' een gratis downloadbaar boekje over gezondheidszorg met verhalen van kinderen uit het Zuiden en illustratieve foto's. Naargelang de mogelijkheden van de kinderen kun je zelf vertellen of ze op leesavontuur laten gaan. Je kunt een beroep doen op het solidariteitsgevoel bij de kinderen: wat kunnen ze van hieruit doen om er mee voor te zorgen dat alle kinderen op de wereld van hun recht op aangepaste verzorging kunnen genieten?

INFORMATIE VERWERVEN OVER KINDERSTERFTE IN HET ZUIDEN. Jaarlijks sterven er wereldwijd 10 miljoen kinderen voor hun vijfde levensjaar door ziektes die eenvoudig te genezen zijn met de juiste geneesmiddelen. Maar die zijn voor deze mensen niet beschikbaar of betaalbaar. Op millenniumdoelen.nl en op <http://www.millenniumdoelen.nl/atlas/> vind je interessante info hierover. Het vierde Millenniumdoel gaat over het verminderen van kindersterfte. Naargelang de mogelijkheden kun je zelf hierover vertellen of de kinderen op verkenning laten gaan.

SOLIDARITEITSACTIE VOOR JONGE KANKERPATIËNTEN. Je doet met je klas mee met de actie 'Kom op appels'. Zie www.komopappels.be. Dit is een educatieve solidariteitsactie om jonge kankerpatiënten te steunen. Je laat de kinderen appels verkopen om het doel te verwezenlijken. Je ontvangt hiervoor de nodige materialen en er zijn ook lessen over gezonde voeding en over de solidariteitsactie.

4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema ‘lichaam’

.....

4.1. Inbrengen en uitwisselen

GROEIMETER. Je maakt in het begin van het schooljaar een groeimeter voor de kinderen en je hangt die op in de klas om bij te houden in de loop van het jaar. Bij ieders lengte wordt het persoonlijke kenteken of de naam gehangen. Verschillende keren in het jaar worden de kinderen gemeten. Je bespreekt de resultaten met de kinderen:

- ▶ Ben je gegroeid?
- ▶ Ben je veranderd?
- ▶ Hoe groot zou je willen zijn?
- ▶ Vond je het leuker dat je kleiner was?
- ▶ Wat kun je nu al?
- ▶ Denk je nog steeds hetzelfde over ...?

KRINGGESPREK OVER LICHAAMSVERANDERINGEN. Je houdt een kringgesprek over veranderingen aan het eigen lichaam. Je hebt veel aandacht voor verschillen en gelijkenissen tussen de kinderen. Je verkent samen met de kinderen welke gevoelens daarbij spelen.

.....
Door uitwisselen van gevoelens en inleving respect opbouwen.
.....

PORTRETTEREN. Je laat de kinderen een spiegel meebrengen. Je geeft hen observatieopdrachten om zichzelf in de spiegel beter te leren waarnemen. Je laat hen zichzelf portretteren, met zoveel mogelijk details van de eigen gezichtsonderdelen (lippen, neus, ogen, wenkbrauwen en wimpers, haar, oren, wangen, tanden, kin, sproetjes, kuiltjes, rimpels, ...). Je houdt een bespreking van deze ervaring:

- ▶ Wat vind je mooi aan jezelf?
- ▶ Wat vind je minder mooi?
- ▶ Kijk je graag naar jezelf in de spiegel of vind je dat moeilijk?
- ▶ Welk is je lievelingsplekje op je gezicht?

Je kunt ook de klas vol spiegels hangen of een ‘spiegelpaleis’ maken.

Variante: je laat kinderen per twee tegenover elkaar zitten en elkaar portretteren. Als ze klaar zijn, laat je ze elkaars resultaten bekijken en commentariëren.

WERKEN MET FOTO'S VAN VERSCHILLENDE LEVENSFASEN. Je laat de kinderen foto's van zichzelf meebrengen, recente en van enkele jaren geleden. Met deze foto's laat je de kinderen zoeken naar lichamelijke veranderingen bij zichzelf. Je kunt ze ook foto's laten meebrengen van verschillende fasen in hun leven: baby, peuter, 1ste, 2de verjaardag, ... Je kunt hiermee een levenslijn opstellen. Niet alle kinderen hebben foto's of mogen die meebrengen. Denk aan geadopteerde kinderen, vluchtelingen, ... Je hebt bijzondere aandacht voor deze kinderen!

• • • • •
*respect opbouwen
door inleving.*
• • • • •

INLEVEN IN PERSONEN MET VISUELE BEPERKING. Je geeft inleefopdrachten, zodat de kinderen zich een idee kunnen vormen van concrete moeilijkheden die mensen met beperkingen ondervinden. Enkele mogelijke opdrachten voor de leefwereld van een kind of volwassene met visuele beperking:

- ▶ Je laat hen geblinddoekt hun naam, figuurtje of letter uit een letterzakje zoeken.
- ▶ Tastoefeningen, bijv. verschillende voorwerpen over hun gezicht laten glijden: pluim, watten, blok, ... Wat voel je? Wat voelt goed? Hoe voel je je hierbij?
- ▶ Je maakt samen met de kinderen een voeltapijt waar ze blootsvoets over kunnen stappen, kruipen, ...
- ▶ Je maakt een voelboekje: een verhaal, een woord, een figuur in schuurpapier, watten, andere materialen. Kinderen voelen geblinddoekt en vertellen wat ze voelen. Variant: een voorwerp in een zak betasten en raden wat er in de zak zit.
- ▶ Je neemt op een band of cassette verhalen, liedjes, teksten, een dialoog op. Kinderen kunnen die ook zelf inspreken. Je laat de resultaten beluisteren in de stiltehoek. Variante: je laat hen een opdracht inspreken. De luisteraar moet de opdracht uitvoeren.
- ▶ Je geeft een belletje door in de kring. De geblinddoekte moet de bel zoeken.
- ▶ Je laat kinderen luisteren naar verschillende geluiden: Wat is het? Neem het juiste kaartje.

4.2. Participeren

FOTO'S VAN VROEGER VERGELIJKEN. Je laat de kinderen in groepjes van twee, drie of vier hun meegebrachte foto's van vroeger bekijken en vergelijken. Stimuleer hen om goed te kijken, te letten op details. Aan het bord maak je een inventaris op van de veranderingen die de kinderen ontdekken:

- ▶ Wat is er gemeenschappelijk voor iedereen veranderd?
- ▶ Wat is er slechts bij één of enkelen veranderd?

Als kinderen hierbij vragen hebben, ga je er natuurlijk verder op in. Je kunt de vragen ook als aanzet gebruiken om in informatieve boeken de antwoorden te vinden. Zo geef je meer kansen tot participend leren.

GEZOND ONTBIJT ORGANISEREN. Om gezonde voedingsgewoonten te promoten, kun je een 'gezond ontbijt' organiseren in de klas. Dit kan voor de kinderen of zelfs voor andere genodigden. Je laat de kinderen in grote mate participeren. Je laat ze overleggen en beslissingen nemen over inhoud en organisatie aan de hand van vragen als:

- ▶ Waaruit bestaat een gezond ontbijt?
- ▶ Voor welke ingrediënten kiezen we?
- ▶ Hoe gaan we die aankopen?
- ▶ Hoe gaan we het financieren?
- ▶ Wie zorgt voor het klaarzetten van de tafels?
- ▶ Wie zorgt voor het bereiden van de eieren, ...?
- ▶ Wie zorgt voor het ontvangen van de genodigden?
- ▶ Wie zorgt voor het voorbereiden en brengen van een dankwoord?

4.3. Mondiaal verrijken

WERELDKOOKBOEK SAMENSTELLEN. Je maakt samen met de kinderen een wereldkookboek. Je zoekt gezonde recepten uit andere landen met voor ons herkenbare alledaagse ingrediënten. Het internet is hiervoor een onuitputtelijke bron. Je vindt zeker en vast gezonde ideetjes voor de kookdag, het ontbijt of de grootoudersreceptie.

Je zoekt een foto van een kind uit het betreffende land om het visueel te maken. Je geeft de foto en het recept een plaats op je (blinde) wereldkaart.

WERELDWINKEL ORGANISEREN. Je organiseert met je klas een tweewekelijkse buurtwerldwinkel, waar kinderen en ouders, buurtbewoners en leerkrachten, (h)eerlijke en gezonde producten kunnen kopen of leren kennen. Je bekijkt met de kinderen wat eerlijk is en gezond is. Je zorgt voor proevertjes en de mogelijkheid om aankopen te doen. De kinderen verwerken de resultaten: aantal bezoekers, inkomsten, voorraad, mening van bezoekers over de proevertjes, over eerlijke en gezonde producten en de prijs ervan, ...

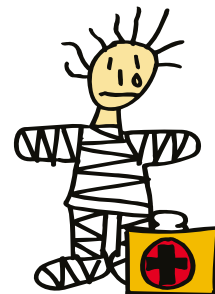
4.4. Actie voeren en zich engageren

GEZONDE HAPJES OF SAPJES BEREIDEN VOOR ANDEREN. Om het recht op voedsel voor iedereen te laten aanvoelen, laat je de kinderen gezonde hapjes of sapjes bereiden voor anderen. Bijvoorbeeld ter gelegenheid van een seizoensfeest, voor een viering, grootouderfeest, ... Tegelijk kun je zo de waarde 'solidariteit' centraal stellen.

PERSONEN MET BEPERKING UITNODIGEN IN DE KLAS. Je organiseert een dag voor personen met een functiebeperking. Je nodigt één of enkele mensen uit in de klas. Je bereidt het bezoek grondig voor met de kinderen. Deze vragen kunnen hierbij een hulp zijn:

- ▶ Waar moeten we aan denken om deze mensen te kunnen ontvangen?
- ▶ Zijn de gebouwen, de lokalen, de toegang aangepast voor bijvoorbeeld rolstoelgebruikers?
- ▶ Wat willen we weten over de genodigden?
- ▶ Welke vragen willen we stellen?
- ▶ Welke activiteiten zouden we samen kunnen doen?
- ▶ Wat willen we aan de bezoekers vragen en aanbieden tijdens hun bezoek?
- ▶ Wat willen we aan de bezoekers meegeven als herinnering?
- ▶ Wat gaan we na hun bezoek doen?

RESTAURANTDAG ORGANISEREN. Je organiseert samen met de kinderen een restaurantdag. De kinderen kunnen voor deze gelegenheid spandoeken, flyers, affiches ontwerpen. Je betreft ouders bij de organisatie en de plaatselijke wereldwinkel om ook producten van eerlijke wereldhandel te gebruiken. Om een keuze te maken voor het menu laat je kinderen voorstellen doen van wat zij thuis het lekkerste gerecht vinden. Je doet een beroep op de ouders om voor de klas te koken.

Ideeënlijst bij het thema 'water'

Het thema 'water' komt in vele varianten voor in de leefwereld van kinderen: eten en drinken, bad of douche, regenplassen, zwemmen, dagje zee, sneeuwpret, lichaam en kleren wassen, tanden poetsen, afwassen, planten en dieren verzorgen, ... Daarom is het geschikt om kinderen over hun rechten te informeren en om hun ervaringen te vergelijken met de leefwereld van kinderen die elders leven.

Het verband tussen kinderen en water kan je verhelderen aan de hand van drie soorten problemen:

- ▶ **Watertekort:** zonder water kan niemand leven. Iedereen heeft water nodig om te overleven, om te drinken, zich te verzorgen en zich te ontspannen.
- ▶ **Wateroverlast:** iedereen moet zich veilig kunnen voelen in het water en moet beschermd worden tegen een overmacht van water. Ook jonge kinderen komen via de media in contact met de schade die water kan aanrichten.
- ▶ **Watervervuiling:** in vuil water kun je niet leven. Verontreinigd water is niet bruikbaar als drinkwater en is een bedreiging voor de gezondheid van meer dan een miljard mensen op de wereldbol. Water is ook essentieel voor de voedselvoorziening.

Volgens de Verenigde Naties sterven er jaarlijks vijf miljoen mensen aan ziekten die met vervuild drinkwater samenhangen. In 2015 zal het aantal mensen zonder toegang tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen gehalveerd moeten zijn. De Verenigde Naties hebben in september 2000 de Millenniumdoelstellingen opgesteld. Eén van de acht doelstellingen heeft betrekking op water.

1. Over welke rechten kun je de kinderen informeren en welke uitleg geef je daarbij?

.....

Volgende rechten kunnen bij dit thema aan bod komen:

- ▶ Recht op een eigen mening en inspraak (1)
- ▶ Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak (3)
- ▶ Recht om samen te komen (4)
- ▶ Recht op veiligheid en bescherming (5)
- ▶ Recht op onderwijs en informatie (6)
- ▶ Recht op spel en vrije tijd (7)
- ▶ Recht op zorg (8)
- ▶ Recht op een gelijke behandeling (10)
- ▶ Recht op een privé-leven (13)

De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de indeling in 17 rechten (zie Algemeen kader). Dit zijn voor ons de belangrijkste rechten die aan bod kunnen komen. Ook andere rechten kun je behandelen. Een voorbeeld daarvan is het recht op eigen geloof en cultuur, waarbij water een rituele betekenis krijgt: bij doop- en initiatieriten, reinigingsrituelen, gewijd water, een rivier, zee of waterval die als 'heilige plaats' geëerd wordt, enz.

1.1. Uitleg voor de eerste graad

Recht op een eigen mening en inspraak

Zoals elk kind mag je om water vragen. Om te drinken, om je te wassen, om te spelen of te zwemmen, ... Volwassenen moeten daar rekening mee houden. Je mag ook hierover je mening geven.

Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak

Gezond drinkwater heb je nodig om te drinken en om eten te koken. Zonder zuiver drinkwater word je ziek en kun je als kind niet overleven. Je hebt ook proper water nodig om jezelf en je kleren te wassen.

Recht om samen te komen

Je mag bij een club gaan om te leren zwemmen, duiken, varen, vissen, ... Zo kun je samen met anderen genieten van sport en ontspanning in en op het water.

Recht op veiligheid en bescherming

Water kan gevaarlijk zijn. Je kunt verdrinken in water. Het drinkwater of het zwemwater kan vervuild zijn. Soms is er een overstrooming, zodat je huis onder water loopt. Je ouders, je leerkracht of de redder van het zwembad kunnen je beschermen voor gevaren bij het water. Je moet zelf ook voorzichtig zijn als je speelt in een zwembad, een rivier of de zee.

Recht op onderwijs en informatie

Elk kind mag leren over water. Hoe kun je water best gebruiken? Wat kan er gevaarlijk zijn? Hoe zorg je dat je geen drinkwater verspilt? Je mag alle mogelijke vragen stellen en uitleg vragen over water.

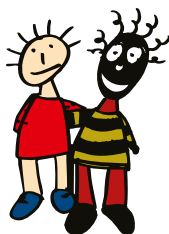
Recht op spel en vrije tijd

Met water kun je veel plezier beleven. Je kunt er in spelen en zwemmen, je kunt genieten van een douche of bad, ... Alle kinderen mogen zich ontspannen en water kan daar goed bij helpen.

Recht op zorg

Volwassenen moeten zorgen dat alle kinderen zuiver water kunnen drinken, dat ze gewassen worden, dat ze propere kleren hebben, ... Kleine kinderen kunnen dat allemaal nog niet zelf. Ze mogen wel leren hoe ze voor zichzelf kunnen zorgen.

Recht op een gelijke behandeling

Alle kinderen op de hele wereld hebben zuiver water nodig. Of je nu een meisje of een jongen bent, rijk of arm, uit de stad of van het platteland, in een woestijn of op een boot woont, ... Volwassenen moeten zorgen dat alle kinderen zuiver water krijgen.

Recht op een privé-leven

Elk kind mag soms iets voor zichzelf houden. Bijvoorbeeld over je situatie thuis, je eigen belevenissen of gevoelens bij water. Je wil misschien alleen zijn om je te wassen of om je zwempak aan te trekken. Als een ander kind dan alleen wil zijn, kun je best niet storen.

1.2. Uitleg voor de tweede graad

Recht op een eigen mening en inspraak

Zoals elk kind mag je om water vragen. Je mag je mening geven over het water dat je nodig hebt om te drinken, om je te wassen, om te spelen of te zwemmen, ... Volwassenen moeten rekening houden met je behoefte aan gezond en drinkbaar water.

Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak

Gezond drinkwater heb je nodig om te drinken en om eten te koken. Je hebt ook water nodig om jezelf en je kleren te wassen. Zonder zuiver drinkwater word je ziek en kun je als kind niet overleven. Daarom hebben alle kinderen op de hele wereld recht op zuiver water.

Recht om samen te komen

Er bestaan veel verenigingen die activiteiten in, op en rond het water organiseren. Een zwemclub, een club waar je kunt leren duiken, zeilen, kanoën of kajakken, een visclub, enz. Je mag je aansluiten bij zo'n club om samen met anderen van sport en ontspanning te genieten. Je mag ook zelf een 'waterrattenclubje' oprichten. Je kunt lid worden van een natuurvereniging die opkomt tegen de vervuiling van het water en het milieu. Of je kunt een organisatie steunen die inspanningen levert om voor drinkwater te zorgen voor kinderen in gebieden waar zuiver water moeilijk te vinden is.

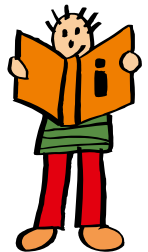
Recht op veiligheid en bescherming

Water kan gevaarlijk zijn. Je kunt verdrinken in water. Het drinkwater of het zwemwater kan vervuild zijn. Soms is er een overstroming, zodat je huis onder water loopt. Kinderen moeten beschermd worden tegen deze gevaren. Daar kunnen je ouders voor zorgen, maar ook je leerkracht of de redder in het zwembad, de drinkwatermaatschappij, de brandweer, de gemeente, de provincie, ... Je kunt zelf ook helpen door extra op te letten bij het spelen in een zwembad, een rivier of de zee, door geen vuil water te drinken, door je goed te wassen, ...

Recht op onderwijs en informatie

Elk kind mag leren over water: hoe belangrijk het is voor je gezondheid, over de gevaren van water en hoe je er veilig mee omgaat. Je mag alle mogelijke vragen stellen over water, uitleg krijgen of zelf antwoorden opzoeken. Gezond drinkwater wordt steeds zeldzamer en kostbaarder. Je kunt leren hoe je geen drinkwater verspilt.

Recht op spel en vrije tijd

Met water kun je veel plezier beleven. Je kunt erin spelen en zwemmen, je kunt genieten van een douche of bad, ... Alle kinderen mogen zich ontspannen en water kan daar goed bij helpen.

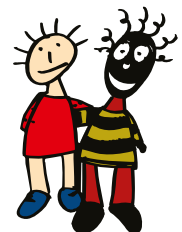
Recht op zorg

Volwassenen moeten zorgen dat alle kinderen zuiver water kunnen drinken, dat ze gewassen worden, dat ze propere kleren hebben, ... Kleine kinderen kunnen dat allemaal nog niet zelf. Je moet wel leren hoe je voor je persoonlijke hygiëne kunt zorgen.

Recht op een gelijke behandeling

Alle kinderen op de hele wereld hebben zuiver water nodig. Of je nu een meisje of een jongen bent, rijk of arm, uit de stad of van het platteland, in een woestijn of op een boot woont, ... Volwassenen moeten zorgen dat alle kinderen zuiver water krijgen.

Recht op een privé-leven

Je mag zelf kiezen wat je wel of niet vertelt over je thuissituatie, je eigen belevenissen of gevoelens bij water. Je mag kiezen om alleen te zijn als je je wast of als je je omkleedt om te gaan zwemmen. Je toont respect voor anderen die op zo'n moment niet willen gestoord worden.

2. Hoe kun je de kinderen informeren over deze rechten?

.....

2.1. Via het thema water meerdere rechten aanbrengen

BETEKENISSEN BIJ WATERVOORWERPEN UITWISSELEN. Je vraagt de kinderen op voorhand om een voorwerp mee te brengen dat iets met water te maken heeft en wat een bijzondere betekenis voor hen heeft. Ze kunnen er verhaal over vertellen dat ze zelf meegemaakt hebben. Het is een voorwerp waarmee ze iets bijzonders beleefd hebben, waar voor hen een bepaald gevoel aan vast hangt, een herinnering, enz.

Als leerkracht kun je ter aanvulling zelf ook een aantal voorwerpen achter de hand houden. Belangrijk is om ook voorwerpen of foto's van watersituaties uit andere landen te voorzien om het universele aspect in te brengen. Om nauw aan te sluiten bij het recht op drinkwater, hygiëne en gezondheid, kun je vooral naar voorwerpen vragen die met het gebruik van water in en om het huis in verband staan.

Je organiseert een kringgesprek. Ieder kind stelt om de beurt zijn voorwerp voor en vertelt het verhaal dat ermee verbonden is.

Afhankelijk van de inhoud en de kracht van de ingebrachte ervaringen, voorbeelden of verhalen kun je de link leggen met één of meerdere rechten. Je benoemt het recht en geeft wat meer uitleg over de betekenis. Het voorwerp kun je eventueel gebruiken als symbool voor dit specifieke recht voor deze klas. Je laat een kaartje maken met 'recht op ...' (het betreffende recht) en laat het bij het voorwerp plaatsen.

VARIANT 1 BIJ WATERVOORWERPEN. Je kunt op voorhand ook zelf een pakket 'watervoorwerpen' samenstellen en in eerste instantie alleen met deze materialen werken: drinkbus, flesje mineraal water, stuk pvc-buis van een afloop, kraantje, emmer, schepnetje, theepot, waterkoker, drinkbeker, snorkel, vislijn, zwemband, zeepje, badeendje, deel van roeispaan, enkele foto's van kinderen in actie met water (zowel van hier als uit andere landen), gietertje, ...

Je maakt het een beetje spannend om deze voorwerpen in de kring te onthullen. Je stalt ze één na één uit. Je vraagt de kinderen om de voorwerpen goed te bekijken. Als er één bij is dat hen bijzonder aanspreekt, dat hen aan iets doet denken, waar ze wat bij kunnen vertellen, dan mogen ze het bij zich nemen. Dan laat je de kinderen vertellen welke herinnering, gedachte, gevoel, ... dit voorwerp bij hen oproept. Waaraan doet dit voorwerp je denken? Wie kent dit? Wie heeft thuis ook zoiets? Hoe gebruik je het? Je vraagt naar concrete betekenissen en belevenissen. Je laat kinderen uitbeelden wat ze ermee kunnen doen. De anderen raden. Wie weet nog iets anders over dit voorwerp? Je stimuleert de kinderen tot vertellen in details. Je vergeet niet ook je eigen betekenissen en gevoelens te vertellen.

VARIANT 2 BIJ WATERVOORWERPEN. Indien de kinderen al uitgebreid kennis maakten met de verschillende kinderrechten, kun je volgende werkwijze hanteren in het kader van het thema ‘water’. Je laat de kinderen nadenken welke watervoorwerpen of waterfoto’s een goede illustratie of symbool kunnen zijn voor één van de kinderrechten. Je legt de lijst met de rechten voor die ze al kennen en laat ze hierover brainstormen en voorstellen doen. Je maakt afspraken wie voor welke voorwerpen of foto’s kan zorgen en tegen wanneer.

De ingebrachte voorwerpen en foto’s worden in de kring getoond. Je laat de kinderen verwoorden welke link zij zien tussen dit voorwerp en het betreffende recht. Je kunt ook een stemming organiseren. De klasgroep wordt jury en moet beoordelen of de ingebrachte voorwerpen goed gekozen zijn en waarom.

Als er voor bepaalde rechten geen voorwerp of foto gevonden werd, stimuleer je de kinderen om verder te zoeken, dieper door te denken, nieuwe uitgangspunten of andere situaties te exploreren. Ook al vinden ze geen extra voorwerpen voor die rechten, dan is dit alvast een goede oefening geweest om hun inzicht in de kinderrechten te verdiepen.

Met de voorwerpen als symbolen en kaartjes met de bijpassende rechten laat je de kinderen een ‘tentoonstelling’ samenstellen.

VOORWERPEN KIEZEN ALS SYMBOLEN VOOR KINDERRECHTEN. Je kunt één of meer van deze rechten aanbrengen met de volgende werkvorm. Je gebruikt voorwerpen die symbool staan voor een bepaald recht. Welke rechten je precies aanbrengt, hangt af van de inbreng en de reacties van de kinderen. Als je een duidelijke link kunt leggen met één van de kinderrechten, laat je die kans natuurlijk niet voorbijgaan. Ter voorbereiding kun je de inhoud van de hierboven genoemde rechten nog eens nalezen.

Enkele voorbeelden van links tussen voorwerpen (met het bijhorende verhaal) en bepaalde rechten:

- ▶ Een zwembroek voor het recht op een privé-leven, na een verhaal over ongewenst bezoek in een kleedhokje in het zwembad.
- ▶ Dezelfde zwembroek, een zwembrevet of een zwemclub-lidkaart voor het recht om samen te komen, na een verhaal over de zwemclub.
- ▶ Een snorkel voor het recht op spel en vrije tijd, na een verhaal over een leuke zeevakantie.
- ▶ Geurige badparels of een badeendje voor het recht op zorg, na een verhaal over het wekelijkse badritueel.
- ▶ Een zwemband voor het recht op veiligheid en bescherming, na een verhaal over een redding uit het water.
- ▶ Een vislijn voor het recht op gezonde voeding.
- ▶ Een drinkbus of flesje mineraalwater voor het recht op drinkwater.

2.2. Recht op een eigen mening en inspraak

BESPREKING NAAR AANLEIDING VAN FOTOMUUR. Als ieder voldoende kansen heeft gehad, zet je een bespreking of discussie op over wat er op de fotomuur verschenen is. Je voorziet blanco tekstballonnen om opvallende besluiten, vragen en blijvende discussiepunten te noteren en hangt die bij de fotomuur. Zo leren kinderen een mening vormen en uiten, kritisch denken, verschillende standpunten onderscheiden.

Waarschijnlijk komen er voorbeelden aan de orde die te maken hebben met waterproblematiek: waterbeheersing (te veel of te weinig water) / waterverbruik / watervervuiling / drinkwatervoorziening, ... Je speelt hierop in met vragen als:

- ▶ Hoeveel water verbruiken wij?
- ▶ Is het evident dat wij schijnbaar eindeloos over drinkwater kunnen beschikken?
- ▶ Hoe is de situatie op andere plaatsen in de wereld?
- ▶ Welke verantwoordelijkheid kunnen wij nemen om zuinig met water om te springen, om geen water te vervuilen?
- ▶ Hoe is het gesteld met het oppervlaktewater in ons land?
- ▶ Wat vinden jullie van deze situaties?

Je probeert vanzelfsprekendheden te doorprikken: drinkwater is een kostbaar goed!

WERKEN MET WATERFOTO'S. Bij de start of de uitwerking van het thema laat je de kinderen foto's, artikels uit kranten of tijdschriften, prenten in verband met water opzoeken en meebrengen. Indien nodig vul je deze verzameling verder aan met illustraties uit andere landen om het mondiale aspect te integreren.

Met het ingebrachte materiaal laat je de kinderen een fotomuur samenstellen met ruimte om er nog wat bij te schrijven.

Je verwijst naar hun recht op een eigen mening. Of je brengt dit recht aan met de bijhorende tekening. De kinderen mogen eigen ervaringen, bedenkingen, vragen en commentaar bij de illustraties schrijven of tekenen, zowel individueel als in groep. Je voorziet een bepaalde tijd om hieraan te werken.

2.3. Recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak

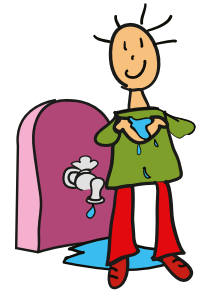
INVENTARISEREN VAN SITUATIES WAARBIJ WATER GEBRUIKT WORDT. Je overloopt met de kinderen wat ze deden vanaf het opstaan tot de aankomst op school. Je inventariseert de situaties waarbij ze water gebruiken. Je laat deze situaties in een rollenspel aan bod komen.

Je laat een wekker aflopen. Je vraagt hen om hun morgenritueel uit te beelden. Je laat de varianten en verschillen in verband met het gebruik van water goed aan bod komen. Je nodigt de kinderen die dit wensen uit om hun situatie te tonen aan de hele klasgroep. De groep raadt wat ze tonen. Je brengt vervolgens tekeningen of foto's van kinderen (van over de hele wereld) aan, met gevarieerde situaties van watergebruik. Je laat de kinderen de situaties van de foto's nabootsen. Je bespreekt gelijkenissen, verschillen en gevoelens. Je verwoordt de behoefte aan zuiver water voor elk kind op de wereld en ieders verantwoordelijkheid bij het omgaan met water.

KLASGESPREK OVER BEHOEFTE AAN ZUIVER WATER. Je houdt een klasgesprek met volgende vragen:

- ▶ Waarvoor gebruik je water? Drinken, koken, jezelf wassen, kleren wassen, afwassen, planten gieten, poetsen, ...
- ▶ Hoe lang denk je zonder water te kunnen overleven?
- ▶ Hoeveel water heb je nodig om gezond te kunnen leven?
- ▶ Hoeveel drinkwater verbruik je per dag en hoe is dat verbruik verdeeld?
- ▶ Hoeveel liter water wordt er op onze school verbruikt op één dag?
- ▶ Wanneer is het water in een rivier of beek proper genoeg om in te spelen of te zwemmen?
- ▶ Ken je zo'n natuurlijke waterloop in de buurt?

Je daagt je leerlingen uit om eigen vragen i.v.m. het recht op water toe te voegen.

RECHT OP ZUIVER WATER AANBRENGEN. Je brengt het recht op zuiver drinkwater aan met de bijhorende tekening. Of je laat de kinderen één foto kiezen die volgens hen dit recht het best illustreert. Je verwijst naar het kinderrechtenverdrag (art. 24): 'Ieder kind heeft recht op de voorziening van zuiver drinkwater, wat erg belangrijk is voor een goede gezondheid, hygiëne en ontwikkeling. Rijke landen moeten met arme landen samenwerken om dit recht overal ter wereld te realiseren.'

INLEEFSPEL 'WATER HALEN'. (bewerking van 'Water role-play' uit First steps to rights – zie Bronnen)

Je begeleidt de kinderen bij het rollenspel/inleefspel 'Water halen'. Bij voorkeur zorg je buiten of in een grote ruimte voor een voldoende uitgebreid circuit. Vooraf of achteraf breng je het recht op zuiver drinkwater aan met de bijhorende tekening van het recht.

Als inleiding leg je aan de kinderen uit dat je gaat doen alsof er geen waterkraantje in de buurt of in huis is. Je laat de kinderen voorstellen formuleren:

- ▶ Waar kunnen we water halen?
- ▶ Is het ver?
- ▶ Zou het lang duren?

Je legt uit dat sommige mensen soms ver moeten gaan om water te halen. Je toont foto's om dit te illustreren.

Dan geef je aan elk kind een kop of een beker en ga je samen op zoek. Je wandelt naar een plaats waar vervuild water te vinden is (vijver, plas of emmer die je zelf vooraf geplaatst hebt). Felicitteer de kinderen dat ze zo vlug water gevonden hebben. Je vraagt hen of ze het water kunnen drinken en wat er gebeurt als ze vervuild water drinken.

Je nodigt de kinderen uit om verder door te stappen naar de 'waterput' (tweede emmer die je vooraf geplaatst hebt). Onderweg stop je even en praat je over tijd en afstand, hitte, moe zijn en dorst hebben. Je komt aan bij de waterput en nodigt hen uit om te drinken. Je laat de kinderen zelf ontdekken dat er geen water in de put is. Je legt uit dat dit in werkelijkheid ook kan gebeuren, dat een bron opdroogt. Je vraagt hoe dat kan en wat ze nu kunnen doen. Je zegt dat je gehoord hebt over een 'bron' of een kraantje in het volgende dorp.

Je nodigt hen uit om verder te stappen. Je geeft uitleg of je zingt een liedje. Aangekomen bij de 'bron' laat je de kinderen hun bekertjes vullen. Je legt uit dat hun bekertjes verwijzen naar emmers of potten die heel zwaar kunnen zijn. Je zorgt eventueel voor een bijkomende emmer om dit uit te testen. Je laat hen de bekertjes zorgvuldig 'naar huis dragen' zonder een druppel te verspillen. Het water is zeer kostbaar omdat ze zo ver moesten stappen om het te halen. Ondertussen leg je de terugweg af naar het klaslokaal en vraag je hun inzet om hun zware 'emmer' te dragen. Je laat de kinderen hun beker leeggieten in een gemeenschappelijke emmer.

In de nabespreking laat je de kans om gevoelens en inzichten uit te wisselen.

STELLINGEN OVER WATER BESPREKEN. Je zet een discussie op over volgende stellingen:

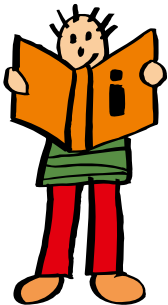
- ▶ Aan het drinkwatertekort in sommige landen kunnen wij niets verhelpen.
- ▶ Drinkwater moet overal gratis en voor iedereen ter beschikking zijn.
- ▶ Het is niet nodig om water te drinken. Als je veel frisdrank drinkt, is dat even gezond.
- ▶ Verschillende landen zouden moeten samenwerken om water zuiver te houden, want het water stroomt van het ene naar het andere land.
- ▶ Als je dorst hebt, mag je de les verlaten om te gaan drinken.

WORKSHOP 'WATERDRAGERS'. Voor de tweede graad kun je ook een uitgebreide educatieve workshop 'waterdragers' aanvragen bij Green Belgium. Zie www.waterdragers.be. Op de site vind je ook illustratieve filmpjes en foto's. Tijdens deze workshop maken de kinderen kennis met de problematiek van het 'water dragen in Marokko'. De kinderen ontdekken dat leeftijdgenoten die drinkbaar water moeten halen, minder kansen krijgen dan kinderen die dit niet hoeven te doen. Tip: je organiseert een actie met opbrengst voor onderwijs- en drinkwatervoorziening in Marokko.

2.4. Recht op onderwijs en informatie

KLASGESPREK OVER SPANNING TUSSEN RECHT OP ONDERWIJS EN RECHT OP WATER. Bovenstaande werkvorm, het inleefspel 'Water halen', kun je uitbreiden door een inkleding vanuit de leefwereld van concrete kinderen in het Zuiden, bijvoorbeeld Meena (zie Bronnen). Je legt dan de klemtoon op het feit dat dit kind niet naar school kan gaan omdat ze moet zorgen voor de watervoorziening van het gezin en voor andere huishoudelijke karweitjes. Je lokt hierover een gesprek uit:

- ▶ Wat vind je van deze situatie?
- ▶ Wat denk je dat er leuk aan is? Wat minder leuk?
- ▶ Vind je dit eerlijk? Waarom wel/niet?
- ▶ Wat denk je dat dit meisje aan haar situatie wil veranderen?
- ▶ Wat kan er gedaan worden om haar te helpen?

Je legt uit dat alle kinderen op de wereld recht hebben op onderwijs. Je geeft toelichting bij dit recht en brengt de bijhorende tekening aan.

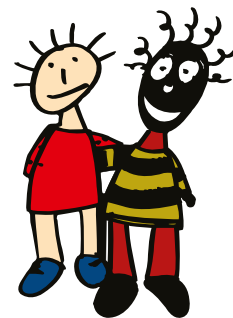
2.5. Recht op een gelijke behandeling

RECHT OP GELIJKE BEHANDELING AANBRENGEN. Met hetzelfde verhaal van Meena kun je ook het recht op een gelijke behandeling aanbrengen. Omdat de meisjes voor de watervoorziening en andere huishoudelijke karweien moeten zorgen, kunnen ze niet naar school gaan, zoals hun broertjes.

VRAGEN BEANTWOORDEN IN JONGENS- EN MEISJESGROEPJES.

- ▶ Je laat de kinderen in gescheiden jongens- en meisjesgroepen de volgende vragen voorbereiden:
- ▶ Wat is er verschillend in de situatie van de jongens en de meisjes in het dorp?
- ▶ Wat mogen ze? Wat moeten ze?
- ▶ Welke kansen krijgen ze? Hoe komt dat?
- ▶ Welke gevolgen heeft dit voor de ontwikkeling van de kinderen en voor hun latere leven?
- ▶ Zijn er in jullie eigen leven ook verschillen tussen de kansen die jongens en meisjes krijgen?
- ▶ Kun je daar voorbeelden van geven?
- ▶ Wat vinden jullie zelf van zo'n verschillende behandeling?
- ▶ Ken je nog andere voorbeelden van kinderen die bevoordeeld of benadeeld worden ten opzichte van andere kinderen?
- ▶ Waarom gebeurt dat?
- ▶ Wat vind je daar zelf van?

In plenum laat je de groepjes hun antwoorden verwoorden. In een nabespreking vergelijk je of er verschillen in mening zijn tussen de jongens- en meisjesgroepen. Indien wel, kun je daar nog verder op ingaan. Ter afronding breng je het recht op een gelijke behandeling aan met de bijhorende tekening en een samenvattende uitleg over de betekenis van dit kinderrecht.

2.6. Recht op veiligheid en bescherming

KRINGGESPREK OVER GEVOELENS BIJ WATER. Bij de uitwerking van het thema ‘water’ kun je in een kringgesprek de focus leggen op gevoelens die kinderen hebben bij ervaringen met water. Om de interactie te verhogen, kun je afwisselen met gesprekjes in kleinere groepen of duo’s. Dan kunnen meer kinderen hun zegje doen en komt er meer naar boven. Bovendien durven kinderen die niet zo mondig zijn zich dan gemakkelijker uiten.

Je vraagt naar positieve ervaringen en gevoelens: plezier in de golven van de zee, genieten van een warm bad, ...).

Daarna vraag je of de kinderen ook minder aangename ervaringen met water hebben:

- ▶ bang in het onweer,
- ▶ bijna verdronken,
- ▶ tegenzin om in bad te gaan,
- ▶ grote dorst,
- ▶ boos omdat je in ‘t water werd geduwd,
- ▶ huis onder water gelopen, enz.

Je stelt volgende vragen om het gesprek te stimuleren:

- ▶ Kan water ook gevaarlijk zijn? (verdrinking, vervuiling, overstroming, ...)
- ▶ Wie kan er helpen om kinderen te beschermen tegen die gevaren? (ouders, leerkrachten, redder in zwembad, overheid, brandweer, andere kinderen, watermaatschappij, ...)
- ▶ Hoe kunnen ze kinderen beschermen tegen die gevaren?
- ▶ Wat kunnen jullie zelf doen voor jullie veiligheid?

Ter afsluiting van deze bespreking verwoord je het recht op veiligheid en bescherming. Je toont de bijhorende tekening en geeft extra uitleg over dit recht waarbij je linken legt met wat de kinderen vertelden. Door problemen met water in de eigen leefwereld te onderzoeken, vermijd je de valkuil dat je alle problemen in het Zuiden situeert.

3. Hoe kun je werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden bij het thema 'water'?

.....

Over welke waarden, houdingen en vaardigheden kan het gaan?

- Respect. Voor fysieke en psychische integriteit, vrijheid en privacy van jezelf en anderen. Voor verschillen in mening, smaak, uiterlijk, ...
- Ieder mens gelijk(waardig) behandelen. Zie vooral bij recht op een gelijke behandeling.
- Verantwoordelijkheid opnemen. Voor gemaakte afspraken bijvoorbeeld.
- Solidariteit. Zowel met leeftijdgenoten in de directe omgeving als met anderen ver weg, waar ook ter wereld.
- Opkomen voor zichzelf en voor anderen.
- Samenwerken.

3.1. Respect opbouwen

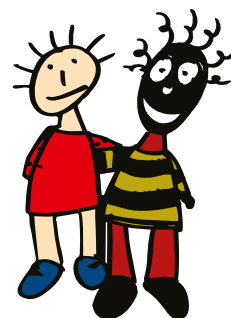
RESPECTVOL OMGAAAN MET WATERVERHALEN. Wanneer je de kinderen watervoorwerpen laat meebrengen, besteed je bij het werken met deze voorwerpen extra aandacht aan respect voor elkaars materiaal en de bijhorende verhalen. Je zorgt voor een veilige omgeving. Je stimuleert de kinderen om hun persoonlijke beleving, gedachten en gevoelens te uiten zonder ze te forceren. Je beklemtoont dat ieder de vrijheid heeft om zelf te kiezen wat je wel of niet vertelt. Je leeft zelf een voorbeeld voor van respect voor de eigenheid en de thuiscultuur van elk kind. Zo kunnen er grote verschillen zijn op het vlak van persoonlijke hygiëne en het gebruik van water. Sommigen hebben misschien geen bad of douche, maar met een kom water kun je je ook proper wassen. Kinderen kunnen door de uitwisseling ontdekken dat de thuissituatie soms heel verschillend is, maar ook dat die uiteenlopende ervaringen erg verrijkend kunnen zijn, en dat ze ook veel gemeenschappelijk hebben.

3.2. Ieder mens gelijkwaardig behandelen

BESPREKEN VAN VOORBEELDEN UIT EIGEN LEVEN. Je spreekt geen oordeel uit over de verschillen in inbreng die kinderen doen i.v.m. het thema water. Je biedt ieder evenveel kansen om zijn/haar verhaal te vertellen, voorstellen te doen, deel te nemen aan beslissingen, meningen te uiten, enz. Wanneer je het 'recht op een gelijke behandeling' in dit thema hebt aangebracht met één van de bovenstaande suggesties, laat je de kinderen zoeken naar voorbeelden uit het eigen leven, in de klas, op de speelplaats, thuis, in de sportclub, ... waarbij zij zelf of anderen niet gelijkwaardig behandeld werden of worden:

- Zijn het meestal meisjes die de afwas moeten doen?
- Werd er iemand uitgesloten bij de waterspeltjes?
- Wat vinden de kinderen daarvan?
- Kunnen jullie zelf iets aan zo'n situatie veranderen?
- Kunnen jullie zelf iets ondernemen om op te komen voor jezelf of voor anderen?

Als je zelf dergelijke situaties van ongelijke behandeling opmerkt, kun je ze bespreekbaar stellen en de kinderen laten onderzoeken wat daaraan gedaan kan worden.

3.3. Verantwoordelijkheid opnemen

Via het thema kunnen de kinderen tot de vaststelling komen:

- Dat drinkbaar water een kostbaar goed is,
- Dat niet eindeloos en voor iedereen op de wereld beschikbaar is,
- Waarmee ze dus met zorg moeten omspringen.

De kinderen kunnen verantwoordelijkheid opnemen door geen drinkwater te verspillen en regenwater te gebruiken waar mogelijk. Je kunt met de kinderen afspraken maken over watergebruik in de klas en op school. Je kunt de kinderen logo's laten ontwerpen en ophangen bij alle aftappunten op school, zodat iedereen eraan herinnerd wordt om spaarzaam met het water om te springen. Ze kunnen er elkaar attent op maken. Zo kunnen kinderen ervaren dat ze zelf wel degelijk iets aan een situatie kunnen veranderen wanneer ze hun verantwoordelijkheid opnemen.

Tips om spaarzamer met water om te springen vind je o.a. op de websites www.pidpa.be, www.water4all.be, www.wateropschool.be, www.greenbelgium.be.

3.4. Solidariteit opbouwen

WERKEN MET ACTUALITEIT. Binnen het thema water kun je problemen aanbrengen waar sommige mensen mee geconfronteerd worden. Dit kan gaan om overstromingen, watervervuiling, tekort aan drinkwater, ... Via de actualiteit en de media komen zulke problemen soms ook vanzelf je klas binnen. Je kunt dit stimuleren door te werken met een actualiteitenmuur, een wekelijkse nieuwsronde, een eigen krantje, ... Je zorgt dat problemen met water niet alleen in het Zuiden gesitueerd worden. Je probeert zoveel mogelijk te werken met verhalen en getuigenissen van concrete kinderen hier en elders in de wereld. Zo geef je kansen tot het opbouwen van wereldwijde solidariteit.

3.5. Opkomen voor zichzelf en voor anderen

- • • • • **VERTELLEN OVER EEN KINDERPROJECT IN BRAZILIË.** Je vertelt over het Bodozal-project in Brazilië (zie infokader), waarbij kinderen in actie komen voor het opruimen en proper houden van de rivier in hun buurt en zo een hele gemeenschap bewust maken. Je bespreekt met de kinderen wat zij van dit initiatief vinden. Je maakt de overstap naar de situatie van de kinderen van je klas. Zien zij zelf misschien ook problemen met water in hun omgeving waaraan ze iets willen veranderen? Indien wel, kun je hen verder laten onderzoeken wat ze kunnen realiseren en hoe ze dit kunnen aanpakken. Vanzelfsprekend hebben ze daarbij de steun en hulp van begrijpende volwassenen nodig. Als je ook effectief tot een actie komt, kunnen kinderen daadwerkelijk ervaren dat je bij problemen niet bij de pakken moet blijven zitten. Als je opkomt voor jezelf en voor anderen kun je veel bereiken. Je kunt hier ook de klemtoon leggen op het aspect samenwerken voor een goed doel.

*Leren over
actievoeren.*

Het Bodozal Project – Brazilië

De Bodozal-rivier stroomt dwars doorheen een arme buurt van de Braziliaanse stad Manaus. Alle mensen die langs de stroom woonden, gooiden hun afval, waaronder etensresten, in het water. Daardoor begon de rivier sterk te ruiken en het water werd zeer ongezond. Het werd zelfs zo erg dat de stroom verstopt raakte, zodat ze bij hevige regenval overstroomde.

Leerlingen van de 'Escola Teresinha de Moura' in dezelfde buurt, begrepen het probleem en kwamen in actie. Ze ruimden de hele rivier in hun buurt op en maakten ze weer proper. De jongeren realiseerden zich dat het opruimen van de stroom een goede vooruitgang was, maar hoe konden ze de rivier blijvend proper houden? Het kwam erop aan om het gedrag van de mensen uit de buurt te veranderen. Om duidelijk te maken hoe belangrijk het is dat de stroom proper is, gebruikten de leerlingen verschillende methoden voor de verschillende leeftijden. Om de kleine kinderen te bereiken, gebruikten zij poppen en voor de grotere kinderen dans en toneel. Om met volwassenen te praten, gingen ze van huis tot huis. Het was moeilijk, want niet iedereen wilde luisteren. Niet iedereen begreep wat de kinderen probeerden te doen, want sommigen zeiden: "Wij gooien ons afval niet in de rivier, dat doen onze burens".

Tot in april 2000, toen er iets gebeurde dat de hele buurt tot inzicht bracht. Ten gevolge van zware regenval waren er overstromingen in de ganse stad Manaus, maar voor de eerste keer werd de arme buurt naast de stroom niet overspoeld. Mensen begonnen zich vragen te stellen hoe het kwam dat zij niet overstromd werden. De kinderen legden hen uit dat dit kwam omdat de stroom niet meer geblokkeerd werd door afval en dat daarom het water weg kon lopen. Zo kon de buurt met eigen ogen zien hoe belangrijk het werk van de kinderen was.

De burgemeester van Manaus feliciteerde alle betrokken jongeren en vroeg hen om hun boodschap met pamfletten verder te verspreiden in de rest van de stad. Nu werken de leerlingen aan de bewustmaking van mensen over het belang van hygiëne en een proper milieu. Walquiria, 12 jaar, zei: "Iedereen zou moeten meewerken aan de bescherming van onze natuurlijke omgeving, want als we dat niet doen, zullen we onze eigen planeet vernietigen".

Bron: Fenney P. en Jarvis H. (2002). *Time for rights*. London, Unicef en Save the Children. ISBN 1 871440 24 6. Info en foto's vind je ook via je zoekrobot.

3.6. Samenwerken

UITBREIDING BIJ DE WERKVORM MET 'WATERVOORWERPEN'. Je legt de voorwerpen die ze meebrachten (aanvullend met je eigen voorwerpen) in het midden van de kring. Je vraagt aan de kinderen om de voorwerpen nu te ordenen in deelverzamelingen van voorwerpen die bij elkaar horen. Je laat ze zo even experimenteren en voorstellen doen. Enkele mogelijke indelingen: badkamerspullen, speelgoed, hygiëne, om te drinken, gevaar, plezier met water, volgens kleur of volgens grondstof waaruit het voorwerp gemaakt is, enz. Uiteindelijk maak je een bepaalde keuze van voorwerpen die bij elkaar horen. Volgens deze deelverzamelingen stel je groepjes van kinderen samen. Elk groepje krijgt nu de opdracht om met de voorwerpen en de bijhorende verhalen en betekenissen creatief aan de slag te gaan:

- ▶ Een toneeltje maken waarin de voorwerpen een rol spelen.
- ▶ Een groepschilderij maken waarbij alle voorwerpen hun plek krijgen.
- ▶ Een tentoonstelling maken met de voorwerpen en tekeningen, en teksten van de bijhorende verhalen erbij plaatsen.
- ▶ Een gedicht maken waarin de voorwerpen een rol spelen of over elk voorwerp een gedichtje maken.
- ▶ Een sneeuwbalverhaal maken (om beurten vullen de deelnemers een stuk van het verhaal verder aan) waarin meerdere voorwerpen een rol spelen.

Op deze manier zullen de kinderen hun eigen betekenissen nog intenser uitwisselen en krijgen ze kansen om goed te leren samenwerken. Na een toonmoment kun je bespreken hoe de samenwerking in de groepjes verliep:

- ▶ Wat ging goed?
- ▶ Wat kon beter?
- ▶ Welke bijsturing is er gedaan?
- ▶ Kreeg iedereen in het groepje voldoende kansen om zijn/haar inbreng te doen?
- ▶ Hoe namen ze beslissingen?
- ▶ Wat vinden ze zelf van hun resultaat?
- ▶ Wat zou je een volgende keer anders aanpakken?

4. Nog meer suggesties voor het verrijken van het thema ‘water’

.....

4.1. Inbrengen en uitwisselen

ASSOCIËREN OP ‘WATER’. Om volop bij hun betekenissen aan te sluiten en respect te oefenen, laat je de kinderen bij het thema alle mogelijke associaties maken. Je tekent het woord ‘water’ of een tekening van een waterdruppel op een groot blad en legt het in de kring. Je laat de kinderen bedenkingen, woorden, foto’s, tekeningen op het blad aanbrengen.

FOTO MET WATERVOORWERP. Je maakt een foto van elk kind met zijn voorwerp. Ieder kind bepaalt zelf waar, in welk decor en in welke houding het met zijn voorwerp gefotografeerd wil worden. De foto wordt afgeprint en bij de foto kun je iets van het persoonlijke verhaal noteren.

ROLLENSPEL OF POPPENSPEL OVER WATERERVARINGEN. Je laat kinderen hun ervaringen met water en het gebruik ervan naspelen in een rollenspel of poppenspel. Daardoor komen ze tot een intensere beleving. Emoties en betekenissen kunnen ook naar boven komen, evenals verschillen in zorgzaam omgaan met water. “Een doos vol gevoelens” kan hierbij een uitstekend hulpmiddel zijn.

UITSTAP NAAR WATERPLAATS ORGANISEREN. Je organiseert een uitstap naar ‘een water’: zwembad, vijver, rivier, beek, zee, kanaal, ... om samen te gaan vissen, water te bekijken en te onderzoeken, te zwemmen, te varen, ... Deze gezamenlijke beleving is het uitgangspunt voor verdere activiteiten i.v.m. het thema. Je leert de kinderen respectvol met elkaar omgaan door voor, tijdens en na deze uitstap kansen te geven tot het inbrengen en uitwisselen van herinneringen, gevoelens, wensen en vragen. Tussendoor krijgen kinderen kansen om te tonen wat ze kunnen om elkaar te helpen en te zorgen voor elkaar.

4.2. Participeren

Participatie is een belangrijk recht dat overal meespeelt. Je geeft kinderen extra kansen om te participeren in hun leerproces en in het klasgebeuren. Je kunt gebruik maken van participatiemethodieken (zie wat bruikbaar is voor jonge kinderen in de map ‘Oprechte deelneming’, zie Bronnen).

Daarbij heb je aandacht voor de verschillende niveaus van participatie. Je zorgt ervoor dat ze duidelijke info krijgen en hun mening mogen uiten. Je leert hen overleggen en plannen. Je betreft hen bij het nemen van beslissingen in de klas en school. Rekening houdend met hun mogelijkheden, geef je hen veel kansen om te beslissen. Je geeft duidelijk aan wanneer kinderen zelfstandig en alleen mogen beslissen. Je biedt hen kansen om besluiten uit te voeren, te evalueren en bij te sturen.

We werken hier een voorbeeld uit hoe je op verschillende momenten en niveaus de kinderen participatief kunt betrekken bij de uitbouw van het thema water. Hoe kun je kinderen meer inspraak geven bij de keuze van het thema? Hoe kun je hen betrekken bij het uitwerken en plannen? Hoe laat je hen evalueren en bijsturen?

We tonen enkele praktijkvoorbeelden, toegepast op het thema water, maar even goed kun je deze werkwijze toepassen op andere thema’s.

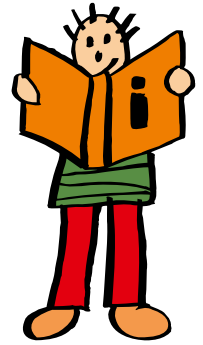
HET THEMA 'WATER' KIEZEN.

Illustratie 1ste graad – opborrelende vragen.

Enkele kinderen (1ste graad) waren gefascineerd door de buizen in de klas, in de gang, door de muren:

- ▶ Vanwaar komen die?
- ▶ Waartoe dient dat?
- ▶ Vanwaar komt dat water?
- ▶ Waar gaat dat naartoe?
- ▶ Hoe komt het dat de buizen soms 'zingen'?

Doordat de leerkracht op die vragen verder inging in de kring, werd de interesse gewekt van de andere kinderen in de klas. Ja, hoe zit dat nu eigenlijk precies? Nog andere vragen borrelde op: Er loopt proper water en vuil water door de buizen: Hoe kan dat? Wordt dat proper water dan ook niet vuil door het vieze water als we onze verfborstels uitwassen? Sommige buizen zijn warm, andere koud. De leerkracht voelde aan dat de interesse van de kinderen bijzonder groot en algemeen was. Ze stelde voor om deze vragen in een project te onderzoeken. De kinderen gingen akkoord en kregen het bewijs dat werkelijk met hun interesse en hun mening rekening wordt gehouden.

Participatieniveau: kinderen geven informatie / ze uiten hun mening en hun vragen.

Illustratie 2de graad – waterdichte samenwerking.

De kinderen brengen zelf heel wat aan:

- ▶ Elke vertelt in de onthaalkring dat haar goudvis gestorven is, hoewel ze die goed verzorgde.
- ▶ Mike heeft thuis een warmwateraquarium. Zijn interesse is direct gewekt en hij haalt enkele mogelijke oorzaken aan voor de dood van de vis.
- ▶ Kevin gaat regelmatig vissen op de vijver van zijn oom. Hij vraagt zich af hoe de wereld er onder water uitziet en hij zal zijn nieuwe vislijn eens meebrengen.
- ▶ Klaas vertelt over zijn snorkelavonturen in de Middellandse Zee. Hij wil leren diepzeeduiken.
- ▶ Sanne speelt graag in het water, maar is nog altijd bang in het diepe gedeelte van het zwembad.

Participatieniveau: kinderen geven info en uiten hun mening.

's Anderendaags, tijdens de wekelijkse 'klasraad', stelt iemand voor om nog eens een klasproject uit te werken. Dat vindt iedereen oké, maar over welk thema moet het gaan? Na grondig brainstormen over mogelijke onderwerpen, lopen de meningen nogal uiteen. De leerkracht verwijst naar hun recht op inspraak bij de keuze van projectonderwerpen. Als ze dat recht willen waarmaken, moeten ze op zoek gaan naar wat gemeenschappelijk is in de verschillende interesses. Zo komen de kinderen uit bij het thema 'onder water'. Ieders persoonlijke invalshoek kan aan bod komen en toch werken ze samen aan verschillende aspecten van hetzelfde onderwerp.

Participatieniveau: kinderen overleggen en plannen samen / kinderen beslissen zelfstandig.

Uit deze voorbeelden blijkt de belangrijke rol die je als leerkracht speelt om de kinderen te steunen in hun proces om tot gezamenlijke beslissingen te komen.

HET THEMA 'WATER' UITWERKEN EN PLANNEN.

Om het thema water of watergebruik participatief uit te werken, kun je beginnen met een brainstorm rond volgende vragen:

- ▶ Wat willen we weten, kennen, kunnen?
- ▶ Wat willen we doen?
- ▶ Wat hebben we al?

Op grote flappen noteer je alle ideeën, vragen en voorstellen van de kinderen. Daarna ga je ordenen, verbinden, structuur aanbrengen tussen de verschillende elementen. Alles wat er op de flap staat, kun je nu ook controleren:

- ▶ Wat bedoel je daar precies mee?
- ▶ Hoe zie je dat concreet?
- ▶ Moeten we de vraag herformuleren?
- ▶ Is dit voorstel haalbaar?

In een volgende stap maak je samen met de kinderen keuzes en vertaal je de ideeën in concrete plannen. Een voorbeeld: we gaan onderzoeken hoeveel drinkwater we op één dag op school verbruiken. We willen op uitstap naar de watertoren en naar een zuiveringsstation. We gaan zelf uitproberen of we van vuil water weer zuiver water kunnen maken. We proberen een waterzuinige dag uit. Dan proberen we een hele dag met één emmer water rond te komen.

Participatieniveau: je overlegt en plant samen met de kinderen / kinderen helpen beslissingen uitvoeren en ondervinden consequenties.

HET THEMA 'WATER' SAMEN MET DE KINDEREN EVALUEREN.

De evaluatie kan ingekleed worden in het thema 'water'. Ieder krijgt een beker. In het midden staan twee emmers met gekleurd water, de ene blauw (koud of negatief) en de andere rood (warm of positief). Er zijn ook twee lege emmers, één met een 'plusteken' en de andere met een 'minteken'. Er kunnen meerdere evaluatievragen of onderwerpen behandeld worden. Bij elk onderwerp mag ieder een beetje water uit de ene of de andere emmer scheppen en in de plus- of min-emmer gieten. Daar kan wat uitleg bijhoren, maar in ieder geval krijgen jij en je leerlingen aan het eind een zicht op de verhouding tussen het positieve en het negatieve dat jullie samen ervaren hebben.

Je vraagt aan de kinderen wat ze zelf geleerd hebben uit de voorbije themawerking op gebied van samenwerking en inspraak, wat ze een volgende keer anders zouden aanpakken en hoe ze dat dan kunnen doen. Je geeft daarnaast ook je eigen mening en tips voor een volgende keer. Als de groep belangrijke besluiten neemt, kun je voorstellen om deze vast te leggen in een afspraak voor het werken aan een volgend thema.

Participatieniveau: kinderen leren het beleefde proces en de resultaten te evalueren en bij te sturen.

4.3. Mondiaal verrijken

VOORBEELDEN VAN SPAARZAAM OMGAAN MET REGENWATER EN DRINKWATER. Je zoekt voorbeelden van spaarzaam omgaan met regenwater en drinkwater. Dit kunnen voorbeelden zijn van over de hele wereld. In het boekje 'It is raining' van Marie Wabbes (1991) zie je waarvoor het opgevangen regenwater kan dienen.

WERKEN MET WATERVOORWERPEN UIT DE LEEFWERELD VAN KINDEREN IN HET ZUIDEN. Je brengt voorwerpen in de klas die te maken hebben met het deelthema 'water en kinderen in het Zuiden'. Je zoekt prenten en foto's die de voorwerpen tonen in hun context. Je let er op dat je voorwerpen zoals een jerrycan en een waterkruik niet alleen in het Zuiden situeert. Je zoekt ook prenten en foto's van kinderen in het Zuiden die beschikken over een kraantje, een bad, enz.

4.4. Actie voeren en zich engageren

ZICH LATEN INSPIREREN DOOR HET BODOZAL-PROJECT – BRAZILIË (ZIE HOGER).

WATERLUWE DAG ORGANISEREN. Om kinderen op een verantwoorde manier te leren omgaan met water, kun je op school een waterluwe dag inlassen. Elke klas krijgt 1 emmer water om de dag mee door te brengen. Een uitstekende kans om te ervaren hoe kostbaar water is.

Je maakt afspraken met de kinderen over watergebruik in de klas en in de school. Je legt die afspraken vast, bijv. in een verklaring, en spreekt af hoe je samen met de klasgroep de afspraken opvolgt.

Bronnen – lager onderwijs

Meester Hans vertelt:

“We hebben twee weken gewerkt rond kinderrechten met het derde en vierde leerjaar. We hebben expliciet de link gelegd tussen het schoolreglement en de kinderrechten. We hebben een gezond ontbijt georganiseerd en gepraat over het feit dat niet alle kinderen de kans krijgen om gezond te eten. Later hebben we rond Congo gewerkt. We hebben de rechten van kinderen hier en in Congo vergeleken. We hebben een liedje aangeleerd van Congolese meisjes die voor hun broers en zussen zorgen en meehelpen met het koken.”

In deze lijst vind je een overzicht van interessante bruikbare publicaties. De meeste van deze publicaties zijn als bron bij dit boek gebruikt en zijn uitleenbaar bij Wereldwerkplaats vzw.

1. Algemeen

.....

1.1. Boeken en brochures

Hand Pamela (2003). **First steps to rights. Activities for children aged 3-7 years.** Hampshire DEC & UNICEF UK, 80 blz. ISBN 1 871440 27 0. Deze handleiding is bestemd voor leerkrachten van jonge kinderen. Ze geeft een stevige basis voor kinderrechteneducatie vanuit Noord-Zuidperspectief. Volgende rechten komen aan bod: familie, thuis, voeding, water, spel. Elk van deze rechten wordt als thema uitgewerkt. Bij elk thema zijn er activiteiten uitgewerkt met een voelzak, voorwerpen, rollenspel en foto's. Achteraan is er een bronnenlijst opgenomen achteraan. De handleiding bevat 15 foto's van kinderen in het Zuiden die in verband staan met de behandelde kinderrechten.

Shalev Zahavit (2003). **Kinderen zoals jij en ik. Hoe kinderen in onze wereld leven.** Lannoo-UNICEF, 128 blz. ISBN 90 209 5168 8. Dit boek is bedoeld voor de lagere school. Een kennismaking met 17 kinderen op de wereld(kaart) gebeurt in combinatie met een systematische verkenning van de kinderrechten. De rechten worden in 4 groepen geordend: overleven (water, eten, thuis, gezondheid), ontwikkeling (onderwijs, spelen), bescherming (liefde en zorg, werk, oorlog, handicap), participatie (identiteit, expressie, een goed leven).

Kinderrechtencommissariaat en Steunpunt Leerlingenparticipatie (2004). **Oprechte Deelneming. Werkmap leerlingenparticipatie voor de basisschool.** 110 blz. en 14 fiches met poster. ISBN 907702106X. Downloadbaar op www.kinderrechtencommissariaat.be of www.kinderrechten.be. Een papieren versie in veelkleurendruk werd door het commissariaat verspreid naar alle Vlaamse basisscholen.

1.2. Websites

www.wereldwerkplaats.be en www.2015enik.be

Websites van Wereldwerkplaats vzw over de werking en het aanbod. Het betreft een uitgebreid aanbod van opleiding, nascholing en coaching over ontwikkelings- en kinderrechteneducatie voor leerkrachten van jonge kinderen (4-8-jarigen), workshops voor kinderen, uitleenmogelijkheden (koffers en uitleenpakketten), eigen publicaties. Met links naar andere organisaties met een aanbod voor dezelfde doelgroep.

www.vormen.org

Website van Vlaamse Organisatie voor Mensenrechteneducatie vzw. Uitgebreide informatieve site met info over mensenrechten opgedeeld volgens thema's en landen. Bevat een hele reeks officiële documenten (verklaringen en verdragen). Overzicht van educatieve pakketten en mogelijkheid om heel wat werkvormen en teksten te downloaden. Uitgebreide lijst van links. Eigen tekeningen van kinderrechten, kinderrechten in kindertaal, kwartetspel, handleiding Recht-in-de-roos (voor derde graad lager onderwijs), leesteksten.

www.kinderrechten.vormen.org

Opzoeksites die kinderen van de lagere school de kans biedt om zelfstandig te werken rond kinderrechten. Zij kunnen hier informatie vinden over elk kinderrecht, samen met een getuigenis en/of beeldmateriaal. Met interessante links.

www.ikenjijenzij.be

Interactief spel voor kinderen van de derde graad. Ze maken kennis met de verschillende kinderrechten aan de hand van filmpjes en ander beeldmateriaal. Met sleep- en invulopdrachten kunnen ze rechten verwerven of verliezen. Met puzzels, cartoons en persoonlijkheidstestjes.

Voor meer info, ook voor andere doelgroepen, zie www.vormen.org/vilok.

www.tsjildrenraits.be

Interactieve website over kinderrechten voor studenten van de lerarenopleidingen (Bachelor Lager Onderwijs en Bachelor Secundair Onderwijs). De studenten maken kennis met de verschillende kinderrechten en reflecteren over de impact van deze rechten en plichten op de klaspraktijk via filmpjes, fotoreportages, opdrachten en korte testjes. Via het forum kunnen ze met andere studenten discussiëren over hun persoonlijke ervaringen met kinderrechten in de klas.

Voor meer info, ook voor andere doelgroepen, zie www.vormen.org/vilok.

www.kinderrechtswinkel.be

Website van Kinderrechtswinkels vzw met info over het IVRK en over kinderrechten, vlot leesbare info over diverse thema's uit het Belgisch jeugdrecht, een versie in een taal voor kinderen, eigen kinderrechtenantekeningen, overzicht van het aanbod van kinderrechtswinkel, uitgebreide lijst van links, en nog veel meer.

www.kleurbekennen.be

Uitgebreide website over wereldburgerschap op school. Met interessant overzicht van ondersteuningsaanbod en organisaties met een aanbod voor lager onderwijs.

www.2015ikloopmee.be

Website voor kinderen van de tweede en vooral derde graad over de Millenniumdoelstellingen. Ook boeiend als achtergrondinformatie voor leerkrachten. Met heel wat links.

www.cjism.vlaanderen.be/kinderrechten/index.html

Website van Beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Met o.m. beleid van minister B. Anciaux, Vlaams coördinerend minister Kinderrechten.

www.jeugdenvrede.be

Website van Jeugd en Vrede met overzicht van publicaties en activiteiten vooral voor jongeren. Thema's: omgaan met conflicten, voorkomen van pesten, werken aan kinderrechten, respecteren van culturen, bouwen aan duurzaamheid, leren van oorlog.

www.kinderrechtencoalitie.be

Website van de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen. Het is een netwerk van 28 niet-gouvernementele kinderrechtenorganisaties.

www.kinderrechtencommissariaat.be

Website van het Vlaams Kinderrechtencommissariaat met ingang voor kinderen, jongeren en 18+. Met kinderrechten in kindertaal, overzicht verkrijgbare brochures (ook downloadbaar), overzicht van acties, uitgebreide lijst van organisaties en links. Ook gratis materiaal op aanvraag.

www.kinderrechtendorp.be

Website van meerdere samenwerkende organisaties in het kader van kinderrechteneducatie; met info over de data en locaties van het 'kinderrechtendorp', met zoekspel en mogelijkheid om kalender en kaartjes te downloaden.

www.kinderrechteneducatie.be

Overzicht van educatief materiaal rond kinderrechten, geordend per leeftijd met aparte rubriek.

www.kinderrechtenhuis.be

Website van het Kinderrechtenhuis vzw met beschrijving van kinderrechten, aanbod voor leerkrachten en kinderen, poster, beschrijving projecten, links.

www.ond.vlaanderen.be/basisonderwijs/pdf/kinderrechten/kinderrechten.pdf

Via deze site kun je de brochure 'Kinderrechten en onderwijs: een driedubbele opdracht' (1999) downloaden.

www.plan-belgie.be

Website van Plan België met info over activiteiten, projecten, Millenniumdoelstellingen en educatieve fiches over kinderrechten.

www.steunpuntico.be

Zie info over thematisch CLIM-pakket 'Rechten of plichten' bij Basisonderwijs > Materiaal.

www.stichtinglezen.be

Zie info over de kinderconsul.

www.studioglobo.be

Website over het aanbod van Studio Globo op gebied van intercultureel en mondiaal leren. Met o.m. uitleenmogelijkheden voor het lager onderwijs. Met uitgebreide lijst van links.

www.unicef.be

Info over kinderrechten, UNICEF, projecten in het Zuiden, aanbod voor scholen.

www.unicefkids.be en **www.whatdoyouthink.be**

Websites voor oudere kinderen, ook over kinderrechten.

www.wereldwegwijzers.be

Website van Netwerk Ontwikkelingseducatie (Noë)/ DJAPO vzw , bevat info over mondiale vorming, wereldtest voor de klas en de school, hele lijst van ideeën voor mondiale vorming, scholen in de kijker.

2. Thema ‘Spelen, spel en speelgoed’

.....

2.1. Prentenboeken

Onyefulu I. (1999). **Ebele’s favourite. A book of African games.** Frances Lincoln, London, ISBN 0-7112-1471-9. Engelstalig fotoboekje. Verschillende spelletjes uit Nigeria worden uitgelegd en gedemonstreerd. Sommige zoals ‘zakdoek leggen’ zijn heel herkenbaar. Andere zijn als nieuw te ontdekken. In dit boekje worden de spelen naar voor gebracht die behoren tot de leefwereld van Ebele. Dat geeft kansen om de betekenissen die zij eraan geeft, te leren kennen. Zo kunnen kinderen zich dieper inleven in de leefwereld van een leeftijdgenootje. Vele spelen worden begeleid door zang. Dat geeft er meer kracht aan. Het boekje geeft echter geen aanwijzingen voor de melodie en zang.

2.2. Andere boeken of brochures

Alfa vzw (z.j.) **Speelwijzer. Lessuggesties i.v.m. thema spelen voor vierde, vijfde en zesde leerjaar.** Turnhout, handleiding en leerlingenblaadjes (zie downloads op www.alfavzw.be), 27 blz., geen ISBN. In dit project maken de kinderen kennis met Maykeling en haar vriendjes in Nicaragua. In groepswork komen er vijf thema’s aan bod: spelend leren; recycling; toveren met afval; het verdriet van Barbie; spelen zonder speelgoed.

Botermans J. e.a. (1987). **Een wereld vol spelletjes. Zelf spelletjes maken en samen spelen.** Spectrum, Utrecht, 240 blz., ISBN 90-274-18411. Dit boek bevat vele foto’s en informatie over bordspelen van vroeger, dobbelspelen, kaartspelen, dominospelen, balspelen, hinkelspelen, touwspringen, knikkeren, tolleren, vliegeren, puzzels en vele andere spelen.

Daly N. e. a. (z.j.). **Play on the Line. All children have the right to play.** Humanities Education Centre, London & Learning Design, London (groot formaat), 30 blz., ISBN 1-873928-18-1. Dit boek bevat vele foto’s van spelende kinderen. De tekst gaat vooral in op de ontwikkelingswaarde van spelen. Ook ‘kinderen kunnen soms niet spelen’, de redenen en gevolgen komen aan bod. Besproken wordt ook wat volwassenen en kinderen kunnen doen om het recht op spel te realiseren.

Dunn, O. & Winter S. (2000). **Acker Backa B00! Games to say and play from around the world.** Frances Lincoln, London, 45 blz., ISBN 0-7112-1662-2. Een veertigtal kinderspelen van over de hele wereld wordt beschreven: eenvoudige spelletjes, aftelspelletjes, bewegen van handen en voeten, verstopspelletjes, balspelen, zangspelen. Het boek geeft ook 10 tips voor een vlot spelverloop.

Esmeraldas vzw, (1998). **Kinderspelen uit Ecuador,** Gent, 20 blz., geen ISBN. Deze brochure bevat een spelbeschrijving aan de hand van tekeningen van volgende spelen: piñatas, stop de bal, konijnenjacht, kat en muis, landenspel, lucht-aarde-zee, de blinde, de muis, de roofvogel en de kip, de grot van beren, stop de hand, de ketting, de orkestleider, de geschenkjes, eenden in het water, verbrand brood en andere.

Etchart J. e.a. (2005). **Kinderen spelen!** Mets & Schilt, Amsterdam & Novib, Den Haag, 110 blz., ISBN 90-5330-464-9. Dit fotoboekje bevat vele foto’s van spel en speelgoed in vele landen in het Zuiden.

Goossens J. (2005). **Right to play. Ieder kind heeft het recht om te spelen.** Lemniscaat, Rotterdam, 144 blz., ISBN 90-5637-749-3. Dit boek bevat vele foto’s van spelende kinderen en vertelt het verhaal van de organisatie ‘Right to play’ van de Noorse wereldkampioen Johann Olav Koss. Er wordt een tiental spelen beschreven. Vooral de projecten in Mali, Israël/Palestina en Rwanda komen aan bod.

Greising C. & Greising D. (1995). **Toys everywhere. A world of difference.** Childrens Press, Chicago, 32 blz, ISBN 0-516-48178-9. Dit boekje bevat vele foto's van speelgoed van kinderen over de hele wereld.

Grunfeld F.V. e.a. (1975). **Spelletjes uit de hele wereld. Fijn om te maken en te spelen.** Plenary publications, 280 blz., geen ISBN. Vele spelen worden geïllustreerd met foto's, achtergrond, spelregels en tips om de spelen zelf te maken. Het boek behandelt bord- en tafelspelen, straat- en pleinspelen, bos- en veldspelen, spelletjes, puzzels en trucs.

Hand P., Unit 6. Play. Blz. 42-48. In: Hand P., (2003). **First steps to rights. Activities for children aged 3-7 years,** UNICEF, ISBN 1-871440-27-0. Om het recht op spel voor jonge kinderen te verduidelijken wordt gebruikt gemaakt van foto's en van vragen als 'is spelen belangrijk? Waarom? Hoe zou je je voelen als je niet mag spelen? Kunnen alle kinderen spelen? Mogen alle kinderen spelen? Volgende onderwerpen komen verder aan bod: spelen uitleggen, spel en speelgoed in enkel landen, tijd om te spelen, speelgoed maken. Er zijn spelbeschrijvingen van kinderspelen, vooral kringspelen (Angola, Soedan, India, Afganistan); er zijn knutseltips om een vlinder te maken.

Johnson A., (1995) (Ned. 2001). **Touwspelletjes uit de hele wereld.** Middernacht Pers, Naarden, 80 blz. ISBN 90-72259-60-2. Zeven kinderen (8-13 jaar) vertellen over zeven touwspelletjes die stap voor stap uitgelegd worden; de kinderen wonen in Paraguay, Australië, Ghana, Arizona, Papua Nieuw Guinea, USA, Ierland. Bedoeld voor 9+.

Shalev Z., (2003) *Elk kind heeft recht om te spelen*, Blz 54-63. In: Shalev Z., **Kinderen zoals jij en ik. Hoe kinderen in onze wereld leven.** Lannoo-UNICEF, ISBN 9020951688. Dit hoofdstuk bevat meerdere foto's van spelende kinderen van over de hele wereld. In de tekst komt vooral het belang van spelen aan bod en waarom veel kinderen niet in de gelegenheid zijn om te spelen.

Stroobants A., *Ideeënlijst Afrika spel en speelgoed.* Blz. 83-103. In: Stroobants A., (2000). **Anders is gewoon.** Herwerkte versie. Ideeënboek mondiale vorming bij kleuters over Centraal- en West-Afrika. Leuven, Wereldwerkplaats vzw, geen ISBN. Ook zeer bruikbaar voor eerste graad lager onderwijs. Beknopte ideeënlijst aangevuld met enkele bijlagen: over het spel en speelgoed in een dorp in Kenia, knutseltips om zelf ballen een zeef te maken, een touwpuzzel, Afrikaanse spelletjes (bombardier, dosu, godo, sey, ende, nage en wina, kinyaunyua, nyakua, mti).

Vanden Bergh L. e.a. (2007). **Ik speel ... Mbi sanranguia.** Wereldwerkplaats vzw, Leuven, 24 blz. , ISBN 9789080954724. Het thema 'spel en speelgoed' wordt uitgewerkt aan de hand van het vierstap- penplan van Wereldwerkplaats. Elke stap bevat concrete activiteiten. Er worden spelen geïntro- ceerd en veel tips gegeven om met foto's over spelende kinderen te werken. Het spelen van Olive in Centraal Afrika, komt aan bod. Deelthema's: samen spelen, tof spelen met materiaal, spelen met speelgoed, zich vervelen. Er worden tips gegeven voor het aanmaken van speeldozen.

Vangoidsenhoven E. (2001). **Een mondiale spelkoffer.** Eindwerk KHLeuven Departement Lerarenoplei- ding, 98 blz., geen ISBN. In het theoretisch deel komt de waarde van spel aan bod voor de ontwik- keling van jonge kinderen en voor gebruik in het kader van mondiale vorming. In het praktische ge- deelte komen volgende spelen aan bod: ballen en ballonnen, caroms, domino rechten van het kind, drie op een rij, hinkelen, hoepelen, knikkeren, puzzelen, tangram, tollen, wari, zaklopen.

Vredeseilanden (2002). **WAAW. Spelletjes uit 4 continenten,** 14 landen. Leuven, 40 blz., geen ISBN. Korte spelbeschrijvingen van kinderspelen in België, Benin, DR Congo, Costa Rica, Ecuador, Indonesië, Laos, Nicaragua, Senegal, Tanzania, Togo, Oeganda, Viëtnam, Zimbabwe. Het betreft de landen waar Vredeseilanden projecten en contacten heeft.

Westerman W. (1984). **Wij maken een kring. Spelletjes uit 30 landen. Intercultureel spelletjesboek,** Intro, Nijkerk, 69 blz., ISBN 90-266-1765-8. Het boekje beschrijft meerdere spelletjes uit de Antillen, China, Indonesië, Italië, Marokko, Molukken, Spanje, Suriname en Turkije.

2.3. Websites

www.zukids.nl/Nederlands/indexned.html

Spelbeschrijvingen van buitenspelen uit 12 landen geordend per werelddeel: Botswana, Zimbabwe, Zuid-Afrika, Vietnam, Thailand, Indonesië, Nieuw Zeeland, Denemarken, Nederland, Portugal, Canada, Brazilië, Peru, Boliviaë. Met uitgebreide literatuurlijst over het thema 'spel en spelen'; zie ook dvd bij 'ander materiaal'.

www.jeugdwerknet.be/spelen

Databank van meer dan 2000 spelen opgedeeld in soorten en thema's.

www.sportimonium.be

Geeft o.m. informatie over uitleendienst van volksspelen.

www.speelgoedmuseum.be/pages/edu_leerk_NL.htm

Zie ook de lesmap 'Kinderen spelen overal ter wereld' (64 blz.).

www.spelinfo.be

Dit is de website van het centrum voor informatieve spelen (CIS); de rubriek spelenaanbod geeft een overzicht (meestal voor oudere kinderen).

2.4. Ander materiaal

Dvd 'Playtime 1' De dvd bevat 50 straatspelen uit 12 landen wereldwijd. Kan besteld worden via www.zukids.org

Foto's (60-tal) in verband met het thema 'spel en speelgoed' op de cd-rom 'Klik op de wereld' van Wereldwerkplaats vzw.

Fotoreeks 'ik speel' van Wereldwerkplaats vzw. 26 kleurenfoto's van spelende kinderen in actie. Reeks op A5-formaat. Selectie uit cd-roms 'Klik op de wereld' en uit 'Olive'.

Spelkoffer 'Spelen uit het Zuiden voor jonge kinderen'. Is uitleenbaar bij Wereldwerkplaats vzw. Zie website www.wereldwerkplaats.be.

3. Thema ‘Lichaam en gezondheid’

.....

3.1. Prentenboeken

Binch C. & Mitschell R. (1994). **Kleine grote Djo-boy**. Gottmer, ISBN 90-257-2662-3. Djo-boy gaat naar school in een Caribisch dorp. Hij is de kleinste van de klas. Mama zorgt voor gezonde voeding met veel fruit en groenten. Oma zorgt voor nieuwe kleren. De buurman Carlos helpt met strekoefeningen. De juf helpt hem rechtop lopen. De wijste man van het dorp helpt met wijsheid. Dokter Gumas stelt vast dat er niets misgaat. Juffrouw Frangipani geeft hem een bosje kruiden om in het badwater te doen. Een maand lang volgt Djo-Boy alle raadgevingen, maar niets helpt om te groeien. Wanneer papa terug is met het prachtige schip in de haven, loopt Djo-Boy rechtop zoals zijn papa. Van dan af groeit hij van zelf.

Het is een herkenbaar verhaal in verband met groeien en groot worden met grote prenten. Je kunt het vertellen en laten naspelen (rollenspel, poppenspel). Elk kind heeft het recht om op eigen ritme te groeien!

Brouwer H. & Monsma M. (1992). **Raar is niet stom**. Taalerie, ISBN 90-74329-01-2. Dit prentenboek gaat expliciet over kinderen met een beperking. Hoe je hen best begrijpt en hoe je er best mee omgaat. Ze hebben vooral veel gemeen met andere kinderen: gevoelens, voorkeuren, graag buiten spelen en erbij willen horen. Kim zit in een rolstoel. Peter kan niet zo goed lopen. Ieder kind is anders. Tom kan niet goed horen. Wendy kan niet zo duidelijk praten. Ronald kan niet zo goed leren. Mariska is blind.

Cibout A., (2000). **Een, twee, drie, vier,...vijf, zintuigen**. (reeks Kididok) Biblion/ Davidsfonds/ Infodok. ISBN 40-76830-03-7. Met een passage uit dit boekje kun je oog hebben voor het doorbreken van stereotiepen over uiterlijk, gezondheid, voeding, van mensen in het Zuiden die bv.in (recente) prentenboeken voorkomen. Zie tekst en illustraties over “Niet iedereen eet hetzelfde. Afrikanen eten georoosterde sprinkhanen. Chinezen lusten best een kommetje slangensoep. Engelsen eten zoet en zout door elkaar. Eskimo’s eten rendier bij het ontbijt”. Stereotiepen kun je doorbreken door concrete verhalen te vertellen van concrete mensen en hun voorkeuren, betekenissen, gevoelens.

Damon E. (1996). **En ik, en ik, en ik. Allemaal kinderen**. Sjaloom, ISBN 90-6249-227-4. Het is een boekje met flappen en doorkijkjes in verband met verschillen tussen kinderen: klein en groot zijn, dikker en dunner, sproeten, een bril, huidskleur, bruin of plat haar, vlechtjes of strik, kort of lang haar, steil haar of krullebol, geen haar of een hele berg, houden van dansen of verven, houden van sport of muziek, rennen en springen, iedereen moet af en toe uitrusten (zie recht op rust en ontspanning), ieder kind is uniek (identiteitskaart en spiegel). Als je het boekje letterlijk volgt, blijf je bij uiterlijkheden; je kunt ook vragen naar herkenning, aanvullingen, varianten, anekdotes, gevoelens en wensen van kinderen erbij zodat er een intense uitwisseling mogelijk is en geoefend wordt in respect voor elkaar en voor kinderen in de omgeving geoefend wordt.

Demyttenaere B. & Overwater G. (2004). **Dat mag je NIET zeggen**. Standaard, ISBN 90-02-21362-X. Bespreken en bijsturen van uitspraken, houdingen en vaardigheden t.a.v. personen met specifieke lichaamskenmerken kan aan de hand van het prentenboek. Noortje gaat met haar mama winkelen in de stad. Ze komen bijzondere mensen tegen. De dronken man, een jongen in een rolstoel, een mevrouw die op twee stoelen zit, een mini-oma, een mijnheer met een wijnvlek in het gezicht, een kale meneer, een meneer met een tulband, een mijnheer met zwarte huidskleur en ‘streepjesjurk’, een blinde vrouw, een meneer met een paardenstaart. Noortje spreekt de mensen telkens aan, mama corrigeert en de personen antwoorden dat ze het heel gewoon vinden. Tot mama denkt dat het personage met de paardenstaart een mevrouw is. Dan is het aan Noortje om mama er op te wijzen dat je zo iets niet mag zeggen.

K. Meier K. & Bley A. (2005). **Knuffel heeft zorgen.** de Vries-Brouwers, ISBN 90-02-21362-X. Aan de hand van dit prentenboek kun je seksueel misbruik ter sprake brengen.

Marjolein heeft een vreselijk geheim dat ze deelt met haar Knuffel. De nieuwe man die bij mama woont wil Marjolein vaak knuffelen, raakt haar aan op rare plekjes of doet haar pijn. Marjolein is bang en voelt zich alleen. Ze mag niets verder vertellen. Als ze haar ervaringen toch aan Knuffel toevertrouwt, barst die in boosheid uit: 'Dat is slecht! Hij doet je pijn! Dat mag niet! Niemand, niemand in de hele wereld mag dingen met je doen die je naar vindt!... En wie zoveel verdriet heeft, heeft hulp nodig.' Die hulp vindt ze via de buurvrouw, bij wie Marjolein graag komt. Het boek is klassikaal bruikbaar in het kader van preventie en in verband met het leren kennen van de rechten van kinderen. Je zorgt best voor een gepast moment, de mogelijkheid om verontwaardiging te uiten en de nodige omzichtigheid bv. bij vermoeden van misbruik. Je kunt bij de vertrouwensartsencentra terecht voor specifieke adviezen hierover.

Mönter P. en Wiemers S. (1999). **Ik wil geen kus.** De Eenhoorn, ISBN 90-76680-01-9. Het boek biedt veel kansen om ervaringen en gevoelens uit te wisselen over lichaamsgrenzen en aanraken. Lena houdt er niet van dat bezoekers haar altijd op de schoot willen nemen en haar een kusje geven. Tante Truus ruikt naar knoflook; de kin van oom Henk voelt als schuurpapier; oma Pels stinkt naar mottenballen; opa Smits ruikt naar tabak ... Lena droomt ervan en zoekt een oplossing. Op het verjaardagsfeest van papa maakt Lena zich sterk als een olifant en roept uit: 'Nu is het uit met dat geknuffel; ik kan er niet tegen. Als jullie dat niet willen beloven, dan zal ik eens laten zien wat het is om kusjes te krijgen van iemand die groter en sterker is dan jezelf'.

Newcome Z. (2000). **Van top tot teen. Mijn eerste boekje over mijn lichaam.** Clavis Mozaiek, ISBN 90-6822-778-5. Volgende onderwerpen komen aan bod: lichaamsdelen, lichaamsverschillen, je gezicht zegt wie je bent en hoe je je voelt, ogen, bril, neus en van welke geuren hou je, waarvoor gebruik je je mond, tanden, oren, leuke en minder leuke geluiden, soorten haar, haarverzorging, je haar versieren, armen en handen, benen en voeten, wat zit er in je lichaam, hoe verzorg je je lichaam, kleding, gewond of ziek, wat is er met je lichaam al misgegaan, baby, wat kun je nu.

Petty Kate (2006). **Hair.** (Reeks: Around the world) Oxfam United Kingdom en www.franceslincoln.com. ISBN 1-84507-330-4. Boekje over met prachtige foto's. Ana (Guatemala) kamt de haren van haar zus; Linh (Vietnam) wast haar haren; Felicia (Ghana) doet de haren van haar zus; Martha (Usa) versiert het haar van haar zus; de haren van Nathanael (UK) worden gekapt en voorzien van gel; Shakeel (India) gebruikt haarolie; ... Soms anders, maar gewoon! Ieder kind heeft het recht om zijn haren te verzorgen en te versieren! Het boekje kan een aanleiding zijn om te verkennen hoe de kinderen van de klas hun haar verzorgen en graag hebben. De verschillen in de klas kunnen aan bod komen en aanleiding zijn om respectvol met elkaar te leren omgaan.

Roca N., (2001). **Mijn lichaam. Van mijn hoofd tot mijn voeten.** (vertaald uit Catalaans) Altiora Averbode, ISBN 90-317-1696-0. Volgende onderwerpen komen aan bod: groeien in de buik van mama, babytijd, iedereen heeft een ander lichaam, ogen, oren, tong, neus, voelen, botten, tanden, wat gebeurt er als je eet, frisse lucht, bloed, zorg goed voor je lichaam en jezelf, ziek zijn, gebarentaal, slaap.

Schubert I. & D. (1982). **Kijk mij nou.** Ned. onderwijstelevisie, geen ISBN. Aan de hand van dit prentenboek kun je heel wat ervaringen en betekenissen uitwisselen: verschil in huidskleur, verschillen jongens/meisjes, kleding, anders zijn, bewegingsactiviteiten op school, ziek worden, verzorgd worden als je ziek bent, genezen, doktertje spelen, vriendschap. De kinderen leren verschillende aspecten van kinderrechten kennen, hebben kansen om eigen ervaringen uit te wisselen en leren oog hebben voor elkaar.

Auteur niet vermeld, (2002). **Hoe werkt mijn lichaam. Een doeboek.** Piccolo, ISBN 90-00-03479-5. Je lichaam heeft het altijd druk, zelfs als je slaapt. Vingerafdrukboekje. We zijn allemaal anders. Een ander gezicht. Sterke botten. Spierballen. Vrolijk of boos. Je lichaam binnenste buiten. Brandstof. De reis van een appel. Hart en longen. Zintuigen: proeven, ruiken, voelen, kijken, horen. Wat kinderen nodig hebben en wat anders-zijn betekent, kunnen aan bod komen.

3.2. Andere boeken en materialen

'Olive wast zich' en 'Olive wast haar kleren' zijn 2 reportages uit de cdrom '**Olive**' van Wereldwerkplaats vzw. Beide reportages zijn goed geschikt om de zorg voor het lichaam en voor kledij een mondiaal perspectief te geven. Verzorging en hygiëne komen aan bod. In de reportage 'Olive gaat naar school' komt een ontbijt voor dat ze thuis neemt.

Je kunt gebruik maken van de foto's en tekst uit het boek **Kinderen zoals jij en ik. Hoe kinderen in onze wereld leven.** (2003). Lannoo-UNICEF. Blz. 18-25 gaan over het recht op voeding. Voeding is belangrijk om te overleven, om te groeien, voor de gezondheid, om kracht en energie te hebben. Grote mensen moeten ervoor zorgen dat iedereen zijn eigen voedsel kan kweken of kan kopen. De kinderen kunnen leren onderscheid maken tussen basisvoedsel en extra's. Elk kind moet genoeg basisvoedsel kunnen krijgen.

In de map **Kindkracht 10 in Afrika** (2004) van Plan Nederland zit een goede samenvatting van het recht van elk kind op gezondheidszorg: belang van inenting, voorlichting van ouders, evenwichtige voeding, veilig drinkwater, gezonde leefomgeving, belang van hygiëne, sanitaire voorzieningen, beter onderwijs voor meisjes. Didactische tips per graadklas.

In de map **Kindkracht 10 in Latijns-Amerika** (zonder jaar) van Plan Nederland zit eveneens een didactisch gedeelte. Centraal staat het verhaaltje 'Carlos is ziek'. Hij heeft vuil water gedronken en diarree gekregen. Mama en Carlos beslissen na drie dagen een verre verplaatsing te maken naar de dokter, want die is er niet bij hen in de directe omgeving. Carlos geneest met het gepaste medicijn. Er zijn verwerkingsvraagjes en aan de hand van een werkblad wordt de vergelijking gemaakt i.v.m. ziek zijn in Nederland en in Bolivia. Er volgt een waarneming van 'water uit de sloot = vies drinkwater'. Andere ideeën: rollenspel met zieke pop in poppenhoek, toontafel van spullen en foto's over verzorging van kinderen in Bolivia.

De verschillende aspecten van het thema lichaam/ gezondheid komen goed aan bod in het informatieve leesboek **Waarom was je je handen? Vragen van en voor kinderen over jezelf verzorgen** (1997) van B. Minne (uitg. Clavis). Je vindt in het boek inspiratie om vragen los te weken of om de gestelde vragen te beantwoorden:

Waarom hebben mensen ander haar? Hoe goed voor je neus zorgen? Hoe voor je oren zorgen? Waarom vind je niet alles lekker? Hoe ontstaan gaatjes in je tanden? Hoe je tanden verzorgen? Waarom een beugel dragen? Waarom zweet je als je warm hebt? Waarom moet je je wassen? ...

Gezondheid, je kunt er zelf iets aan doen. Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie, Brussel, 1998. Bevat een goed overzicht van de thema's van gezondheidsopvoeding: fitheid, veiligheid, zelfconcept, sociale vaardigheden, gezondheidsrisico's, voeding, voorzieningen voor gezondheidszorg.

OVSG (2006). **Mens sana in corpore sana. Werk maken van gezondheid op school.** Pedagogische Begeleiding Basisonderwijs, OVSG Brussel.

3.3. Websites

Kinderen staan van nature heel open voor seksualiteit of lichamelijke veranderingen. Belangrijk is dat ze zonder schaamte info kunnen vragen en erover spreken. Er bestaan veel informatieve boeken over het menselijk lichaam en aanverwanten voor kinderen.

Op de site van **www.sensoa.be** vind je boekenlijsten. Je kunt boekenkoffers en een educatieve tentoonstelling ontlene. Bij Sensoa vind je tevens de educatieve map 'Ik zag 2 beren'.

Op de site van **www.jeugdseksualiteit.be** vind je een lange lijst met boekbesprekingen over het thema.

www.sherborne.be

Site van Belgische vereniging van de bewegingspedagogiek van Veronica Sherborne met link naar internationale site.

www.biofruitopschool.be

Op de website wordt uitgelegd waarom biofruit belangrijk is, waar je biofruit je omgeving kunt vinden, hoe je een samenwerking kunt starten, welk educatief materiaal (meestal voor oudere kinderen) beschikbaar is.

www.milieukoopwijzer.be

Zie tips i.v.m. hygiëne en gezondheid, maaltijden, tussendoortjes en brooddozen.

www.gezondopschool.be

Uitgebreide website van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) over gezamenlijke initiatieven over de netten heen. Met tips en links.

http://ond.vsko.be/portal/

Info over gezondheidsbeleid in katholiek onderwijs.

www.g-o.be/gezondheid

Info over gezondheidsbeleid in gemeenschapsonderwijs.

4. Thema 'Water'

.....

4.1. Prentenboeken

Bulang-Lörcher e.a. (1994). **Aminata**, Broederlijk Delen, e.a. 35 blz., ISBN 90-74261-06. Het belang van zuiver water is een belangrijk thema in het verhaal. De kinderen worden binnengeleid in het dagelijks leven van een meisje in Senegal. Als hoofdpersoon van het verhaal kan ze wat doen aan de vervuiling van het water in haar dorp. Daardoor worden de mensen en de kinderen niet zo snel meer ziek. Zie www.alfa.be en www.djapo.be; de handleiding is downloadbaar. Zie ook www.studioglobo.be en www.broederlijkdelen.be.

Kuiper, N. e.a. (2001). **Gobe heeft geluk**. Piramide. Prentenboek gemaakt in samenwerking met de kinderporganisatie 'Terre des Hommes'. Gobe heeft geluk. Zijn vader vertelt spannende verhalen over krokodillen en zijn moeder zingt vrolijke liedjes. Maar Gobe moet ook werken. Hij moet water halen met een jerrycan en hout sprokkelen. Hij zou graag een echte fiets hebben, zijn ouders zouden willen dat hij naar school gaat. Met de hulp van buitenaf worden deze dromen gerealiseerd. Kennismaking met het dagelijkse leven van een Afrikaans kind.

Wabbes Marie (1991). **It is raining** (reeks ABC - I can read) 24 blz., ISBN 0-582-08638-8. Dit prentenboekje bevat schetsen van het leven in een Afrikaans dorp. De regen kondigt zich aan met de wind en dreigende wolken. Vrouwen en kinderen haasten zich naar huis. Kleren worden van de wasdraad gehaald. Iedereen schuilt. De dieren schuilen ook of spelen in het water. De kinderen komen naar buiten om in de regen te spelen. Het regenwater wordt opgevangen. Plots eindigt het en komt er een regenboog in de lucht.

4.2. Andere boeken en materialen

Fenney P. & Jarvis H. (2002). **Time for rights**. UNICEF en Save the Children. Visie en uitgewerkte activiteiten voor 9-13-jarigen over burgerschap en kinderrechten. Gebaseerd op 10 jaar ervaring in verband met de Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Bevat o.m. informatie over het Bodozal-project.

Hand P., *Unit 5. Water*. Blz. 36-41. In: Hand P., (2003). **First steps to rights. Activities for children aged 3-7 years**, UNICEF, ISBN 1-871440-27-0. Het recht op zuiver water wordt verduidelijkt aan de hand van 3 foto's en vragen over het gebruik van water. De kinderen worden geconfronteerd met enkele concrete activiteiten die ze niet kunnen uitvoeren omdat er geen water voorhanden is (afwassen, een drankje maken, de was doen, enz.). 'Walk for water' en 'water role play' (bewerkingen opgenomen in onze ideeënlijst) zijn twee korte inleefspelen met aandacht voor diversiteit in de groep en aansluiting bij de eigen ervaringen. De volgorde van handelingen bij het gebruik van water komt aan bod aan de hand van enkele tekeningen van handen wassen, thee zetten, naar toilet gaan, afwassen.

Van 't Hof, M. e.a (2005). **'Olive, een kleuter in het Zuiden'** (cd-rom met foto's en informatie) van Wereldwerkplaats. Olive is een vijfjarige in de Centraal-Afrikaanse Republiek. Olive gaat spaarzaam om met water om zich zelf te wassen (reportage 'Olive wast zich') en om haar kleren te wassen (reportage 'Olive wast haar kleren'). Beide reportages kun je aanbrengen in de klas ofwel met projectie (beamer) ofwel met gelamineerde foto's in de juiste volgorde. Het wassen van kleren kun je daarna ook in de klas uitwerken als een inleefspel. In de reflectie achteraf kan het zuinig gebruik van water aan bod komen.

Deze cd-rom is ook goed bruikbaar in de eerste graad van het lager onderwijs. Olive is een zelfredzame vijfjarige die voor zes-zevenjarigen ook nog zeer goed herkenbaar is.

Lespakket Meena, UNICEF Nederland (www.UNICEF-indeklas.nl). Aan de hand van de verhalen en video van Meena (Bangladesh) kun je verduidelijken dat meisjes in het Zuiden vaak niet naar school kunnen gaan omdat ze allerlei huistaken (zoals water halen), die veel tijd vragen, op zich nemen.

Waterkoffer (2007) van Wereldwerkplaats: tips om met jonge kinderen (4-8-jarigen) 'water' als thema uit te werken vanuit ontwikkelingseducatie en kinderrechteneducatie. Bevat foto's, uitgewerkte activiteiten, tips en allerlei voorwerpen.

Andere waterkoffers zijn op diverse plaatsen in Vlaanderen te vinden, meestal vanuit natuureducatie: tik 'waterkoffer' in op uw zoekrobot.

Foto's (12-tal) in verband met het thema 'water' op de cd-rom 'Klik op de wereld' en cd-rom 'Olive' van Wereldwerkplaats vzw.

4.3. Websites

www.greenbelgium.be

Acties en tips voor duurzaam leven, ook i.v.m. water.

www.lenntech.com/water-trivia-feiten.htm

Weetjes en feiten over water.

www.milieueducatie.be/mos/basis/themas/water/leermiddelen.htm

Overzicht leermiddelen i.v.m. water voor basisonderwijs. Zie ook themamap 'Water'.

www.milieukoopwijzer.be

Met o.m. tips voor duurzaam watergebruik.

www.nesc.wvu.edu/ndwc/ndwc_Kids_DWinfo.htm

Uitgebreid overzicht van Engelstalige materialen voor onderwijs over water.

www.pidpa.be

Met o.m. tips voor zuinig watergebruik.

www.protos.be

Zie o.m. voorbeelden van waterprojecten in het Zuiden.

www.vormen.org/Rechtvaardig/Water.html

Info over waterproblemen en recht op water.

www.water4all.be

Watersite van de provincie Vlaams-Brabant heeft een watersite. Over watergebruik, drinkwater, water in de wereld, over de werking van de bekkens, enz. Per graad is er een activiteit die de kinderen zowel binnen als buiten de school aan het werk zet. Water4all ondersteunt de school bij het uitwerken van het thema water.

www.waterdragers.be

Actie rond water als mensenrecht (Marokko, Burkina Faso, Zuid-Afrika).

www.waterhetblauwegoud.nl

Met o.m. bestelinfo 'water het blauwe goud' en kindersite.

www.wateropschool.be

Info over drinkbussen, drinkwaterfonteintjes en kraantjeswater met beschrijving van inspirerende animatiesessies over watergebruik, water proeven, ontwerpen van affiche en blikvanger.

www.wwf.be/nl/index.cfm

Kies de rubriek 'zoet water' voor watertips.

www.xard.be

Met uitgebreid overzicht van andere websites via 'links'.

Bijlagen - lager onderwijs

Directeur Mia beschrijft:

“We hebben in onze school elke maand rond een kinderrecht gewerkt. Het thema kwam ook aan bod op de maandafsluiting die we met de hele school organiseren. Op de kalender voor de ouders stonden elke maand uitleg en tips bij het kinderrecht dat behandeld werd. Het thema werd ook door de kinderen en de leerkrachten gepresenteerd op het schoolfeest.

Op de kinderrechtendag hebben de kinderen zelf tekeningen gemaakt over wat zij als hun rechten zien. De tekeningen van Kinderrechtswinkel waren daarbij een goed vertrekpunt.”

Een printbare zwart-wit-versie van de kinderrechtentekeningen van KINDERRECHTSWINKELS vzw is te vinden in de bijlagen van dit ideeënboek bij deel 2 – Kleuteronderwijs. Op de website van VORMEN vzw kun je andere tekeningen downloaden. Zie www.vormen.org.

We geven hierbij verder:

- ▶ eindtermen die in verband kunnen gebracht worden met kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie
- ▶ de versie van ons kinderrechtenlied voor het lager onderwijs
- ▶ een zelftest over het kinderrechtenklimaat in je klas.

1. Kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie in de eindtermen lager onderwijs

Algemene opmerking: de 'doelen' die in het vet zijn aangeduid, betreffen doelen die betrekking hebben op kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie. De andere doelen zijn meer ondersteunend.

De houdingen werden met een * aangeduid.

1.1. Eindtermen Wereldoriëntatie lager onderwijs

3 Wereldoriëntatie - Mens

Ik en mezelf

De leerlingen

- 3.1* drukken in een niet-conflictgeladen situatie, eigen indrukken, gevoelens, verlangens, gedachten en waarderingen spontaan uit.
- 3.2 kunnen beschrijven wat ze voelen en wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat zowel hun gedrag als hun gevoelens situatiegebonden zijn.
- 3.3* tonen in concrete situaties voldoende zelfvertrouwen, gebaseerd op kennis van het eigen kunnen.

Ik en de ander

De leerlingen

- 3.4 kunnen in concrete situaties verschillende manieren van omgaan met elkaar herkennen, erover praten en aangeven dat deze op elkaar inspelen.
- 3.5* tonen de bereidheid zich te oefenen in omgangswijzen met anderen waarin ze minder sterk zijn.
- 3.6* tonen in een eenvoudige conflictsituatie in de omgang met leeftijdgenoten de bereidheid om te zoeken naar een geweldloze oplossing.

Ik en de anderen: in groep

De leerlingen

- 3.7* hebben aandacht voor de onuitgesproken regels die de interacties binnen een groep typeren en zijn bereid er rekening mee te houden.

4 Wereldoriëntatie - Maatschappij

Sociaal-economische verschijnselen

De leerlingen

- 4.1 kunnen illustreren dat verschillende vormen van arbeid verschillend toegankelijk zijn voor mannen en vrouwen en verschillend gewaardeerd worden.
- 4.3 kunnen met een zelf gekozen voorbeeld het nut en het belang aangeven van een collectieve voorziening, waarvoor de overheid zorg draagt.
- 4.4 kunnen illustreren dat welvaart zowel over de verschillende landen in de wereld als in België ongelijk verdeeld is.
- 4.5* beseffen dat hun gedrag beïnvloed wordt door de reclame en de media.
- 4.6* tonen zich bereid om actieve en passieve vormen van vrijetijdsbesteding te onderzoeken en te evalueren.

Sociaal-culturele verschijnselen

De leerlingen

- 4.7* kunnen er in hun omgang met leeftijdgenoten op discrete wijze rekening mee houden dat niet alle kinderen in hetzelfde type gezin wonen als zijzelf.
- 4.8 kunnen illustreren dat verschillende sociale en culturele groepen verschillende waarden en normen bezitten.
- 4.9 kunnen voorbeelden geven van mogelijkheden die in onze samenleving bestaan voor de zorg en opvang van bejaarden en mensen met een handicap.
- 4.10 weten dat ze in het contact met mensen met een handicap attent moeten zijn voor de noden en verwachtingen van deze mensen.
- 4.11 kunnen illustreren dat arbeidsmigratie en het probleem van vluchtelingen een rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van onze multiculturele samenleving.
- 4.12 zien in dat racisme vaak gebaseerd is op onbekendheid met en vrees voor het vreemde.

Politieke en juridische verschijnselen

De leerlingen

- 4.13 kunnen het belang illustreren van de fundamentele Rechten van de Mens en de Rechten van het Kind. Ze zien daarbij in dat de rechten en plichten complementair zijn.**
- 4.14 kunnen op een eenvoudige wijze uitleggen dat verkiezingen een basiselement zijn van het democratisch functioneren van onze instellingen.
- 4.15 kunnen illustreren op welke wijze internationale organisaties ernaar streven om het welzijn en/of de vrede in de wereld te bevorderen.

5 Wereldoriëntatie - Tijd

Dagelijkse tijd

De leerlingen

- 5.3 kunnen in een kleine groep voor een welomschreven opdracht een taakverdeling en planning in de tijd opmaken.

Historische tijd

De leerlingen

- 5.8 kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
- 5.9* tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.

Algemene vaardigheden tijd

De leerlingen

- 5.10* beseffen dat er een onderscheid is tussen een mening over een historisch feit en het feit zelf.

6 Wereldoriëntatie - Ruimte

Ruimtebeleving

De leerlingen

- 6.6 kunnen suggesties geven voor het inrichten van hun eigen omgeving.

Ruimtelijke ordening/bepaaldheid

De leerlingen

- 6.9 kunnen aspecten van het dagelijks leven in een land van een ander cultuurgebied vergelijken met het eigen leven.

Verkeer en mobiliteit

De leerlingen

- 6.14* tonen zich in hun gedrag bereid rekening te houden met andere weggebruikers.

7 Brongebruik

- 7 De leerlingen kunnen op hun niveau verschillende informatiebronnen raadplegen.

1.2. Eindtermen Nederlands lager onderwijs

1 Nederlands - Luisteren

De leerlingen kunnen (*verwerkingsniveau = beoordelen*) op basis van, hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, de informatie beoordelen die voorkomt in

- 1.8 een discussie met bekende leeftijdgenoten.
- 1.9 een gesprek met bekende leeftijdgenoten.
- 1.10 een door leeftijdgenoten geformuleerde oproep.

2 Nederlands - Spreken

De leerlingen kunnen (*verwerkingsniveau = beschrijven*) het gepaste taalregister hanteren als ze:

- 2.1 aan leeftijdgenoten over zichzelf informatie verschaffen.
- 2.2 aan iemand om ontbrekende informatie vragen.
- 2.3 over een op school behandeld onderwerp aan de leerkracht verslag uitbrengen.

De leerlingen kunnen (*verwerkingsniveau = structureren*) het gepaste taalregister hanteren als ze

- 2.5 vragen van de leerkracht in verband met een behandeld onderwerp beantwoorden.
- 2.6 van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale/non-verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdgenoten.
- 2.7 bij een behandeld onderwerp vragen stellen die begrepen en beantwoord kunnen worden door leeftijdgenoten.
- 2.8 een instructie geven zodat iemand die vertrouwd is met de situatie, ze kan uitvoeren.

De leerlingen kunnen (*verwerkingsniveau = beoordelen*) het gepaste taalregister hanteren als ze op basis van vergelijking, hetzij met hun eigen mening, hetzij met andere bronnen

- 2.9* in een gesprek kritisch reageren op de vragen en opmerkingen van bekende volwassenen.
- 2.10* tijdens een discussie met bekende volwassenen over een behandeld onderwerp passende argumenten naar voren brengen.

3 Nederlands - Lezen

De leerlingen kunnen (*verwerkingsniveau = structureren*) de informatie ordenen die voorkomt in

- 3.4 voor hen bestemde school- en studieteksten en instructies bij schoolopdrachten.
- 3.5 voor hen bestemde verhalen, kinderromans, dialogen, gedichten, kindertijdschriften en jeugencyclopédieën.

4 Nederlands - Schrijven

De leerlingen kunnen (*verwerkingsniveau = structureren*)

- 4.3 een brief schrijven aan een bekende om een persoonlijke boodschap of belevenis over te brengen.
- 4.4 voor een gekend persoon een verslag schrijven van een verhaal, een gebeurtenis, een informatieve tekst.
- 4.5 een formulier invullen met informatie over henzelf.
- 4.6 schriftelijk antwoorden op vragen over verwerkte inhoud.
- 4.8* De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes:
 - bereidheid tot nadenken over het eigen luister-, spreek-, lees- en schrijfgedrag

- bereidheid tot het naleven van luister-, spreek-, lees- en schrijfconventies
- weerbaarheid

6 Nederlands - Taalbeschouwing

- 6.1* De leerlingen zijn bereid binnen een concrete taalcontext te reflecteren over:
 - het gebruik van standaardtaal, regionale en sociale taalvariëteiten
 - bepaalde houdingen, vooroordelen en rolgedrag in taal ...
 - hoe via taal bepaalde standpunten ingenomen en/of kenbaar worden gemaakt.
- 6.2* De leerlingen zijn bereid te reflecteren over gebruikte luister-, spreek-, lees- en schrijfstrategieën.
- 6.5* De leerlingen zijn bereid om te reflecteren over taal en over taalgebruik.

1.3. Eindtermen Muzische vorming lager onderwijs

6 Muzische vorming - Attitudes

De leerlingen kunnen

- 6.1* blijvend nieuwe dingen uit hun omgeving ontdekken.
- 6.2* zonder vooroordelen naar kunst kijken en luisteren.
- 6.3* genieten van het muzisch handelen waardoor hun expressiemogelijkheden verruimen.
- 6.4* vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen.
- 6.5* **respect betonen voor uitingen van leeftijdgenoten, behorend tot eigen en andere culturen.**

1.4. Eindtermen Sociale vaardigheden lager onderwijs

1 Sociale vaardigheden - domein relatiewijzen

- 1.1* De leerlingen kunnen zich op een assertieve wijze voorstellen.
- 1.2* **De leerlingen kunnen in omgang met anderen respect en waardering opbrengen.**
- 1.3* **De leerlingen kunnen zorg opbrengen voor iets of iemand anders.**
- 1.4* **De leerlingen kunnen hulp vragen en zich laten helpen.**
- 1.5* De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken.
- 1.6* **De leerlingen kunnen kritisch zijn en een eigen mening formuleren.**
- 1.7* **De leerlingen kunnen zich weerbaar opstellen naar leeftijdgenoten en volwassenen toe door signalen te geven die voor anderen begrijpelijk en aanvaardbaar zijn.**
- 1.8* De leerlingen kunnen zich discreet opstellen.
- 1.9* De leerlingen kunnen ongelijk of onmacht toegeven, kritiek beluisteren en eruit leren.

3 Sociale vaardigheden - domein samenwerking

- 3* **De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.**

2. Kinderrechtenlied voor lager onderwijs

.....

Jij bent uniek!

5,6,7,8 geloof in je eigen kracht !!

Zonder een (t)huis kan je niet meer schuilen.

Zonder een naam ken ik jou niet.

Zonder een school kan je niet veel leren.

Kinderrechten Ja!!

Mag ik pesten?...Neen, neen weg ermee !

Jij en ik, ... wij zijn uniek.

Je hebt je eigen taal, je eigen verhaal.

Jij bent heel apart ... en baas in je eigen hart.

Jij bent de baas in je eigen hart.

Al ben je blank, al ben je zwart.

Jij bent de baas in je eigen hart.

1, 2, 3, 4, 5 sterk in je eigen lijf.

Ik voel me zwak met veel te weinig eten.

Ik wil een jas als de vriezeman bijt.

Ik wil een vriend die met mij wil spelen.

Kinderrechten Ja!!

Mag ik pesten?...Neen, neen weg ermee !

Jij en ik, ...wij zijn uniek.

Je hebt je eigen taal, je eigen verhaal.

Jij bent heel apart ... en baas in je eigen hart.

Jij bent de baas in je eigen hart.

Al ben je blank, al ben je zwart.

Jij bent de baas in je eigen hart.

5, 6, 7, 8 geloof in je eigen kracht.

Rico! (rijk) – Pobre! (arm)

Joven! (jong) – Viejo! (oud)

Pequeño! (klein)- Grande!(groot)

Gordo! (dik)- Delgado! (dun)

Todos son unicos ! (iedereen is uniek)

Jij en ik, ...wij zijn uniek.

...

Baas in je eigen (3x) ... hart.

Muziek en tekst

Jan Vanden Bergh

Studio:

Studio jipimperl

Zangers:

leerlingen van klas 5A H.-Drievuldigheidsschool Leuven(2006-2007)

Solozangers:

Joris, Johanna, Tone en Lander

Instrumenten en mix:

Jan Vanden Bergh

Info Jan Vanden Bergh:

016/607151 of www.jipimperl.be
(musicals en kinderliedjes)

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever Wereldwerkplaats vzw.

Voor de gitaarakkoorden zie versie in Bijlagen Kleuteronderwijs. Idem wat aanleren van het lied betreft. Voor verdere info over aanbrenge van het lied, gelieve contact op te nemen met Jan Vanden Bergh, onderwijzer.

3. Zelftest: Een kinderrechtenklimaat in mijn klas

Zelftest voor gebruik in lagere en middelbare scholen. Ontwerp VORMEN vzw.

In de school doe je niet enkel aan kinderrechteneducatie door het in de lesactiviteiten en projecten over kinderrechten te hebben. Het klimaat in de school en in de klas maakt wezenlijk deel uit van de opvoeding tot mensenrechten en burgerschap, en kan die zowel positief als negatief beïnvloeden. Een kinderrechtenklimaat is een belangrijke voorwaarde voor kinderrechteneducatie en voor kwaliteitsvol onderwijs. Wat een kinderrechtenklimaat betekent, wordt in diverse documenten van de Verenigde Naties en van andere instanties gespecificeerd.

In deze zelftest gaat het over het kinderrechtenklimaat op het niveau van de klas, en niet van de school als geheel. De test kan je helpen om na te denken over hoe je dit in werkelijkheid in de dagelijkse praktijk omzet, en om dan te werken aan de verbeterpunten die je belangrijk vindt.

Een zelftest over het kinderrechtenklimaat in de school is verkrijgbaar bij VORMEN vzw.

Uiteraard kun je de test voor jezelf invullen, en dan beslissen waaraan je extra aandacht gaat besteden. Je kunt echter ook via de test jezelf door de leerlingen laten beoordelen. In dat geval kun je de test, in groepjes van vier bijvoorbeeld, door hen laten invullen en dan aan jou bezorgen. De resultaten kun je dan ook met hen bespreken.

Geef jezelf punten tussen 1 (onvoldoende) en 5 (uitstekend): omcirkel.

Ik zorg voor structuur en orde, maar op een kindvriendelijke manier.

1. Ik verneder leerlingen niet.	1	2	3	4	5
2. Ik gebruik het evaluatiesysteem niet om discipline op te leggen.	1	2	3	4	5
3. Ik zorg ervoor dat de regels door eenieder gekend en begrepen zijn.	1	2	3	4	5
4. Ik streef ernaar dat de leerlingen het nut van de regels inzien.	1	2	3	4	5
5. De leerlingen mogen over de regels hun opinie geven en suggesties doen voor aanpassing.	1	2	3	4	5

Als leerkracht ben ik een rolmodel voor de leerlingen en geef ik hen het goede voorbeeld.

6. Als leerkracht straal ik respect uit voor ieders menselijke waardigheid.	1	2	3	4	5
7. Ik behandel alle leerlingen gelijk en heb respect voor verschillen.	1	2	3	4	5
8. Ik heb respect voor de privacy van de leerlingen en hun ouders.	1	2	3	4	5
9. Ik voel mee met wat de leerlingen en andere mensen overkomt, waar ook ter wereld.	1	2	3	4	5
10. Ik draag zorg voor de natuur en de natuurlijke hulpbronnen.	1	2	3	4	5
11. Ik treed op indien een leerling door een andere onrechtvaardig behandeld wordt of hier melding van maakt.	1	2	3	4	5

In mijn klas is diversiteit geen hindernis maar een rijkdom.

12. Ik accepteer dat sommige kinderen meer moeilijkheden hebben om de leerstof onder de knie te krijgen, en ik geef hen de nodige ondersteuning.	1	2	3	4	5
13. Leerlingen met een andere afkomst worden evenwaardig behandeld.	1	2	3	4	5
14. In de klas is er ruimte voor andere invalshoeken, meningen en zienswijzen.	1	2	3	4	5
15. Ik laat de leerlingen bewust kennis maken met andere culturen, religies, etnische achtergronden, seksualiteit, overtuigingen, ...	1	2	3	4	5
16. Ik tracht mijn leerlingen respect bij te brengen voor deze diversiteiten.	1	2	3	4	5
17. In de klas gaat er voldoende aandacht naar alle leerlingen, er worden geen leerlingen uitgesloten van aandacht.	1	2	3	4	5

Ook mijn leerlingen komen aan het woord.

18. Mijn leerlingen kunnen actief deelnemen aan het lesgebeuren.	1	2	3	4	5
19. Ik betrek mijn leerlingen bij alle beslissingen die hen aanbelangen.	1	2	3	4	5
20. Hun ervaringen en inzichten worden ernstig genomen en komen in de lessen ruim aan bod.	1	2	3	4	5
21. Ook over methodes die ik gebruik mogen de leerlingen hun zeg doen.	1	2	3	4	5
22. Ik stimuleer hun creativiteit in denken en handelen.	1	2	3	4	5
23. Ik laat mijn leerlingen toe fouten te maken.	1	2	3	4	5
24. Over taken en examens kan worden gediscussieerd.	1	2	3	4	5
25. Leerlingen hoeven niet bang te zijn om hun mening te geven, ook niet wanneer die indruist tegen de mijne.	1	2	3	4	5
26. Conflicten worden in een geest van dialoog aangepakt.	1	2	3	4	5

In de klas tracht ik niet alleen kennis over te dragen, maar ook kinderrechtenhoudingen.

27. Ik moedig de leerlingen aan om na te denken over problemen van onze wereld in verband met rechtvaardigheid, milieu, armoede, vrede, mensenrechten.	1	2	3	4	5
28. Ik moedig mijn leerlingen aan om alle mensen als gelijkwaardig te zien, van welke sociale of etnische afkomst ze ook zijn en waar ze ook wonen, inbegrepen de volgende generaties.	1	2	3	4	5
29. Ik moedig mijn leerlingen aan om een leven in menselijke waardigheid voor alle mensen na te streven.	1	2	3	4	5
30. In de klas is er ruimte voor discussie over mensenrechten, verantwoordelijkheden, leefmilieu, gelijke kansen, ...	1	2	3	4	5

Index

A

Acties ondernemen 42, 47, 71, 153, 168, 189
Actualiteit 45, 79, 184
Afkoelplek 144
Alternatieven voor uitsluitingsspelen 143
Associëren 76, 186

B

Babbelbox 44
Bakjesaanpak 40
Beheren van spelmateriaal 148
Beurtrol 57, 148
Budget beheren 139

C

Collage 32, 53, 69
Conflicten 47

D

Dagboek 19, 39, 42, 46, 138, 163
Dag met waterbeperking 80
Digitale leeromgeving voor zieke kinderen 164
Discriminatieprikkel 65
Doorschuifspel 148
Draaischijf 32, 52

E

Evaluatietechnieken 40
Evalueren 26, 27, 43, 59, 78, 79, 149, 186, 188, 204
Experimenteren met spelmateriaal 55

F

Fair-play 145
Filosofisch gesprek 52
Foto 32, 53, 59, 67, 69, 70, 77, 79, 149, 152, 162, 169, 170, 178, 186

G

Gezonde hapjes of sapjes 171
Groeimeter 67, 169
Groepsspel 33, 57, 150
Groepswerk 57, 76, 85, 141, 193

H

Honger ervaren 159

I

Ideeënbus 44
Infohoek 162
Info zoeken 65, 168
Inleefactiviteiten 41, 72, 75, 179
Inleven 164, 170
Interview 52
Inventaris 33, 56, 64, 65, 66, 75, 139, 141, 164, 178
Inweven in activiteiten die al plaatsvinden 33

J

Jaarkalender 45

K

Kinderen met minder spelkansen 60
Kinderrechten
Kinderrechtenboekje 33
Kinderrechtencharter 42
Kinderrechtendag 45
Kinderrechtendagboek 42
Kinderrechtenhanger 34
Kinderrechtenhoek 46
Kinderrechtenklas 30, 46
Kinderrechtenlied 34
Kinderrechtenmuur 46
Kinderrechtenposter 34
Kinderrechtentekening 34, 35, 53, 95, 165
Klasbudget 42
Klascharter 44
Klasgesprek 162, 179, 180
Klaskalender 45
Klasraad 42
Kringgesprek 36, 40, 53, 58, 66, 67, 68, 77, 102, 107, 110, 144, 169, 182
Kwartetspel 36

L

Leerwandeling naar water 77
Lezen 36
Lichaamsverkenning 69
Lied 38
Lievellingsspel 56, 59, 140, 151

M

Mascotte 36
Memory 36

O

Observatie 150, 165
Organisaties leren kennen 46

P

Personen met beperking uitnodigen 171
Placemat 44
Pop 35, 36, 39, 52, 56, 70, 142, 185
Poppenspel 56, 77, 145, 186
Portretteren 169
Poster 53
Prentenboeken 37, 59, 64, 71, 72, 84, 88, 93, 193, 196, 200
Puzzel 38, 53

R

Recht op eigen mening en inspraak 13, 16, 24, 26, 27, 28, 39, 43, 44, 51, 63, 64, 74, 78, 106, 114, 135, 137, 139, 150, 151, 155, 157, 173, 174, 178, 186, 187, 188.
Reflecteren over gezonde voeding 71
Regels afspreken 167
Restaurantdag 171
Rijke maaltijd = arme maaltijd 159
Rollenspel 38, 43, 75, 77, 82, 88, 90, 91, 151, 166, 178, 179, 186, 190, 196, 198

S

Samenwerkingsopdrachten 38, 43
Schattendoos 30, 41, 45, 46, 53, 160, 165
Schattenjacht 38
Schoolkalender 46
Schoolkrant 38
Smileys 40
Speeldozen 56, 59, 86, 149, 194
Speelgoed 58, 60, 140, 144, 145, 149, 153
Speelhoek 58, 61, 141
Speelplaats 35, 57, 58, 139, 140, 148
Spelen uit de hele wereld 59
Spelen van vroeger 61
Spelletjesdag 56, 146, 151
Spelothek 61, 66, 144, 164

T

Tekenen 32, 35, 40, 68, 77
Tekst 41
Thematafel 38
Toegankelijkheid 72, 164
Toontafel 65, 66, 165
Tussendoorspelletjes 57, 142
Tussendoortje of drankmoment uitstellen 64

U

Uitsluiting 41, 143
Uitstap 186
Uitwerken en plannen 78, 186, 188

V

Varianten van spelen bedenken 57
Veiligheid van speelgoed 60
Verhaal vertellen 53, 61, 65
Verkleeden 39, 52
Vertellen 183, 184
Vertrouwensspelen 70, 167
Video 57
Voedingsafdruk berekenen 72
Voorlezen 36, 40, 43, 53, 64, 163
Voorwerpen 39, 54, 76, 77, 160, 166, 176, 177, 185, 189
Vredestafeltje inrichten 150

W

Watervoorwerp 186
Website 39
Wereldkookboek samenstellen 171
Wereldmaaltijd 72
Wereldwinkel organiseren 171
Werkbladen 39
Wiskundeoefeningen 39
Workshop 'waterdragers' 180

Z

Zelfgemaakt speelgoed 60
Zoeker 147
Zorg dragen voor zieke klasgenoot 165

Het

KREKEL

boek

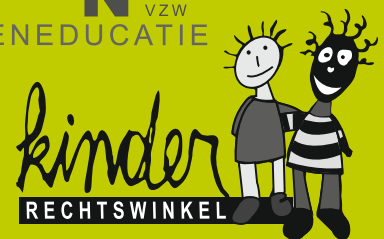
Ideeënboek voor KinderRechtenEducatie in Kleuter- En Lager onderwijs

- ▶ Kinderen informeren over hun rechten en die van anderen, ook de rechten van kinderen in het Zuiden.
- ▶ Werken aan waarden en houdingen die vervat zijn in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het kind: respect, verantwoordelijkheid, gelijkwaardigheid en solidariteit.
- ▶ Met het geheel van de kinderrechten aan de slag gaan in de klas.
- ▶ Aandacht behouden voor kinderrechten gedurende het hele schooljaar.

Dat is kinderrechteneducatie in het kleuter- en lager onderwijs.

Het KREKELboek is een ideeënboek over kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie voor leerkrachten van 4-10-jarigen.

Het KREKELboek is een realisatie van
WERELDWERKPLAATS vzw, VORMEN vzw en KINDERRECHTSWINKELS vzw

Realisatie met de steun van
Vlaamse Regering en Provincie Vlaams-Brabant

